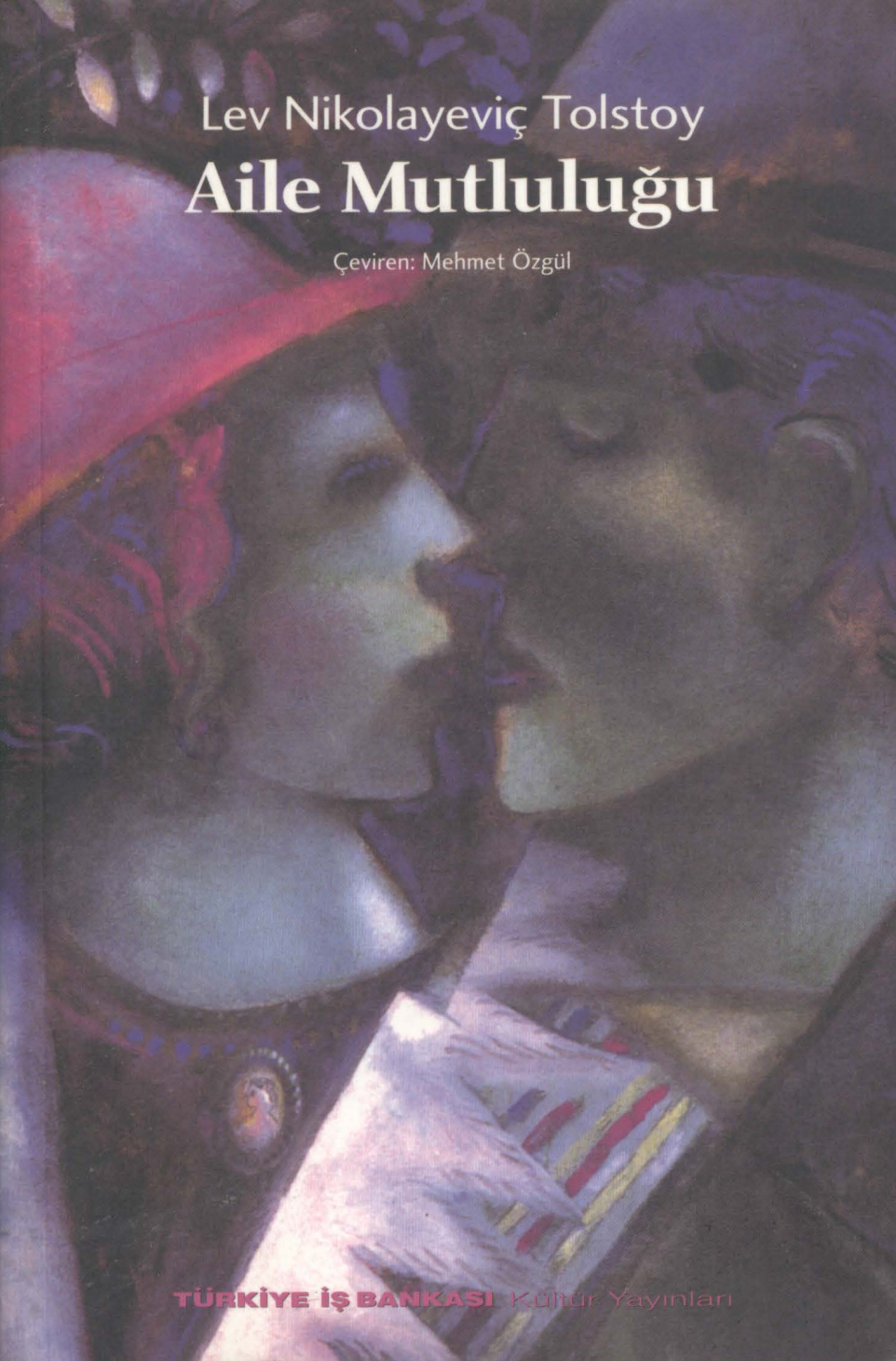

Lev Nikolayeviç Tolstoy
Aile Mutluluğu
Çeviren: Mehmet Özgül
TÜRKİYE İŞ BANKASI Kültür Yayınları

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

Genel Yayın: 562
Edebiyat Dizisi: 182

© Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları

Yayına Hazırlayan Mürşit Balabanlılar

Kapak Tasarımı Mehmet Ulusel / Ayşe Topçu
Düzelti Eylül Duru
Sayfa Düzeni Tipograf (0212) 249 01 01
Birinci Basım Ocak 2002
ISBN 975-458-317-X
OTM 11018201
Basımevi Şefik Matbaası (0212) 551 55 87
İstanbul

TÜRKİYE İŞ BANKASI Kültür Yayınları

aile mutluluğu

Lev Nikolayeviç Tolstoy

Çeviren Mehmet Özgül

Öykü

İÇİNDEKİLER

AİLE MUTLULUĞU
15

İKİ SÜVARİ SUBAYI
113

ÜÇ ÖLÜM
185

POLİKUŞKA
205

TİPİ
277

EFENDİ İLE UŞAĞI
315

ÇİLEKLER
371

KORNEY VASİLYEV
387

LEV NİKOLAYEVİÇ TOLSTOY

Lev Nikolayeviç, Tolstoy 28 Ağustos 1828'de Tula ili Yasnaya Polyana köyünde doğdu. Küçük yaşta yitirdiği annesiyle babası, eski gücü azalmış derebeyi (toprak ağası) ailelerinden gelmeydi. Çocukluğu Rus dadıların, Alman öğretmenlerin, Fransız eğiticilerin elinde geçti. 1945'te Kazan Üniversitesi'ne girerek Doğu Dilleri, ardından Hukuk Fakültesi'nde okumayı denediyse de başarılı olamadı. Bunun üzerine köyüne döndü, ama çiftçi olarak da dikiş tutturamadı. Daha sonra Moskova'ya, Petersburg'a gitti; bu eski ve yeni başkentlerde kumar, içki ve kadının karıştığı sefahat yaşamına daldı. 1851'deyse Sivastopol'a gitti, topçu astsubayı olarak orduya katıldı, zamanla subay adayı ve subay oldu.

Çocukluk, gençlik dönemleri, öğrenim ve iş yaşamı bakımından başarısız geçen Tolstoy'da dadılarından dinlediği halk masallarının, okuduğu yapıtların etkisi sürekli kalacaktır. Onda derin izler bırakan yazarlar en başta Jean-Jacques Rousseau, Dickens, Puşkin, Lermontov, Turgenyev olmuşlardır. Rousseau'nun 20 cilt tutan yapıtlarının hepsini yutarcasına okumuş, yazarın resmini yıllarca madalyonunda taşımıştır. Üniversitede okuduğu sıralarda Montesquieu'yü de hayranı olduğu yazarlar arasında görürüz.

Onu yanında büyütüp yetiştiren, uzaktan akrabası Tatyana Aleksandrovna Yergolskaya'nın özendirmesiyle yazmaya başlayan Tolstoy, Sivastopol'dan sonra atandığı Kafkaslar'daki subaylık görevi sırasında *Çocukluğum*'u tamamladı. Bir çocuğun duygularını dile getiren bu yapıtın ardından *Yeniyetmelik* ve *Gençlik* de yazılınca, ünlü üçlüsü

ortaya çıktı. Üçlü dizisinde kendi öz yaşam öyküsünü duygulu bir dille anlatan Tolstoy, büyük yeteneğinin ilk belirtilerini de ortaya koymuş oluyordu. 1856 ve sonraki yıllarda yazdığı *Sivastopol Öyküleri* ile Kafkaslar'da yazmaya başlayıp ancak 1862'de bitirdiği *Kazaklar* adlı uzun öyküsü, Tolstoy'a asıl ününü kazandırmıştır. İlk yapıtlarında işlediği "mutluluk başkası için yaşamaktır", "mutluluk doğayla içli dışlı olmak, onu duymak, sere serpe yaşamaktır" gibi birbirleriyle çelişkili düşünceler, Tolstoy'un gençlik yıllarındaki felsefesini özetler. *Savaş ve Barış* adlı dev roman-destanının ilk denemesi sayılan *Sivastopol Öyküleri*'nde hangi nedene dayanırsa dayansın savaşın gereksiz bir budalalık olduğu vurgulanır. Binlerce basit insan borç ödercesine gittiği savaş alanında ölmekte, yaralanmakta, sakat kalmakta, acı çekmektedir. İnsan yüreğine ölüm korkusuyla birlikte iyiye, güzele hayranlık duyguları da veren Tanrıya karşı yazarın ilk kuşkuları, kullarını birbirine kırdırttığı için onları yaratışındaki mantıksızlıktan dolayı ilk isyanı başlar. Kırım Savaşı'nın yazarın ruhunda uyandırdığı isyan duygusu, *İtiraflar*'ında belirttiği gibi, daha 16-17 yaşlarında bir delikanlıyken kendini belli etmeye başlamıştı. Tolstoy'un yaşamındaki ilk bunalım ve düşünce dönüşümü, böylece Sivastopol Savaşı'nda binlerce insanın başka insanlarca öldürüldüğünü görmesiyle tüm açıklığıyla ortaya çıkar.

Tolstoy'un düşünsel evrimiyle birlikte yapıtlarının içeriğini de gözden geçirirsek, onun felsefesini daha açıklıkla kavramış oluruz.

Tipi'de (1856) ilgi çekici olaylar, belli bir düşünsel öz bulamayız. Karla örtülü düzlüklerin, bembeyaz bir dünyanın ortasında yürüyen atlardan, atların çektiği kızaklarda giden insanlardan başka kimse yoktur öyküde. Değişkenlik göstermeyen böyle bir dünyada yolcu ister istemez düşüncelere dalacaktır.

1820'lerde yaşamış ünlü bir süvari subayı (Puşkin'in *Yevgeni Onegin*, Griboyedov'un *Akıldan Bela* adlı yapıtlarının başkahramanlarına esin kaynağı olmuş, Tolstoy'un

Savaş ve Barış'ında Dolohov olarak yeniden canlandırılmıştır.) *İki Süvari Subayı* (1856) adlı uzun öyküde, önce baba Turbin, yirmi yıl sonra da oğul Turbin kimliğinde iki ayrı dönemin belirgin özellikleriyle karşımıza çıkmaktadır. Baba Turbin'in içki ve eğlence düşkünlüğü, çapkınlığı, cömertliği, soyluluğuyla oğul Turbin'in ölçülülüğü, kaypaklığı, bencilliği gözler önüne serilir uzun öyküde. Gençlik yıllarındaki çılgınca yaşamı dolayısıyla Tolstoy'un yüreği baba Turbin'den yanadır, çünkü o bir bakıma kendisidir. Birinci düşünce bunalımıyla birlikte Tanrıya inancının sarsılıp bunun sonucu olarak insanlığın ilerlemesine, "uygarlık"a inanmaya başlayan Tolstoy, bu yeni düşünsel döneminin (1856-1862) başlarında yazdığı *İki Süvari Subayı*'nda, uygarlığın gelişmesi sonucunda moral değerlerin düştüğünü vurgulamaktadır. Bu uzun öyküde oğul Turbin, daha gelişmiş bir toplumun kendinden başkasını düşünmeyen bir bireyidir.

Tolstoy'un ilerlemeye, uygarlığa inancının sarsılması döneminde *Aile Mutluluğu*, *Üç Ölüm*, *Polikuşka* öyküleri yazılır.

1856'da yüksek sosyeteden bir genç kıza tutulması, ancak bu aşkın evlilikle sonuçlanmaması Tolstoy'u *Aile Mutluluğu*'nu yazmaya itmiştir. Sevdiği kızın sosyete eğlencelerine düşkünlüğünü bilen yazar, onu yeniden eğitme çabasında başarısızlığa uğrayınca, kızdan ayrılmak zorunda kalır. *Aile Mutluluğu*'nun ikinci bölümünde de, romanın kadın kahramanı sosyetenin çekiciliğinden kendini kurtaramaz, onu durduramayacağını anlayan "yaşlıca koca" karısının, "yaşamın saçmalıkları"nı yaşayıp içindeki toyluk heveslerinin geçmesini bekler, sonunda beklediği gerçekleşir.

Ölüm gerçeği, hangi koşullarda ölüm düşüncesiyle bağdaşabilir konusu, Tolstoy'un zihnini sürekli kurcalamıştır. Mutlu bir ölüm ona göre, insanoğlunun mutluluk anlayışının kapsamı içinde olmalıdır. *Üç Ölüm* (1859) öyküsünde bu dünyadan öbürüne göçerken, sızlanmayan, yazgısına ra-

zı olan, ölümü doğal bir olay kabul eden yoksul bir insanla, ölümü hiç düşünmeyen bir ağacın mutluluğu, görkemi vurgulanır. Zengin bir hanımefendinin ölümü, ancak en sonunda ölüm düşüncesini sessizce kabul etmesiyle güzelleşir. Doğanın gereklerine uyan ölümlüler, hem yaşamlarıyla, hem de ölürlerken güzel olacaklardır.

Çarlık Rusyası'nda, 1861 yılında toprak köleliği kaldırıldığı sırada Tolstoy, ikinci kez Avrupa'da gezideydi. Yurduna dönüşte Batı ülkeleriyle Rusya arasındaki fark yazarı irkiltti. Yurduna yeniden alışması için aradan hayli süre geçmesi gerektiğini kendisi belirtir. 1857'deki birinci gezisi sonunda da aynı duygularla yüreği burkulmuştu. Özellikle toprak köleliği düzeninin çarpıklığı *Çocukluk, Yeniyetmelik, Gençlik* üçlemesiyle *Toprak Ağasının Sabahı* adlı yapıtlarında ve dostlarına yazdığı mektuplarda tüm çıplaklığıyla dile getirilmiştir. Köleliğin kaldırılması üzerine bu konuyu ele alarak *Polikuşka*'yı (1863) yazdı. Öykü her ne kadar ezen toprak ağası (öyküde ağanın karısı) ya da ağanın kâhyasıyla ezilen köle arasındaki ilişkiyi anlatmazsa da düzenin çarpıklığı açıkça ortadadır. Karın tokluğuna çalıştırılan köylü Polikey, son derece yoksul bir yaşam sürmektedir. Özgürlüğünü kazanmış (kölelikten kurtulma hakkını para ödeyip satın almış) köylülerden pek azı varlıklıdır. Ağa(bey) konağında hizmet eden Polikey, sefil yaşamının yanında ayyaştır, hırsızdır, uyduruk baytarlığıyla bilgisiz köylülerin hayvanlarına bakarak ailesini zar zor geçindirecek bir ek gelir sağlayabilmektedir. Toplumdaki dengesizlik birtakım rastlantılarla bir araya gelince içimizi burkan bir facia yaşanır.

Tolstoy'un düşünsel evriminin ikinci aşaması olan "ilerlemeye inancının sarsılması" dönemi, 1856-1862 yılları arasında etkinliğini sürdürür. Bundan sonra üçüncü aşama başlayacaktır. Evlidir (1862'de evlenir); herhangi bir arayış, din, inanç peşinde değildir, aile mutluluğundan başka bir şey istememektedir. On beş yıl uzayan bu "mutlu yaşam" süresince yazmayı boş bir çaba saymakla birlikte, bu uğraşı elden de bırakmaz. Yazarlık onun için bir para kazanma,

"yaşamın anlamı nedir?" sorusundan kaçma yoludur. Gene de bu 15 yıl içerisinde (1862-1877) *Savaş ve Barış* gibi bir tarihsel destanla *Anna Karenina* gibi ruhbilimsel bir anıt yaratmıştır. Bu duruma göre Tolstoy, bilinçli bir çaba bile göstermeden, sezgileriyle "yaşamın anlamı"nı arayarak bir sonuca varmaktadır. Büyük sanatçının sezgisi, bilincinin denetimi dışında toplumsal olayları irdelemiş, insan ruhunun derinliklerine inmiştir. 1850'lerde Tanrıya inancı, 1860'larda ilerlemeye inancı sarsılan yazar, böylece düşünsel evriminin üçüncü aşamasına gelmiş bulunmaktadır. Bilinçaltında gelişen bu üçüncü aşamayı "yaşama inanmak" diye adlandırabiliriz. Ne varsa gördüğümüz günlük yaşamın içindedir, yaşam her şeydir. *Savaş ve Barış* ile *Anna Karenina*'daki onlarca kahramanın dramının "yaşamın yüceliği" açısından verilmesi Tolstoy'un felsefesindeki üçüncü dönemeci inandırıcı kılmaktadır.

1870'lerin ortalarına gelindiğinde Tolstoy'un "yaşamın yüceliği"nden kuşkuya düşmeye başladığını görürüz. İnsan niçin yaşamalıydı? Yaşamın amacı neydi? Eğer bir amacı yoksa yaşamı sürdürmenin bir anlamı var mıydı? Bir yandan yaşamın güzelliğine, yüceliğine inancını yitirmiş olmak, öte yandan yaşamı istemeye istemeye sürüklemek çok zor bir şeydi. Sevgiye, mutluluğa, üne, kısacası yaşamaya doyan yazar, bundan böyle nasıl yaşayacağını, ne yapacağını bilemez durumdaydı. Böyle durumdaki bir insan kendini öldürmeye gücü yetmezse, zamanını öldürerek varlığını sürükleyebilirdi ancak. Fakat Tolstoy ikisini de yapmadı. 1880'lerde yazmaya başladığı *İtiraf*'ında, *Savaş ve Barış*'ın uzantısı olarak düşündüğü *Dekabristler*'de (1825 yılında Çar I. Nikolay'ın tahta çıkması üzerine, çarın baskıcı yönetimine karşı ayaklanan subaylar grubu) içine düştüğü bunalıma bir çözüm aradı. Büyük yazarın ölümüne değin süren bu yaşam felsefesi, Tanrıya yeniden dönüş aşamasıdır. İnsanın yetkinleşmesini (mükemmelleşmesini) isteyen Tanrı istenciyle uyum içinde yaşamak, ahlak bakımından olgunlaşmak, *Savaş ve Barış*'taki "yaşam her şeydir, yaşam Tan-

rıdır" felsefesinin "Tanrı yaşamdır, Tanrı her şeydir" biçimine dönüşmesiyle Tolstoy'un düşünsel evrimindeki son aşama ortaya çıkar. Yaşamın her şey olduğuna inancını yitiren yazar, bu boşluk içerisinde hiçbir şey yazamadı; ancak yeni felsefesini geliştirebildikten sonra *İvan İlyiç'in Ölümü* (1886), *Karanlığın Gücü* (1887), *Eğitimin Ürünleri* (1891), *Kroyçer Sonat* (1890), *Diriliş* (1899) gibi yapıtlar verdi.

Tanrıya dönüş yapan Tolstoy'un inancı, ilk düşünsel evresindeki çocuksu Tanrı inancından çok farklıydı. Tolstoy'a göre Hıristiyanlık, tarihi boyunca, birçok yalan dolanla, aldatmacayla, zorbalıkla, çıkar çatışmalarıyla bozulmuş, tanınmaz bir duruma gelmişti. Hıristiyanlığı özüne kavuşturmak için bütün bu sapmalardan arındırmak gerekiyordu. Bu amaçla İncil'in çevirisine el attı, öbür iki büyük tek Tanrılı dini inceledi, din felsefesinin eleştirisine girişti. Hıristiyanlık ona göre bir mucizeler dini, tarihsel kuru bir olgu, Tanrının kendini göstermesi olayı değildi; Hıristiyanlık yaşama anlam veren bir öğretiydi, dinin temelinde insanın kendini olgunlaştırması yatıyordu. Tolstoy dinle ilgili çalışmaları sonunda 1883'de *İnancım Neyedir?* adlı, *İtiraf*'ının uzantısı olan önemli bir yapıt yazdı. Başlıca beş ilkeden oluşan Hıristiyanlığın özünü, kendi felsefesi doğrultusunda yeniden belirlemiş bulunuyordu. Tolstoyculuk adıyla ün yapan bu felsefenin ilkelerinden birine göre "zor kullanarak kötülüğe karşı koymamak" gerekiyordu. Düzeni sağlayan devlet otoritesi dahi olsa, her türlü baskıya karşı çıkılmasını öğütlediği için, o çağda bir çeşit Tolstoy anarşisi doğmuştu. Kilisenin Tolstoy'a karşı cephe alması, büyük yazarın dini yeniden yorumlamasının sonucudur. Tolstoy bu dünyanın geçici, boş, kötü olduğu; asıl mutluluğun öbür dünyada sonsuz olarak geleceği inancını yadsıdığı gibi, insanlığın parlak günlerinin gelecekte olduğu inancını da kabul etmiyordu. Mutluluk bu dünyada vardı, ona erişmenin yolları araştırılmalıydı.

Efendi ile Uşağı öyküsünde de (1895) ölüm düşüncesine değinilmektedir. Yalnız para kazanmak hırsıyla yaşayan

tüccar Brehunov, donma tehlikesiyle, bunun ardından ölümle yüz yüze gelince yaşamındaki büyük yanlışın farkına varır, o güne değin horladığı uşağının sağ kalması için kar örtüsü altında onun üstüne kapanarak, onu donmaktan kurtarmaya çalışır.

Korney Vasilyev öyküsünde (1905), ölümün eşiğindeki yaşlı adam (eski tüccar), para kazanma hırsı yüzünden ihmal ettiği karısının gençliğinde kendisini aldatmış olmasını hoş görecek, onu bağışlayacaktır.

1910 yılının 28 Ekiminde Yasnaya Polyana'daki evinden ayrıldıktan (kaçtıktan) sonra, 7 Kasımda ailesinden uzakta ölen Tolstoy, Rus edebiyatında önemli bir aşamanın yaratıcısıdır. XIX. yüzyılın başlarında Puşkin'in kendinden önceki edebiyat dönemini özetleyerek yaptığını, Tolstoy XX. yüzyılın başlarında, Puşkin'den kendine kadarki edebiyatı özümseyip yeniden toparlayarak yapmıştır. Puşkin ve Tolstoy, birbirini izleyen iki yüzyılın başlarında, kendilerinden önceki edebiyat dönemini kapatarak yenisini açan iki dev yazar olarak kalmışlardır.

MEHMET ÖZGÜL

Aile Mutluluğu

BİRİNCİ BÖLÜM

1

Kış başından beri köyde* Katya ve Sonya ile yalnız başımıza oturuyor, sonbaharda yitirdiğimiz annemin yasını tutuyorduk.

Katya bizleri büyütmüş olan, kendimi bildim bileli anımsayıp sevdiğim dadımız, aynı zamanda eski bir aile dostumuzdu. Sonya ise küçük kız kardeşimdi. Yağışlı, hüzünlü kışı, Pokrovsk'taki eski evimizde geçiriyorduk. Hava soğuk ve esintiliydi; durmadan yağan kar pencerelere kadar çıkıyor, camlar hemen hemen sürekli buz tutuyordu. Neredeyse bütün kış köyden çıkıp bir yerlerde gezememiştik. Evimize arada bir gelenler de acılı yüzleri, evde uyuyan birileri varmışçasına usul usul konuşmaları, iç çekip somurtmaları, bana, özellikle kara giysili Sonya'ya bakarken ağlamaklı duruşlarıyla bizlere neşe ve sevinç getirmekten çok uzaktılar. Ölüm, varlığını evde her an duyuruyor; acılığı ve korkunçluğu ile evin havasına yansıyordu. Annemin odası kapalıydı, yatmaya giderken önünden her geçişte bir şey beni bu soğuk ve yarı karanlık odaya bakmam için dürtüyor, korkudan ürperiyordum.

O zaman ben on yedi yaşındaydım. Annem o yıl öğrenimimi sürdürmem için kente taşınmamızı istemişti. Onun kaybı derin bir acı veriyordu bana, ama şunu belirteyim ki,

* Pokrovsk adlı bu köyde ailenin çiftliği bulunmaktadır. – ç.n.

başkalarının da söylediği gibi, genç ve güzel bir genç kız olarak ikinci kışı da köyde yapayalnız, işsiz güçsüz geçiriyor olmam gerçekten hoş bir şey değildi. Kışın bitimine doğru yalnızlığın verdiği can sıkıntısı ve karamsarlık o dereceye vardı ki, ne piyanonun kapağını açıyor, ne elime bir kitap alıyor, ne de odamdan dışarı çıkmak istiyordum. Katya bunlardan biriyle oyalanmam için beni isteklendirmeye çalışırken, "Canım istemiyor, yapamam" diye yanıtlıyordum. İçimden bir ses, "Ama neden?" diyordu. En güzel günlerim boşu boşuna geçerken neden kendim için bir şeyler yapacaktım? Bu sorunun yanıtı gözyaşlarım olabiliyordu yalnızca.

O sıralar zayıflayıp çirkinleştiğimi söylemeleri bile ilgilendirmiyordu beni. Yaşantım sonuna dek böylesine yalnız ve amansız bir can sıkıntısı içinde geçecek olduktan sonra neden, kimin için kendime dikkat edip bakımlı olacaktım? Bu kötümserlikten kurtulmaya gücüm yetmediği gibi, isteğim de yoktu tek yaşadığım sürece. Kışın sonuna doğru durumumdan iyice kaygılanan Katya, ne olursa olsun, beni yurtdışına götürmeye karar verdi. Bunun için para gerekliydi; annemden bize ne kaldığını iyice bilmediğimizden, çiftliğimizi yöneten kişinin bir an önce gelip işlerimizi düzene koymasını bekliyorduk.

Mülk yöneticimiz martta geldi. Yine işsiz, güçsüz, isteksiz, bir köşeden ötekine bir gölge gibi dolaşıp durduğum bir gün Katya;

— Hele, çok şükür! Sergey Mihayloviç gelmiş, durumumuzu öğrenmek için adam göndermiş. Öğle yemeğinde burada olacak, Maşa'cığım. Şöyle bir silkinip toparlan, seni böyle görünce hakkında neler düşünür, kim bilir? Sizleri öyle severdi ki! dedi.

Sergey Mihayloviç yakın komşumuz; toprağı bol olası babamdan bir hayli genç olmakla birlikte, onun dostuydu. Çiftliğimizin yöneticisinin gelişi, tasarladıklarımızı gerçekleştirip köyden çıkma olanağı verecekti bize. Bundan başka çocukluğumdan bu yana sevip saymaya alışmıştım onu. Katya, to-

parlanıp kendime çekidüzen vermemi öğütlerken, uyuşuk bir yaşam içinde görünmekten dolayı tanıdıklarımız arasında en çok Sergey Mihayloviç'ten çekineceğimizi biliyordu. Katya'dan ve Sergey Mihayloviç'in vaftiz kızı* Sonya'dan başlayıp evin arabacasına değin herkes gibi ona alışıp sevmemin yanında, annemin söylediği bir söz nedeniyle de Sergey Mihayloviç benim için ayrı bir önem taşıyordu. Benim için böyle bir koca istediğini söylemişti annem ben küçükken. O vakit bu söz bana garip, hatta yersiz gelmişti. Çünkü düşlediğim erkek bambaşka biriydi. İnce, zayıf, soluk yüzlü, bakışları da hüzünlü olmalıydı severek evleneceğim adamın. Sergey Mihayloviç ise pek genç sayılmazdı; uzun boylu, dolgun bedenli, görünüşe göre de neşeliydi. Bununla birlikte annemin sözleri düşlerimi etkilemişti. Altı yıl önce, daha on bir yaşındayken ve Sergey Mihayloviç bana "sen" deyip, "menekşe kız" adıyla çağırırken, ara sıra kendime korkuyla sorardım: "Ya bir gün benimle evlenmek isterse ne yaparım?"

Katya'nın, ıspanak kavurmanın yanına eklediği kaymaklı pastadan oluşan öğle yemeğinden önce, Sergey Mihayloviç çıkageldi. Küçük kızağıyla eve yaklaştığını pencereden görmüş, köşeyi döner dönmez konuk odasına koşmuştum. Onu beklemiyormuşum gibi bir tavır takınmak istiyordum. Ama holdeki ayak patırtısını, gür sesini, Katya'nın onu karşılamak için dışarı koştuğunu işitince dayanamayıp ben de çıktım. Katya'yı elinden tutmuş, yüksek sesle konuşuyor, gülüyordu. Beni görünce selam vermeden bir süre baktı. Şaşırdım, kızardığımı hissettim. Kollarını açıp bana doğru yaklaşırken kararlı, yapmacıksız tavrıyla;

— Ah! Yoksa bu siz misiniz? Böylesine değişebilir mi insan? Ne kadar da büyümüşsünüz! Bakın hele şu menekşeye! Koca bir gül olmuş! dedi.

İri elleriyle elimi tuttu, acıtmadan, sert ama kibar bir biçimde sıktı. Elimi öpeceğini sanmış, ona doğru eğilmiştim

* Sergey Mihayloviç'in küçük kızı Sonya'nın vaftiz edilişi sırasında tanıklık etmiş, Sonya onun vaftiz kızı olmuştu. – ç.n.

ki, elimi bir kez daha sıktı; içime işleyen, neşeli bir bakışla gözlerimin içine baktı.

Altı yıldır görmüyordum onu. Çok değişmişti. Sanki biraz yaşlanmış, esmerleşmiş, yüzüne hiç gitmeyen favoriler bırakmıştı. Ama içten davranışları, derin hatlı, buğdaysı, kibar yüzü, parlak zeki bakışları, çocuksu, cana yakın gülüşü aynıydı.

Beş dakika sonra hepimiz için, Sergey Mihayloviç'in gelişine çok sevindikleri belli olan uşaklar için bile, eve gelen bir konuk olmaktan çıkıp aileden biri olmuştu.

Sergey Mihayloviç annemin ölümünden sonra gelerek, evde kaldıkları sürece konuşmaktan çok ağlamayı uygun bulan konuklarımız gibi davranmıyordu kesinlikle. Tam tersine, konuşkan ve neşeliydi, annemden tek söz bile etmedi; öyle ki, bu kayıtsızlık baştan çok garip, hatta yakın bir dostumuz olarak yakışıksız göründü bana. Ama sonraları, bunun ilgisizlikten değil, acımıza gösterdiği saygıdan ileri geldiğini anlayınca ona karşı minnet duydum. Akşamleyin Katya, annemin zamanında olduğu gibi, oturma odasındaki masada eski yerini alarak semaverle çay demledi. Sonya ile ikimiz Katya'nın yanına oturduk. İhtiyar Grigoriy, babamın piposunu bularak Sergey Mihayloviç'e verdi. Konuğumuz ise her zaman olduğu gibi, odada ileri geri dolaşmaya başladı. Bir ara;

— Bir düşünsenize, şu evde ne büyük, ne acı değişiklikler olmuş! diyerek durakladı.

Katya semaverin kapağını kapayarak içini çekti. Sergey Mihayloviç'e bakarken yüzü ağlamaklıydı.

Sergey Mihayloviç bana döndü:

Babanızı anımsıyorsunuz, değil mi?

— Biraz, diye karşılık verdim.

— Gözlerime değil de, biraz yukarıya bakarak, sakin ve duygulu;

— Yaşasaydı ne iyi olurdu sizler için! Babanızı çok severdim, dedi.

Katya;

— Tanrı aldı onu elimizden, diyerek peçeteyi çaydanlığın üzerine bırakıverdi, mendilini çıkardı, ağlamaya başladı.

— Evet, evde büyük değişiklikler olmuş!

Üzgün bir sesle böyle söyleyen Sergey Mihayloviç az sonra;

— Sonya, oyuncaklarını göstersene bana, diyerek salona geçti.

O gidince yaşlı gözlerle Katya'ya baktım.

— Ne iyi adam! dedi Katya.

Gerçekten bu iyi yürekli adamın, aile dostumuzun yakın ilgisi, hoş bir etki bırakmıştı üzerimde.

Salondan Sonya'nın çığlıkları, Sergey Mihayloviç'in kahkahaları duyuluyordu. Biraz sonra bir bardak çay gönderdim konuğumuza. Bir ara salondan Sonya'nın piyano tıngırtıları yükseldi.

— Marya Aleksandrovna! Buraya gelin de bir şeyler çalın bize.

Onun bu içten, dostça, azıcık da buyurucasına seslenişi hoşuma gitmişti. Yerimden kalkarak salona yürüdüm. Nota defterinden Beethoven'in *Quasi una fantasia* sonatının adacyosunu açtı.

— Şunu çalın da, nasıl çaldığınızı dinleyelim bakalım.

Elindeki çay bardağıyla salonun bir köşesine çekildi.

Pek iyi çalamadığımı ileri sürerek isteğini geri çevirmenin olanaksızlığını görerek, ister istemez oturdum piyanonun başına. Müziği sevip anladığını bildiğimden, olumsuz eleştirisinden çekine çekine, elimden geldiğince iyi çalmaya çalışıyordum. Adacyo, çay masasında konuştuklarımızın canlandırdığı anıların etkisiyle bayağı duygulu olmuştu, sanırım, doğru da çalmıştım. Ama skerzoyu sonuna değin çaldırmadı bana. Yanıma gelerek; "Olmadı, bunu kötü çalıyorsunuz, bırakın Tanrı aşkına, ama birinci bölüm iyiydi. Müzikten anlıyorsunuz" dedi. Bu ölçülü övgüye sevinmiştim. Yüzümün kızardığını hissettim. Babam yerinde bir dostun benimle böyle karşı karşıya, çocukluğumdakinden ayrı, beni önemseyerek konuşması çok değişik gelmişti bana, etkilenmiştim. Katya, Sonya'yı yatırmak için yukarıya çıktığından, ikimiz baş başa kaldık salonda.

Babamı, onunla görüşmelerini, ben daha kitaplarımla, oyuncaklarımla oyalanırken birlikte geçirdikleri neşeli günleri anlattı. Anlattıklarını dinledikçe, babam, o zamana değin ilk kez, bilmediğim cana yakın, sevimli yanlarıyla gözümün önünde canlandı. İlgilendiğim konuları, sevdiğim kitapları, geleceğe ilişkin tasarılarımı soran Sergey Mihayloviç bana öğütler verdi. Artık o benim için dalıma basan, oyuncak getiren, şakacı, neşeli bir insan değil; elimde olmadan saygı ve yakınlık duyduğum, ciddi, sevimli bir dosttu. Onunla konuşurken rahatlıyor, içim açılıyor, bir yandan da ister istemez kendimi zorlayıp sözlerimi ölçüp biçerek konuşmaya çalışıyordum. Babamla olan yakınlığından dolayı kazandığım sevgisini, kendi kişiliğimle pekiştirip sürdürmekti o andaki tek amacım.

Sonya'yı yatıran Katya yanımıza geldi, hiç sözünü etmediğim karamsarlığımdan dolayı ona yakınmaya başladı. Sergey Mihayloviç güldü, sitemli bir sesle;

— En önemlisini söylememiş bana, şuna bakın! dedi.

— Siz Katya'ya aldırmayın. Ne diye size günlük sıkıntılarımdan söz edeyim? Anlatsam sizin de canınız sıkılırdı. Nasıl olsa geçer.

Gerçekten de artık sıkıntılarımın geçeceğini, hatta o anda bile azaldığını, sanki onları hiç yaşamamış olduğumu hissediyordum.

Sergey Mihayloviç ciddileşti.

— Yalnızlığa katlanamamak kötü bir şey. Ben de sizi bayağı büyüdü sanmıştım.

Güldüm.

— Artık çocuk değilim.

— Hayran bakışlarla kendisini beğendiğinizi gösterdiğiniz vakit canlı, neşeli, ama yalnız kalır kalmaz sıkıntılı, bir şeyden zevk almayan bir hanım. Her şeyi gösteriş; kendi kendine sürdürdüğü, zevk aldığı özel uğraşıları yok... Eğer böyle biriyseniz hiç hoşuma gitmedi.

Bir şey söylemiş olmak için;

— Hakkımdaki kanınız bu kadar mı? dedim.

Kısa bir susuştan sonra şunları ekledi:

— Hayır! Boşuna babanıza çekmemişsinizdir. Sizde gizli değerler olmalı.

Dikkatli, sevecen bakışı utançla karışık bir sevinç uyandırdı içimde. Başlangıçta neşeliymiş izlenimi bırakan yüzünde ve duru, dikkatli bakışlarında derin bir kederin gölgesini yeni yeni seziyordum.

— Sizin gibi bir genç kızın canı sıkılmamalı. Müzik ve kitap okumak gibi zevk aldığınız uğraşılarınız var, üstelik kardeşinizi yetiştiriyorsunuz. İlerde pişmanlık duymamak için ancak bu yaşlarda hazırlanabileceğiniz koca bir yaşam duruyor önünüzde. Bir-iki yıl sonra çok geç kalmış olabilirsiniz.

Bir baba, bir amca gibi konuşuyordu benimle. Yaşıtımmış gibi görünmekten kaçındığını anlıyordum. Olgunlaşmadığımı hissettiren sözleri biraz kırıcı olmakla birlikte, yalnız bana karşı göstermeye çalıştığı kişiliğinin bu yönünden hoşlanıyordum.

Bir süre Katya'ya kendi işlerinden söz etti. Kalkarken bana yaklaştı, elimi tuttu.

— Eh, şimdilik Allahaısmarladık, sevgili dostlarım!

Katya;

— Bir daha ne zaman görüşürüz? diye sordu.

Sergey Mihayloviç elimi bırakmadan;

— Baharda, diye yanıtladı.

— Şimdi Danilovka'ya (bir başka köyümüz) gidiyorum. Ne var, ne yok, bir bakayım. İşlere bir çekidüzen vermek gerek. Oradan da kendi işlerim için Moskova'ya gideceğim. Artık yaza sık sık görüşürüz.

Büyük bir tasayla;

— Buraya dönüşünüz niye bu kadar gecikiyor? dedim.

Gerçekten onu her gün görebileceğimi sanıyordum. Sıkıntılarımın geri geleceğinden korkmuş, birden kendime acımaya başlamıştım. Ses tonumdan, bakışlarımdan anlaşılıyordu bu kaygım. Bana oldukça soğuk ve irkiltici görünen bir tavırla;

— Yapacak işler, yeni uğraşılar bulmalısınız kendinize. Karamsarlığa kapılmayın, dedi.

Yüzüme bakmaksızın elimi bıraktı.

— Baharda gelince sizi sınava çekeceğim.

Geçirmek için biz holde beklerken, bana bakmadan çabuk çabuk kürkünü giydi.

"Boşuna uğraşıyor!" diye düşündüm. "Bakışlarından pek mi hoşlandığımı sanıyor acaba? İyi, çok iyi bir adam ama... hepsi o kadar!"

O gece geç saatlere dek oturup konuştuk Katya ile. Hep ondan söz etmedik doğallıkla. Önümüzdeki yazı nasıl geçireceğimizden, gelecek kış nerede, nasıl yaşayacağımızdan da konuştuk. Beni tedirgin eden şu "Neden canım sıkılıyor?" sorusu kafamı kurcalamaz olmuştu artık. Mutluluğu duymak için yaşamak gerektiği açık seçik içime doğuyordu. Gelecekte büyük bir mutluluk görüyordum kendim için. Bunaltıcı, köhne evimiz cıvıl cıvıl bir yaşamla aydınlanıvermiş gibiydi.

2

İşte bahar geldi. Eski karabasanların yerini belirsiz birtakım umut, istek ve düşlerle dolu bahar özlemleri aldı. Günlerim kış aylarındakinden daha değişik geçiyordu. Kitap okumak, piyano çalmak, Sonya'yla ilgilenmek hoşuma giden uğraşılar olmuştu. Sık sık bahçeye çıkıyor, ağaçlı yollarda uzun süre dolaşıyor, bahçedeki sırada oturuyordum. Bu sırada ne düşünüp neler beklediğimi, nelere umutlandığımı Tanrı bilir. Ara sıra, hele ay ışığı olduğu vakitler, bütün gece odamın penceresinde oturuyor, Katya'dan gizlice, yalnız başıma, gecelikle bahçeye çıkıyor, çiylere basarak deredeki bente kadar koşuyordum. Bir keresinde koskoca bahçenin çevresini koşa koşa dolanmıştım.

O zamanki düşlerimi anımsayıp anlamak güç şimdi. Böylesine yaşamdan kopuk, garip hayallerin benim düşüncelerim olabileceğine inanasım gelmiyor o günlere dönüp bakınca.

Sergey Mihayloviç söz verdiği gibi mayıs sonunda Moskova'dan döndü.

Ummadığımız bir akşam onu karşımızda buluverdik. Terasa oturmuş, çay içmek üzereydik. Yeşillenmiş bahçede, Petrov yortusundan bu yana çiçeklenen ağaçlara bülbüller yerleşmişti sanki. Salkım salkım leylakların dallarına beyaz-mor yıldızlar serpilmiş gibiydi, tomurcuklar patlamaya hazırdı. Bahçe yolunda sıralanmış kayın ağaçlarının yaprakları, batan güneşte saydam bir görünüme bürünmüştü. Otların üzerine bol akşam çiyi serpiliyor, terasa serin gölgeler düşüyordu. Bahçenin ötesinden günün son şamatası, köye dönen sürülerin sesleri geliyordu. Uşağımız yarı kaçık Nikon, tesarın ilerisindeki yolda su fıçısı taşıyan ata binmişti. Fıçının süzgecinden dökülen sular çiçekleri, çiçekleri ayakta tutan sopaların çevresindeki kabartılmış toprağı halka halka ıslatıyordu. Kar gibi beyaz örtülü masamızda pırıl pırıl bir semaver kaynıyor; kaymak, simit ve kurabiye tabakları hazır bekliyordu. Katya, tombul elleriyle özenerek yıkıyordu fincanları.

Banyodan sonra epeyce acıktığımdan, çayı beklemeden ekmekle taze kaymaktan atıştırmaya başladım. Kısa kollu keten bir buluz giymiş, ıslak saçlarımı eşarpla bağlamıştım. Onu pencereden ilk gören Katya;

— A! Sergey Mihayloviç! Biz de şu sırada sizden söz ediyorduk, dedik.

Giyimimi değiştirmek üzere kalktım, ama tam kapıdan çıkarken Sergey Mihayloviç'le karşılaştım. Sarılı başıma bakarak güldü.

— O! Bu ne resmiyet böyle! Grigoriy'den utanmadığınıza göre ben de sizin için bir Grigoriy sayılırım.

Bunları söylerken bana yaşlı Grigoriy'in bakamayacağı gözlerle bakıyordu. Utanarak yanından uzaklaşmak istedim. Giderken de;

— Hemen gelirim! dedim.

Arkamdan;

— Giyiminizde ne var? Tam bir köylü kızına benziyorsunuz, diye bağırdığını işitiyordum.

Üst katta çabuk çabuk giyinirken: "Ne tuhaf baktı bana! Neyse çok şükür, geldi ya! Şimdi günlerimiz daha neşeli geçecek" diye düşünüyordum. Aynaya bir göz atıp merdivenlerden sevinçle indim. Koştuğumu gizlemeden, soluk soluğa döndüm yanlarına. Sergey Mihayloviç masada oturuyor, bizim adımıza yaptığı işleri anlatıyordu Katya'ya. Beni görünce gülümsedi, ama konuşmasını kesmedi. Söylediklerine göre işlerimiz çok iyiymiş. Bu duruma göre yaz ayları köyde kalacak, bunun dışında ya Sonya'nın öğrenimi için Petersburg'a ya da gezmek için Avrupa'ya gidecektik. Katya;

— Siz de bizimle Avrupa'ya gelseniz ne iyi olurdu. Orada çok yalnız kalacağız, dedi.

Sergey Mihayloviç yarı ciddi, yarı şaka;

— Oh! Sizinle dünyanın öbür ucuna giderim!

Sonra gülümsedi, başını salladı.

— Ya annem, işlerim? Neyse, önemli olan bu değil... (Bana döndü.) Bunca zamanı nasıl geçirdiniz, anlatın bakalım? Karamsar mıydınız yine?

O yokken birtakım uğraşılarımın olduğunu, canımın sıkılmadığını anlattım. Katya da söylediklerimi doğruluyordu. Sergey Mihayloviç, övgüyü hak etmiş bir çocukmuşum gibi sanki bakışlarıyla, sözleriyle okşuyordu beni. Ona yaptığım iyi şeyleri ayrıntılarıyla anlatmam, papaza günah çıkartır gibi içtenlikle açılmam gerektiğine inanıyordum. Belki de bundan sıkılıyordu adamcağız. Akşam saatleri çok güzeldi, çay içme faslımız bittiği halde terastan ayrılmak istemiyorduk. Söyleşi benim için öylesine ilginçti ki, insan seslerinin çevremizden gittikçe uzaklaştığının farkına bile varamamıştım. Bahçeden baygın baygın çiçek kokuları geliyordu. Otlar çiyden ıslak ıslaktı. Yakınımızdaki bir leylak ağacında şakıyan bir bülbül sesimizi duyarak susmuştu. Parlak, yıldızlı gök üstümüze doğru abanmış gibiydi.

Birden terasın tentesinin altına giren bir yarasa başımızın üstünde çırpınmaya başlayınca, havanın iyice karardığını anladım. Korkudan duvara yapıştım, neredeyse bağıracaktım ki, yarasa geldiği gibi sessizce uçup gitti ve bahçenin

alacakaranlığında kayboldu. Sergey Mihayloviç konuşmamı bölerek;

— Sizin Pokrovsk'u severim. Yaşam boyunca şurada, şu terasta oturabilirim, dedi

— Oturuyorsunuz ya işte, diye atıldı Katya.

— Oturuyormuşum. İşler hep böyle oturmanıza izin verir mi?

— Peki, niçin evlenmiyorsunuz? Kusursuz bir koca olurdunuz.

Sergey Mihayloviç güldü.

— Oturmayı sevdiğim için mi iyi koca olurum? Hayır, Katerina Karlovna,* siz de, ben de evlenemeyiz artık. Beni evlenecek bir adam gibi görmüyorlar çoktandır. Ben bunu kabul ettim. Şimdi öyle rahatım ki!..

Bunu yapmacık bir rahatlıkla söylediğine inanıyordum.

— Aman ne gülünç! Otuz altı yaşında, ama içi çoktan geçmiş, diye takıldı Katya.

— Hem de nasıl, hep oturmak istiyorum. Evlenmek için başka şeyler gerekli oysa.

Başıyla beni gösterdi.

— Sorun bu genç hanıma isterseniz. Asıl böylelerini evlendirmeli. Katerina Karlovna, bundan böyle sizinle biz, gençlere bakarak kıvanç duyacağız.

Ses tonunda anlamakta güçlük çekmediğim gizli bir hüzün ve zorakilik vardı. Bir süre sustu; ne ben, ne de Katya onun söylediklerine karşılık vermedik.

Sergey Mihayloviç sandalyesinde başını çevirerek bana baktı.

— Olacak şey değil ya, genç bir kızla, söz gelişi, Maşa... Marya Aleksandrovna ile evlendiğimi gözünüzün önüne getirin bir kere. Ne güzel bir örnek verdim. Böyle bir örnek bulduğuma memnunum.

Gülmeye başladım. Verdiği bu örneğin nesini beğendiğini pek anlayamamıştım. Şakacı bir tavırla;

* Katya; dadının çocuklarca söylenen küçüklük adı. – ç.n.

— Doğrusunu söyleyin, lütfen, dedi bana. Yaşamınızı yaşlı, gücünü tüketmiş, yalnızca oturmak isteyen bir adamla birleştirmek sizin için mutsuzlukların en büyüğü olmaz mı? Siz ki, Tanrı bilir, neler istiyor, neler düşünüyorsunuzdur!

Şaşırdım, ne söyleyeceğimi bilemediğim için sustum. Sergey Mihayloviç gülüyordu.

— Size evlenmek önerisinde bulunmuyorum. Ama doğrusunu söyleyin, akşamları bahçede gezinirken böyle bir kocanız olmasını düşünmüyorsunuzdur, herhalde. Sizce bu en büyük talihsizlik olmaz mıydı?

Hiç de olmazdı... diye başlamıştım ki...

Gene de istemezdiniz, diye bitirdi sözünü.

Öyle ama ben yanıla...

İşte görüyorsunuz ya, asıl doğrusunu söyledi. İçtenliğinden dolayı teşekkür borçluyum Marya Aleksandrovna'ya. Aramızda böyle bir konuşma geçtiği için de kıvançlıyım. Her şey bir yana, böyle bir evlilik benim yönümden büyük bir mutsuzluk olurdu.

Katya;

— Ne garip adamsınız Sergey Mihayloviç, hiç değişmemişsiniz, diyerek akşam yemeği hazırlığı için yanımızdan ayrıldı.

Katya'nın gidişinden sonra bir sessizlik çöktü ortalığa, çevremizde her şey suskundu. Bir bülbül, dünkünden başka bir sesle, önce kesik kesik, kararsız bir sesle, sonra giderek bahçeyi dolduran bir şakımayla gece ötüşüne başladı. Yarın aşağısında bir başkası, ilk kez bu akşam, uzaktan uzağa ona yanıt verdi; bize yakın olanı dinliyormuş gibi bir an sustu; sonra daha keskin, zorlamalı, titrek, çınlayıcı bir sesle şakımaya başladı. Bu ötüşler, kuşların bizlere yabancı olan gece dünyasında her şeyi bastırarak enginlere yayıldı. Uyumak için seraya giden bahçıvanın kalın çizmelerinin çıkardığı gıcırtı gittikçe bizden uzaklaşıyordu. Bahçenin derinliklerinden bir kuşun iki kez kesik kesik ıslık çaldığı duyuldu ve gene ortalık sessizleşti. Bir yaprak hafifçe haşırdayarak sallandı, terasın tentesi kıpırdandı, hoş bir çiçek kokusu dalga

dalga yayılarak çevremizi doldurdu. Bunca gevezelikten, konuşmadan sonra susmak garibime gidiyordu, ama ne söyleyeceğimi de bilemiyordum. Sergey Mihayloviç'e baktım, yarı karanlıkta parıldayan gözleri bana çevrilmişti.

— Yaşamak ne güzel! dedim.

Farkına varmadan içimi çekmiş olacağım ki;

— Ne oldu? diye sordu.

— Yaşamak çok güzel! diye üsteledim.

Suskunluğumuzun sürüp gitmesi tedirginliğimi artırıyordu. Yaşlılığını doğrulamakla onu incitmiş olabileceğim geldi aklıma. Gönlünü almak için bir yol arıyordum ki birden ayağa kalktı.

— Eh, size "Hoşça kalın", diyeceğim. Annem beni akşam yemeğine bekler. Onu bugün henüz görmedim, dedi.

— Ben de bir sonat çalmak istiyordum size.

— Gelecek sefere çalarsınız.

Sesi oldukça soğuk gibiydi.

— Güle güle, dedim.

Onu gücendirmiş olduğum düşüncesi şimdi daha çok aklıma yatıyordu. Bundan dolayı bayağı üzüldüm. Katya'yla birlikte onu evin önündeki merdivenlere kadar geçirdik, orada bir süre durduk, atının üstünde yavaş yavaş uzaklaştığı yola baktık. Atının ayak sesleri kesilince terasa çıktım, bahçeye dalgın dalgın bir süre baktım. Gece seslerinin yankılandığı sislerin arasından görmek ve işitmek istediğim her şeyi görüyor, işitiyordum.

Sergey Mihayloviç daha sonra birçok kez geldi bize. Aramızda geçen o garip konuşmadan sonraki sıkıntılı durum gitgide kayboldu, bir daha yenilenmedi. Yaz süresince haftada iki-üç kez bize uğruyordu. Ona öylesine alışmıştım ki, gelişleri biraz aksayacak olsa tedirginliğim artıyor, sinirlenmeye başlıyordum. Sanki beni atlatıyormuş gibi bir duyguya kapılıyordum. Konuşmalarımızda genç, sevgili bir arkadaşıyla konuşurcasına yakın davranıyordu bana. Beni sorguya çekiyor, açık yürekli olmamı istiyor, öğütler veriyor, ara sıra da çıkışarak kimi davranışlarımı eleştiriyordu. Benimle eşit

olmak için gösterdiği bütün çabaya karşın, onda farkına vardığım özelliklerin ötesinde, bana açmayı gereksiz bulduğu, yabancı bir dünyanın varlığını sezmiyor değildim. Ama bu durum ona duyduğum saygıyı artırıyor, Sergey Mihayloviç'e daha çok yakınlaşmak istiyordum. Katya'dan ve komşulardan öğrendiğime göre, birlikte yaşadığı annesine bakmasından, kendi işleri ve mülkümüzün yönetilmesinden başka, onun birtakım soyluluk sorunları da varmış. Bu yüzden ona büyük kötülükler yapmışlar. Bu konularda ne gibi görüşleri olduğunu, hangi düşünce, tasarı ve umutları bulunduğunu bir türlü öğrenememiştim kendisinden. Ne vakit sözü onun özel işlerine getirsem, kendine özgü tavrıyla yüzünü buruşturur, "Bırakın, lütfen. Bundan size ne?" dercesine konuşmayı başka konuya aktarırdı. Önceleri bu tavrı beni kırmıştı ama giderek alıştım ve hep benimle ilgili şeylerden söz eder olduk. Böylesini ben de doğal buluyordum.

İlkin bana garip gelen, ama sonraları beğendiğim bir yanı da, onun dış görünüşüme aldırmayışı, hatta diyebilirim ki, önemsemeyişiydi. Ne bakışları, ne de söz ve davranışlarıyla, bir kez olsun güzel olduğumu ima etmemişti. Buna karşın yanında güzelliğimi söylediklerinde yüzünü buruşturur, gülerdi. Görünüşümde eksiklikler bulmayı sever, bununla beni kızdırdığı bile olurdu. Bayram günleri Katya'nın bana giydirdiği modaya uygun giyimler, saç biçimim, onu güldürürdü yalnızca. Onun bu alaylı gülüşü iyi yürekli Katya'yı gücendirir, beni de şaşırtırdı. Sergey Mihayloviç'in beni çok beğendiğine inanan Katya, hoşlandığı kadının seçkin topluluklarda görünmesini neden istemediğine akıl erdiremiyordu bir türdü. Çok geçmeden onun benden ne beklediğini anladım. Bende hoppalığın olmadığına inanmak istiyordu. Bunu fark ettiğim anda gerçekten de giyiniş, taranış, davranışlarımda rüküşlükten, kendime fazlaca özen göstermekten iz kalmadı. Hatta yapmacıklığı hemen sırıtan bir sadelik züppesi oluverdim. Sade görünmek kolay değildi benim için. Evet, Sergey Mihayloviç'in beni sevdiği açıktı; bir çocuk olarak mı, yoksa bir kadın olarak mı sevdiğine

pek aldırdığım yoktu. Bu sevgiye değer veriyor; beni dünyanın en iyi genç kızı saydığını hissederek, ondaki bu yanılgının sürüp gitmesini istiyordum. Onu elimde olmadan kandırıyordum açıkçası. Ama bunu yaparken ben de daha iyi bir kişiliğe bürünüyordum sanki. Bedenimin değil, ruhumun güzel yanlarını sergilemenin daha uygun olacağını sezinliyordum. Saçlarım, ellerim, yüzüm, alışkanlıklarım, iyi ya da kötü nasıl olurlarsa olsunlar, onun yönünden değer biçilmişti bir kere. Dış görünüşüme, aldatma isteğinden başka bir şey katamadığımın farkındaydım. Onun asıl bilmediği şey iç dünyamdı; çünkü Sergey Mihayloviç'i seviyordum ve ruhum o sıralarda gitgide gelişip serpiliyordu. Bu yüzden onu yanıltmak kolay oluyordu benim için. Nedensiz utanmalarım, bunalımlı davranışlarım yok olup gitmişti. Onun beni ta uzaktan bir bakışta tanıyabileceğine, beni her görüşünde beğeneceğine inanıyordum. Ama tutsa da bana çok güzel olduğumu söylese, buna kesinlikle sevinmezdim, doğrusu. Bununla birlikte, söylediğim herhangi bir sözden sonra yüzüme bakarak, şakacı bir ton vermeye çalıştığı dokunaklı sesiyle; "Evet, evet, sizde bir şeyler var! Kusursuz bir genç kızsınız, bunu size söylemeliyim" dediği zaman büyük bir kıvanç duyuyor, rahatlıyordum.

Yüreğimi gurur ve coşkuyla doldurun bu övgüleri, bakın ne gibi şeyler yüzünden hak ediyordum: Yaşlı Grigoriy'nin torununa gösterdiği sevgiye ben de katıldığım için, okuduğum bir şiir ya da romandan gözlerimden yaş gelesiye içlendiğim için, Mozart'ı Şulgov'a üstün tuttuğumu söylediğim için... Şaşılacak bir şey varsa, o da olağanüstü bir sezgiyle iyiyi ve sevileni kolayca ayırt edivermemdi. Ama neyin niçin daha iyi olduğunu sorsalar açıkça söyleyemezdim. Eski alışkanlık ve beğenilerimin büyük bir bölümü Sergey Mihayloviç'in hoşuna gitmiyordu. Söylemek istediğim şeyden haz duymadığını bir kaş oynatışı, bir bakışı ile anlatması; ona özgü acıyan, hatta küçümseyen bir mimik yapması, önceden sevdiğim şeyi kesinlikle bırakmama yetiyordu. Bana bir şey önermeye görsün, ne istediğini hemen anlıyordum. Göz-

lerimin içine bakarak bir şey sorsa, bir bakışıyla beklediği yanıtı çekip alıyordu benden. O zamanki düşünce ve duygularım sanki kendimin değildi; onun düşünce ve duyguları benim oluveriyor, yaşantıma girip beni aydınlatıyordu. Hiç farkına varmadan Katya'ya, hizmetçilerimize, Sonya'ya, kendime, uğraşılarıma, çevremdeki her şeye başka gözlerle bakmaya başlamıştım. Önceleri yalnız can sıkıntısını gidermek için okuduğum kitaplar, yaşamımın en büyük zevki oluvermişlerdi. Bunun nedeni ise Sergey Mihayloviç'le kitaplardan konuşmamız, birlikte okumamız ve onun bana durmadan yeni kitaplar getirmesiydi. Eskiden Sonya'yla uğraşmam, ona ders vermem benim için kaçınılmaz bir görevdi; bu görevi borçluluk duygusuyla yerine getirmeye çalışıyordum. Ama Sergey Mihayloviç'in verdiğim dersi bir kerecik dinlemesinden sonra, Sonya'nın başarılarını adım adım izlemek benim için bir zevk haline dönüştü. Bir müzik parçasını tümüyle bellemek önceleri olanaksız gibi gelirdi bana, ama şimdi, onun beni dinleyip öveceği düşüncesiyle bir parçayı belki kırk kez çaldığım oluyordu. Zavallı Katya kulaklarına pamuk tıkar, bense sürekli piyano çalmaktan sıkılmazdım. Eski sonatları bile şimdi, daha başka, daha başarılı çalıyormuşum gibi geliyordu bana. Tanıdığım, canım kadar sevdiğim Katya'ya başka gözle bakmaya başlamıştım. Onun bizim için yalnızca bir anne, bir dost, bir köle olmadığını ancak yeni yeni anlıyordum. Bu sevecen varlığın gönül zenginliğini, bize bağlılığını anlamış, ona neler borçlu olduğumuzu öğrenmiştim. Onu artık daha çok seviyordum. Uşaklarımıza, köylülere, konaklılara*, hizmetlilere öncekinden farklı bakmayı da Sergey Mihayloviç öğretmişti bana. Söylemesi tuhaf belki, on yedi yaşıma değin, bu adamların arasında hiç tanımadığım insanlarmış gibi onlara uzak, yabancı kalmışım meğer. Bu insanların da benim gibi duygulandığını, istekleri bulunduğunu, acıdığını, sevdiğini bir kez olsun düşünmemiştim. Çoktandır bildiğim bahçemiz,

* Toprak ağalarının yurtluklarında karın tokluğuna çalışanlar. – ç.n.

ağaçlıklarımız, tarlalarımız benim için yepyeni çok güzel varlıklar oluvermişlerdi. Yaşamda değişmeyen tek mutluluğun sevmek olduğunu bugüne değin anlayamamıştım. Bir düşünce olarak değil de, bir duygu olarak seziyordum bunu. Sergey Mihayloviç hiçbir şey eksiltmeksizin, kendi kişiliği dışında izlenimlere hiçbir şey katmaksızın kendiliğinden akıp giden günlerimden, kocaman, neşe dolu bir yaşam yaratmıştı bana. Çocukluğumdan beri çevremde suskun duran varlıklar canlanıvermişti. O evimize geldiğinde, her şey beni sevince boğan bir anlam kazanıyor, içime mutluluklar doluyordu.

O yaz gecelerinde yatağıma uzandığımda, baharın verdiği özlemler, istekler, gelecekle ilgili umutlar yerine, yaşadığım anın sevinç dolu coşkuları sarıyordu benliğimi. Uzun süre uyuyamaz, Katya'nın yatağına yaklaşır, ona çok mutlu olduğumu fısıldardım. Şimdi düşünüyorum da, bunu ona söylemek ne kadar da gereksizmiş, çünkü o olup bitenleri kendiliğinden bir güzel anlıyordu. Katya bundan memnun olduğunu, hayattan istediği başka bir şey kalmadığını söyler, beni öperdi. Ona inanırdım, tüm insanların mutlu olması pek gerekli ve doğal haklarıymış gibi gelirdi bana. Ama Katya bu durumda bile uyumayı düşünebiliyordu her nasılsa; bana kızmış gibi yaparak yatağından kovuyor, hiçbir şey olmamış gibi tekrar uyumaya dalıyordu. Bense uzun süre niçin bunca mutlu olduğumu araştırıp duruyordum. İkide bir yatağımdan kalkıyor, yeniden dua ediyor, bana yolladığı tüm bu mutluluklardan dolayı kendi bulduğum sözlerle yakarıyordum Tanrıma.

Odanın sessizliğini Katya'nın derin, düzgün soluk alışları ile başucundaki saatin tiktakları bozardı. Ben yatakta sağa sola döner, mırıldanır, istavroz çıkarır, boynumdaki haçı öperdim. Kapılar kapalı olduğu için, pencerelerin küçük panjurları arasından giden bir-iki sinek dışarıya uçamayarak köşede vızıldar dururdu. Sabahın gelmesini, odamdan dışarı çıkmayı, beni saran bu ruh halinin kaybolmasını istemezdim hiçbir zaman. Hayal, düşünce ve yakarışlarımın

karanlıkta benimle yaşayan, yatağımın çevresinde uçuşan, başucumda duran canlı varlıklar olduğuna inanırdım. Her düşüncem, her duygum sanki Sergey Mihayloviç'in düşüncesi, onun duygusuydu. Bunun aşk olduğunu o günlerde bilmezdim, bu duygunun herkesin başına gelebilecek türden bir şey olduğunu sanırdım.

3

Hasat mevsimi, bir gün, Katya ve Sonya'yla birlikte bahçede sık sık oturduğumuz sevgili sıramıza gittik. Orada gene ıhlamur ağaçlarının gölgesinde, uzaklardan orman ve tarlaların göründüğü yar kıyısına oturduk. Sergey Mihayloviç üç gündür uğramıyordu bize, kâhyamızın o gün onun tarlaya geleceğini söylemesi üzerine hep birlikte beklemeye koyulduk. Saat iki sularında bir de baktık, Sergey Mihayloviç atına binmiş, çavdar tarlasından bize doğru geliyor. Katya unun sevdiği meyvelerden şeftali ve vişne getirmelerini söyledi, bana gülümseyerek baktı, sıraya uzandı, uyumaya başladı. Ben de ıhlamur ağacından kırdığım taze kabuklu, yay biçiminde eğilmiş sürgünü Katya'nın yüzünün üzerinde sallayarak okumamı sürdürdüm. Arada bir başımı kaldırıp Sergey Mihayloviç'in geleceği tarla yoluna doğru bakıyordum. Yaşlı ıhlamurun dibinde, Sonya, bebeklerine kameriye yapmaya çalışıyordu. Esintisiz ve sıcak bir gündü, ortalık sıcaktan cayır cayır yanıyordu. Günün ilk saatlerinde gittikçe kararan bulutlar gökyüzünde kümeleniyor, sanki fırtınaya hazırlanıyorlardı. Her fırtına öncesinde olduğu gibi heyecanlıydım. Ama öğleden sonra dağılan bulutlar, yerlerini masmavi, duru, parlak bir göğe bıraktı. Yalnızca uzaklardan gürlemeler geliyor; ufkun yakınında, tarlalardan yükselen tozla karışmış yağmur yüklü kapkara bir bulutu, soluk şimşekler zaman zaman ufka doğru parçalara bölüyordu. Bugünlük hiç olmazsa bizim buralarda fırtınanın dağılacağı belliydi. Bahçeden yer yer görünen yolda, çavdar sapıyla ağzına kadar dolu arabalar ağır ağır, gıcırda-

yarak yol alıyor; ters yönde giden boş bir araba hızla koştururken takırdıyor, arabalara yığılı sapların üstünden insan bacakları sallanıyor, gömlekler dalgalanıyordu. Koyu toz bulutu ne yükseliyor, ne çöküyor; çitin ilerisindeki ağaçların yaprakları arasında asılı gibi duruyordu. Daha uzaklardan, harman yerinden aynı insan sesleri, aynı teker gıcırtıları duyuluyor; tahta çitin önünden yavaş yavaş geçen aynı sarı ekin demetleri ikide bir ortaya çıkıyor, bunlar gözlerimin önünde sivri çatıları yukarı doğru oval evler gibi biçimlenip büyüyor, yığınların üstüne binmiş köylülerin çokluğu beni şaşırtıyordu. İlerdeki tozlu tarlalardan gene arabalar gidip geliyor, sarı sarı demetler görünüp kayboluyor, araba ve insan sesleri, türküler duyuluyordu. Keli* boyunca pelin otu kaplı bir tarla biçildikçe tüm çıplaklığıyla ortaya çıkıyordu. Aşağıda, daha sağda, düzensiz biçilmiş bir tarlada eğile kalka, kollarını sallaya sallaya demet bağlayan parlak giysili köylü kadınlar ile sıra sıra dizilmiş düzgün desteler göze çarpıyordu. Biz tarlaya baktığımız süre içerisinde yaz, sonbahara dönüşüyordu sanki. Bahçedeki gölgeli yerimiz dışında, toz ve sıcak her yanı kaplamıştı. Yakıcı güneşin altında, bu tozda, sıcakta, hamarat insanlar arı gibi kaynaşıyor, durmadan konuşuyor, uğultular çıkarıyordu.

Serin gölgede sıraya uzanmış, gözü patiska bir mendille örtülü Katya tatlı tatlı horluyordu. Tabaktaki etli kirazlar ışıl ışıl, giysilerimiz yeni ve tertemizdi. Maşrapadaki su güneşle oynaşıyor, her şey bana çok sevimli görünüyordu. "Ne yapayım? Mutlu olmak suç mu? Ama tüm bu mutluluğumu, kendimi kime, nasıl vereyim?" diye düşünüyordum.

Güneş tam kayın ağaçlı yolun ucunda batmıştı, tarlalara ağır ağır toz çöküyordu. Yan taraftaki yerler daha net, daha aydınlık olarak görünmeye başladı. Orada bulutlar büsbütün dağılmış, ağaçların arasından üç yeni harman yığını ortaya çıkmıştı. Köylüler harmanlardan ayrılıyorlardı, arabalar son gürültülü yolculuklarını yapıyor olmalıydılar.

* Keli: İki tarla arasındaki ekilmemiş yer. – ç.n.

Omuzlarında tırmıklar, bellerinde demet bağlarıyla kadınlar yüksek sesle türkü söyleyerek evlerine gidiyorlardı. Aşağıya indiğini çoktan gördüğüm Sergey Mihayloviç hâlâ görünürlerde yoktu. Ama birden yolun beklemediğim bir yanından çıkıverdi. (Yarın arkasından dolaşmış olacaktı.) Elinde şapkası, keyiften parlayan bir yüzle, bana doğru koşar adımlarla geliyordu. Katya'nın uyuduğunu görünce dudağını ısırdı, gözlerini yumdu, ayaklarının ucuna basarak yürümeye başladı. O çok sevdiğim, kendine özgü, delice neşesinin yine üzerinde olduğunu anladım. Bu haline "yabanıl coşku" derdik, öğrenimini yeni bitirmiş bir okullu gibiydi. Baştan ayağa tüm varlığında bir kıvanç, bir mutluluk, çocukça bir neşe okunuyordu. Yaklaşarak elimi sıktı usulca.

— E, merhaba, menekşe goncası! Nasılsınız? İyisiniz ya?

Ben de onun hatırını sorduğum zaman;

— Çok iyiyim; on üç yaşındaymışım gibi uzun eşek oynamak, ağaçlara tırmanmak istiyorum, diye yanıtladı.

Gülen gözlerine baktım.

— Yine o yabanıl coşku mu?

Aynı coşku ve neşenin bana da geçtiğini hissediyordum. Bir gözünü kırptı, gülmesini yarıda kesti.

— Evet, ama Katerine Karlova'nın burnuna neden vuruyorsunuz?

Gülen gözlerine bakarken salladığım dalla Katya'nın yüzündeki örtüyü düşürdüğümü, yaprakları yüzüne sürdüğümü fark etmemiştim. Ben de gülmeye başladım. Katya'yı uyandırmak istemiyormuşum gibi;

— Şimdi Katya'ya sorsanız uyumadığını söyler, diye fısıldadım.

Alçak sesle konuşmaktan hoşlanıyordum her nedense. Dadımın uyanmasını istemediğimden değildi.

Ne dediğimi anlamadığı için, fısıldayarak konuşmamı taklit ederek o da dudaklarını kıpırdattı. Vişne dolu tabağı görünce, aşırıyormuşçasına onu kaptı. Ihlamur ağacının dibinde oturan Sonya'nın yanına gitti, onun bacaklarının

üzerine çöker gibi yaptı, onun bu hareketine kızan Sonya'yla az sonra barışarak vişne yeme yarışına giriştiler.

— İsterseniz daha getirteyim ya da birlikte gidip getirelim, dedim.

Tabağı aldı, üstüne Sonya'nın bebeklerini koydu, üçümüz birden ambara doğru yürüdük. Sonya gülerek ardımızdan koşuyor, bir yandan da bebeklerini vermesi için Sergey Mihayloviç'in pardösüsünün eteğini çekiyordu. Sergey Mihayloviç bebeklerini verdi, uyandırmaktan çekindiğimiz bir kimse olmadığı halde gene alçak sesle ama ciddileşerek;

— Siz menekşe değilsiniz de nesiniz! dedi. Şu tozlu sıcak hava ve yorucu işlerimden sonra size yaklaşır yaklaşmaz güzel bir menekşe kokusu geldi burnuma. Itırlı menekşelerden değil, hani bilirsiniz, erimiş kar ve bahar kokan, baharın habercisi koyu renkli menekşeler vardır ya, işte onlardansınız siz...

Sözlerinin bende uyandırdığı utanmayı gizlemek için;

— Çiftlikteki işleriniz nasıl gidiyor? diye sordum.

— Çok iyi, şu insanlar her yerde iyi çalışıyorlar. Onları yakından tanısanız siz de seversiniz.

— Evet, siz gelmeden önce bahçeden çalışmalarını gözledim; ırgatlar böyle harıl harıl çalışırken tembel tembel oturmamdan dolayı utanç duydum.

Gözlerime ciddi ve sevecen bir bakışla bakarak, sözümü kesti:

— Böyle duygulu sözlerle caka satmayın, dostum. Kutsal şeydir çalışmak. Bu düşüncelerle övünmekten Tanrı sizi korusun.

— Ama ben yalnız size açıyorum düşüncelerimi.

— Evet, evet biliyorum. E, hani vişne toplayacaktık?

Bahçe kapısı kilitliydi, bahçıvanlar yoktu ortalıkta. (Sergey Mihayloviç hepsini işe yollamış olacaktı.) Sonya anahtarı almaya gittiyse de, Sergey Mihayloviç kardeşimin dönüşünü beklemeden duvarın bir kenarına tırmandı, tel örgüyü kaldırıp içeriye atladı. Oradan sesi geliyordu:

— Size de toplayayım mı? Tabağı verin bana.

— Hayır, kirazları dallarından kendim koparmak istiyorum. Gidip anahtarı getireyim, Sonya bulamayacak galiba.

Kendisini kimsenin görmediğini sandığı bir sırada Sergey Mihayloviç'in nasıl davrandığını, nasıl durduğunu, nasıl yürüdüğünü seyretmek gibi çılgınca bir düşünce geldi aklıma. Daha doğrusu, bir an bile gözden kaybetmek istemiyordum onu. Ayaklarımın ucuna basa basa, ısırgan otlarının arasından bahçenin öbür ucuna geçtim. Burada duvar daha alçaktı. Boş bir teknenin üstüne bastım, göğsüme bile gelmeyen duvarın üstünden aşağıya doğru eğildim. Bahçenin içindeki yaprakları yayvan, diş diş kertikli, eğilmiş, yaşlı ağaçlara baktım. Dalların arasından kara olgun vişneler pıtrak gibi sarkıyordu. Başımı tel örgünün altına sokunca, yaşlı bir vişnenin eciş bücüş dalları arasından Sergey Mihayloviç'i gördüm. Gerçekten de anahtar getirmek için gittiğimi, kendisini kimsenin görmediğini sanıyordu. Şapkasını çıkarmıştı, gözleri kapalı, yıllanmış vişnenin eğik gövdesinde oturuyordu. Ellerinde durmadan yuvarladığı bir reçine topağı vardı. Bir ara omuzlarını silkti, gözlerini açtı, bir şeyler mırıldanarak gülümsedi. Bu yaptıkları pek garip geldi bana, onu gizli gizli gözetlemekten dolayı utanmaya başladım. "Maşa!" diye adımı söylediğini duydum bir ara. Belki de yanlış işitmiştim. Ama daha alçak ve tatlı bir sesle "Sevgili Maşa" dediğini bir daha duydum. Bu iki sözcüğü açık seçik işitmiştim, yüreğim öyle şiddetle çarpmaya başladı ki, coşku ve onu gizlice gözetlemekten duyduğum yasak sevinç bütün benliğimi sardı. Yere düşüp kendimi ele vermemek için duvara tutundum. Sergey Mihayloviç bu hareketimi görünce korkuyla bakındı, bir çocuk gibi kızarıp bozardı, gözlerini yere indirdi. Sonra bir şey olmamışçasına benimle konuşmaya çalıştıysa da sözcükler boğazında düğümlendi, yüzü daha çok kızardı. Ama az sonra gülümsedi, cesaretle baktı bana. Benim de gülümsediğimi görünce, yüzü sevinçten aydınlanıverdi. Artık o, beni okşayan, bana ders gösteren eski amca değil; beni seven, benden çekinen, benim de sevip saydığım, bana denk

bir erkekti. Konuşmadan bir süre bakıştık. Ama sonra birden suratını astı; gülümsemesi, gözlerindeki parıltı kayboldu. Kötü bir hareket yapıyormuşuz gibi, önce kendisi aklını başını toplayan, ardından benim toparlanmamı isteyen soğuk bir baba tavrıyla;

— İnin oradan bakayım, yoksa bir yerinizi acıtacaksınız. Bakın şuna, neye benzemiş! Şu saçlarınızı düzeltin! dedi.

Canım sıkılarak; "Neden böyle yapıyor, niçin acı çektiriyor bana?" diye düşündüm.

Onu daha çok şaşırtmak, üstündeki etkimin derecesini görmek için büyük bir istek duyuyordum.

— Hayır, ben de vişne toplamak istiyorum.

En yakın dala tutunarak, duvarın üstüne tırmandım; önlemesine fırsat vermeden içeriye atladım. Yanakları al al oldu, utancını öfkeyle gizlemeye çalışarak;

— Bu yaptığınız aptallık sizin. Bir yerinizi incitebilirdiniz. Şimdi buradan nasıl çıkacaksınız? dedi.

Öncekinden daha çok utanması, beni sevindireceği yerde ürkütmüştü. Ben de utancımdan kızardım, ona ne diyeceğimi bilemediğim için hemen yanından uzaklaştım, koyacak tabak olmadığı halde vişne toplamaya başladım. Kendimi ayıplıyor, yaptığımdan dolayı pişman oluyor, korkuyordum. Bu davranışımla onun gözünden düştüğüm gibi bir kanıya kapılmıştım. İkimiz de güç durumdaydık, konuşmadan öylece duruyorduk. Sonya'nın anahtarı bulup getirmesi bu zor durumdan kurtardı bizi. Uzun süre birbirimize tek söz söylemedik, ikimiz de Sonya ile konuşmaya çalışıyorduk. Hep birlikte Katya'nın yanına dönünce biraz rahatladım. Katya, uyuyamadığını, bütün konuştuklarımızı işittiğini söyledi. Sergey Mihayloviç yine o koruyucu baba tavrını takınmaya çalıştıysa da artık bu ona yakışmıyor, beni kandıramıyordu. Birkaç gün önce aramızda geçen bir konuşmayı anımsadım.

Katya, seven bir erkeğin aşkını açıklamasının kadından daha kolay olduğu savını ileri sürmüştü.

— Erkek sevdiğini söyleyebilir, ama kadın söyleyemez, demişti.

Sergey Mihayloviç ise;

— Bana öyle geliyor ki, sevdiğini erkekler bile söylememeli, zaten söyleyemezler de, diye yanıtlamıştı.

— Neden? diye sormuştum ben de.

— Neden olacak, yalandır da ondan. Seviyormuş... Ne biçim söz bu böyle? Sanki bunu söyleyince başı göklere mi erecek? Sanki sevdiğini söylemekle olağanüstü şeyler olacak, dünyanın altı üstüne gelecek, öyle mi? Bana kalırsa, bu sözü söyleyen insanlar ya kendilerini ya da en kötüsü, başkalarını kandırıyorlar.

Katya;

— Peki, öyleyse söylemezlerse kadın sevildiğini nasıl anlayacak? diye sormuştu.

— Orasını bilmem, her erkeğin anlatış tarzı vardır. Bu arada duyguları da hesaba katmak gerekir. Roman okurken gözümün önüne gelir; "Seni seviyorum, Elenora!" derken birden sevgilisi ile arasında olağanüstü şeylerin geçeceğini sanan, ama ne kendinde, ne de sevgilisinde bir değişikliği olmadığını, aynı gözlerin, aynı burnun değişmeden yerinde durduğunu gören Teğmen Strelski ya da Bay Alfred'in yüzlerini kaplayan hüznü düşünün bir kere.

O zaman Sergey Mihayloviç'in bu şakacı sözlerinde benimle ilgili ciddi bir anlam aramıştım. Katya, roman kahramanlarından böyle küçümseyerek söz edilmesini hoş karşılamazdı. Biraz kızarak;

— Siz de hep böyle çelişkili konuşursunuz. Doğru söyleyin, hiçbir kadına sevginizi açmadınız mı? demişti.

Sergey Mihayloviç gülümseyerek;

— Hiç kimseye açmadım, bir kez olsun önlerinde diz çökmedim ve çökmem de, diye karşılık vermişti.

Bu konuşmayı gözümde canlandırırken, "Evet, bu adamı kessen de beni sevdiğini söylemez. Artık öğrendim huyunu. Ama umursamaz görünmekle sevmediğine kesinlikle inandıramaz beni," diye düşünüyordum.

O akşam benimle fazla konuşmadı, ama Katya'ya, Sonya'ya söylediği her sözde, her davranışında, bakışlarında

bana olan sevgisini açıkça görüyor, buna gittikçe daha çok inanıyordum. Her şey apaçık ortadayken, kolayca mutlu olabilmek varken, onun duygularını gizleyerek kayıtsız görünmeyi gerekli bulmasına içerliyor, ona acıyordum. Bahçede yanına gitmiş olmam da bir suç işlemişim gibi beni eziyordu. Bana olan saygısı azalmış, bana öfkenmiş gibi bir duyguya kapılıyordum.

Çaydan sonra piyanoya doğru yürüdüm, o da arkamdan geldi. Salonda bana yetişerek;

— Biraz piyano çalın, çoktandır sizi dinlemedim, dedi.

Gözlerinin içine baktım:

— Ben de istiyordum... Sergey Mihayloviç, bana kızmadınız, değil mi?

— Neden kızayım?

— Öğle yemeğinden sonra sizi dinlemediğim için...

Kızarmıştım. Neler hissettiğimi anlamamışçasına başını salladı, güldü. Yüzümde gezinen gözleri, bana çıkışması gerektiğini, ama bu gücü kendinde bulamadığını söylüyordu. Piyanonun başına otururken;

— Bir şey olmadı, biz yine dostuz, değil mi? dedim.

— Elbette.

Yüksek tavanlı kocaman salonda piyanonun üstünde yalnız iki mum yanıyordu, o yüzden salonun dört bir köşesi yarı karanlıktı. Açık pencereden yıldızlı bir yaz gecesi görünüyordu. Ortalık iyice sessizleşmişti. Oturma odasından Katya'nın arada bir ayak sesleri geliyor, Sergey Mihayloviç'in pencerenin dibine bağladığı atının pofurtuları ve dulavratotlarını ayaklarıyla çiğnerken çıkardığı hışırtılar duyuluyordu. Arkamda oturduğu için göremiyordum Sergey Mihayloviç'i ama odanın alacakaranlığında, çaldığım şarkıda, içimde, her yerde onun varlığını hissediyordum. Göremediğim her bakışı, her kımıldanışı, yüreğimde yankılanıyordu. Çalmakta olduğum Mozart'ın sonat fantezisini bana o getirmişti; ben de yalnızca onun için ve o yanımda otururken öğrenmiştim. Ne çaldığımı düşünmüyordum bile; sanırım iyi çalıyordum, o da beğeniyordu. Beni dinler-

ken, gözlerini bana dikmiş bakarken duyduğu zevki hissediyordum. Parmaklarımı klavyelerin üzerinde bilinçsizce oynatmayı sürdürdüğüm sırada, elimde olmadan başımı geriye çevirdim. Alacakaranlıkta yüzünü seçebiliyordum. Başını ellerine dayamıştı, parlak gözleri bana çevriliydi. Bakışlarımız karşılaşınca ikimiz de gülümsedik. Piyano çalmayı bıraktım, ama o devam etmem için azarlarcasına başıyla notayı gösterdi. Parça bittiği vakit ay çıkmış, epece yükselmişti. Şimdi salona mumların solgun ışığından başka gümüş rengi yeni bir ışık daha giriyor, her yeri şıkır şıkır aydınlatıyordu. Ben piyano çalarken içeri giren Katya, parçanın en güzel yerinde durmakla şarkının akışını bozduğumu, zaten iyi de çalmadığımı söyledi. Sergey Mihayloviç ise tam tersine, şimdiye dek bu denli güzel çalmadığımı belirterek odadan odaya dolaşmaya başladı. Salona her giriş çıkışta gülümseyerek bakıyordu bana. O zaman ben de gülümsüyordum; içimde nedensiz bir gülme isteği duyuyor, gün boyunca yaşadığım olaylara seviniyordum. Sergey Mihayloviç salondan gider gitmez, ben hemen piyanonun kenarında yanımda duran Katya'yı kucaklıyor, çok sevdiğim yumuşak gerdanından öpüyordum, geriye dönünce ise yine ciddi bir yüz takınıyor, gülmemek için kendimi zor tutuyordum.

Katya, Sergey Mihayloviç'e;

— Bugün bu kıza ne oldu? diye sordu.

Sergey Mihayloviç karşılık vermedi, bana bakarak gülümsedi. Bana ne olduğunu çok iyi biliyordu. Oturma odasındaki balkona açılan pencereden bakarak;

— Baksanıza, ne güzel bir gece! dedi.

Cama doğru yaklaştık, gerçekten de daha sonraları bir daha rastlamadığım bir geceydi bu. Evin üzerinde, arkada parıldayan dolunay salondan gözükmüyordu. Çatının, sütunların, teras tentesinin gölgesi kısalmış olarak kumlu yola, çimenlik tarha düşmüştü. Bunun dışında her şey ayın ve çiçeğin gümüş ışıltısına bürünmüştü, apaydınlıktı. Yıldız çiçeklerinden ve bunların dallarının altına konmuş destek sopalarından yerlere alaca bulaca gölgelerin düştüğü, çakıl

taşlarıyla düzensiz bir biçimde döşeli geniş yol, pırıl pırıl bir sis içinde, uzaklara doğru gözden kayboluyordu. Ağaçların arasından bahçedeki seranın aydınlık çatısı görünüyor, yar yönünden gelen bir sis bulutu yoğunlaşarak yukarı doğru yükseliyordu. Biraz seyrelmiş gibi görünen leylak ağaçları, en ince dallarına değin pırıltılar içindeydi. Çiğin nemlendirdiği çiçekler o aydınlıkta tek tek seçilebiliyordu. Ağaçlı yollarda ışık ve gölgenin öylesine bir bütünleşmesi vardı ki, sanki bunlar ağaç ve yol değilmiş; sallanan, titreyen, saydam evlermiş gibi görünüyordu gözümüze. Sağda, evin karaltısında her şey belirsiz ve ürkütücüydü. Başı göklere eren hayaletimsi bir kavağın, mavi göğün sonsuzluğuna doğru yükselirken, şurada, evin yanı başında sakin sakin durması nedense garip geliyordu insana.

— Hadi çıkıp biraz dolaşalım, dedim.

Katya razı oldu, ama önce lastik ayakkabılarımı giymemi söyledi.

— İstemez, Katya. Sergey Mihayloviç yanımızda, elini verir bana, dedim.

Sergey Mihayloviç'in elinden tutmasının ayaklarımın ıslanmasıyla bir ilişkisi olmayacağını üçümüz de anlamış, gene de bunda bize tuhaf gelen bir şey görmemiştik. Sergey Mihayloviç elini bana vermezdi hiçbir zaman, ama şimdi onun elini ben tutmuştum, o da bunu yadırgamamıştı. Hep birlikte aşağıya indik. Tüm bu evren, bu gök, bu bahçe, bu hava benim daha önceleri tanıdığımdan çok farklıydı sanki.

Yürüdüğümüz yol boyunca önüme baktıkça, bana daha ileriye gidemezmişiz, sanki gerçek dünya bir adım ötede bitiyormuş gibi geliyor; çevremde her şeyin o ay ışığında donup kaldığı gibi bir duyguya kapılıyordum. Ama biz ilerledikçe, içinde yürüdüğümüz güzelliğin büyülü duvarı iki yana açılıyor, bize yol veriyordu; tanıdığım bahçemizin, ağaçların, yolların, kuru yaprakların içinde buluyordum kendimi. Her zamanki bildiğim yollarda yürüyor, ışıklı-gölgeli yerlere basıyordum; ayaklarımızın altında kuru bir yaprak

çıtırdıyor, yuzume körpe bir dal sürünüyordu. Yanımda düzgün adımlarla, sessizce yürüyen, dikkatle elimden tutan adam gerçekten Sergey Mihayloviç, yürürken ayakkabıları gıcırdayan da gerçekten Katya idi. Kımıltısız dallar arasından bize ışıklarını saçan şey de gerçekten gökteki aydı.

Büyülü duvar her adımda arkadan bizi yeniden kuşatıyor, nasıl ilerleyebildiğimize, tüm bu olanlara şaşıyordum.

Birdenbire Katya;

— Ay, bir kurbağa! diye bağırdı.

"Böyle bağıran kim acaba?" diye düşündüm. Ama aynı anda aklım başıma gelerek, bunun Katya olduğunu, onun kurbağalardan çok korktuğunu anımsadım; eğilip ayaklarımın altına baktım. Ufacık bir kurbağa önümde sıçrayarak bir köşeye sindi. Kurbağanın küçücük gölgesi yola düşüyordu.

Sergey Mihayloviç;

— Siz de mi korkuyorsunuz kurbağadan? dedi.

Başımı çevirip baktım. Bulunduğumuz yerin hemen yakınında, yolun kıyısında dalları budanmış bir ıhlamur ağacı vardı. Sergey Mihayloviç'in yüzünü açık seçik görebiliyordum. Ne kadar güzel ve mutlu bir yüzdü bu!..

Bana, "Siz de mi korkuyorsunuz?" demişti, oysa ben, "Seni seviyorum, güzel kız!" der gibi bir şey işitmiştim. Gözleri, eli "Seviyorum, seviyorum!" diyordu. Işık, gölge, hava, her şey, her şey sanki aynı sözleri fısıldıyordu kulağıma.

Bahçeyi boydan boya dolaştık. Katya da yavaş adımlarla yanımızda yürüyor, yorgunluktan dolayı güçlükle soluk alıyordu. Katya artık dönme zamanının geldiğini söyleyince, zavallı dadıma acımaya başladım. "Bizim duyduklarımızı niçin o da duymuyor? Neden herkes genç değil, şu güzel gece gibi, ikimiz gibi mutlu değil?" diye düşünüyordum.

Eve döndüğümüzde ilk horozlar ötmeye başlamıştı, bütün ev derin bir uykudaydı. Sergey Mihayloviç'in beklemekten sıkılan atı, toynaklarıyla sinirli sinirli dulavratotlarını tepelemekteydi. Vakit hayli geçtiği halde Sergey Mihayloviç gideceğini söylemeyince Katya saatin kaç olduğunu

anımsatmadı, biz de tatlı söyleşimizi sabahın üçüne değin sürdürdük. Gittiği zaman üçüncü horoz ötüyordu, tanyeri ağarmıştı.*

Her zamanki sözlerle ayrılmıştı Sergey Mihayloviç yanımızdan. Ama onun o günden sonra benim olduğunu, onu bir daha yitirmeyeceğimi anlamıştım. Onu sevdiğimi kendi kendime kabul edince, duygularımı Katya'ya da açtım. Katya anlattıklarıma sevindi, duygulandı, ama zavallıcık o gece bile uyumaktan geri kalmadı. Ben o sabah uzun süre terasta gezindim, sonra aşağıya indim, söylenen her sözü, yapılan her hareketi yeniden yaşayarak, üçümüz birlikte geçtiğimiz yollarda dolaştım durdum. O gece yaşamımda ilk kez günün ilk ışıklarını, güneşin doğuşunu seyrettim. Sonraları ne böyle bir gece, ne de böyle bir sabah gördüğümü anımsamıyorum... "Beni sevdiğini niçin söylemiyor? Her şey böylesine tatlı bir biçimde olup bitmişken, neden birtakım engeller çıkarıyor, yaşlılığını öne sürüyor? Bir daha geri gelmeyecek olan şu altın değerindeki günlerini değerlendirmiyor? 'Seni seviyorum!' desin, bunu açıkça dile getirsin, elimi eline alsın, başını eğerek beni sevdiğini açıkça bildirsin. Varsın yüzü kızarsın, karşımda utanan gözlerini yere indirsin; ben de ona her şeyi açıklarım. Belki de sesimi çıkarmadan onu kucaklar, boynuna sarılır, ağlarım" diye kendi kendime düş kuruyordum. Ama birdenbire aklım başıma geldi: "Ya aldanıyorsam, ya beni sevmiyorsa?" dedim.

Yüreğimden taşan duygular korkuttu beni, Tanrı bilir, başıma daha neler gelebilirdi. Bahçede yanına habersiz gittiğim zaman ikimizin de utançtan yerin dibine geçtiğimizi anımsadım, yüreğim durur gibi oldu, gözlerimden yaş boşandı, dua etmeye başladım. İçime doğan garip bir duygu, garip bir umut yatıştırdı beni ancak. O günden başlayarak oruç tutmaya, doğum günümde şaraplı ekmek ayini yaptırmaya, o gün de onun nişanlısı olmaya karar verdim.

* Kuzey ülkelerinde (Kutup yakınlarında) yaz geceleri çabuk aydınlanır. – ç.n.

Neden? Niçin? Bütün bunlar nasıl olacaktı? Hiçbir şey bilmiyordum, ama o an bunun böyle olması gerektiğini hissediyor, buna inanıyordum. Ortalık iyice aydınlanmıştı. Odama döndüğümde evdekiler kalkmaya başlamışlardı bile.

4

Meryem Ana'nın göğe çıkış yortusu gelmişti. Bundan dolayı oruç tutmamı kimse yadırgamadı.

Sergey Mihayloviç, o hafta bir kez olsun gelmedi bize. Ama ben buna ne kızıyor, ne de şaşırıp telaş gösteriyor; tersine buna memnun bile oluyordum. Onu doğum günüme bekliyordum çünkü. O hafta boyunca her gün erkenden kalktım. Uşaklar atı koşuncaya değin, yalnız başıma bahçede dolaşıp bir önceki günün muhasebesini yaparak, günah işleyip işlemediğimi düşünüyor; o gün de hiç günah işlememek, geçireceğim günden hoşnut kalmak için neler yapmam gerektiğini tasarlıyordum. Günah işlemeden yaşamak bana güç gelmiyordu, birazcık çaba gösterirsem bu işi rahatlıkla başaracağıma inanıyordum. Araba hazır olunca Katya ve hizmetçi kızlardan biriyle üç kilometre uzaktaki köyün kilisesine gidiyorduk. Kiliseye her girişimde, ölmüşlerimiz için dua etmem gerektiğini anımsıyor, otlarla kaplı sahanlıktaki iki basamağı bu hisle çıkıyordum. O sıralarda kilisede oruç tutan beş-on kadından ve konaklılardan başka kimse bulunmazdı. Onların selamlarına içten gelen bir sevinçle karşılık veriyor; mum kutusunun yanına giderek, orada, köyün muhtarı yaşlı askerden aldığım mumları kendi elimle masaya dikiyordum. Bu bana önemli bir görevmiş gibi geliyordu. Büyük kapıdan annemin işlediği vaftiz kürsüsünün örtüsü görünüyordu. Aziz resimlerinin konduğu dolabın üstünde, çocukluğumda bana kocaman görünen yıldızlı iki melek ile o vakitler çok ilgimi çeken sarı parıltılı bir güvercin dururdu. Koro yerinin arkasından yamru yumru olmuş vaftiz teknesi görünürdü. Bu teknenin içinde kaç kez konaklıların çocuklarını vaftiz etmiştim. Ben de onun içinde vaftiz olmuştum.

İhtiyar papaz, babamın tabut örtüsünden dikilmiş cüppesiyle içeri girdi. Evimizde dinsel ayinlerin yapıldığını anımsadığım günden beri Sonya'nın vaftizinde, babamın ölüm yıldönümünde, annemin cenaze töreninde papaz hep aynı sesle dua okumuştu. Kayyımın çatlak sesi koro yerinden işitildi. Her ayinde kilisede gördüğüm yaşlı kadın, duvarın dibinde iki büklüm oturuyor, koro yerindeki tasvire ağlamaklı gözlerle bakarak, dişsiz ağzıyla dualar mırıldanıyordu. Tüm bunlar çocukluk anılarım olarak bana yakın ve ilgi çekici gelmekle kalmadı; aynı zamanda gözümde yüce, kutsal, derin bir anlam kazandı. Okunan duanın her sözünü dikkatle dinledim, her sözün anlamını yüreğimde duymaya çalıştım. Eğer anlamadığım şeyler olursa, Tanrının beni aydınlatmasını diliyor ya da işitemediklerimin yerine kendi dualarımı mırıldanıyordum. "Pişmanlık duaları" okunurken yaşadığım yılları düşündüm. Masum çocukluk çağım, ruhumun o sıradaki aydınlık durumu yanında öylesine karanlık görünüyordu ki, ağlamaya, korkmaya başladım. Aynı zamanda bütün günahlarımın bağışlanacağını, günahım ne denli çok olursa, bundan duyacağım pişmanlığın da o ölçüde tatlı geleceğini hissediyordum. Sanki içime bir ışık, bir aydınlık doğmuştu. Ayin bitince papaz yanıma yaklaştı, akşam duası için evimize gelip gelmeyeceğini, gelecekse ne zaman gelmesi gerektiğini sordu. Benim için katlanacağı bu zahmetinden duygulanmış olarak ona teşekkür ettim, kiliseye kendim geleceğimi söyledim.

— Aman efendim, zahmet etmeyin!

Gururlu davranıp günah işlemekten korktuğum için nasıl yanıt vereceğimi bilemiyordum.

Katya olmadığı zamanlar bile, öğle ayininden sonra arabayı geriye gönderiyor, eve yaya olarak yalnız başıma dönüyordum. Yolda karşılaştığım köylüleri alçakgönüllülükle selamlıyor; birilerine öğüt vermek, herhangi bir özveride bulunmak, çocuk bakmak, köylülerin çukura düşen arabalarını kaldırmalarına yardım etmek, onlara her kolaylığı göstermek, gerekirse çamura batmak için sanki fırsat kollu-

yordum. Bir akşam kâhya, kızının tabutu için köylü Semyon'un biraz tahta ve dua okutmak için de bir ruble istediğini Katya'ya söylüyordu. Bunları ben de işitmiştim.

— Semyon'un ailesi bu kadar yoksul mu? diye sordum.

Kâhya da;

— Çok yoksuldurlar, efendim, yiyecek bir dilim ekmekleri yok, yanıtını verdi.

Yüreğimin sızladığını hissettim, bir yandan da bu durumu öğrendiğime seviniyordum. Katya'yı "gezmeye gidiyorum" diye kandırdım, yukarıya koşarak bütün paramı aldım (çok az param vardı, ama hepsini almıştım), istavroz çıkardım, terastan, bahçeden geçerek köye, Semyon'un evceğizine gittim. Ev, köyün kıyısındaydı. Kimseye görünmeden pencereye yaklaştım, parayı pencerenin dibine koydum ve cama vurdum.

Evden biri çıkarak "Kim o?" diye seslendi. Bense bir suçlu gibi korkudan ürperip titreyerek eve koştum. Katya nereye gittiğimi, niçin böyle telaşla koştuğumu sordu. Ben, heyecandan onun söylediklerini anlamadığım için karşılık vermedim. Birdenbire her şey öylesine değersiz göründü ki gözüme! Odama kapandım, yalnız başıma bir aşağı, bir yukarı dolaşıp durdum. Ne bir iş yapacak durumdaydım, ne de bir şey düşünüp duygularımı irdeleyebiliyordum. Semyon'un ailesinin sevincini, onlara yardım eden iyiliksever kişi için söyleyecekleri sözleri düşünüyor; parayı ellerine vermediğimden dolayı üzülüyordum. Benim bu davranışımı öğrenince Sergey Mihayloviç'in ne diyeceğini merak etmiyor değildim, ama bunu kimsenin öğrenemeyecek oluşuna seviniyordum. İçimde öylesine büyük bir sevinç vardı, kendim başta olmak üzere herkes bana öylesine zayıf görünüyor, kendime ve çevreme öyle büyük bir acımayla bakıyordum ki, ölüm düşüncesi bana bir mutluluk kaynağı gibi gelmeye başladı. Gülümsüyor, dua ediyor, ağlıyordum. Böyle anlarda hem kendimi, hem de yeryüzündeki tüm varlıkları çok seviyordum. Ayinler arasında İncil okuyor, okudukça daha iyi anlıyordum bu kitabı. Kutsal kitaptan o sı-

rada okuduğum her öykü gittikçe daha dokunaklı, daha yalın bir havaya bürünüyor; İncil'i okurken içimde doğan düşünce ve duyguların derinliği daha erişilmez, daha ürkütücü bir durum alıyordu. Buna karşılık, kitabı okuduktan sonra beni çevreleyen evrene yeniden bakıp şöyle bir düşününce, her şey çok yalın ve aydınlık görünüyordu. Kötü biri olarak yaşamanın zorluğunu, herkesi sevmenin ve sevilmenin ise kolaylığını daha iyi anlıyordum. Çevremdeki insanlar bana karşı ne kadar iyi yürekli ve uysaldılar! Ders vermeye devam ettiğim Sonya bile bambaşka bir kız olmuştu; beni anlamaya, hoşuma gitmeye, canımı sıkmamaya çalışıyordu. Ben herkese karşı nasılsam, onlar da bana karşı öyleydiler. Kilisede günah çıkarma sırasında af dilemem gereken insanları gözden geçirirken ancak bir tane bulabilmiştim. Ona bir mektup yazdım, suçumu itiraf ettim, özür diledim. O da bana bir mektup gönderdi; benden özür diliyor, beni bağışladığını bildiriyordu. İçerisinde derin, etkileyici duygular bulduğum o yalın satırları okurken sevinçten ağlamıştım. Dadım da, bir kusurumdan dolayı kendisinden özür dilerken hüngür hüngür ağlamaya başlamıştı. Kendi kendime şöyle soruyordum: Niçin herkes bana bu kadar iyi davranıyordu, ben bu sevgiyi nasıl kazanmıştım? Elimde olmadan hemen Sergey Mihayloviç'i aklıma getiriyor, uzun uzun onu düşünüyordum. Başka türlü yapamıyor, onu düşünmeyi günah saymıyordum. Ama şimdi onu, sevdiğimi ilk kez anladığım o geceki gibi değil de, daha çok kendimi düşünerek; ister istemez onu geleceğimle ilgili bütün tasarılarımla birleştirerek düşünüyordum. Onun yanındayken duyduğum eziklik uçup gitmişti. Kendimi Sergey Mihayloviç'e denk sayıyor, içinde bulunduğum coşkunun doruğunda onu olduğu gibi anlıyordum. Eskiden bana tuhaf görünen tavırları tam bir açıklık kazanmıştı. Onun söylediği, "mutluluğun başkası için yaşamak olduğu" sözünün doğruluğunu kabul ediyordum artık. Onunla birlikte geçecek bir yaşam bana huzurlu ve son derece mutlu görünüyordu. Ne yurtdışı gezileri, ne sosyete, ne de şatafatlı bir yaşam ba-

na ilgi çekici geliyor; bitmek bilmez özverileriyle, karşılıklı derin sevgiyle, her şeyde yardım edici Tanrı inancıyla, köyde geçecek dingin bir aile yaşamını isteklerime uygun buluyordum.

Tasarladığım gibi, doğum günümde şaraplı ekmek duası yaptırdım. Kiliseden döndüğüm zaman içimde öylesine coşkun bir mutluluk vardı ki, yaşamaktan korkuyor, mutluluğumu yıkabilecek en ufak olumsuz etkiden uzak duruyordum. Kilise dönüşü terastan inip merdivenlere vardığım zaman, iki tekerlekli binek arabasının tanıdığım sesi köprüden duyuldu, arkasından Sergey Mihayloviç'i gördüm. Beni kutladı, yan yana yürüyerek salona girdik. Onu tanıdığımdan beri bu sabahki kadar rahat rahat, serbest olduğum bir zamanı anımsamıyorum. Ruhumda onun anlayamayacağı, yüce, yepyeni bir evrenin varlığını hissediyordum. Yanında en ufak bir sıkılıp utanma duymadım. Bunların nedenini o da anlamış olmalı ki, çok ince, anlayışlı, saygılı davranıyordu bana karşı. Piyanoya doğru yürüdüğümde, onu kilitleyerek anahtarı cebine koydu.

— Ben çalmanızı istiyorum diye keyfiniz kaçmasın, şu anda ruhunuzda müziklerin en güzeli çalıyor, dedi.

Bu davranışından dolayı ona minnettardım, ama herkese karış gizlediğim duygularımı onun kolayca anlaması ve bunu açığa vurması pek hoşuma gitmemişti. Öğle yemeğinden sonra bize yaş günümü kutlamak, ertesi gün de Moskova'ya gideceği için benimle vedalaşmak üzere geldiğini söyledi. Bunu söylerken Katya'ya bakıyordu, sonra bir an bana da baktı: Yüzümde bir heyecan belirtisi bulmak istediğini anladım hemen. Ne şaşırdım, ne telaşlandım, ne de kaç günlüğüne gideceğini sordum. Onun bunu kendiliğinden söyleyeceğini, artık benden uzun süre ayrılamayacağını biliyordum. Bunu nasıl sezdiğimi şimdi pek açıklayamam, ama belleğimde yer eden her şeyi olduğu, olması gerektiği biçimde yorumluyordum. Mutlu bir düşteydim sanki; bu öyle bir düş idi ki, yaşamdan beklediğim şeylerin hepsi gerçekleşmişti ve daha birçoklarının gerçekleşeceğini anlıyor-

dum. Sergey Mihayloviç yemekten sonra hemen gitmek istediyse de, ayinden yorulmuş olarak dönen, sonra da biraz uyumaya çıkan Katya'yla vedalaşabilmek için onun uyanmasını bekledi. Salon güneş altındaydı, o yüzden terasa çıktık. Yerlerimize oturur oturmaz ben, aşkımın geleceğini belirleyecek sözleri sakin bir sesle söylemeye başladım. Ne erken, ne de geç, tam oturduğumuz sırada başlamıştım konuşmaya. Söylemek istediklerime engel olabilecek, konuşmamızın yönünü, tarzını etkileyecek tek söz söylememiş, hiçbir hareket yapmamıştı. Nereden geldiğini anlayamadığım kararlı, derli toplu bir anlatımla dile getiriyordum duygularımı. Konuşan ben değil, içimde benden bağımsız bir varlıktı sanki. Sergey Mihayloviç korkuluğa dirseklerini dayamış olarak karşımda oturuyor, leylak ağacından eğdiği bir dalın yapraklarını koparıyordu. Ben konuşmaya başlayınca dalı bıraktı, başını elinin üstüne koydu. Bu, çok sakin ya da çok heyecanlı bir insanın davranışı olabilirdi. Gözlerinin içine dik dik baktım, tane tane konuşarak;

— Niçin gidiyorsunuz? dedim.

Hemen yanıtlamadı. Gözlerini önüne indirdi.

— Yapılacak işlerim var.

Böyle içten sorulmuş bir soruya karşı yalan söylemenin ne denli güç olduğunu biliyordum. Devam ettim:

— Dinleyin, bugünün benim için anlamını, değerini biliyorsunuz. Bu yaş günüm benim için pek çok açıdan önem taşıyor. Sorumu bugün soruyorsam, yalnızca size ilgi göstermiş olmak için değil (size alıştığımı, sizi sevdiğimi biliyorsunuz), gidişinizin nedenini bilmem gerektiği için soruyorum. Neden hemen gidiyorsunuz?

— Gerçek nedenini söylemek çok güç. Bütün bir hafta sizi, kendimi düşündüm; gitmek gerektiğine karar verdim. Nedenini gene anlamadıysanız, eğer beni seviyorsanız, bir daha sormazsınız.

Eliyle alnını sıvazladı, gözlerini kapadı.

— Açıklamak çok zor. Ne olur beni anlayın! diye sürdürdü konuşmasını.

Yüreğim hızla çarpmaya başladı.

— Hiçbir şey anlayamıyorum! Şu güne bir değer veriyorsanız ne olur kendiniz söyleyin, sessizce dinleyebilirim sizi.

Oturuşunu değiştirdi, bana baktı, leylak dalını yeniden tutup çekti; sonra, titrediğini belli etmemeye çalıştığı bir sesle;

— Her ne kadar sözlerle anlatmak aptalca, olanaksız, benim için çok zorsa da size bunu açıklamaya çalışacağım, dedi.

Bir yeri acıyormuş gibi yüzünü buruşturdu.

— Sizi dinliyorum, dedim.

— Bay A. diye birini gözünüzün önüne getirin. Bay A. yaşlı, gençlik çağını geride bırakmış biri olsun... Bir de genç, mutlu, insanları ve yaşamı henüz tanımamış olan bayan B. var. Çeşitli aile ilişkileri dolayısıyla bay, bayanı kendi kızı gibi sevmiş olsun, öbür türlü sevmek aklının köşesinden geçmesin.

Biraz sustu, ben de ağzımı açıp tek söz söylemedim. Sonra birden çabuk çabuk, kararlı bir sesle, yüzüme bakmadan devam etti;

— Ama bay, B.'nin çok genç olduğunu, yaşamı henüz oyuncak sandığını, B.'yi öbür türlü, bir kadın olarak sevmenin kolay olacağını ve bunun kızın hoşuna gideceğini unuttu. Yanılmıştı. Pişmanlık gibi ağır, aykırı bir duygunun ruhuna işlediğini hissetmeye başladı. Korktu. Eski dostça ilişkilerinin bozulmasından kaygılandığı için, aklını başına toplayıp bir an önce kızın yanından uzaklaşmaya karar verdi.

Bunları söylerken yumduğu gözlerini eliyle ovuşturmaya başlamıştı. Heyecanını bastırarak, zor duyulur bir sesle;

— Bu bay genç kızı öbür türlü sevmekten niçin korkuyormuş? diye sordum.

Sesimde işveden, oynaklıktan eser yoktu, ama ona oyun oynuyor, şaka yapıyormuşum gibi geldi. Gücenmiş bir tavırla;

— Siz gençsiniz, bense değilim, dedi. Siz oyun oynamak istiyorsunuz, ama bana başka şeyler gerekli. Ne olur, benimle oynamayın, çünkü ben her söylenene ve size inanırım; bu benim için kötü, sizin için de ayıp olur.

Sonra kararsız bir biçimde sürdürdü konuşmasını.

— Bu A, dedi ki... Yok, yok, bütün bunlar saçma şeyler, niçin gittiğimi anlıyorsunuz. Lütfen bu konuyu daha fazla uzatmayalım.

— Hayır, hayır! Konuşalım! Bay, genç kızı sevdi mi, yoksa sevmedi mi? Önce onu söyleyin!

Gözlerime dolan yaşlardan sesim titriyordu. Sergey Mihayloviç karşılık vermedi.

— Eğer sevmediyse onunla neden çocuk gibi oynadı?

Sözümü aceleyle kesti;

— Evet, evet, A. suçluydu. Ama tüm bunlar artık son buldu ve onlar... dost olarak ayrıldılar.

— Ne korkunç! Peki, başka bir biçimde bitemez miydi ilişkileri? Tek çözüm yolu bu muydu?

Güçlükle söyleyebildiğim bu sözlerden korkmuştum.

Eliyle kapamış olduğu yüzünü açarak gözlerimin içine baktı. Yüzü heyecanlıydı.

— Evet, vardı. İki ayrı çözüm yolu vardı. Ama ne olur, sözümü kesmeyin, beni sessizce dinleyin. Kimileri derler ki...

Ayağa kalkmıştı. Yüzünde hastalıklı, acı bir gülümseme belirdi.

— Kimileri derler ki, A. aklını oynatmıştı. B.'yi delice sevdi ve bunu ona söyledi... B. gülüp geçti. Bu onun için bir şakaydı, bay A. içinse önemli bir var olma sorunuydu.

Yerimden hopladım, sözünü kesmek istedim. Ama o beni yatıştırarak elini elimin üstüne koydu. Titreyen bir sesle;

— Durun, dedi, kimilerinin söylediklerine göre de, kız ona acıdı, dünyayı tanımayan bu toy yaratık onu sevebileceğini sandı, onun karısı olmaya razı oldu. Ve çılgın adam buna kandı, yeni bir yaşama başlayacağına inandı. Ama kızın onu, onun da kendi kendini aldattığını fark etmişti artık... Daha fazla konuşmayalım bu konuda.

Konuşmaya gücü kalmadığı anlaşılıyordu, karşımda sesini çıkarmaksızın bir aşağı bir yukarı gidip gelmeye başladı.

"Konuşmayalım artık" demişti, ama bütün benliğiyle benim bir sözümü beklediğini görüyordum. Konuşmasına karşılık vermek istedim, ama yapamadım; göğsümü bir şey

sıkıştırıyordu sanki. Ona baktım; yüzü solgundu, alt dudağı titriyordu. Acımaya başladım. Kendimi toparladım, dilimi kenetleyen suskunluğun bağlarını koparark her an kesilivermesinden korktuğum, sakin, derinden gelen bir sesle, konuşmaya başladım:

— Üçüncü çözüm yolu ve sonuç dedikten sonra durdum. O da susuyordu.

— Üçüncü çözüm yolu ve sonuç: Bay onu sevmiyordu, genç kızı çok üzmüştü. Kendisinin haklı olduğu kanısıyla kızı bırakıp giderken, bundan gurur bile duyuyordu. Sizi ben değil, kendiniz şakaya alıyor, oyun oynuyorsunuz. Oysa ilk günden sevmiştim sizi!

"Sevmiştim" derken sesim elimde olmadan, içimden taşarak, beni bile ürküten yabansı bir çığlığa dönmüştü.

Karşımda, yüzü solgun duruyordu. Dudakları gittikçe daha çok titremeye başladı, yanaklarına iki damla gözyaşı düştü.

— Çök kötü! diye haykırdım, akıtamadığım acılı gözyaşlarımdan tıkandığımı hissediyordum.

— Niçin böyle yapıyorsunuz? diye bağırarak gitmek üzere kalktım.

Fakat Sergey Mihayloviç beni bırakmadı. Başı dizlerimde duruyordu; dudakları hâlâ titreyen ellerimi öpüyor, gözyaşlarıyla ıslatıyordu.

— Aman Tanrım, bunu nereden bilecektim! dedi.

— Niçin, niçin? diye üsteliyordum.

Neredeyse gelmemek üzere gitmiş, ama hemen geri dönüvermiş olan bir mutluluğun coşkusu vardı içimde.

Beş dakika sonra, Sonya koşa koşa Katya'nın yanına gitti. Maşa'nın Sergey Mihayloviç'le evleneceğini bağıra bağıra bütün konağa duyurdu.

5

Düğünümüzü geciktirmek için hiçbir neden yoktu, ikimiz de böyle istiyorduk. Öte yandan Katya, Moskova'ya gide-

rek giyim kuşam satın almaya, çeyizimi ısmarlamaya hazırlanıyordu. Sergey Mihayloviç'in annesi ise evlenmeden önce yeni bir kupa arabası ile yeni mobilyalar almak, odaları duvar kâğıdıyla kaplatmak amacındaydı. Ama biz gerekliliğine inandığımız bu şeylerin sonra da yapılabileceğinde direniyorduk. Doğum günümden iki hafta sonra, sessiz sedasız, çeyizsiz, konuksuz, sağdıçsız, şampanyasız, yemeksiz –bir düğünün bütün bu kaçınılmaz gerekleri olmaksızın– nikâhlanmaya karar verdik. Sergey Mihayloviç, annesinin otuz bine çıkan kendi düğünündekinin benzeri bir şölen ve dizi dizi çeyiz sandıkları olmadan, evi baştan başa değiştirmeden düğün yapılmasını hoş karşılamayacağını anlattı. Annesi, ondan gizlice, evin bodrumundaki bütün sandıkları gözden geçirmiş, vekilharcı Maryuşka'dan, mutluluğumuzun vazgeçilmez gerekleri olan halılar, perdeler, kap kacak konusunda bilgi almış. Benim tarafımdan da Katya, Kuzminişna Dadı ile aynı şeyleri konuşuyordu. Ev işleri hakkında Katya ile şaka yapmak bile olanaksızdı. Onun kafasına göre, nişanlımla biz, geleceğimizle ilgili işleri konuşurken aynı durumdaki bütün çiftler gibi tatlı, ama boş sözler söylemekten başka bir iş yapmıyorduk. Katya'nın bakış açısından, bizim gelecekteki asıl mutluluğumuz yalnız ve yalnız fanilaların biçkisine, dikişine; masa örtüsünün, peçetelerin kusursuz kenar kıvrımları oluşuna bağlıydı. Pokrovsk ve Nikolsk* konakları arasında her gün birkaç kez, neyin nerede hazırlandığına ilişkin şifreli haberler gidip geliyordu. Her ne kadar Katya ile nişanlımın annesinin karşılıklı ilişkilerinde birbirlerine nazik davrandıkları anlaşılıyorsa da, aralarında biraz düşmanca, ama çok ince bir siyasetin varlığı da gözden kaçmıyordu. Şimdi daha yakından tanıdığım annesi Tatyana Semyonovna titiz, sert bir ev kadını, bir eski zaman hanımefendisiydi. Nişanlım onu oğulluk borcuyla değil, onu dünyanın en iyi, en sevecen, en yumuşak yürekli kadını sayan bir adamın bağlılığıyla seviyor-

* Poterovsk, Maşa'nın; Nikolsk ise, Servgey Mihayloviç'in yurtlukları. – ç.n.

du. Tatyana Semyonovna bize, özellikle bana karşı sevecendi, oğlunun yapacağı evlilikten ise çok hoşnuttu; ama bir gün onun gelini olursam, oğlu için her zaman benden daha iyi birini bulabileceğini, bunu hiç unutmamam gerektiğini sezdirmek ister gibi bir tavrı vardı. Ben de bunu çok iyi anlıyor, tıpkı onun gibi düşünüyordum.

Son iki hafta boyunca nişanlımla her gün görüştük. Sergey Mihayloviç akşam yemeğine geliyor, gece yarılarına dek bizde oturuyorduk. Ama bensiz yaşamayacağını söylediği halde (doğru söylediğine inanıyordum), bir gün olsun zamanını benimle yalnız geçirmedi, her zaman yapacak bir sürü iş-güç buldu. Düğüne kadar dışardan görünen ilişkilerimiz eskiden olduğu gibi sürüp gitti. Birbirimize gene "siz" diyorduk. O elimi bile öpmüyor, benimle başbaşa kalma olanağı yaratmak şöyle dursun, bundan kaçınmaya çalışıyordu. İçinde yer eden fazlasıyla büyük, ama zararlı sevgiye teslim olmaktan korkuyor gibiydi. O mu değişmişti, yoksa ben mi, bilmiyorum, ancak artık kendimi onunla bütünleşmiş hissediyordum. Onun da, eskiden hoşuma gitmeyen yapmacık sadeliğinden iz kalmamıştı. Karşımda saygı ve çekingenlik telkin eden bir erkek yerine, mutluluktan şaşkın, uysal bir çocuk bulmanın zevkini tadıyordum sık sık. "O buymuş demek! Benim gibi bir insandan başka bir şey değilmiş!" diye düşünüyordum çoğu zaman. Bana tüm benliğiyle açılmış olduğuna, onu her özelliğiyle tanıdığıma inanıyordum. Onun davranışlarından öğrendiklerim ise son derece olağan ve akla yatkın şeylerdi... Gelecekteki yaşamımızla ilgili tasarıları benimkiyle birçok ortak nokta taşıyordu. Yalnız bu, onun açıklamalarında daha net ve anlaşılır bir biçime giriyordu.

O günlerde havalar bozuktu, vaktin büyük bir bölümünü evde geçiriyorduk. En candan konuşmalarımız piyano ile küçük pencere arasındaki köşede geçiyordu. Karanlık camda mumların ışıkları yansıyor, parıldayan cama ikide bir yağmur damlaları vurup aşağıya süzülüyordu. Damdan tıpırtılar geliyor, oluktan akan suyun şarıltısı duyuluyor, pencerenin dibinden nemli bir hava sızıyordu. Bu söyleşiler

sırasında köşemiz bana daha aydınlık, daha ılık, daha sevimliymiş gibi görünüyordu. Bir gün orada baş başa geç saatlere dek oturduk.

— Biliyor musunuz, çoktandır size söylemek istediğim bir şey var: Siz piyano çalarken ben hep söyleyeceğim bir şeyi düşünüyorum, dedi.

— Gerek yok, zaten ben hepsini biliyorum.

— Evet, doğru aklımdan geçenleri şıp diye okuyorsunuz.

— Hayır, durun, düşündüğünüz o şeyi söyleyin bana.

— Peki, A. ve B. hakkında anlattığım öyküyü unutmadınız, değil mi?

— O aptalca öyküyü aklınızdan çıkarsanız daha iyi. İyi ki benim istediğim gibi bitti.

— Eğer bu öykü biraz daha uzasaydı, tüm mutluluğum benim kafasızlığım yüzünden yitip gidecekti. Siz kurtardınız beni. Daha önemlisi, ben o zaman durmadan yalan söylemiştim; şimdi bundan utanıyor, yanlışlarımı düzeltmek istiyorum.

— Ah, ne olur bırakın bunları, konuşmayın artık.

— Yok, yok! Kendimi temize çıkarmak zorundayım. Az önce söze başladığımda ne düşündüğümü söylemek istemiştim.

— Niçin istiyorsunuz düşüncelerinizi açıklamayı? Artık gereksiz değil mi?

— Evet, kötü şeylerdi düşündüklerim. Bütün düş kırıklıkları ve başarısızlıklarımdan sonra son kez köye döndüğümde, benim için bundan böyle sevmek diye bir duygunun var olamayacağını, ömrümün kalan bölümünde görevlerimden başka yapacak bir işim kalmadığını söyledim kendi kendime. Uzun süre size karşı beslediğim duygulara, bu duyguların beni nerelere sürükleyeceğine aldırış etmedim. Zaman zaman umutlanıyor, bazen de umutlarımın suya düştüğünü hissediyordum. Zaman oluyor, sizin cilve yaptığınızı düşünüyor; zaman oluyor, ne yapmam gerektiğini kendim bile kestiremiyordum. Anımsarsınız, bahçede birlikte dolaştığımız o akşamdan sonra korkmaya başlamıştım;

aramızda geçenler inanılmaz gibi görünüyordu bana. Kendimi umutlandırmış olsam, hem de boşu boşuna umutlandırmış olsam dünya mı yıkılırdı sanki! Meğer ben yalnız kendini düşünen bencilin biriymişim...

Yüzüme bakarak bir süre sustu.

— Yine de o zamanlar düşündüklerimin hepsi saçma değildi. Korkmakta haklıydım, korkmalıydım da. Sizden pek çok şey alıyor, ama çok az verebiliyordum. Siz şimdilik toy bir genç kızsınız, yeni açılan bir goncasınız, ilk kez seviyorsunuz, bense...

Konuşmasını yarı yerde kesmesi üzerine;

— Evet, olduğu gibi söyleyin... dedim, ama vereceği yanıttan korkmaya başladım.

— Hayır, istemez, diye ekledim.

Neler düşündüğümü sezmişti. Konuşmasını şöyle sürdürdü:

— Daha önce sevip sevmediğimi öğrenmek istiyorsunuz. Bunu öğrenmek sizin hakkınız. Rahatça söyleyebilirim. Hayır, hiç sevmedim. Hiçbir vakit sevgiye benzeyen bir duygu...

Birden acı bir anısı canlanıvermiş gibi hüzünle durdu.

— Sizi sevebilmem için sizin sevginiz gerekliydi bana. Ya, işte, sizi sevdiğimi söylemeden önce bu düşüncelerimi sonuna dek irdelemem gerekiyordu. Benim size verebileceğim yalnızca aşkımdı. Verecek başka bir şeyim yoktu.

— Az mı? dedim gözlerinin içine bakarak.

— Az dostum, sizin için az. Sizin gençliğiniz, güzelliğiniz var. Ya benim? Son günlerde mutluluktan uyuyamıyorum, birlikte geçireceğimiz yılları düşünüyorum. Geride bıraktığım uzun bir yaşamdan sonra ilk kez mutlu olma şansını ele geçirdim. İyilik yapmanın çok kolay olduğu, ama bu iyiliğe alışmamış insanlarla birlikte köydeki köşemizde sessiz, sakin bir yaşam sürme, sonra yararlı bir çalışma, sonra dinlenme, doğanın güzellikleri, kitaplar, müzik, cana yakın bir insanın sevgisi... İşte daha fazlasını hayal edemeyeceğim kocaman bir mutluluk benim için. Üstelik sizin gibi bir dost, belki çocuklar, bir insanın isteyebileceği her şey...

— Doğru.

— Gençlik yıllarının çoğunu geride bırakmış biri olarak, benim için öyle, ama sizin için hiç de değil. Siz henüz yaşamı tatmadınız, belki daha başka bir mutluluk aramak isteyeceksiniz, aradığınızı da bulacaksınız. Kim bilir, belki şimdiki mutluluğunuz beni sevmiş olmanızdan ileri geliyor. Başka birini, daha genç birini de sevebilirdiniz.

— Hayır, bu söylediğiniz doğru değil. Ben de böyle sade bir aile yaşamının aynısını düşlerimde yaşatıyordum. Siz benim özlemlerimi, hayallerimi dile getirdiniz.

Nişanlım gülümseyerek, dalgın bir sesle;

— Size öyle geliyor dostum, size yetmez bunlar. Gençliğiniz, güzelliğiniz var, diye üsteledi.

Bana inanmadığı; güzelliğimden, gençliğimden dolayı bana sitem ettiği için kızmaya başladım. Öfkeyle;

— Öyleyse beni niçin seviyorsunuz? Beni ben olduğum için mi, yoksa gençliğim için mi? dedim.

Dikkatli, çekici bakışlarını üzerime çevirdi.

— Bilmiyorum, ama seviyorum işte...

Hiç karşılık vermedim, dalgın dalgın gözlerinin içine bakakaldım. Birden tuhaf bir şey oldu, önce çevremi seçememeye başladım, sonra yüzü gözlerimin önünde eriyip silindi, yalnız parlak bakışlarıyla karşı karşıya kaldım. Giderek bu bakışlar içime işliyormuş gibi geldi, gözümün önü kararardı, hiçbir şey göremez oldum; bakışlarının yarattığı korku ve tatlı sarhoşluktan kurtulmak için gözlerimi kısmak zorunda kaldım.

Düğün için saptadığımız günün öncesi, akşama doğru hava biraz açıldı. Ta yazın başlamış olan yağmurlardan bu yana, ilk kez, soğuk, pırıl pırıl bir güz akşamıyla karşılaştık. Her şey ıslak, soğuk ve aydınlıktı; bahçede sonbaharın sonsuz enginliğini, renkliliğini, çıplaklığını ilk kez görüyor gibiydik. Gökyüzü açık, soğuk ve solgundu; düğün gününde havanın tümüyle açılacağı umuduyla sevine sevine yatmaya gittim.

O sabah güneşle birlikte uyandım; beklenen günün gelip

çatması beni biraz korkutup şaşırtmıştı. Bahçeye çıktım. Yeni doğan güneş yolun kıyısında, yaprakları sararmış ıhlamurlar arasında parça parça ışıldıyordu. Küçük yol hışırdayan yapraklarla örtülüydü. Ayazdan ölmüş, kıvrık seyrek yapraklı, buruşuk üvez salkımları, dallarında kızarık kızarık duruyordu. Yıldız çiçekleri kurumuş, kararmıştı. Serin sabahın çiyi otların sararan yeşili üzerinde, evin yakınındaki dulavratotlarının kırılmış yapraklarında ışıl ışıl parlıyordu. Duru, soğuk gökyüzünde tek bulut yoktu.

"Gerçekten bugün mü?" diye soruyor, mutluluğuma inanamıyordum. "Yarın sabah artık burada değil, Nikolsk'taki sütunlu, yabancı evde mi gözümü açacağım? Sergey Mihayloviç'in bize gelmesini bekleyip onu karşılamayacak mıyım bir daha? Katya'yla akşamları ondan söz etmeyecek miyiz? Povrovsk'taki evimizin salonunda, piyanonun başında oturmayacak mıyız karşı karşıya? Karanlık gecelerde onu uğurlarken, başına bir şey gelmesinden korkmayacak mıyım?"

Bir gün önce bana son kez evimize geleceğini söylemişti. Katya ise nikâh giyimini prova ederken "Yarın her şey tamam!" demişti. Ben ona bir an inanmış, sonra yine kuşkuya düşmüştüm.

"Bugünden sonra Nadejda'sız, Katya'sız, Grigori'siz, onların evinde kaynanamla birlikte mi oturacağım? Akşamleyin dadımı öpemeyecek, onun eski alışkanlığıyla beni kutsayarak; 'İyi geceler, hanım kızım!' dediğini işitmeyecek miyim? Sonya'yı derslerine çalıştırıp onunla oynamayacak mıyım artık? Sabahleyin odalarımız arasındaki duvara vurunca onun çınlayan sesini duymayacak mıyım? Belki yadırgayacağım bu yeni yaşam, bütün umut ve beklentilerimi gerçekleştirecek mi? Sonra ne kadar uzun sürecek bu yaşam?"

Düşüncelerin ağırlığı altında eziliyor, nişanlımı sabırsızlıkla bekliyordum. Neyse ki erken geldi, ben de ancak onun yanında, onun karısı olacağıma inanabildim. Böylece kafamı dolduran düşünceler ürkütücü olmaktan çıktı.

Öğleden sonra bizim kiliseye babamın ölüm yıldönümü duası için gittik.

Eve dönerken, "Babam şimdi sağ olsaydı!" diye düşündüm. Yokluğunu hissettiğim bu insanın en yakın dostunun koluna yaslanarak suskun yürüyordum. Dua sırasında, başımı tapınağın soğuk döşeme taşına koyarken, babamı öyle canlı bir biçimde hayal etmiş; onun ruhunun da beni anladığına, evliliğimi onayladığına öylesine inanmıştım ki! Sanki ruhu üzerimizde dolaşıyor, varlığıyla beni destekliyordu. Anılarım, umutlarım, mutluluğum, üzüntüm görkemli, hoş bir duygu halinde iç içe geçmişti. Şu durgun, serin hava; şu sessizlik ve tarlaların çıplaklığı; yüzümü ısıtmaya çalışan ölgün, güçsüz ışınların aydınlattığı şu solgun gökyüzü duygularımla ne güzel uyum sağlıyordu! Kol kola yürüdüğüm insanın da beni anlayıp duygularımı paylaştığını görüyordum. Ağır ağır, konuşmadan yürüyorduk; ara sıra başımı çevirip baktığım yüzünde ne acıya, ne de sevince benzeyen, doğayı ve içimdeki eksikliği tamamlayan duygular vardı...

Birdenbire bana döndüğünü, benimle konuşmak istediğini gördüm. "Ya duyduğum, düşündüğüm şeylerden söz etmezse," diye geldi aklıma. Ama adını anmadan babamdan konuşmaya başladı:

— Bir gün şakadan bana; "Maşa'mla evlen!" demişti, dedi.

Kolunu sıktım.

— Şimdi sağ olsaydı ne kadar sevinirdi, kim bilir!

Gözlerimin içine baktı.

— Evet, siz henüz çocuktunuz. O zamanlar şu gözleri öper, babanın gözlerine benzediği için severdim onları. Sonradan benim için böylesine değerli olacaklarını nereden bilirdim? Size Maşa derdim o vakitler.

— Bana niçin "sen" dèmiyorsun!

— Ben de zaten "sen" demek istiyordum. Her şeyinle benim olduğunu ancak şimdi anladım.

Böyle diyerek huzurlu, mutlu ve çekici bakışlarını yüzüme çevirdi.

Henüz sertleşmemiş tarla yolundan, yer yer çiğnenip ezilmiş saplar üzerinden yürüyor; yalnız ayaklarımızın çıkardığı

sesi, konuşmalarımızı dinliyorduk. Sağ yanımızda, yarın kıyısından başlayıp yaprakları dökülmüş koruya değin uzanan, biçilmiş, yanık renkli bir tarla vardı. Bir köylü, tırpanıyla ekinleri yerlere kara lekeler halinde sererek ilerliyor, ama biz hiçbir ses işitmiyorduk. Yamaca yayılmış bir at yılkısı, elimizi uzatsak değebilecek bir uzaklıktaydı. Sol yanımızda, ta ilerlere, bahçemize ve onun arkasından görünen evimize dek, karları yer yer erimiş koyu çizgili kışlık yeşil ekin tarlaları uzanıyordu. Her şeyin üzerinde ılık bir güneş parlıyor, sağımızda-solumuzda iplik iplik örümcek ağları ışıldıyordu. Bunlar havada uçuşuyorlar, ayazın kuruttuğu saplara dolanıyorlar, gözlerimize, saçlarımıza, giysilerimize yapışıyorlardı. Sözlerimiz ağzımızdan çıkar çıkmaz, durgun havada asılıp kalıyordu sanki. Koskoca dünyada, şu parıldayıp titreyen güneşin altında yapayalnız gibiydik.

Ona "sen" diye seslenmeyi ben de istiyor, ama utanıyordum.

Dilim dolaşarak, usulca;

— Niçin bu denli hızlı yürüyorsun? derken yüzümün kızardığını hissettim.

Bana daha okşayıcı, daha neşeli, daha mutlu bakarak adımlarını yavaşlattı.

Eve döndüğümüzde annesi ve en yakın konuklarımız bizi beklemekteydiler. Ama Nikolsk'a gitmek için kiliseden çıkıp kupa arabasına bininceye değin bir an bile onların yanında kalıp konuşamadık.

Kilise nerdeyse boştu, koro yerinin önündeki yol halısında dimdik duran annesini, mor kurdeleli başlığını giymiş, yanakları ağlamaktan ıslak Katya'yı ve merakla bana bakan birkaç konaklıyı görebildim ancak. Nişanlıma bakmıyordum, ama varlığını hemen yanı başımda hissediyordum. Duaların her sözcüğünü dikkatle dinleyerek tekrarladığım halde, bu sözler ruhumda bir etki uyandırmıyordu. Kendim de dua edemiyordum; aziz tasvirlerine, mumlara, papazın cüppesinin sırtına işlenmiş olan haça, tasvir köşesine, kilisenin camlarına şaşkın şaşkın bakıyor, olanlardan hiçbir şey

anlamıyordum. Yalnız değişik bir durumun başıma gelmekte olduğunu hissediyordum, o kadar... Papaz elinde haçla bize döndü, beni kutsadı, vaftizimi de kendisinin yaptığını, Tanrının yardımıyla şimdi de nikâhımızı kıydığını söyledi. Katya ile kaynanam bizi öptüler, kupa arabasını çağıran Grigori'nin çınlayan sesi duyuldu. Tüm bunlar bitince, her şeyin sona ermiş olduğunu görerek içime bir korku düştü. Ama bütün bu gizemli işler, ruhumu allak bullak eden bir etki yaratmamıştı bende. Kocamla öpüştük, bu öpüşme bile duygularıma yabancı geldi. "Demek, hepsi bu kadarmış!" diye geçirdim içimden. Avluya çıktık, tekerleklerin tok sesi kilisenin kubbesi altında çınladı, yüzüme serin bir hava çarptı. Şapkasını giyen kocam beni kolumdan tutarak kupaya bindirdi. Arabanın penceresinden, ayazın puslandırdığı ayı görüyordum. Kocam yanıma oturdu, kapıyı arkasından kapadı. Birden yüreğim sızladı: Kapıyı kapayışındaki kendine güvenirlik bana biraz incitici gelmişti. Başımı örtmemi söyleyen Katya'nın sesini işittim, bir süre taşlarda dönen tekerleklerin sesi duyuldu, sonra yumuşak bir yolda ilerlemeye başladık. Köşeye büzülmüş, pencereden uzak, aydınlık kırlara, ayın puslu ışığında hızla gerilere giden yola bakıyordum. Kocamın varlığını yanı başımda hissediyor; "Demek, çok şeyler beklediğim o dakikalar ancak bu kadarını verebilecekmiş!" diye düşünüyordum. Onunla baş başa ve böylesine yakın olmak bana küçük düşürücüymüş gibi geliyordu. Bir şeyler söylemek niyetiyle ona döndüm. Ama tek sözcük bile çıkmadı ağzımdan; içindeki eski sevginin yerini korku, gücendirilmişlik duygusu almıştı.

Bakışlarıma karşılık yavaşça;

— Şu ana değin böyle bir şeyin gerçekleşebileceğini olanaklı görmüyordum, dedi.

— Evet, ben de, ama nedense korkuyorum.

— Benden korkuyorsun, dostum.

Elimi avcuna alarak başını ellerimizin üzerine koydu. Elim elinin içinde cansız duruyordu, yüreğim sanki soğuktan buz tutmuş gibiydi.

— Evet, diye fısıldadım.

Ama yüreğim, birden şiddetle çarpmaya başladı, elim titreyerek onun elini sıktı, bedenimi bir sıcaklık sardı; alacakaranlıkta onun bakışını aradım. O anda artık ondan korkup çekinmediğimi, bu korkunun, öncekinden daha güçlü ve tatlı bir aşk olduğunu hissettim. Tüm varlığımla onun olduğumu, üzerimdeki etkisinden mutluluk duyduğumu anladım.

İKİNCİ BÖLÜM

1

Durgun yaşamımda günler, haftalar, derken, iki ay farkına varmadan geçip gitti. Bu süre bana her nedense çok kısa gelmişti; ama aslına bakılırsa, iki ayın duyguları, heyecanları, mutluluğu bütün bir ömre değerdi. Köydeki yaşamımıza ilişkin tasarılarımız umduğumuz gibi çıkmadı. Yine de yaşantımız düşlediğimizden daha kötü değildi. Nişanlıyken tasarladığım bol bol çalışma, üzerime düşen görevleri yapma, birbirimiz için yaşama ve özveriden eser yoktu. Buna karşılık aramızda bencil bir sevgi, sevimli görünme çabası, nedensiz, sürekli bir neşe, geçmişi unutma isteği vardı. Eşim bazen kendi işleri için çalışma odasına çıkar, arada bir de çiftliğin yönetimi dolayısıyla kente giderdi. Ama onun benden uzaklaşmamak için ne büyük bir çaba harcadığı gözümden kaçmıyordu. Sonraları bana açıkladığına göre, içinde benim bulunmadığın şeyler ona saçma gelirmiş, onlarla nasıl baş edeceğini bilemezmiş. Ben de aynı ruh halini yaşıyordum. Kitap okuyor, müzikle, kaynanamla, okul işleriyle ilgilenerek geçiriyordum vaktimi; ama tüm bu çabalarım kocamla bağlantılı olduğu, onun desteğini gördüğü için zevk veriyordu bana. Herhangi bir iş kocamla ilişkin düşlerime yakın değilse kollarım iki yanıma düşüyor, kendimi onunla ilgisi olmayan bir çabanın içinde düşünmek bana gülünç geliyordu. Belki de bu yanlış, bencilce bir duyguydu,

ama bana mutluluk veriyor, beni tüm evrenin üstündeymişim gibi yüceltiyordu. Yeryüzünde tek varlık kocamdı benim için; onu dünyanın en güzel, en masum insanı sayıyordum. Bu nedenle ondan başkası için yaşayamaz, onun düşündüğünden başka türlü olamazdım. Beni en mükemmel insanlarda rastlanabilecek bütün erdemlere sahip, eşi bulunmaz bir kadın olarak kabul ettiğine inandığım için dünyanın en iyi, en seçkin insanının gözündeki o kadın olmaya çalışıyordum.

Bir gün dua ederken odama girdi. Ona dönüp bakarak duamı sürdürdüm. Bana engel olmamak için masaya oturdu, bir kitap açtı. Bakışını üzerimde hissediyordum, başımı çevirip ona baktım. Gülümsedi, ben de gülmeye başladım, duayı bıraktım.

— Sen günlük duanı bitirdin mi? diye sordum.

— Evet, devam et, ben dışarı çıkıyorum.

— Umarım, sen de dua ediyorsundur.

Karşılık vermeden gitmek istedi, ama onu durdurdum.

— Canım benim, ne olur, sen de benimle dua et!

Yanımda durdu, ellerini beceriksizce sarkıtarak, ciddi bir yüzle duraksaya duraksaya bir şeyler mırıldanmaya başladı. Ara sıra bana bakıyor, yüzümde destekleyici bir anlatım arıyordu.

Bitirdiği zaman gülmeye başladım, onu kucakladım.

— Her şeyde sen varsın! On yaşında bir çocuk gibiyim, dedi, yüzü kızardı, ellerimi öptü, öptü...

Birbirini sevip sayarak yaşamış olan birkaç kuşağın ömür tükettiği, eski köy evleri düzeninde bir yerdi bizimkisi. Her köşeye güzel, onur duyulacak aile anılarının kokusu sinmişti; bunlar, eve girer girmez, benim de anılarım oluvermişlerdi sanki. Konağın işleri, Tatyana Semyonovna tarafından eski göreneklere göre yönetiliyordu. Her şeyin güzel ve ince olduğu söylenemezdi ama uşaklardan mobilyalara, yemeklere değin her şey bol, temiz, sağlam, düzenli, saygı uyandırıcıydı. Oturma odasında simetrik konmuş mobilyalar, tablolar vardı; yerlere elde dokunmuş halılar, yol kilim-

leri serilmişti. Salona eski bir kuyruklu piyano, ayrı iki modelde şifonyerler, divanlar, pirinç kenarlı, sedef kakmalı sehpalar yerleştirilmişti. Tatyana Semyonovna'nın çabasıyla düzenlenmiş odamda, çeşitli modellerde en güzel antika mobilyalar bulunuyordu. Bunların arasında eski bir boy aynası vardı ki, önceleri aynada kendime bakarken utanırdım; daha sonra ise eski bir dostmuş gibi, bana değerli gelmeye başladı. Tatyana Semyonovna pek ortalıkta görünmeden, evin işlerini kurulmuş bir saat düzeninde yürütürdü. Konakta gereğinden çok hizmetçi, uşak tutuyordu. Ayakkabı gıcırtısını, ökçe tıkırtısını dünyada en çirkin şey sayan Tatyana Semyonovna'nın buyruğu üzerine ökçesiz, yumuşak tabanlı çizme giyen bu insanlar, ünvanlarıyla gururlanırlar; yaşlı hanımefendinin karşısında titrerlerken, kocamla bana koruyucu bir sevgiyle bakarlar; anladığımıza göre, onlardan her istediğimizi özel bir kıvançla yaparlardı. Cumartesi günleri döşemeler düzenli olarak yıkanır, halılar silkilir, her ayın ilk günü kutsal suyun serpildiği sabah ayinine gidilirdi. Tatyana Semyonovna ile kocamın, (o güz ilk olarak da benim) isim günü yortumuzda çevremizdeki insanlara şölenler verilirdi. Bütün bunlar, Tatyana Semyonovna kendini bildi biledi yapıla geliyordu. Kocam ev işlerine karışmazdı, çiftlik işleriyle uğraşır ve çok çalışırdı. Yaz-kış erkenden kalkardı; öyle ki, uyandığımda onu yanımda bulamazdım. Başbaşa çay içmek için çoğunlukla işini bırakır gelirdi; bu sırada çiftlik işiyle uğraşmazlar ve tatsız bazı olaylardan sonra "yabanıl heyecan" dediğimiz neşeli ruh hali bulunurdu üzerinde. Sabahleyin neler yaptığını anlatmasını isterdim; öyle saçma şeyler anlatırdı ki, kırılırdık gülmekten. Bazen de ciddi olmasını isterdim, o zaman gülmesini tutarak, olanları anlatırdı. Gözlerine, kıpırdayan dudaklarına bakar, ama hiçbir şey anlamazdım söylediklerinden. Onu gördüğüme, sesini işittiğime sevinirdim yalnızca.

Arada bir, "Neler anlattığımı tekrarla bakalım!" derdi. Söylediklerinden hiçbirini tekrarlayamazdım doğallıkla... Onun bana kendisinden, benden değil, başka şeylerden söz

etmesi öyle gülünç görünürdü ki! Bizim dışımızda olup bitenler vız geliyordu bana. Ancak çok sonraları onun kaygılarını anlayıp ilgilenmeye başladım.

Tatyana Semyonovna öğle yemeğine değin odasından çıkmazdı. Çayını yalnız içer, hizmetçisini göndererek günümüzü kutlardı. Onun ağırbaşlı, düzenli, bizimkinden apayrı olan köşesinden gelen sesi, bizim çılgınca mutlu dünyamızda öyle garip bir biçimde yankılanırdı ki, sık sık kendimi tutamaz, hizmetçisinin öğrenmek istediklerine kahkahayla gülerek yanıt verirdim. Hizmetçi kız ellerini önüne bağlayarak, sanki ölçülü bir biçimde rapor sunardı. "Dünkü gezintiden sonra nasıl uyuduğunuzu öğrenmemi buyurdular. Kendileri hakkında da, bütün gece böğürlerinin ağrıdığını, köyde havlayan sersem bir köpeğin uyumalarına engel olduğunu arz etmemi buyurdular. Bir de sabahki kurabiyelerin hoşunuza gidip gitmediğini sormamı istediler. Kurabiyeleri bu kez Taras'ın değil, Nikolaşa'nın deneme amacıyla ilk kez pişirdiğini; bu nedenle, simitler kötü pişmemekle birlikte peksimetlerin yanık olduğunu bilmenizi rica ettiler."

Öğleye dek, pek az başbaşa kalırdık kocamla. Piyano çalar, kitap okurdum. O ise bir şeyler yazar, sonra yeniden işlerinin başına giderdi. Saat dörtteki öğle yemeğine oturma odasında toplanırdık, annem de sessizce odasından çıkardı. Evde hiç eksik olmayan birkaç yoksul konaklı ve gezici dinleyiciler yemekte bize katılırdı. Eski bir geleneğe göre kocam, şaşmaz bir biçimde her gün, öğle yemeğine gelirken annesinin koluna girerdi. Annesi ondan benim koluma girmesini isterdi, böylece hemen her gün kapıdan geçerken orada sıkışır kalırdık. Yemekte sofraya kaynanam başkanlık eder; kibar, mantıklı, tumturaklı konuşmalar yapardı. Kocamla kullandığımız yalın sözcükler, bu debdebeli havayla hoş bir biçimde çelişirdi. Bazen oğlu ile anne arasında tartışmalar, şakalaşmalar olurdu. Bu takılmaları, tartışmaları pek severdim, çünkü onları birbirine bağlayan güçlü sevgi böylece daha iyi ortaya çıkıyordu. Yemekten sonra annem oturma odasındaki geniş koltuğuna kurularak ya tütün ezer ya

da yeni gelen kitapların yapraklarını açardı. Bizse sesli olarak kitap okur ya da salondaki piyanonun başına giderdik. Bu sıralar kocamla birlikte çok okuyorduk; ama müzik, her seferinde içimizde yeni tellere dokunan, sanki bizi birbirimize yeniden tanıtıp yaklaştıran en sevdiğimiz, en beğendiğimiz uğraşımızdı. Ben sevdiği parçaları çalarken, kocam, göremeyeceğim kadar uzaktaki bir divana oturur; utandığından olacak, müziğin üzerinde bıraktığı etkiyi gizlemeye çalışırdı. Ben sık sık piyanonun başından kalkar, beklemediği bir anda ona yaklaşarak, benden boşuna gizlemeye çalıştığı yüzündeki heyecan izlerini, gözlerindeki doğal olmayan parıltıyı, ıslaklığı yakalamaya çalışırdım. Annem ikide bir bizi görmek ister, bir yandan da canımızı sıkmaktan çekinirdi. Arada sırada bize bakıyormuş gibi yapmacık, ciddi, ilgisiz bir tavır takınarak salondan gelip geçerdi; odasına gittikten az sonra tekrar geriye dönmesi için bir neden olmadığı gözümden kaçmazdı doğallıkla. Akşam çayını oturma odasında ben dağıtırdım, ev halkı yine masada toplanırdı. Pırıl pırıl parlayan semaverin çevresindeki bu şatafatlı oturum; tabakların, bardakların törenle önümüze konması beni çok şaşırtırdı. Evin geliniyim diye benim yapmam uygun görülen çay dağıtımı sırasında, kocaman semaverin musluğunu çevirdikten sonra Nıkita'nın tepsisine bir bardak koyarak, "Piyotr İvanoviç'e... Marya Miniçna'ya..." demek, her bardak verişte, "Şeker yeterli mi?" diye sormak, dadıma, saygıdeğer kimselerin çaylarına fazla şeker atmak gibi yapmam gereken işler sırasında böyle şeyler için henüz çok genç ve uçarı olduğumu, bana gösterilen saygıya değmediğimi düşünürdüm. Eşimin "Aferin, aferin, tam yetişkin bir ev hanımı gibi her şeyi beceriyor!" demesi daha çok utandırırdı beni.

Çaydan sonra annem iskambil falı açar ya da Marya Miniçna'nın açtığı falı dikkatle izlerdi. Sonra da bizi öpüp kutsayarak odasına çekilirdi. Çoğunlukla gece yarısına değin baş başa otururduk kocamla; bu, en iyi, en hoş saatlerimizdi bizim. Geçmiş günlerden söz eder, planlar kurar, bazen derin konulara dalardık. Tatyana Semyonovna erken

yatmamızı istediği için, yukarıdan hizmetçisi işitip ona söylemesin diye, her zaman alçak sesle konuşmaya çalışırdık. Acıktığımız bazı geceler usulca büfeye gider; Nıkita'nın bizi kayırmasından yararlanarak, soğuk yemeklerden alır, odamızda mum ışığında yerdik. Eski çağların ve Tatyana Semyonovna'nın katı kurallarının hüküm sürdüğü bu konakta iki yabancı gibi yaşıyorduk. Kaynanamdan başka uşaklar, yaşlı kızlar, mobilyalar, tablolar, bana korkuyla karışık bir saygı ve buranın bizim yerimiz olmadığını, bu evde çok dikkatli ve tetikte durmamız gerektiğini telkin ederdi. Aklıma geldikçe düşünüyorum da, elimizi-kolumuzu bağlayan bu değişmez düzen, evdeki bir sürü eli boş, meraklı insan bizim için yük ve tedirginlik kaynağından başka bir şey değildi. Hoşumuza gitmeyen bu durumu ne ben, ne de kocam birbirimize açıkça söyleyemiyorduk. Bir bakıma ikimiz de tatsız olaylardan sakınıyor gibiydik. Kaynanamın uşağı Dimitri Sidorov pipo tiryakisiydi; her gün öğleden sonra, biz salonda bulunduğumuz sırada, kutudan gizlice tütün almak için kocamın odasına girerdi. Kocamın ayaklarının ucuna basarak bana yaklaşması, neşeli bir ürkeklikle göz kırkıp, susmam için parmağıyla bana sözüm ona gözdağı vererek, görüleceğini aklına bile getirmeyen Dimitri Sidorov'u işaret etmesi görülmeye değerdi. Uşak, öncekiler gibi, bu kez de işini kazasız belasız bitirdiğine sevinerek bizi fark etmeden gidince, kocam davranışımı çok beğendiğini söyler, beni öperdi. Bu uysallığı, bağışlayıcılığı, her şeye sözde kayıtsızlığı hoşuma gitmezdi. Ara sıra kendimde de aynı özelliklerin bulunduğunu görmez, onun hareketlerini zayıflık sayardım. "İradesini göstermeye cesaret edemeyen bir çocuk" diye düşünürdüm kocam için.

Bir gün zayıflığının beni şaşırttığını söylediğim zaman bana şu yanıtı verdi: "Ah, dostum, benim gibi mutlu bir insanın beğenmeyeceği, hoşuna gitmeyen bir şey bulunabilir mi yeryüzünde? Artık şuna inandım ki, herhangi bir konuda hakkımdan vazgeçmek, bunu başkasının yapmasını beklemekten, başkasını zora koşmaktan daha kolaydır; insan

her durumda mutlu olabilir. Bak, şimdi biz ne kadar mutluyuz! Hiçbir şeye kızamıyorum, benim için kötü diye bir şey yok, ancak zavallı ve gülünç şeyler var. Şunu iyi bil; le mieux est l'ennemi du bien*. İnanır mısın, bir çıngırak sesi duysam, bir mektup alsam ya da uykudan uyansam içim ürperiyor. Yaşamak için bazı şeylerin gerekli olması, yaşarken bir şeylerin değişip güçlükler çıkması ne korkunç! Şimdikinden daha güzel ne olabilir!"

Ona inanıyor, ama anlayamıyordum. Halimden memnundum. Öte yandan bunun her zaman, herkes için böyle olduğunu, başka türlü olamayacağını düşünüyor; benimkinden daha büyük değilse bile, daha başka mutlulukların da bulunabileceğine gizliden gizliye inanıyordum.

Böylece iki ay geçmiş; ayazlı, tipili kış günleri gelip çatmıştı. Kocam yanımda olduğu halde kendimi yalnız hissetmeye başladım. Çok geçmeden her gün aynı yaşantının sürüp gittiğini; ne onda, ne de bende hiçbir şeyin yenilenmediğini, tersine, sanki gitgide gerilediğimizi fark ettim. Kocam benimle ilgisi olmayan işlerle eskisinden daha çok uğraşmaya başlamış gibiydi. Beni içine almak istemediği, kendine özgü bir dünya yarattığı duygusu vardı içimde. Her zamanki suskunluğu beni sinirlendiriyordu. Oyna ne onu eskisinden daha az seviyor, ne de onun sevgisiyle eskisinden daha az mutluluk duyuyordum. Bununla birlikte aşkımız kalıplaşmış gibiydi, daha fazla büyümüyordu. Aşktan başka tedirgin edici yeni bir duygu ruhumu kemirmeye başlamıştı. Onu sevmek mutluluğuna erdikten sonra yalnızca sevmek az geliyordu bana. Onunla birlikteliğimden beklediğim, yaşamın durgun akışı değil, hareketti. Coşku, tehlike, duygulanmak için ataklıklar istiyordum. Durgun yaşantımızda harcanmayan enerji fazlalığı vardı içimde. Kötü bir şeymiş gibi ondan saklamaya çalıştığım sıkıntı nöbetlerim, onu korkutan şiddetli sevgi ve neşe coşkunluklarım birbirini kovalıyordu. Kocam durumumdaki

* İyinin düşmanı daha iyidir (Fr.).

değişikliği benden önce sezinlemiş, kente taşınmamızı önermişti; ben yaşam tarzımızı değiştirip mutluluğumuzu bozmaktan korkarak köyde kalmamızı istedim. Gerçekten mutluydum, ama bir yandan çalışma ve kendimden bir şeyler verme isteğiyle yanıp tutuşurken, bir yandan da bu mutluluğun hiçbir çabaya, özveriye mal olmadan elde edilmesi bana acı veriyordu. Onu seviyor, onun olduğumu biliyor, herkesin de aşkımızı görmesini istiyordum. Başkaları onu sevmeme ne türlü engel çıkarırsa çıkarsın ben yine de onu sevmeliydim. Aklım, hatta duygularım başıboş değildi. Ama başka bir gençlik duygusu, huzurlu yaşantımızla doyurulamayan bir hareket isteği vardı içimde. Acaba niçin hemen gitmek istersem kente yerleşebileceğimizi söylemişti? Bana böyle bir şey söylememiş olsaydı, belki beni üzen duyguları kendi kendime uydurduğum bir çılgınlık nöbetidir diye düşünür, aradığım özveriyi bu duyguyu bastırmadan bulurdum. Kente gidince can sıkıntısından kurtulacağım düşüncesi yavaş yavaş aklıma yatmaya başlamıştı. Bununla birlikte kocamı sevdiği şeylerden kendi keyfim için uzaklaştırmaktan utanıyor, ona acıyordum. Öte yandan zaman geçip gidiyor, kar yığını evin çevresinde yükseldikçe yükseliyordu. Oysa biz koca evde yaşayan, hep aynı kişilerdik. Uzak kentlerde insanlar parıltı, debdebe içerisinde yaşıyorlar, bir yandan üzülüp bir yandan seviniyorlardı. Hiçbiri bizi düşünmüyor, geçip giden varlığımızdan haberleri bile olmuyordu. Dünya işlerinin yaşantımızı her geçen gün belirli bir kalıba sokması, duygularımızın bağımsızlığını yitirerek zamanın heyecansız, acımasız, tekdüze akışına ayak uydurması kendini iyice hissettiriyor; bu da benim için yıkıcı oluyordu. Sabahları neşeli, öğle yemeklerinde saygılı, akşamları ise birbirimize sevdalı oluyorduk. Kendi kendime; "Kocamın dediği gibi, iyilik yapmak, onurlu yaşamak güzel bir şey, ama bunlara daha sonra da vakit bulabiliriz. Öyle şeyler var ki, onlara ancak şimdi gücümüz yeter" diye düşünüyordum. Bana gerekli olan durgunluk değil, yaşamla didişmekti. Asıl istediğim,

yaşamın duygulara yön vermesinden çok, duyguların yaşamı çekip çevirmesi, onu yönetmesiydi. Bir uçurumun kıyısında durmalıydık yan yana; kocam beni güçlü kollarıyla sarmalı, yüreğim fırlarcasına çarparken beni uçurumun üzerinde bir süre tuttuktan sonra istediği yere alıp götürmeliydi. Bu durum sağlığımı etkiliyordu, sinirlerim bozulmaya başlamıştı.

Bir sabah hiç neşem yoktu; her günkünden farklı olarak Sergey Mihayloviç de o gün kendi çalışma odasından yanıma keyifsiz dönmüştü. Bunu hemen anlayıp canının neye sıkıldığını sordum. Sözünü etmeye değmediğini söyleyerek olanları anlatmadı. Sonra öğrendim ki, kasaba polisi bizim köylüleri çağırmış; kocamı sevmediği için, onlardan yasa dışı isteklerde bulunmuş, basbayağı gözdağı vermiş. Eşim, olanları bana anlatabileceği biçimde gülünç, acıklı bir şekle sokamamış olacak ki, sinirleri hâlâ bozuktu; bundan dolayı konuşmak istemiyordu. Durum böyleyken ben kafasını kurcalayan bir sorunu anlayamayacak, aklı ermez bir çocuk yerine konulduğumu sanarak, her şeyi bana açıkça anlatmayışının nedenini buna bağladım. Doğallıkla suratımı asıp oturdum, evde konuğumuz olan Marya Miniçna'yı odama çağırmalarını söyledim. Çayı acele bitirerek Marya Miniçna'yı salona götürdüm, beni hiç ilgilendirmeyen ıvır zıvır şeyler üzerine yüksek sesle konuşmaya başladım. Kocam, ara sıra bize bakarak, salonda bir aşağı, bir yukarı dolaşıyordu. Bu bakışlar beni o sırada öyle etkiledi ki, daha çok konuşmak, kahkahayla gülmek isteği duydum. Kendi sözlerim, Miniçna'nın anlattıkları çok gülünç şeylermiş gibi görünüyordu bana. Kocam hiç sesini çıkarmadan çalışma odasına çekildi, kapıyı kapadı. O gider gitmez tüm neşem kaçtı. Marya Miniçna şaşırdı, bana ne olduğunu sormaya başladı. Ona yanıt bile vermeden gidip divana oturdum. Canım hüngür hüngür ağlamak istiyordu. "Odasına kapanmayı da nerden çıkardı? Entipüften şeyleri gözünde amma da büyütüyor!" diyordum. "Hele onunla bir konuşayım, bütün bunların gereksizliğini göstereceğim. Ama hayır,

o yine böyle şeylere aklımın ermediğini düşünecek, gururlu suskunluğuyla beni ezmeye çalışacak, sonunda da yine kendisi haklı çıkacak. O halde içim içime sığmadığı, kendimi boşlukta hissettiğim zamanlar; durduğum yerde duramadığım için hareket etmek, yaşamak, akıp giden günlerin canlılığını bütün benliğimde duymak istediğim zamanlar ben de haklıydım. İlerlemek, her gün, her saat yeni bir şey yapmak istiyorum. Ya o ne yapıyor? Kendisi olduğu yerde sayıyor, beni de zorla yanında tutmak istiyor. Oysa beni tutmak öyle kolay ki! Bunun için kente gitmeye gerek yok. Yalnızca benim gibi davranmalı; kendini sıkmadan gösterişsiz bir biçimde yaşamalı. Bunu bana kendisi öğütlüyor, öte yandan kendisi yapmacıksız olamıyor. Bütün sorun burada işte!"

Gözyaşlarımın kalbime doğru yürüdüğünü hissediyordum, çok kızmıştım. Bir ara bu kızgınlıktan korkarak yanına gittim. Yazı masasına oturmuş, yazı yazıyordu. Ayak seslerini işitince şöyle bir başını çevirdi, sonra sakin ve ilgisiz bir tavırla yazı yazmayı sürdürdü. Bakışı hoşuma gitmemişti; bundan dolayı yanına gideceğim yerde, yazı masasının önünde durdum, bir kitap açarak okumaya başladım. Başını yeniden kaldırıp bana baktı.

— Maşa, canın bir şeye mi sıkıldı?

Sorusunu soğuk bir bakışla yanıtladım. Bakışımla, "Sorman gereksiz! Bu sevgi gösterisi de nerden çıktı?" demek istiyordum. Başını salladı; ürkek, tatlı bir yüzle gülümsedi. Ama ben gene somurtuyordum. Onun gülümseyişine ilk kez karşılık vermemiştim.

— Bugün bir sorun yaşadın gibime geliyor. Niçin anlatmıyorsun bana? dedim.

— Hiç! Önemsiz bir şey. Artık anlatabilirim. İki köylü kente gitmişler...

Elimle onu durdurarak devam etmesini önledim.

— Çay içerken sorduğumda neden anlatmadın?

— Saçma sapan şeyler söyleyebilirdim, o zaman henüz öfkem geçmemişti.

— Ama bana o zaman söylemen gerekirdi.

— Niçin?

— Neden sana hiçbir konuda yardım edemeyeceğimi sanıyorsun?

Kalemi elinden attı.

— Ne dedin? Ne sanıyormuşum ben? Bak, sana bir şey söyleyeyim mi? Ben sensiz yaşayamam. Bana her yerde, her şeyde yardım etmekle kalmıyor, her işi tümüyle sen yapıyorsun. Bunu da nereden çıkardın?

Gülmeye başlayarak devam etti:

— Ben yalnız senin için yaşıyorum. Her günümün iyi geçmesi senin yanımda bulunmandan, senin var...

— Biliyorum bunları. Ben, avutman gereken sevimli bir bebeğim, onun için bunları söylüyorsun.

Bunu öyle sitemle söylemiştim ki, hayatında bu sözleri ilk kez duymuş gibi yüzüme şaşkınlıkla baktı. Ben devam ettim:

— Ben durgunluk, sessizlik istemiyorum. Senin bu suskunluğundan bıktım artık!

— Bakın hele, asıl sorun neymiş meğer! diyerek konuşmamı telaşla kesti.

Aklımdan geçenlerin hepsini söylememden korkar gibi bir duruşu vardı.

— Açılmışken şu konuyu biraz konuşalım, dedi.

— Şimdi konuşmak istemiyorum. Benim bütün istediğim, yaşam oyunu oynamak değil, hayatın kendisini yaşamaktır. Seninle eşit olarak yaşamak, seninle...

Söyleyeceklerini dinlemeye can attığım halde, onu tedirgin etmekten zevk alıyordum. Benim bu sözlerim üzerine, ruhundaki bütün değişikliklerin aynı olan, yüzünde acı çektiğini gösteren bir gerilme belirdi. Duyduğu üzüntünün büyüklüğünü görünce sözlerimi bitiremedim. O da konuşmasına biraz sonra yeniden başladı:

— Neden benimle eşit yaşamıyormuşsun? Polisle, sarhoş köylülerle sen değil ben didiştiğim için mi?

Yalnız bunlar değil elbette.

— Tanrı aşkına anla beni, dostum! İnsanlar hep tedir-

gin olmaktan acı duymuşlardır, kendim yaşadığım için biliyorum. Seni seviyorum, sonuç olarak bu tedirgin edici durumlardan seni uzak tutmak istiyorum. Yaşantım sana olan sevgime bağlıdır, o halde yaşamama engel olma.

Üzüldüğüm, pişmanlığa benzer bir duygu hissettiğim böyle bir anda, onun yine heyecanlanmaması, açık sözlü olması üzüntümü artırmaktan başka bir işe yaramamıştı. Yüzüne bakmadan:

— Her zaman sen haklısın, dedim.

— Maşa, ne oldu sana böyle? Kimin haklı olduğunu konuşmuyoruz burada, bana karşı duyduğun kırgınlığın nedenini araştırıyoruz. Hemen söylemesen de olur, düşün ve düşündüğün her şeyi açıkla bana. Benden hoşnut değilsin, kuşkusuz bunda haklısın da; ama ne olur, suçum nedir, söyle de anlayayım!

Duygularımı tümüyle ona nasıl açabilirdim? Beni hemen anlaması, onun karşısında gene bir çocuk durumuna düşmem; aklının almadığı, benden beklemediği bir hareketi yapmaya gücümün yetmeyeceğine inanması çileden çıkarıyordu beni.

— Sana karşı hiçbir kırgınlığım yok. Bütün derdim içindeki sıkıntı, bu sıkıntıdan kurtulmaya çabalamam. Ama madem sen öyle söylüyorsun, gene sen haklısın.

Bu sözlerden sonra yüzüne baktım. Amacıma erişmiştim. Bütün huzuru kaçmış, korkuyla karışık bir acı dolmuştu bakışlarına. Heyecanlı, alçak bir sesle şöyle dedi:

— Maşa, bizim bu yaptığımız şaka değil. Geleceğimiz söz konusu. Rica ederim, bana hemen yanıt verme, sonuna değin dinle. Niçin bana acı çektirmek istiyorsun?

Sözünü kestim:

— Biliyorum, sonunda gene sen haklı çıkacaksın. Onun için konuşma. Haklısın sen.

Bunları ben değil, içime girmiş kötü bir ruh söylüyordu sanki.

— Ne yaptığını biliyor musun? derken sesi titriyordu.

Ağlamaya başladım. Açılmıştım biraz. Yanımda konuş-

madan oturuyordu. Hem ona acıyor, hem kendimden utanıyor, hem de yaptıklarımdan dolayı üzülüyordum. Bir süre başımı kaldırıp yüzüne bakamadım. Beni, azarlayıcı ya da afallamış gözlerle süzdüğünü sanıyordum. Sonra bir ara dönüp baktım: Sevgi dolu, yumuşak, sanki özür dileyen bakışları yüzüme çevriliydi. Kolundan tutarak;

Bağışla! Ne söylediğimi kendim de bilmiyorum, dedim.

Sen bilmezsen bilme, ben biliyorum ya. Söylediklerinin tümünde de haklıydın.

— Nasıl?

— Bir an önce Petersburg'a gitmeliyiz. Artık burada yapılacak işimiz kalmadı.

— Nasıl istersen.

Beni kucakladı, öpmeye başladı.

Akşamleyin ona uzun süre piyano çaldım. Odada bir aşağı, bir yukarı dolaşıyor; alçak sesle bir şeyler mırıldanıyordu. Onun böyle kendi kendine mırıldanma alışkanlığı vardı. Ağzının içinde böyle neler söylediğini sorardım, o da gizlemeden anlatırdı. Kendi kendine şiir okurdu çoğu zaman. Kimi zaman da öyle deli saçması şeyler söylerdi ki, bunlara bakıp o günkü ruh halini anlardım.

— Neler mırıldanıyorsun gene? diye sordum.

Durdu, düşündü, gülümseyerek Lermontov'un iki dizesini okudu:

...O çılgın, hep fırtına ister.
Sanki fırtınada huzur bulacak...

"Olamaz! İnsandan daha yüce bir varlık bu! Anlamadığı şey yok! Onu nasıl sevmem!" diye geçirdim içimden.

Oturduğum yerden kalktım, elini tuttum; adımlarımı onunkilere uydurarak, onunla birlikte odada dolaşmaya başladım. Yüzüme bakıp gülerek;

— Tamam mı? diye sordu.

— Tamam, dedim yavaşça.

İkimiz de mutluluktan sarhoştuk. Gözlerimizin içi gülü-

yordu. Adımlarımızı açtık, gittikçe daha çok ayak uçlarımıza basarak yürümeyi sürdürdük. Grigori'yi çileden çıkaran, oturma odasında iskambil falına dalmış bulunan annemizi şaşırtan aynı adımlarla, tüm odalardan geçerek yemek odasına girdik, orada durduk ve bastık kahkahayı.

İki hafta sonra, bayram gelmeden Petersburg'a taşınmıştık.

2

Petersburg yolculuğumuz Moskova'da bir haftalık konaklama, yakınlarımıza yapılan ziyaretler, yeni dairemize yerleşme telaşı, değişik kentler, yeni yeni insanlar... Hepsi bir düş gibi geçti gözlerimin önünden. İzlenimler öyle renkli, öyle canlı; onun aşkıyla öylesine neşe verici, sıcak ve aydınlıktı ki, köydeki durgun yaşantımız çok eskiden olup bitmiş, değersiz bir şeymiş gibi geldi bana. Bu arada beni şaşırtan başka bir durum, insanlarda bulacağımı sandığım sosyete kibiri, soğukluğu yerine tümünün de (yalnız yakınlarımızın değil, bütün yeni tanıdıklarımızın) beni içten bir sevinçle, güler yüzle karşılamış olmalarıydı. Sanki onlar yalnız beni bekliyor, yalnız beni düşünüyor, yaşamdan yalnız benimle zevk alıyorlardı. Beklemediğim ikinci durum da, bana pek seçkin görünen sosyete çevrelerinde, kocamın hiç sözünü etmediği pek çok tanıdığının bulunmasıydı. Eşimin tanıdıkları arasında, iyi insanlar olarak niteleyebileceğim birkaçı hakkında olumsuz, sert yargılarla söz etmesi tuhafıma gitmiş, onun bu tavrını beğenmemiştim. Hoşlandığım birçok ahbabımıza karşı soğuk davranmasını, onlardan kaçmaya çalışmasını anlayamıyordum. Pek çok iyi insanla tanışmanın hiçbir zararı dokunmayacağını düşünüyordum, bana göre oradaki insanların hepsi iyiydi.

Köyden ayrılmadan önce bana şöyle söylemişti:

— Bak, dostum, Petersburg'ta karşılaşacağımız yaşantıyı sana şöyle anlatayım. Burada küçük bir Karun'uz, ama oraya

göre yoksul sayılırız. Ancak paskalyaya dek kalalım, düzenimizin bozulmasını istemiyorsak sosyeteye hiç girmeyelim.

— Sosyete de nerden çıktı? Tiyatrolarda oyun seyreder, tanıdıklarla görüşür, operaya, belki birkaç kere konsere gideriz. Paskalya gelmeden köyümüzde oluruz, kocacığım.

Petersburg'a varınca bütün tasarılarımız suya düştü. Öyle yeni, öyle mutlu bir dünyaya girmiş; öyle bir sevinç halesiyle çevrilmiştim ki; birdenbire, elimde olmadan, geçmiş günlerle birlikte o günlerde yaptığım planlardan da vazgeçiyordum. "Onlar birer oyuncakmış, gerçek yaşam yeni başlıyor. Yaşadıkça daha neler göreceğiz kim bilir!" diye düşünüyordum. Köydeki ruhsal tedirginliğim, can sıkıntılarım birisi büyü yapmış gibi yok oluvermişti. Kocama olan ateşli aşkım, hırçınlığını son bulmuş; bana karşı sevgisinin azalabileceği tedirginliğinden kurtulmuştum. Onun sevgisinden kuşkulanamazdım zaten; çünkü şimdiye dek her düşüncem anında anlaşılmış, duygularım paylaşılmış, isteklerim hemen yerine getirilmişti. Onun durgun hali de kaybolmuştu ya da artık beni rahatsız etmiyordu. Farkına vardığım başka bir şey de, bana olan sevgisi yanında davranışlarımı zevk duyarak izliyor olmasıydı. Bir ziyaretten, yeni bir tanışmadan sonra ya da evimizde, pot kırmak kaygısıyla titreyerek evin hanımı görevini üstlendiğim bir akşam toplantısının bitiminde sık sık; "Aferin, küçük hanım! Hep böyle davran işte! Sakın korkma! Gerçekten güzel!" gibi destekleyici sözler söylerdi. Bundan memnun oluyordum.

Gelişimiz üzerinden bir süre geçince kocam annesine mektup yazarken, kendimden bir şeyler eklemem için beni yanına çağırdı. Onun neler yazdığını görmek istedim, okutmadı; bunun üzerine direndim ve şunları okudum: "Maşa'yı görseniz tanımazsınız anneciğim; onu ben tanıyamıyorum. Sevimli, ince tavırları yanında o kendine güveni, şıklığı, hatta sosyete edası ve güzel yüzlülüğü nereden geliyor acaba? Sonra, bütün bunlar yapmacıksız, hoş, cana yakın. Herkes ona hayran, ben bile seyretmeye doyamıyorum. Eğer elimde olsaydı onu daha çok severdim."

"Ah, meğer ben neymişim!" diye düşündüm. Bundan çok mutluluk duydum, şimdi onu daha çok seviyormuşum gibi geldi. Yakınlarımıza karşı elde ettiğim başarı beklenmedik bir şey oluyordu benim yönümden. Sağdan-soldan, amcamın çok hoşuna gittiğimi, halamı çılgına çevirdiğimi kulaklarımla işitiyordum. Biri çıkıp Petersburg'ta bana benzeyen bir kadın daha bulunamayacağını söylüyor; bir başkası, çevrenin en zarif kadını olmak için yalnızca bunu istememin yeteceğine inandırmaya çalışıyordu beni. Yaşlıca bir sosyete hanımı olan, kocamın kuzeni Kontes D. beni pek beğenmişti; aşırı övgülerle başımı döndürüyordu. Kontes, beni yaşamımın ilk balosuna çağırdığı vakit kocamdan da izin istemişti. Kocam bana dönerek, güç fark edilir bir kurnazlıkla gülümsedi.

— Nasıl? Gitmek istiyor musun?

"Evet" anlamında başımı salladım, bir yandan da kızardığımı hissediyordum. Cana yakın bir gülüşle;

— Şuna bakın, bir suçlu gibi nasıl da itiraf ediyor! dedi.

— Ama seninde sosyeteye girmemeye karar vermemiş miydik? Kendin de hoşlanmadığına göre... diye yanıtladım.

Gülümserken bir yandan da yalvarırcasına yüzüne bakıyordum.

— Çok istiyorsan gidelim.

— Hayır, gitmesek daha iyi olur belki de...

— Kocam yeniden;

— İstiyor musun? Çok mu istiyorsun? diye sorunca hiç sesimi çıkarmadım.

Bunun üzerine;

— Asıl korktuğum sosyete değil, sosyeteye girmek istediğin halde bu isteğinin gerçekleşmemiş olması. İşte bu hoşuma gitmiyor. Onun için kesinlikle gitmeliyiz ve gideceğiz, diyerek kestirip attı.

Onun bu kararlılığı karşısında ben de;

— Doğrusunu söyleyeyim mi? Bu balo kadar dünyada hiçbir şeyi istememiştim, dedim.

Gittiğim ilk balodan aldığım zevk tahminlerimin üzerin-

deydi. Eskisinden farklı olarak, o gece, sanki bütün bakışlar benim üzerimde toplanmış, her şey benim için hazırlanmış gibi bir duygu içindeydim. Koca salon yalnız benim için aydınlatılmış, müzik benim için çalıyor, bana hayran hayran bakan insanlar orada yalnız benim için toplanmışlar gibiydi. Berber ile hizmetçilerden başlayıp, salonda bulunan genç erkeklere, yaşlılara değin herkes, sanki yalnızca benimle ilgileniyor, beni beğendiklerini anlatmak istiyorlardı. Bu baloda hakkımda varılan yargı, Düşesin söylediğine göre, salondaki öbür kadınlara hiç benzemeyişim; bende kendime özgü, köylüce bir sadelik ve güzelliğin bulunmasıydı. Bu başarı öyle hoşuma gitmişti ki, eşime o yıl birkaç baloya daha gitmek istediğimi açıkça söyledim. "Balolara iyice doymak için" diye bir de yalan kıvırdım.

Sergey Mihayloviç hemen kabul etti, başlangıçta o da birkaç kez büyük bir istekle bana katıldı. Çekiciliğimle kazandığım başarılardan dolayı memnun görünüyordu. Sosyete konusunda söylediklerini unutmuş gibiydi.

Sanırım zamanla kocam sıkılmaya, sürdüğümüz yaşam tarzını beğenmemeye başladı, ama ben bunları düşünecek durumda değildim. Yüzüme, sorarcasına diktiği bakışlarındaki ciddiyeti fark etsem bile, bunun ne demek olduğunu anlamıyordum. Karşılaştığım yabancılarda ansızın uyandığını sandığım ilgiden; ilk kez burada tattığım, kibar çevrenin haz verici yeni havasından başım dönüyordu. Kocamın beni ezen manevi baskısı da yok olmuştu artık. Bu yeni evrende değil onunla kıyaslanmak, ondan daha yüksek olmak, bundan dolayı da onu eskisinden daha çok ve bağımsız olarak sevmek hoşuma gidiyordu. Sosyete yaşantısında ne gibi sakıncaların bulunabileceğini aklıma bile getirmiyordum. Salona girerken bütün gözlerin bana çevrilmesinden, Sergey Mihayloviç'in benim kocam olmaktan sıkılırcasına, yanımdan uzaklaşmaya çalışmasından ve siyah fraklı erkekler kalabalığı arasında kaybolmasından bir çeşit gurur, hiç tatmadığım bir güven duyuyordum. Gözlerimle salonun bir köşesinde onun silik, bazen sıkıntılı bir hava taşı-

yan yüzünü arayarak, "Dur! Eve gidince sana kimin için güzel ve göz kamaştırıcı olduğumu, bu akşam beni çevreleyen bu insanlar arasından kimi sevdiğimi göstereceğim!" diye düşünüyordum. Kazandığım başarılar, kocam uğruna kolayca vazgeçebileceğim bir şey oldukları için sevindiriyordu beni. Sosyete yaşamının bana zararlı gelebilecek yanı, bence, orada karşılaştığım erkeklerden birinin çekiciliğine kapılmam, kocamın beni kıskanmaya başlaması olabilirdi. Ama Sergey Mihayloviç bana fazlasıyla güveniyor, o konuda umursamaz görünüyordu; genç erkekler onun yanında bence birer hiçti. Bundan dolayı sosyete yaşamının bu tehlikesi bana korkunç görünmüyordu. Hatta çevremdeki insanların ilgisi beni hoşnut ediyor, gururumu okşuyor, kocamın aşkına layık olduğumu düşündürüyordu. Öte yandan kocamın karşısında kendime olan güvenim artmıştı, şimdi daha rahat davranıyordum.

Bir gece balodan dönerken, ona parmağımla sözde gözdağı vererek, o akşam konuştuğu, Petersburg'un ünlü kadınlarından birinin adını söyledim:

— N. N. ile ateşli ateşli neler konuşuyordunuz bakalım?

Çok durgun, sıkıntılı göründüğü için, bu sözü onu biraz irkiltmek amacıyla söylemiştim. Bir yeri acıyormuş gibi yüzünü buruşturarak, dişlerinin arasından;

— Niçin böyle konuşuyorsun? dedi. Hem de sen ha, Maşa! Bize böyle şeyler yaraşır mı? Bırakalım cilveli hareketleri başkaları yapsın. Bu yapmacık ilişkiler gerçek olanları bozabilir. Gerçek ilişkilerimize döneceğimizden umudumu kesmedim.

Utanarak sustum.

— Eskisi gibi olacak mı, Maşa? İnanıyor musun?

— İlişkilerimiz bozulmadı ki? Bozulacağını da sanmıyorum.

Bunları söylerken gerçekten öyle düşünüyordum.

— İnşallah öyledir, yoksa köye dönmemiz gerekecek.

"Köy" sözü ağzından ancak bir kez o gün çıkmıştı. Bunun dışında o da benim gibi gösterişli, gürültülü kent ya-

şantısından hoşnut görünüyordu. İçimi sevinçle dolduran bu yaşamdan ayrılmak istemediğim için kendimi şöyle avutuyordum: "Eğer onun burada ara sıra canı sıkılıyorsa, benim de köyde canım sıkılmıştı. İlişkilerimizin burada değişmesine üzülmemeliyim, yazın Nikolsk'taki evimizde Tatyana Semyonovna ile birlikte olunca her şey gene eski durumuna döner."

Böylece farkına varmadan kış da gelip geçti; birlikte yaptığımız tasarılarımıza aldırmaksızın, Paskalyayı da Petersburg'ta karşıladık. Ancak Fomin yortusunda dönme hazırlığına başladık; eşyalar toplandı, köy için çiçekler, armağanlar, çeşitli eşyalar alındı. Eşimin keyfine diyecek yoktu. Tam o sırada kuzenimiz Kontes gelerek, Kontes R.'nin vereceği baloya katılmak için cumartesiye dek kalmamızı rica etti. Kontes R.'nin beni ısrarla çağırdığını, Petersburg'a geçen seferki balo için gelmiş olan Prens M.'nin daha o zaman benimle tanışmak istediğini, bu baloya yalnız benim için geleceğini, Prens'e benim Rusya'nın en güzel kadını olduğumu anlattığını, bütün kent ileri gelenlerinin baloda bulunacağını söyledi. Sözün kısası, gitmezsek iyi bir şey olmayacaktı.

O sırada biriyle konuşan Sergey Mihayloviç, oturma odasının öbür köşesindeydi. Kontes bana;

— E, Mari, söyleyin bakayım, gelecek misiniz? diye sordu.

Bir an kocama baktım, bakışlarımız karşılaştı, ama o hemen yüzünü çevirdi. Kararsız bir sesle;

— Biz de öbür gün köye dönmek istiyorduk, dedim.

— Kalmanız için kocanızı ikna ederim. Herkesi hayran bırakmak için bu baloya gideceğiz. Tamam mı?

Teslim olmaya başlamıştım.

— Ne diyeyim, bilmem ki! Verdiğimiz karara uymamış olacağız. Yola da hazırlanmıştık.

Sergey Mihayloviç odanın öbür köşesinden, ondan şimdiye dek duymadığım sinirli, ama kendine hakim bir sesle;

— En iyisi bu akşam hemen gitsin, Prens'e teşekkür etsin, dedi.

Kuzenim gülmeye başladı.

— Şuna bakın, karısını kıskanıyor! Hayatımda ilk kez böyle bir şey görüyorum. Ama Sergey Mihayloviç, onu yalnız Prens için değil, hepimiz için çağırıyorum. Kontes R. de gelmesini çok istedi.

Kocam soğuk bir tavırla;

— Öyleyse kendisi bilir diyerek dışarı çıktı.

Her zamankinden daha heyecanlıydı. Onun bu durumuna üzüldüm, kuzenime balo için söz vermedim. Kuzenim gider gitmez kocamın yanına çıktım. Odada aşağı yukarı dolaşıyordu, ayaklarımın ucuna basarak içeri girdiğim için beni fark etmemişti.

Ona bakarken şöyle düşünüyordum: "Nikolsk'taki sevimli evimiz, aydınlık oturma odasındaki sabah kahvesi, tarlalar, köylüler, salonda geçirdiğimiz akşamlar, gizli gece yemeklerimiz burnunda tütüyordur şimdi." Kendi kendime hemen karar verdim. "Hayır, sosyetenin tüm balolarını, prenslerin bütün iltifatlarını onun utangaç sevincine, sakin aşkına feda ederim." Ama eşim birdenbire döndü, beni görünce somurttu, yüzünün düşünceli uysal anlatımı değişti. Ben de tam o sırada baloya gitmeyeceğimi, artık böyle bir isteğimin kalmadığını söylemek üzereydim. Bakışı yine o içe işleyen, mantıklı, babacan, sakin bakıştı. Kendisini normal bir insan olarak görmemi istemiyordu. Karşımda o her zaman dimdik duran yarı tanrı heykeliydi. Yanına gelişime sevinmeyen, durgun bir sesle;

— Bir şey mi istiyorsun, diye sordu.

Karşılık vermedim. Benden kendini gizlediği, sevdiğim haliyle kalmak istemediği için canım sıkılmıştı.

— Cumartesi akşamı baloya gitmek istiyorsan söyle.

— Gitmek isterdim, ama senin niyetin yok. Ayrıca eşyalar da toplandı.

Bana hiçbir zaman böylesine soğuk bakmamış, benimle böylesine soğuk konuşmamıştı.

— Salıya kadar buradayız, eşyaları da çözdürürüm. Eğer istiyorsan, rica ederim git. Ben gitmeyeceğim.

Heyecanlı olduğu zamanlar yaptığı gibi, odada düzensiz adımlarla yürüyor, yüzüme bakmıyordu. Yerimden kıpırdanmadan onu izledim.

— Seni hiç anlamıyorum. Her zaman sakin olduğunu söylersin. (Oysa hiçbir zaman böyle bir şey söylememişti.) Neden benimle böyle konuşuyorsun? Senin için bu zevki fedaya hazırım. Ama sen benimle alay edercesine baloya gitmemi istiyorsun.

— Eee, ne olmuş! Sen özveride bulunuyorsan (özveri sözcüğünü özellikle vurgulamıştı), ben de özveride bulunuyorum, ne var bunda? Erdemli insan olma yarışı! Nerede kaldı aile mutluluğu?

Ondan böyle acımasız, alaycı sözleri ilk kez işitiyordum. Alaycılığı utandıracağı yerde kırmıştı beni, acımasızlığı ise gözümü korkutmamış, tam tersine bana da geçmişti. Davranışlarında her zaman iğneleyici olmaktan kaçınan, her zaman sade ve içten olan kocam mıydı bunları söyleyen? Hem de ne yüzünden? Tadılmasında bir sakınca görmediğim zevkimi onun uğruna feda etmek istediğim için mi? Yoksa odasına girer girmez onu ne denli sevdiğimi anladım diye mi? Artık rollerimiz değişmişti; o, yapmacıksız, sade gözlerden kaçınıyor, bense bunu arıyordum.

— Değişen sensin, benim suçum yok! Biliyorum, bana karşı duyduğun öfkenin nedeni balo değil, eskiden kalma bir şey. Söyler misin, içtenlikten niçin kaçıyorsun? Önceleri bundan korkan sen değil miydin? Duyduğun bu öfkenin gerçek nedenini açıklar mısın, lütfen? dedim içimi çekerek.

Bütün kış aramızda başıma kakacağı bir olay yaşanmadığını anımsayıp rahatlarken: "Kim bilir şimdi neler söyleyecek!" diye düşünüyordum. Odanın ortasına doğru yürüdüm, yanımdan geçerken bana iyice yaklaşması gerekiyordu. Yüzüne baktım, içimden; "Yanımdan geçerken beni kucaklayacak, böylece dargınlığımız bitecek," diye düşünüyor, bir yandan da haksızlığını yüzüne vurmadan edemeyeceğim için üzülüyordum. Ama kocam olduğu yerde durdu, bana baktı.

Gene de anlamadın, demek? diye sordu.

Hayır.

Öyleyse ben söyleyeyim: Elimde olmaksızın hissettiğim, hissetmeyi önleyemediğim şey bana iğrenç, ilk kez iğrenç geliyor.

Bunu söyler söylemez, sesinin sertliğinden korkmuş olacak ki, durdu. Gözlerim öfkeden yaşararak sordum:

— Ne, neymiş o hissettiğin?

— Söyleyeyim: Prens'in seni güzel bulması; senin, kocanı, kendini, kadınlık onurunu ayaklar altına alarak ona koşman! Onurunu yitirdiğin için, kocanın sana karşı neler duyacağını anlamak istememen! Bir de karşıma dikilerek "özveride" bulunduğunu söylüyorsun. Bu demektir ki, "Haşmetli Prens'e görünmek benim için büyük bir mutluluktur, ama senin için bundan feragat ediyorum!"

Konuştukça coşuyordu. Ses tonu gittikçe kaba, kırıcı, incitici bir biçim alarak yükseldikçe yükselmişti. Onu şimdiye dek ne böyle görmüş, ne de böyle görebileceğimi düşünmüştüm. Kan beynime sıçradı; bir yandan korkarken, bir yandan da hak etmediğim bu aşağılanma karşısında öç alma isteğiyle yanıp tutuşuyordum.

— Çoktandır bunu bekliyordum, konuş, konuş! dedim.

— Senin ne beklediğini bilmem, ama seni her gün bu batağın, bu aylak, budala topluluğun debdebesi içinde gördükçe ben çok kötü şeyler bekliyordum. Beklediğimle de karşılaştım işte! Böylesine utanç ve acı verici bir durumla yüzyüze geleceğimi nereden bilecektim? Hele dostunun pis burnunu başkasının işine sokarak kıskançlıktan söz etmesine ne demeli? Meğer seni kimlerden kıskanıyormuşum! Ne senin, ne benim tanımadığımız birinden! Öte yandan sen bunları bile bile yapıyormuşsun gibi anlayışsızlık gösteriyor, özveriden dem vuruyorsun. Ne özveri ya! Senin adına kahroluyor, alçalmandan utanıyorum!.. Özveriymiş! Hah!

"Al işte sana koca egemenliği! diye düşündüm. "Hiç suçu olmayan karısını küçük düşürmek, onu hor görmek! Demek, kocalık hakları bunlar; ama ben hiçbirini tanımayacağım!"

Burun deliklerimin kocaman kocaman açıldığını, kanımın yüzümden çekildiğini hissediyorum.

— Hayır, senin için hiçbir özveride bulunmayacağım. Cumartesiye baloya gidiyorum, karşı çıksan da gideceğim.

Tutamadığı bir öfke nöbetiyle bağırdı:

— İnşallah çok eğlenirsin; yalnız, artık aramızda hiçbir şey kalmadı. Ben ne kadar aptalmışım meğer!.. Hem...

Sözünü tamamlayamadı, dudakları titremeye başladı. Söyleyeceklerinin sonunu getirmemek için büyük bir çaba harcadığı görülüyordu.

Korkuyla karışık büyük bir nefret doldu yüreğime. Ona ağzıma geleni söylemek, aşağılayıcı sözlerine karşı bütün öfkemi haykırmak istiyordum. Ama konuşmaya başlasam ağlayıp kendimi küçük düşüreceğimi bildiğim için, bir şey söylemeden, koşarak dışarı çıktım. Kocamın ayak sesleri gerilerde kalınca, meydan verdiğimiz bu sahneden dolayı büyük bir korkuya kapıldım. Mutluluğumu oluşturan bağın kopmasından kaygılanıyor, içine düştüğüm yanlış işlerden kurtulmak istiyordum. Bir yandan; "Öfkesi geçmiş midir acaba? Sessizce yanına sokulup dostluk elimi uzatsam anlar mı beni? Anlayış göstermemin, yüce gönüllülüğümün değerini bilir mi? Ya üzüntümün yapmacık olduğunu söylerse? Belki de korktuğum başıma gelmez, gerçeği görerek gururlu uysallığıyla beni bağışlayıverir. Sevdiğim bu insan beni niçin, niçin bu denli alçaltı?" diye düşünüyordum.

Bu düşünceler içerisindeyken kocamın değil, kendi odama gittim. Orada oturarak uzun süre ağladım. Aramızda geçen konuşmanın her sözcüğünü korkuyla anımsıyor, bu sözcükleri değiştirip yerine iyilerini koyuyordum. Sonra yine, incinen gururum korkunç şeyler getiriyordu aklıma. Akşamleyin çay içmeye indiğimde, Sergey Mihayloviç'i bize gelen S.'nin yanında buldum. O anda aramızda koca bir uçurumun açılmış olduğunu anladım. S. bana köye ne vakit gideceğimizi sordu. Ben yanıt vermeye fırsat kalmadan, kocam;

— Salıya. Daha biz Kontes R.'nin balosuna gideceğiz, dedi.

Sonra bana döndü;

— Gideceksin, değil mi?

Bu yalın sesin çınlamasından ürpererek ona baktım. Gözlerini bana dikmişti. Bakışları alaycı, kötü niyetliydi; sesi ise heyecansız, soğuk...

— Evet, diye yanıtladım aynı soğuk sesle.

Akşamleyin ikimiz yalnız kalınca yanıma yaklaştı, elini uzattı.

— Lütfen, söylediğim sözlerin hepsini unut.

Elini tuttum, yüzümde titreyen bir gülümseme vardı, gözlerimden yaşlar boşanmak üzereydi; ama kocam duygulu bir sahneden korkarcasına elini çekti, gidip oldukça uzaktaki bir koltuğa oturdu.

"Acaba kendini hâlâ haklı mı görüyor?" diye düşündüm, söylemek için tasarladığım barışma sözleri ile balodan vazgeçme isteğim içimde kaldı.

— Yola daha geç çıkacağımızı anneme yazalım, yoksa merak eder, dedi.

— Ne vakit gitmeyi düşünüyorsun?

— Salıya, balodan sonra.

— Umarım, bunu benim için yapmıyorsundur.

Gözlerinin içine baktım; ne yazık bu gözler bana bir şey söylemiyordu, bir örtüyle benden gizlenmiş gibiydi. Birdenbire yüzü bana yaşlı ve çirkin göründü.

Baloya gittik, aramızda yeniden dostça bir ilişki kuruldu, ama bu eskisinden çok değişikti.

Baloda Prens yanıma yaklaştığı zaman, hanımların arasında oturuyordum. Prens'le konuşabilmek için ayağa kalkmam gerekmişti. Ayağa kalkarken elimde olmadan, gözlerimle kocamı aradım. Salonun öbür ucundan bana bakıyordu, bakışlarımız karşılaşınca arkasını dönüverdi. Onun bu hareketinden öylesine utanıp üzüldüm ki, Prens'in bakışları karşısında yüzüm ve boynum kızardı, utancımdan yerin dibine geçtim. Uzun boylu Prens'in tepemden bakarak bana söylediği sözleri ayakta dinlemek zorunda kalmıştım. Konuşma-

mız uzun sürmedi, yanımda oturması için yer yoktu, üstelik kendisinden sıkıldığımı anlamıştı. Geçen balodan, yazın nerede oturduğumuzdan vb. gibi şeylerden söz ettik. Yanımdan uzaklaşırken eşimle tanışmak istediğini bildirdi, sonra onların ilerde karşılaşıp konuştuklarını gördüm. Prens benden söz ediyor olmalıydı, çünkü bir ara gülümseyerek benden yana bakmıştı. Sergey Mihayloviç birden kızardı, selam verirken yere kadar eğilerek Prens'ten önce oradan ayrıldı. Prens'in benim, özellikle kocam hakkında edineceği kanılardan dolayı utanç duyuyordum. Prensle konuşurken kızarıp bozardığını, eşimin tuhaf davranışını herkesin görerek garipsediği kanısındaydım. Tanrı bilir, bunu nasıl yorumlayacaklardı? Yoksa kocamla aramızda geçen konuşmayı biliyorlar mıydı?

Kuzenim beni eve kadar getirdi, yolda Sergey Mihayloviç'ten söz açtık. Dayanamayıp, bu uğursuz balo yüzünden aramızda geçenlerin hepsini anlattım. Kuzenim, bunun sık sık rastlanan, hiçbir iz bırakmadan geçecek önemsiz bir çekişme olduğunu söyleyerek beni yatıştırdı. Kendi anlayışına göre eşimin son günlerdeki ruhsal durumunu açıkladı; onu son zamanlarda çok gururlu, içe dönük bulduğunu söyledi. Ben de onun görüşlerine katıldım, eşimi eskisinden daha iyi anlamaya başladığımı bildirdim.

Ama kocamla baş başa kalınca, onun hakkında kuzenimle birlikte vardığımız yargının suç işlemişiz gibi içimde yer ettiğini, bizi birbirimizden ayıran uçurumun daha da derinleştiğini hissettim.

3

O günden sonra yaşantımız, ilişkilerimiz bütünüyle değişti. Baş başa kalmak artık eskisi gibi hoşumuza gitmiyordu. Birbirimize soru sormaktan kaçınıyor, yüz yüzü gelmekten çok üçüncü bir kişinin yanında konuşmayı yeğliyorduk. Üzerinde konuştuğumuz şey eğer köy yaşantısıyla ya da baloyla ilgiliyse gözlerimizin önü kararıyor, birbirimize bakmaktan rahatsız oluyorduk. Aramızda uçurumun sınırlarının nerede

başladığını görerek oraya yaklaşmaktan korkuyorduk sanki. Onun gururlu, çabuk kızan biri olduğuna artık iyice inandığım için damarına basmamaya çalışıyordum. O da benim sosyete yaşantısından uzak kalamayacağıma, köyde yaşayamayacağıma kendini inandırmıştı; benim bu mutsuzluk getiren zevkime katlanmaya zorluyordu kendini. Bu konuda yüz yüze konuşmaktan kaçındığımız için birbirimiz hakkında hep yanlış yargılara varıyorduk. Birbirimiz için mükemmellik örneği olmaktan çıkmıştık, ikimiz de birbirimizi başkalarıyla karşılaştırarak kusurlar buluyorduk. Yola çıkacağımız sırada ben hastalandım; böylece köye gideceğimiz yerde yazlığa taşındık. Sergey Mihayloviç bir süre sonra annesini görmek için tek başına gitti köye. O köye giderken ben yola çıkacak kadar iyileşmiştim, ancak sağlık durumumdan korktuğunu ileri sürerek beni yanında götürmedi. Onun, sağlığımın bozulmasından değil, köyde tedirgin olacağımızdan çekindiğini anlıyordum. Birlikte gitme konusunda fazla üstüne düşmedim.

Onsuz yaşam bomboş göründü bana, ama kocam Petersburg'a döndükten sonra da yaşantıma kattığı eski tadı bulamayacağımı anladım. Bir zamanlar ona açmadığım her düşünce, her duygu beni bir suç işlemişim gibi ezerdi; onun her davranışı, her sözü mükemmellik örneği gibi gelirdi bana. Birbirimize bakarken hep gülecek şeyler bulurduk. Bütün bu güzel ilişkiler farkına varmadan değişmiş, fakat ikimiz de buna pek aldırmamıştık. Her birimizin tek başına ilgilendiği kendi düşünceleri, kendi kaygıları çıkmıştı ortaya; o da, ben de bunları paylaşmaya yanaşmıyorduk. Hatta apayrı, birbirine yabancı dünyalarımızın olması bizi şaşırtmıyordu artık. Bu duruma iyice alışmıştık, bir yıl sonra da bakışlarımız karşılaştığında gözlerimizin önü kararmaz oldu. Yanımdayken duyduğu çılgın neşesi, çocukça davranışları, bir zamanlar beni kızdıran bağışlayıcılığı, çevresine olan kayıtsızlığı, beni şaşırtıp sevindiren derin bakışları, yan yana durarak yaptığımız dualar, coşkularımız... tümü de yitip gitmişti. Çoğu zaman birbirimizi görmüyorduk bi-

le; o her vakit işlerinin peşindeydi; beni yalnız bırakmaktan ne korktuğu, ne de üzüldüğü vardı. Günlerim sosyeteden dostlarımın arasında geçiyor, kocamın varlığına gereksinme duymuyordum.

Aramızda tatsız olaylar, çekişmeler geçmiyordu artık; ben onun hoşuna gitmeye çalışırken, o da bütün isteklerimi yerine getiriyordu. Dıştan görünüşe bakılırsa birbirimizi seviyorduk.

Çok seyrek olarak baş başa kaldığımızda, sevinç, coşku, şaşkınlık gibi şeyler duymuyor; kocamın varlığının pek farkına varmıyordum. Onun yeni, yabancı biri değil, iyi bir insan, kendim kadar tanıdığım kocam olduğunu unutmuyordum elbette. Ne yapacağını, ne söyleyeceğini, söze nasıl başlayacağını önceden kestiriyor; eğer beklediğim gibi çıkmazsa, onun yanıldığını düşünüyordum. Ondan beklediğim hiçbir şey yoktu. Sözün kısası, o bence kocamdan, bir kocadan başka biri değildi. Bana öyle geliyordu ki, bütün karı-kocaların durumu aynıydı; dahası eskiden de aramızda başka türlü ilişkiler kurulmamıştı. Köyden Petersburg'a geldikten sonra ilk günler kocam evden gidince yalnızlık duyuyor, tedirgin oluyordum. Yokluğu sırasındaki yalnızlığın korkunçluğu, onun benim için ne büyük bir dayanak olduğunu göstermeye yetiyordu. Eve gelince sevinçle boynuna sarılıyor, ama iki saat sonra bu sevinci unutarak ona söyleyecek bir çift söz bulamıyordum. Ara sıra birbirimize duyduğumuz ölçülü, sessiz sevgi anlarında bir şeylerin değiştiğini, yüreğimin sızladığını hissediyordum. Onun da gözlerinde aynı tedirgin duygu okunuyordu bir an. Kocamın aşmak istemediği, benim de aşamadığım bir sevgi sınırının varlığını hissediyordum o anda. Bazen bu duruma üzülmekle birlikte çoğu zaman böyle şeyleri düşünmeye vaktim olmuyordu. Her an elimin altında hazır bulduğum eğlencelere dalarak, bu değişikliğin bende uyandırdığı üzüntüyü unutmaya çalışıyordum. Önceleri parıltısı ve gururumu okşamasıyla başımı döndüren sosyete yaşantısı, bir süre sonra bütün benliğimi sararak, vazgeçemeyeceğim bir

alışkanlık haline geldi; beni zincirine vurup, ruhumun boşluklarını doldurdu. Tek başıma kalamıyor, durumumu derinliğine düşünmekten korkuyordum. Sabahın erken saatlerinden gecenin geç vaktine dek bütün zamanım doluydu, dışarı çıkmasam bile bu süre kendime ait olmuyordu. Bu çeşit yaşam tarzı ne neşeliydi, ne sıkıcı; başka türlü bir yaşantının olabileceğini düşünemiyordum artık.

İlişkilerimizin donup katılaştığı; ne daha iyi, ne de daha kötü olduğu, hep aynı kaldığı bir üç yıl böylece geçip gitti. Bu üç yıl içerisinde aile yaşamımızda iki önemli olay geçti, ama her ikisi de benim yaşantımı pek etkilemedi. Bunlar, ilk çocuğumuzun doğması ve Tatyana Semyonovna'nın ölümüydü. Önceleri beni o denli büyük bir annelik duygusu sardı, bu doğum bende öyle beklenmedik bir heyecan yarattı ki, benim için yeni bir yaşam başlayacak sandım. İki ay sonra yine gezmelere çıkmaya başlayınca, annelik duygusu azala azala bir alışkanlık, soğuk bir görev durumuna geldi. Buna karşılık Sergey Mihayloviç, ilk oğlumuzun doğumundan sonra eskisi gibi uysal, sakin, evde oturmayı seven bir adam oldu. Bütün neşesini, sevgisini çocuğumuza verdi. Oğlumu gece yatmadan önce kutsamak için, balo giysimle çocuk odasına girdiğimde kocamı orada buluyordum; sitem dolu, sert, dikkatli bakışlarıyla yüzüme bakıyor, beni utancımdan yerin dibine geçiriyordu. Çocuğuna karşı duygusuz bir anne olmaktan korkuyor, kendi kendime; "Yoksa diğer kadınlardan daha mı kötüyüm? Ama başka ne yapabilirim? Oğlumu seviyorum ya, bu kadarı yeter. Onunla günlerce oturamam ki, sıkılırım, sıkıldığımı da gizleyemem," diye düşünüyordum. Annesinin ölümü ise, eşim için büyük bir üzüntü kaynağı olmuştu. Söylediğine göre, annesinin ölümünden sonra Nikolsk'ta oturmak ona güç gelecekti. Ben her ne kadar annesine acımış, kocamın üzüntüsünü paylaşmışsam da, köy şimdi daha iç açıcı, daha hoş gelmeye başlamıştı. Bu üç yılı çoğunlukla kentte geçirmiştik, üç yıl içinde iki aylığına bir kez gitmiştim köye. Üçüncü yılın sonunda yurtdışına çıktık.

Yaz mevsimi içmelerde geçti. O zaman yirmi bir yaşındaydım; en parlak çağımızı yaşadığımızı düşünüyor, aile yaşamından, bana verilenden daha fazlasını beklemiyordum. Tanıdıklarımın hepsi de beni seviyor görünüyorlardı, giysilerim içmedekilerin en güzeliydi, sağlığım yerindeydi. Güzel olduğumu bilmem, havaların iyi gitmesi, çevremi bir güzellik ve incelik halesinin kuşatması mutluluğumu artırıyordu. Gene de Nikolsk'taki kadar mutlu olduğumu söyleyemem. Çünkü o zamanlar mutluluğun kendiliğinden içimden taştığını hisseder; layık olduğum bu yüce duygunun daha da büyük olmasını isterdim. O günler başkaydı.

İçmelerde vakit hoş geçiyordu. Görüşmelerle dopdolu bir yaşam içinde vicdanım da rahat olduğundan, ne yeni bir şey istiyor, ne yeni yeni umutlara kapılıyor, ne de bir kaygı duyuyordum. Oraya gelen gençler arasında birini ötekinden, hatta, bana kur yapan yaşlı elçimiz Prens K.'den herhangi bir noktada ayrı tuttuğum bir kişi bile yoktu. Biri genç, öbürü yaşlı, biri sarışın, biri İngiliz, öteki sakallı bir Fransız... tümü de birbirine denk, vazgeçemeyeceğim kişilerdi. Bunlar beni saran neşeli havanın birer parçası, ayrılmaz öğeleriydi. Yalnız içlerinden İtalyan Markisi D., bana olan hayranlığını çekinmeden dile getirmesiyle dikkatimi çekiyordu. Vaktini benimle geçirmek, dans etmek, ata binmek, gezintiye gitmek, güzel olduğumu söylemek için hiçbir fırsatı kaçırmıyordu. Pencereden sokağa bakarken onu, birkaç kez, evin yakınında beklerken görmüştüm; parlak gözlerinin hoş olmayan dikkatli süzüşleri her seferinde yüzümü kızartmış, başımı ondan çevirmek zorunda kalmıştım. Genç, yakışıklı, kibardı; en ilgi çeken yanı ise, gülüşü ve ondan daha biçimli alnıyla Sergey Mihayloviç'e benzemesiydi. Her ne kadar dudaklarında, bakışlarında, uzun sakalında, kısacası bütün görünüşünde kocamın iyiliksever, huzur verici yüz anlatımı yerine hayvanca bir kabalık, bir yabanlık varsa da, ikisinin benzerliği şaşırtıyordu beni. Marki'nin beni tutkuyla sevdiğini sanmanın verdiği bir gururla, "Zavallıya yazık! Boşuna uğraşıyor!" diye düşünü-

yordum. Ben bu sevgiyi söndürüp karşılıklı dostluk ve saygıya dönüştürmek istiyor, ama Marki bu girişimlerimi sertçe geri çevirerek, yüze çıkmayan, ama her an çıkmaya hazır coşkusuyla, hoşlanmadığım tarzda utanmama, kızarıp bozarmama neden oluyordu. Korktuğumu kabul etmemekle birlikte çekiniyordum ondan, elimde olmadan sık sık onu düşlüyordum. Eşim ona, öteki tanıdıklarımıza olduğundan daha yakın davranıyordu. Arkadaşlarımın çoğuna göre Sergey Mihayloviç yalnızca karısının kocasıydı; onlara karşı soğuk ve kibirli bir tutuma girmişti. Mevsim bitimine doğru hastalanarak iki hafta evden çıkamadım. Hastalıktan sonra ilk kez, bir akşam konser dinlemeye çıktığımda, çoktandır beklenen, güzelliğiyle tanınmış Leydi S.'nin içmelere geldiğini öğrendim. Beni sevinçle karşılayan bir grup, çevremde toplandı. Ama yeni gelen güzelin çevresini daha seçkin hayranlar kuşatmıştı. Benim yanımdakiler bile ondan, onun güzelliğinden söz ediyorlardı. Sonra Leydi S.'yi kendim de gördüm. Gerçekten çok güzeldi, ama kendini beğenmiş tavırlarından hoşlanmadığımı, hemen oradakilere söyledim. Önceden beni neşelendiren şeyler o gün birden sıkıcı gelmeye başladı. Ertesi gün Leydi S. şatoya bir gezi düzenledi. Ben gitmek istemedim. Sonra bir de baktım, çevremde kimse kalmamış. Bu da benim gözümü açmaya yetti. Aralarına girdiğim bütün bu insanların ne aptal, ne can sıkıcı şeyler olduğunu anlamıştım. Ağlayıp boşalmak, içme mevsimi sona ermeden Rusya'ya dönmek istiyordum. Bütünüyle teslim olmamakla birlikte tatsız duygular kaynaşıyordu ruhumda. Yenik düştüğümü kabul ederek yüksek sosyetede fazla görünmez oldum. Ancak sabahları tek başıma su içmeye çıkıyor ya da Rus arkadaşım Bayan L. M. ile yöreyi dolaşıyorduk. O sırada Sergey Mihayloviç yanımda değildi. Heidelberg'e gitmişti. Yurda dönmemiz için içme mevsiminin sona ermesini bekliyor, ara sıra otele uğrayıp yeniden Heidelberg'e gidiyordu.

Bir gün Leydi S., bütün topluluğu arkasından ava sürükledi. L. M. ile ben de bu ıssızlıktan yararlanıp öğleden

sonra şatoyu gezmeye çıktık. Batan güneşin ışıklarıyla aydınlanan o güzel ve zarif Baden görüntüsü, asırlık kestane ağaçlarının ötesine doğru uzanıp gidiyordu. Ağaçların arasından geçen kıvrım kıvrım şoseden kupa arabasıyla ağır ağır ilerliyor, her zamankinden ayrı olarak, ciddi şeyler konuşuyorduk. Haylidir tanıdığım L. M., ilk olarak, her konuyu açabileceğim, sözü sohbeti dinlenir, aklı başında, iyi bir kadın olarak göründü bana. Ailelerimizden, çocuklardan, yurtdışındaki yaşantının boşluğundan, Rusya'ya, köyümüze dönmenin gerekliliğinden söz ettik; duygulanıp rahatladık. Bu duyguların etkisiyle şatoya girdik. Duvarlar yarı yarıya gölgeli, içerisi serindi; yukardaki yıkıntılara güneş vurmuştu, uzaktan konuşmalar, ayak sesleri geliyordu. Biz Ruslara göre soğuk olan o eşsiz Baden görüntüsü kapıdan bir tablo gibi görünüyordu. Dinlenmek üzere oturduk, sessizce güneşin batışını seyre koyulduk. Sesler daha açık seçik duyulmaya başladı, birisinin adımı söylediğini işittim. Yanılıyordum belki de. İyice kulak vererek konuşulanları dinledim. Dinlememek elimden gelmiyordu. Bunlar tanıdıkların sesleriydi: Biri Marki D.'nin, öteki ise benim de tanıdığım olan, Marki'nin yakın arkadaşı bir Fransız'ın. Benden ve Leydi S.'den söz ediyorlardı. Fransız, benimle onu kıyaslıyor, ikimizin de güzel yanlarımızı söylüyordu. Küçük düşürücü bir sözcük çıkmıyordu ağzından, ama konuşmalar ilerledikçe büyük bir üzüntüye kapılıyordum. Hangimizin ne bakımdan güzel olduğunu birer birer saydı. Benim bir çocuğum olmuştu, Leydi S. ise henüz on dokuz yaşındaydı. Benim saç örgülerim daha güzeldi, buna karşılık leydinin biçimli bir beden yapısı vardı; leydi ünlü bir kadın, onun deyişiyle "sizinki" ise buralarda sık sık görülmeye başlayan küçük Rus prenseslerinden biri, orta halli bir kadındı. Fransız, benim Leydi S. ile aşık atmayı bırakmakla iyi ettiğimi, Baden'de artık unutulmuş olduğumu söyleyerek konuşmasını bitirdi.

— Acıyorum ona, dedi.

Sonra neşeden çınlayan bir kahkaha ile;

— Ya, sizinle avunmak istemezse? diye ekledi.

Marki'nin kalın sesi İtalyan aksanıyla;

— Eğer o giderse, peşini bırakmam, karşılığını verdi.

Fransız gülmeye başladı:

— Ey, mutlu ölümlü! Demek, hâlâ sevebiliyorsun!

— Sevmeden edemem, dostum! Aşksız yaşam boştur bence. Yaşamda tek güzel şey roman yaratmaktır, benim başladığım bir roman ise hiç yarıda kalmamıştır, bunu da sonuna dek götüreceğim.

— Bonne chance mon ami.*

Gerisini işitemedim; çünkü köşeyi dönmüşler, ayak sesleri başka taraftan gelmeye başlamıştı. Merdivenden iniyorlardı. Birkaç dakika sonra yan kapıdan çıktılar ve bizi orada görünce epey afalladılar. Marki hemen yanıma geldi, şatodan çıkarken tutunmam için kolunu uzattı. Utanıyor, korkuyordum. Ama onu reddedemedim, koluna girdim; arkadaşıyla birlikte yürüyen L. M.'nin ardından arabaya doğru ilerledik. Benim hissedip içten içe kabul ettiğim, Fransız'ın ise açıkça söylediği şeyler beni incitmiş, ama Marki'nin kaba sözleri, ondan böyle şeyler beklemediğim için tepemi attırmıştı. Demek hiç çekinmiyordu benden! Söylediklerini kendi kulaklarıyla duymuş olmam acı vericiydi. Şimdi de bana cesurca sokulmasından dolayı nefret duyuyor; söylediklerini işitmemek için ondan uzak durarak, yüzüne bakmadan, konuşmasına katılmadan, L. M. ile Fransız'ın peşinden hızlı hızlı yürüyordum. Marki'nin, görüntünün güzelliği, beklenmedik karşılaşmamızın verdiği mutluluk konusunda gevezelikleri kesinlikle ilgilendirmiyordu beni.

O sırada kocamı, oğlumu, Rusya'yı düşünüyordum; utanmayla karışık acıma duygusu, gerçeklerden kaçma isteği kaplamıştı tüm benliğimi. İçimde kaynaşan duyguları enine boyuna irdeleyebilmek için, bir an önce Hotel de Baden'de tek başıma kaldığım odama dönmek istiyordum. Yalnız, araba çok uzaktaydı. L. M. yavaş yavaş yürüyor, Marki ise san-

* İyi şanslar, dostum (Fr.).

ki beni yavaşlatmak istercesine adımlarını küçülttükçe küçültüyordu. Bunun üzerine ben hızla yürümeye başladım. Ama Marki gerçekten de beni tutmaz mı? Hatta kolumu bile sıkıyordu. L. M. köşeyi döndüğü için onunla baş başa kalmıştık. Yüreğimi bir korku aldı.

— Bağışla! diyerek, kolumu kolundan çektim, ama tam o sırada bileğimdeki dantel, ceketinin düğmesine takıldı. Gövdesiyle üzerime abanarak danteli kurtarmaya çalışıyordu ki, eldivensiz parmakları elime dokundu. Korku ile haz arası bir duygu, büyük soğuk dalgası halinde bütün bedenimi sardı. Yüreğimde biriken nefreti anlatmak için yüzüne sertçe baktım. Ne yazık ki, bu bakışım kendinden nefret ettiğimi değil, korktuğumu, heyecanlandığımı anlatmıştı ona. Ateş saçan nemli gözleri yüzümde, göğsümde, boynumda dolaşıyordu. İki eliyle birden kolumu yakaladı; aralanan dudaklarıyla beni sevdiğini, onun her şeyi olduğumu söylemeye başladı. Bir yandan da dudakları bana yaklaşıyor, elleriyle kolumu acıtıyor, sıcaklığıyla beni yakıyordu. Damarlarımdan yakıcı bir alev geçmiş gibi oldu, gözlerim karardı, titremeye başladım. Onu engellemek için söylenebilecek bütün sözler boğazımda takılıp kalmıştı... Birden yanağımda bir öpücük hissettim, bir titreme aldı beni, ürpererek yüzüne bakakaldım. Ne konuşacak, ne de kımıldanacak gücüm vardı. Korku içinde olacakları bekliyordum. Bütün bunlar bir an kadar sürmüştü. Ürküntü veren bir an kadar, Marki tüm etkileyiciliğiyle karşımdaydı. Hasır şapkasının altından görünen, kocamın alnına benzer basık, dar alnı, kanatları inip inip kalkan düzgün güzel burnu, bol pudralı uzun bıyıkları, sakalı, yeni tıraş olmuş yanakları, güneş yanığı boynu ile neler anlatmıyordu bana! Ondan nefret ediyor, ürküyordum; çünkü bana çok yabancıydı. Ama bu nefret ettiğim, yabancı adamın tutkusu, coşkusu olanca gücüyle doldurmuştu benliğimi. O kaba ve biçimli ağzın öpücüklerine, yüzüklü, ince damarlı ak ellerin okşayışlarına kendimi bırakıvermek için yenilmez bir istek duyuyordum. Önümde açılıveren, beni dibine çeken yasak zevkler uçuru-

muna hiçbir şey düşünmeden kendimi bırakıvermeyi öylesine istiyordum ki!..

"Ne kötü yazgım varmış! Bırak, mutsuzluklar birbiri üstüne gelsin!" diye düşünüyordum.

Marki bir koluyla bana sarıldı, üzerime eğildi. "Bırak, bırak, vicdanımda daha çok ayıp, daha çok günah yığılsın!"

Tıpkı kocamın sesini andıran ses tonuyla;

— Je vous aime.*

Eşim, çocuğum, çok önceden yaşamış, bütün ilişkimi kestiğim, değerli varlıklarmış gibi göründü bana. Tam o sırada dönemecin ötesinden beni çağıran L. M.'nin sesi yükseldi. Kendime geldim, elimi kurtardım, Marki'nin yüzüne bile bakmadan L. M.'ye doğru koştum. Ancak arabaya vardıktan sonra bakabildim Marki'nin yüzüne. Şapkasını çıkarmış, gülümseyerek benden bir şeyler soruyordu. O anda kendisine karşı duyduğum o anlatılmaz tiksintiyi gene fark etmedi.

Yaşam öylesine mutsuz, geleceğim öylesine umutsuz, geçmişin o denli karanlık geliyordu ki bana! Bir şeyler söyleyen L. M.'nin ne dediğini anlamıyordum bile. L. M. beni hor gördüğünü, bana acıdığını örtmek için konuşuyor gibiydi.

Her sözünden, her bakışından bu hava seziliyordu. Ya o öpücük! Bu ayıp yakıyordu yüzümü; kocamla, minik yavrumla ilgili duyguya dayanamıyordum. Odamda yalnız kalınca durumumu gözden geçirebileceğime güvenmekle birlikte, orada karşılaşacağım yalnızlık korkutucu geliyordu bana.

Otelde odama getirttiğim çayı bitiremeden, nedenini bilmediğim bir telaşla Heidelberg'e, eşimin yanına akşam treniyle gitmek için hazırlanmaya başladım.

Hizmetçi kızla birlikte bindiğimiz vagon bomboştu. Tren hareket etti, pencereden yüzüme serin bir hava çarptı. Kendimi toparlamaya; geleceğimi, geçmişimi tüm gerçekliğiyle düşünmeye başladım. Petersburg'a taşındığımızdan bu yana bütün evlilik yaşantım yeni bir ışık altında gözleri-

* Sizi seviyorum (Fr.).

min önüne serildi. Bir pişmanlık duygusu sardı benliğimi. Köydeki ilk günlerimi, kocamla ortak düşlerimizi canlı olarak yeniden anımsadım. Petersburg'a geldiğimizden beri kocama ne gibi bir mutluluk verdiğimi ilk kez sordum kendime. Ona karşı büyük bir suçluluk duydum. Bir yandan da; "Niçin engellemedi beni, neden ikiyüzlülük etti, neden benimle açık açık konuşmaktan kaçındı, beni küçük düşürdü, aşkının gücünü bana karşı kullanmadı?.. Yoksa sevmiyor muydu beni?" diye düşünüyordum. Ama kocam ne denli suçlu olursa olsun, yabancı bir erkeğin öpücüğü şuramda, yanağımda duruyordu; onu orada hissediyordum. Heidelberg'e yaklaştıkça kocamın hayali daha bir belirginleşti, karşılaşınca konuşacaklarımız daha korkunç gelmeye başladı. "Ona her şeyimi anlatacağım, pişmanlık gözyaşları döküp kendimi bağışlatacağım," diyordum. Anlatacaklarımın neler olduğunu ben de bilmiyor, ama bağışlanacağıma inanıyordum.

Sergey Mihayloviç'in odasına girip de onun azıcık afallamış, yine de sakin yüzünü görünce, anlatacağım, itiraf edeceğim, af dileyeceğim bir durumumun olmadığını hissettim. Açığa vurmak istediğim üzüntülerim, pişmanlıklarım gerisin geriye yüreğime gömüldü.

— Ne iyi akıl ettin! Ben de yarın sana gelmek istiyordum, dedi.

Yüzüme daha yakından bakınca korkarak;

— Neyin var? Ne oldu sana? diye sordu.

Gözyaşlarımı güçlükle tutarak;

— Bir şeyim yok. Bir daha Baden'e dönmemek üzere geldim. Yarından tezi yok Rusya'ya, evimize gidelim, diye karşılık verdim.

Konuşmadan yüzüme bir süre baktı, baktı.

— Neler oldu? Anlatır mısın?

Yüzümü ateş bastı, bakışlarımı yere indirdim. Kocamın gözlerinde dargın bir insanın öfkesi belirdi. Birden aklına gelebilecek olasılıklardan korktuğum için kendimden beklemediğim bir ustalıkla;

— Anlatacak bir durum yok, yalnız başıma canım sıkıldı da ondan, dedim. Sonra seni düşündükçe üzülüyorum. Sana karşı suçlu olduğumu anlamaya başladım. Ne diye istemediğin yerlere benimle birlikte geliyorsun?

Gözlerime yaşlar dolmuştu, konuşmamı şöyle sürdürdüm:

— Sana karşı suçluyum. Artık köye gidip hep orada kalalım.

Kocamın tavrı soğuktu.

— Bu duygulu sahneleri bırak, dostum, köye dönmek istiyorsun, bu çok iyi, çünkü paramız az. Ama orada sürekli kalmak artık bizlere hayal oldu. Senin köy yaşantısına uyum sağlayacağını sanmıyorum. Dur, sen şimdi bir şey iç, iyi gelir.

Böyle diyerek uşağı çağırmak için kalktı.

Kocamın benimle ilgili düşünebileceği bütün durumları teker teker gözümün önüne getiriyor; bana çevirdiği kaçamaklı, çekingen bakışlarıyla karşılaştıkça onun, hakkımda korkunç şeyler düşündüğünü kabul ederek, ona içten içe kırılıyordum. "Hayır, beni anlamak istemiyor, zaten anlayamaz da!.." diye geçirdim içimden. Bebeğe bakacağımı söyleyerek odadan çıktım. Yalnız kalmak, ağlamak, durmadan ağlamak istiyordum.

4

Uzun süre ısıtılmayan Nikolsk'taki ıssız evımız yeniden canlandı, ama eskiden yaşanmış olanlar bir daha dirilmedi. Annem yoktu artık, biz yalnızlığımızla baş başaydık. Bu yalnızlık, sadece gereksiz olmakla kalmıyor, üstelik bizi sıkıyordu. Hastalanmamdan dolayı o kış benim için daha da kötü geçti, ancak ikinci oğlumun doğumundan sonra iyileşebildim. Kocamla ilişkilerimiz yine kentteki gibiydi, ama eski köy yaşantısı, çevremdeki bütün eski eşyalar, bir zamanlar kocama verdiğim değeri, ona karşı yitirdiğim duyguları anımsatıyordu bana. Kocam sanki aramızda unutulması olanaksız bir kırgınlık varmış, sanki beni bir suçum

yüzünden cezalandırıyormuş, ama bunun bilincinde değilmiş gibi tavırlar takınıyordu. Oysa ne özür dilenecek, ne de bağışlanacak bir durum vardı aramızda. Beni, eskiden bana kendini verdiği gibi veremediği için cezalandırdığı anlaşılıyordu. Bu durum yalnız bana karşı değildi; hiçbir kimseye, hiçbir şeye veremiyordu kendini; sanki bitmiş tükenmişti. Ara sıra aklıma salt beni üzmek için bu tavırları takındığı geliyordu; geçmişteki duygularının daha ölmemiş olduğunu düşünüyor, onları uyandırmaya çalışıyordum. Ama o açık yürekli davranmaktan hep kaçıyor, benim içtenliğimden kuşkuya düştüğü için olacak, her türlü duygululuktan gülünç bir şeymiş gibi çekiniyordu. Bakışı, sesi; "Konuşma, konuşma, bunların hepsini biliyorum. Neler söyleyeceğini de biliyorum, sözlerin ile davranışlarının birbirine uymadığını da biliyorum" der gibiydi. Önceleri onun açık yürekli davranışlarım karşısındaki bu ürkekliğinden inciniyordum, sonraları bunun içtenliğe gereksinme duymamak olduğu kanısına vardım, bu haline alıştım. Ondan sonra ne ona kendisini sevdiğimi söyledim, ne benimle dua etmesini istedim, ne de piyano dinlemesi için ısrar ettim. Karı-koca arasındaki geleneksel davranış kurallarına uyuyorduk, o kadar. İkimizin de ayrı yaşantısı vardı artık. O, benim katılmak istemediğim, katılmama gerek duymadığı kendi uğraşılarıyla; bense eskisi gibi onu gücendirip üzmeyen aylaklığımla yaşayıp gidiyorduk. Henüz küçük olan çocuklar bizi birbirimize bağlamaktan uzaktılar.

İşte bahar da geldi. Katya ile Sonya yazı geçirmek üzere yanımıza taşındılar. Ama Nikolsk'taki evimize yeni bir yapı ekleneceğinden hep birlikte Pokrovsk'a gittik. Emektar evimiz terasıyla, kırma masasıyla, aydınlık salondaki piyanosuyla, beyaz perdeli genç kızlık odamla ve sanki unuttuğum gençlik düşlerimle hiç değişmemişti.

Yıllarımı geçirdiğim odada iki yatak vardı şimdi. Birinde elini kolunu savurarak yatan büyük oğlumuz tombul Kokoşa benimle birlikte uyuyordu. Ötekinde ise, bebeğimiz Vanya'nın minik yüzü görünüyordu kundağının içinden.

Akşamları çocukları yatırdıktan sonra gelip sessiz odanın ortasında duruyordum. Bazen bütün köşelerden, duvarlardan, unutulmuş, genç-yaşlı ölülerimizin hayalleri beliriyordu. Bildik sesler genç kızlık ezgilerimi söylüyorlardı. Nerede kalmışlardı bu hayaller şimdi? Neredeydi o benim sevimli, tatlı şarkılarım? Bir zamanlar gerçekleşeceğine zor inandığım hayallerimin hepsi de gerçekleşmiş, birbirine karışan belirsiz düşlerim gerçeğe dönüşmüştü. Ama sonra bu gerçekler ağır, taşınması güç, tatsız bir yaşam haline gelmişti. Odam tıpkısı tıpkısına eskisi gibiydi. Pencereden görünen bahçe, geniş alan, yol, yarın kıyısındaki sıra yerli yerindeydiler. Bendin kıyısından aynı bülbül şakımaları işitiliyor, gür çiçekler açan leylak ağacı ile evin üzerinde ışıldayan aydede yerlerinde duruyorlardı. Öte yandan bu aynı kalan, değişmeyen varlıkların bende uyandırdıkları duygu ne kadar soğuk, ne kadar korkunçtu şimdi! Bana yakın gelmesi gereken şeyler ne kadar yabancıydı!

Geçmişte olduğu gibi, konuk odasında Katya ile baş başa oturarak alçak sesle yine Sergey Mihayloviç'ten konuşuyoruz. Ama şimdi Katya'nın suratı buruşmuş, cansız gözlerinde umut ve sevinç parıltıları sönmüş. Bu gözlerden bana acıdığını, üzüntümü paylaştığını okuyorum. Sergey Mihayloviç'e eskiden olduğu gibi hayran değiliz artık. Yeri geldiğinde onu çekiştiriyoruz; neden mutlu olduğumuza şaşmıyoruz. Eskiden olduğu gibi, düşündüklerimizi bağıra bağıra herkese anlatmak isteği duymuyoruz. Gizli işler çeviriyormuşçasına fısıldayarak konuşuyoruz kendi aramızda. Bu hüzün verici değişikliğin nedenlerini soruyoruz birbirimize. Kocam pek değişmedi aslında, yalnızca kaşlarının arasındaki çizgiler biraz derinleşti, şakaklarına daha çok kır düştü. Ama derin dikkatli bakışları her zamanki gibi bir bulut parçasıyla gizlendi benden. Görünüşte ben de değişmedim; ama içimde ne sevgi, ne de sevmek isteği kaldı. Çalışmak istemiyordum, kendimden hoşnut değildim. Geçmişteki dinsel coşkularım, kocama olan sevgim, yaşamın anlamıyla ilgili düşüncelerim, tümü de çok gerilerde, erişilmez uzaklık-

ta kaldı. Mutluluğun, başkası için yaşamak olduğu, eskiden doğru ve kolay anlaşılır bir kavram gibi gelirdi bana, oysa şimdi bunu anlayamıyorum. İnsan kendisi için zevkle yaşayamadıktan sonra niçin başkaları için yaşasın ki?

Petersburg'a taşındıktan sonra müzikle uğraşmayı büsbütün bırakmıştım; şimdi emektar piyanom ve notalar yeniden heveslendiriyordu beni.

Bir gün rahatsızlanarak evde kendi başıma kaldım. Katya ve Sonya, kocamla birlikte yeni yapıya bakmaya Nikolsk'a gitmişlerdi. Çay sofrası hazırdı. Aşağıya indim; bir yandan onları beklerken, bir yandan da piyanonun başına oturdum. *Quasi una fantasia* sonatını açarak çalmaya başladım. Evde kimsecikler yoktu, bahçeye bakan pencereler açıktı, yakından tanıdığım o hüzünlü, coşkulu sesler salonu dolduruyordu. Birinci bölümü bitirince, eski alışkanlığımdan gelen bir davranışla, kocamın beni dinlerken oturduğu köşeye baktım. Yoktu, ne zamandır oturmadığı iskemlesi boş duruyordu. Batan güneşin kızıllığının vurduğu bir leylak dalı pencerenin önüne uzanmıştı, akşamın serinliği doluyordu açık camdan içeriye. Piyanoya yaslandım, yüzümü iki elimle örterek düşüncelere daldım. Geriye getiremediğim geçmişi içim sızlayarak anımsayıp, geleceği korkuyla düşünerek, öylece uzun süre oturdum. Önümdeki yıllarda kendim için mutluluk payı görmüyor, gelecek günlerimle ilgili bir dilekte bulunamıyordum. "Yoksa hayatımı yaşadım mı?" diye tekrar irkildim; korkuyla başımı kaldırdım, her şeyi unutmak isteğiyle yeniden piyano çalmaya başladım. Ama hep aynı andante dolaşıyordu parmaklarımın ucunda. "Ey, Tanrım! Suçluysam bağışla beni; ya hoşuma giden şeyleri yeniden gönder ya da bundan böyle, nasıl yaşayacağımı, ne yapacağımı öğret bana!" diye yakarıyordum. Önce merdivenlerin önünden, otların üstünden yürüyen tekerin gıcırtısını; sonra terastan, tanıdığım temkinli ayak seslerini duydum. Ama bu ayak sesleri eski duyguları uyandırmıyordu bende. Çaldığım parça bitince kocam bana yaklaştı, elini omzuma koydu.

— Ne iyi yaptın da bu sonatı seçtin. Çok sevdiğimi bilirsin.

Karşılık vermedim.

— Kahvaltı yapmadın mı daha?

"Hayır" anlamında başımı salladım, yüzümde beliren heyecan izlerini göstermemek için başımı önüme eğdim.

— Bizimkiler şimdi gelirler, at huysuzluk ettiği için yaya yürüyorlar.

— Bekleyelim, diyerek terasa çıktım.

Arkamdan onun da geleceğini sanıyordum, ama çocukların durumunu sorarak onlara bakmaya gitti. Kocamın yanıma gelişi, iyilik okunan sesi, beni çok şeyler yitirmiş olduğum düşüncesinden uzaklaştırmaya yetti. Daha fazla ne isteyebilirdim? İyi yürekliydi, uysaldı, iyi bir koca, iyi bir babaydı; neyimin noksan olduğunu kendim de bilmiyordum. Balkona çıktım, birbirimize içimizi açtığımız ilk gün oturduğum yere, terasın tentesi altındaki aynı sandalyeye oturdum. Güneş batmış, hava kararmaya yüz tutmuştu. Küçük, koyu bir bahar bulutu gelip ev ile bahçenin üzerinde asılı kalmıştı. Batan güneşin son kızıllığı, göğün mavi bir parçası, yeni parlamış olan akşam yıldızı ağaçların arasından görünüyordu. Sis inceliğindeki bir bulutun gölgesi dört bir yanı sarmıştı. Leylak ve yabani erik kokusu, sanki her yerde çiçekler açmış gibi, terasa dalga dalga yayılıyordu; insanın canı gözlerini kapamak, bir azalan, bir çoğalan bu kokuyu doya doya içine çekmek istiyordu.

Yıldız çiçekleri ile gül tomurcukları, toprağı kabartılmış koyu renk karıklarda (evleklerde) kıpırdanmadan duruyorlar; yontulmuş beyaz sopaların üstünde sanki yavaş yavaş gelişip serpiliyorlardı. Yarın ötesinde var güçleriyle bağıran kurbağalar, onları suya kaçıracak olan yağmur gelmeden önce kulak çınlatan bir sesle, koro halinde son şarkılarını tutturmuşlardı. Bu curcunanın arasından, ardı arkası kesilmeyen ince bir su şırıltısı duyuluyordu. Bülbüller birbiri peşinden ötüşüyorlar, daldan dala ürkekçe uçuşuyorlardı. Bu yaz, bülbüllerden biri gene pencerenin altındaki fundalar

arasına yuva yapma hazırlığı içindeydi. Akşama doğru dışarı çıktığımda kuş uçup gitti, yolun ötesinde bir yere kondu. Orada bir kerecik öttükten sonra, bir şeyler beklercesine sesini kesti.

Kendimi boşuna oyalıyordum; nelere umutlandığımı, neye üzülüp, acıdığımı bilmiyordum.

Kocam yukarı çıkarak yanıma oturdu.

— Yağmur bizimkileri ıslatacak, dedi.

— Evet, diye karşılık verdim.

İkimiz de uzun süre konuşmadık.

Esinti olmadığından bulutlar alçaldıkça alçalıyordu. Çevremiz şimdi daha sessiz, daha hareketsizdi; çiçeklerin kokusu ise daha belirgin duyuluyordu. Ansızın bir yağmur damlası terasın tentesine düşerek zıpladı, bir başkası çakıl taşlarına düştü. İri damlalı serin bir yağmur gittikçe şiddetlenerek yağmaya başladı. Bülbüller, kurbağalar sus pus oldular. Yalnız uzaktan geliyor sanılan, ince bir su şırıltısı duyuluyordu. Terasın dibine, kuru yaprakların arasına tünemiş olan bir kuş, iki ayrı tonda düzgün sesiyle durmadan ötüyordu.

Kocam bir ara kalkıp gitmek istedi. Kolundan tuttum.

Nereye? Burası güzel değil mi?

— Şemsiye, lastik ayakkabı göndermeli yoldakilere.

— Fazla sürmez, diner şimdi.

Kalmaya razı oldu, terasın korkuluğunun dibinde yan yana durduk. Elimi kaygan ıslak demire dayadım, başımı ileri doğru uzattım. Yağmur saçlarımı, boynumu yavaş yavaş ıslatıyordu. Aydınlanıp hafifleyerek yükselen bulut, sularını üstümüze boşaltmıştı. Yağmurun tekdüze sesi, yerini yukardan, yapraklardan düşen damlaların tıpırtısına bırakmıştı. Aşağıda kurbağalar yeniden bağırmaya başladılar; tekrar kanat çırparak, ıslak çalıların arasında dolaşan bülbüllerin sesleri sağdan soldan işitilmeye başladı. Çevremiz aydınlandı. Korkuluğa dayanıp ıslak saçlarımı okşayan kocam;

— Ne kadar güzel, dedi.

Bu okşama bir sitem gibi dokundu bana, ağlamak istedim.

— Bir insan bundan başka ne isteyebilir? Yaşantımdan o denli memnunum ki! Bundan başka bir şey istemiyorum, çok mutluyum, diye sürdürdü konuşmasını.

"Bir zamanlar mutluluğunu bana böyle anlatmazdın. Ne denli mutlu olursan ol, daha başka şeyler beklediğini söylerdin. Ama şimdi ruhumda dışa vurulmamış bir pişmanlık, içimde akıtılmamış gözyaşları varken, sen gene sakin, gene yaşantından memnunsun," diye düşündüğüm halde şöyle karşılık verdim:

— Ben de memnunum, ama çevremdeki her şeyin böylesine güzel olmasından dolayı gene de hüzün duyuyorum. Burası sakin ve çok güzel, oysa içimde bazı şeyler eksik, ruhum karmakarışık, yeni şeyler istiyor gibiyim. Acaba sende de, doğayı seyrederken tattığın zevke karışan bir can sıkıntısı, geçmiş günlerin özlemi yok mu?

Elini başımdan çekerek bir süre sustu. Geçmişi anımsarcasına durdu.

— Evet, önceleri, özellikle baharda ben de böyle şeyler duyardım. Ben de gecelerimi düşler kurarak, çeşitli istekler içinde uykusuz geçirirdim. O zamanlar aile yaşamımızın başlangıcındaydık, şimdi ise arkamızda uzun yıllar bıraktık; yaşadıklarım bu kadarıyla bile benim için yeterli, yaşantımdan memnunum.

Bunları öyle kendinden emin, öyle yapmacıksız bir tavırla söylemişti ki, bu bana ne denli acı gelirse gelsin, doğruyu söylediğine hemen inandım.

— Beklediğin yeni bir şey yok mu gerçekten? diye sordum.

İçimden geçenleri sezinleyerek;

— Elde edemeyeceğim bir şeyi istemem ben, diye yanıtladı sorumu.

Beni bir çocuk okşar gibi okşayarak, ellerini saçlarımda bir kez daha gezdirdi.

— Bak, sen saçlarını ıslatıyorsun; yapraklara, otlara imreniyorsun. Çünkü onları yağmur ıslatıyor, çünkü sen de ot, yaprak, yağmur gibi olmak istiyorsun. Bense onlara, dünya-

da güzel, genç ve mutlu olan her şeye baktığım gibi bakıyor; bundan mutluluk duyuyorum.

Yüreğimin giderek daha çok sızladığını hissederek sormaya devam ettim:

— Geçmişteki herhangi bir olaydan dolayı üzüntü duymuyor musun?

Düşüncelere dalarak sustu. İçtenlikle yanıt vermek istediğini anlıyordum. Kısaca;

— Hayır, dedi.

Dönüp gözlerinin içine baktım.

— Doğru değil! Doğru değil bu! Söylesene, geçmiş günlerimize acımıyor musun?

— Hayır! Geçmiş günlerden dolayı memnunum, acınacağım hiçbir şey yok.

— O günlerin geri gelmesini istemez miydin?

Yüzünü çevirerek bahçeye doğru bakmaya başladı.

— Kanatlarımın çıkmasını nasıl istemiyorsam, bunu da istemiyorum. Olamaz böyle bir şey!

— Olanları düzeltemez misin? Bana ya da kendine sitem etmiyor musun?

Bana bakması için koluna dokundum.

— Beni dinler misin? dedim. Düşlediğin gibi bir yaşam sürmem gerektiğini hiçbir vakit söylemedin bana. Niçin? Neden bana kullanmasını beceremediğim bir özgürlük verdin? Beni eğitmekten, yetiştirmekten niçin uzak durdun? Eğer bana başka bir yön verseydin böyle tatsızlıklar olmazdı aramızda.

Bunları çabuk çabuk söylerken sesimde yaşanmış bir aşkın izleri değil de giderek artan soğuk bir umutsuzluk, bir pişmanlık çınlıyordu.

Afallayarak bana döndü:

— Ne olmazmış? Anlamadım. Böylesi de kötü sayılmaz. Her şey iyiydi...

Sonra gülümseyerek;

— Hem de çok iyi, diye ekledi.

"Yoksa anlamıyor mu beni? Ya da daha kötüsü, anlamak istemiyor mu?" diye düşündüm. Gözlerimde yaşlar belirdi.

— Sana karşı hiçbir suç işlemediğim halde, kayıtsızlığınla, hatta hor görmenle cezalandırmazdın beni. Yoksa durup dururken, bana değerli gelen her şeyimi elimden çekip almazdın.

Söylediklerimi anlamıyormuş gibiydi.

— Sevgilim, ne oldu sana?

— Dur! Bırak da konuşayım... Kendime olan güvenimi, sana duyduğum sevgimi, hatta saygımı aldın elimden. Çünkü bütün bu olanlardan sonra, artık beni sevdiğine inanmıyordum. Bırak, çoktandır bana acı veren şeylerin hepsini anlatayım. Yaşamı bilmiyorduysam, onu tanıyıp öğrenmem için beni yalnız başıma bırakmandan ötürü ben mi suçluyum? Nerdeyse bir yıldır kendi başıma, neyin nasıl olacağını, olması gerektiğini düşünüp kavrayarak, sana dönmeye çalıştım; ama ne üzücüdür, sen bu iyi niyetimi anlamak istemedin. Ben mutsuz ve suçluymuşum, sense sitem edilemeyecek biriymişsin gibi tavır takındın da eline ne geçti? Sen beni yine, ikimizin de mutsuzluğuna neden olacak o yaşantıya itmek istiyorsun.

İçten bir korku ve şaşkınlıkla;

— Bunu da nereden çıkardın? diye sordu.

— Köyde yaşamanın benim için zor olacağını, nefret ettiğim Petersburg'unuza bu kış yine gitmemiz gerektiğini her zaman, hem de daha dün söyleyen sen değil misin? Beni destekleyeceğin yerde, her türlü açık sözlülükten, içten, tatlı konuşmalardan kaçınan yine sensin. Bir gün alçaldığımı görürsen, başıma kakar, bir yandan da buna sevinirsin; bunu adım gibi biliyorum.

Sert ve soğuk bir tavırla konuşmamı kesti:

— Dur bakayım, sen neden böyle acı acı konuşuyorsun? Bugün bana karşı iyi duygular hissetmediğin belli. Sen beni...

— Seni sevmediğimi söyleyeceksin, öyle değil mi? Hadi açıkça söyle!

Bunu der demez gözlerimden yaşlar boşandı. Sedire oturarak yüzümü mendille kapadım.

Beni boğan hıçkırıkları durdurmaya çalışarak, "Beni nasıl anladı işte!" diye düşünüyordum. İçimden bir ses; "Eski aşkınız bitti artık," diyordu.

Yanıma yaklaşmamış, beni avutmaya çalışmamıştı. Gücendiği belliydi. Sakin, soğuk bir sesle;

— Bana niçin sitem ediyorsun? dedi. Eğer seni eskisi kadar sevmediğim içinse...

—Sevmek mi?..

Bunu mendilin arasından fısıldamıştım, gözyaşlarım daha çok akıyordu.

— Bunda zaman ve bizler suçluyuz... Her yaşın kendine özgü sevgisi vardır...

Kısa bir suskunluktan sonra devam etti:

— Madem ki açık sözlülük istiyorsun, sana bütün gerçekleri söyleyeyim: Seni ilk tanıdığım o geceden sonra, seni düşünmekten dolayı uykusuz geçirdiğim o uzun geceler boyunca kendi kendime bir aşk yarattım. Sonra bu aşk yüreğimde serpildi, büyüdü. Aynı biçimde Petersburg ve yurtdışındaki o korkunç gecelerde yine uyuyamadım ve bana acı veren o aşkı kendi elimle yıktım. Gerçekten yıktığım sana beslediğim aşk değil, bana elem veren bir duyguydu. Şimdi rahatım, seni yine seviyorum, ama başka bir biçimde.

— Sen buna sevgi mi diyorsun? Bu sevgi değil, bir işkence. Senin için de sakıncalı olduğuna göre, neden sosyeteye girmeme izin verdin?

— Asıl neden bu değil, dostum.

— Niçin kocalık gücünü kullanmadın, beni bağlayıp öldürmedin? Mutluluğumu oluşturan şeylerden yoksun kalmam iyi mi oldu şimdi? Utanarak yaşamayı, eziyet çekmeyi kim ister?

Yeniden hıçkırarak ağlamaya başlamıştım, elimle yüzümü kapadım.

Bu sırada Katya ile Sonya, yağmurdan sırılsıklam, yüksek sesle konuşup gülüşerek terasa geldiler, ama bizi görünce susup geri gittiler.

Onların arkasından uzun süre ikimiz de konuşmadık.

Bir hayli gözyaşı dökmüş, oldukça rahatlamıştım. Bir ara kocamın yüzüne baktım; başını bir eline dayamış, karşımda oturuyordu. Bakışımı bir sözle yanıtlamak istedi, ama derin derin göğüs geçirerek yeniden suskunluğa büründü. Sonra düşüncelerini açmaya karar vermişçesine şunları söyledi:

— Evet, hepimizin, özellikle kadınların, yaşamı saçma yönleriyle de yaşamaları gerektiğine inanıyorum. İşte o hoş, çekici gelen anlamsız saçmalıkları sen o zamana dek tatmamıştın. Sendeki bu eksinliğin farkındaydım. Bu saçmalıkların tümünü yaşayıp doyman için serbest bıraktım seni. Genç bir kadının yaşamını kısıtlayıp sıkmaya hakkım olmadığını biliyordum. Oysa benim toyluk çağım çoktan geride kalmıştı.

— Beni sevdiğine, birlikte olduğumuza göre, bu boş, anlamsız yaşantıyı tanımam pek mi gerekliydi?

— O anlamsız şeyleri sana açıklayarak geçiştirsem, bana inanmak istesen de inanamazdın. Bunu kendin deneyip öğrenmeliydin. Şimdi öğrendin işte.

— Sen beni sevmekten çok başka şeyler düşünmüşsün.

Yine ortalığa bir suskunluk çöktü. Sonra birden ayağa kalkarak terasta gezinmeye başladı.

— Dediğin şey kırıcı, ama doğru, hem de çok doğru, dedi.

Karşımda durarak konuşmasını şöyle sürdürdü:

— Sana karşı suçluyum. Ya kendime seni sevmek iznini vermeyecektim ya da seni daha yalın bir sevgiyle sevecektim.

Çekine çekine;

— Olanları unutalım, dedim.

— Evet, istesek de geçmişi geri getiremeyiz.

Bunu söylerken sesi yumuşamıştı. Elini tutup omzuma koydum.

— Yok, hepsi geriye geldi, dedim.

Elimi avucuna alarak sıktı.

— Hayır, geçmişe acımadığım doğru değildi. Uçup giden, bir daha da dönmeyecek olan o eski aşkımıza acıyorum, onun için sessiz sessiz ağlıyorum. Bunda asıl suçlu kim? kimse bilemez. Geriye kalan aşkımız geçmişteki gibi

değil, yalnızca onun izleri. O aşk hastalandı, özü ve gücü uçup gitti; onun yerine yalnız anılarımız ve şükran duygusu kaldı. Gene de...

— Böyle konuşma... Her şey gene eskisi gibi olsun, diyerek sözünü kestim.

Gözlerinin içine baktım.

— Olabilir mi, ne dersin? diye sordum.

Gözleri aydınlık ve sakindi; bakışları eskisi gibi hülyalı değildi.

Konuştukça, istediğim, ondan beklediğim yakınlığın bundan böyle gerçekleşemeyeceğini anlıyordum. Kocam sakin, uysal bir gülümsemeyle gülümsedi. Bana öyle geldi ki, yaşlı bir insanın gülümsemesiydi yüzünde biçimlenen.

— Sen çok gençsin, bense artık yaşlıyım. Senin aradığın şeyler içimde tükenip bitti. Kendimizi niçin aldatalım? dedi.

Gülümsemesini sürdürüyordu. Konuşmadan yanında durdum, sinirlerim sakinleşmiş, heyecanım yatışmıştı. Bir süre sessizlikten sonra;

— Yaşamı gençmişiz gibi yinelemeye, kendi kendimize yalan söylemeye çalışmayalım, dedi. Eski kaygı ve heyecanlarımız kalmadığı için Tanrıya şükürler olsun. Daha fazlasını aramamıza, boş üzüntülere kapılmamıza gerek yok. Elimiz boş çıktı sayılmayız, bizim payımıza da epeyce bir mutluluk düştü. Artık bir kenara çekilerek, bak, yerimizi kime bırakmalıyız.

Terasın eşiğinde, sütannesinin kucağında duran oğlumuz Vanya'yı gösteriyordu. Başımı kendine doğru eğerek alnımdan öptü.

— İşte böyle, sevgili dostum.

Sanki beni öpen sevgilim değil de eski bir dosttu.

Bahçeden gecenin, gittikçe fark edilen, tatlı, hoş kokulu serinliği geliyordu. Issızlığın içinden yükselen sesler daha görkemli bir hal almıştı. Gökte yıldızlar ardı ardına parlıyordu. Kocama baktım, yüreğimde bir rahatlama duydum. Bana acı çektiren hastalıklı sinirlerim çekilip alınmış gibiydi. O coşkunluk çağıyla birlikte o çağa özgü duyguların ge-

ri dönmemek üzere geçip gittiğini, onları geri getirmenin olanaksızlığı yanında, bu duyguların şimdi can sıkıcı ve çekilmez bir yük olacağını artık açık ve sakin bir biçimde anlıyordum. Ayrıca bana çok mutlu bir geçmiş gibi görünen o yıllar gerçekten öyle miydi? Çok çok eskiden olup bitmiş gibi geliyordu o günler...

— Eh, artık çay vakti geldi, dedi.

Oturma odasına birlikte indik. Kapıda karşımıza kucağında Vanya ile sütninesi çıktı. Bebeği kucağıma aldım, açılan pembe ayacıklarını örttüm, usulca göğsüme bastırarak öptüm. Oğlum, derisi buruşuk, ayrık parmaklı ellerini uykusunda yaptığı gibi oynattı; bir şey arıyormuş ya da görmeye çalışıyormuş gibi buğulu gözlerini açtı. Bu küçük gözler üzerimde durdu, sanki bir düşünce kıvılcımıyla birden parladı; tombul dudakları aralanıp kıvrılarak yüzünde bir gülümseme yayıldı. Bütün bedenimde tatlı bir gerilmeyle, onun bir yerini acıtmamaya özen göstererek; "Yavrum, yavrum!" diye bağrıma bastım oğlumu. Soğuk ayaklarını, karnını, kollarını, kısacık saçların örttüğü başını öptüm, öptüm... Kocam yanıma geldi. Bebeğin yüzündeki örtüyü kaldırdım. Çenesinin altına parmağıyla dokunarak;

— Hey, İvan Sergeyeviç! dedi.

İvan Sergeyeviç'in yüzünü yeniden kapattım. Benden başkası ona uzun süre bakmamalıydı. Eşime döndüm, bakışları benimkileri ararken gülümsüyordu. Ne zamandır bu gözlere bakmak ilk kez kolay ve hoş geldi bana.

O günden sonra kocamla olan romanım bitti. Geçmişteki duygularım değerli, bir daha yaşayamayacağım birer anıya dönüştü. Çocuklarıma, onların babasına karşı beslediğim sevgim ise bambaşka, mutluluk veren, yeni bir yaşantının başlangıcı oldu. Henüz bu yaşamı sürdürmekteyim...

İki Süvari Subayı
(Baba ile Oğul)

1800'lü yılların başları... Henüz ne şose vardı o dönemde, ne de demiryolu. Evlerde gaz ya da istearin lambaları, yaylı alçak divanlar, cilasız mobilyalar kullanılmaz; daha doğrusu böyle şeyler bilinmezdi. Monokl takan, düş kırıklığına uğramış gençlere, özgür düşünceli filozof kadınlara, çağımızda bollaşmış bulunan kamelyalı* kadınlara pek rastlanmazdı o zamanlar. İnsanlar basit at arabalarıyla ya da yaylı faytonlarla Moskova'dan Petersburg'a giderlerken, yanlarına evde pişirilmiş mutfak dolusu yemekler alırlar; yazın tozlu, kışın diz boyu çamurlu, batak yollarda sekiz gün, sekiz gece süren yolculukları sırasında yol boyunca satın aldıkları Pojar köftelerini, Volday çörek ve simitlerini büyük bir iştahla yerlerdi. Uzun güz geceleri yirmi, otuz kişilik aile toplantılarında salonları aydınlatmak için içyağından yapılmış mumlar yakılır; balolarda ise uzun kollu şamdanlara ispermeçet ve balmumu konulurdu. Salonlarda eşyaların simetrik olarak yerleştirilmesine özen gösterilirdi. O zamanlar babalarımız yalnızca yüzlerinde kırışıkların, saçlarında akların bulunmamasından dolayı değil; kadın yüzünden düelloya girmeleri, isteyerek ya da istemeyerek düşürülen mendilleri salonun ta öbür ucundan fırlayıp yerden kapmalarıyla da genç sayılırlardı. Annelerimiz ise daracık belli, kabarık yenli giysiler giyerler, aile sorunlarını fal açarak çözerler, o günlerde seyrek rastlanan kamelyalı kadınlar gün ışığından kaçarlardı. Ma-

* Alexandre Dumas'nın *Kamelyalı Kadın* adlı romanının etkisinde, kamelya çiçeğine düşkün, solgun yüzlü, veremli, romantik. – ç.n.

son localarının, Martinistlerin, Tugenbundun'un o saflık çağında; Miloradoviç'lerin, Davidov'ların, Puşkin'lerin yaşadığı o yıllardan birinde, il merkezi K.'da toprak ağaları* kurulu toplanmıştı; soylular seçimi sona ermek üzereydi.

1

Az önce posta kızağıyla gelerek K. kentinin en iyi otelinin kapısından içeri dalan, hafif süvarilerin fiyakalı şapkasını giymiş, kürklü genç bir subay, otelin teşrifatçısıyla konuşuyordu:

— Madem boş odanız yok, ben de salonda beklerim bir süre daha.

Otelin teşrifatçısı subayın karşısında saygıyla eğildi.

— Beyefendi hazretleri, bilseniz, bu yıl soylular kurulu öylesine kalabalık ki!

Bir yolunu bulup, emir erinden, müşterinin Kont Turbin olduğunu öğrenmiş; o nedenle yerlere kadar eğilerek "Beyefendi hazretleri!" diye iltifat etmişti genç subaya. Önüne düşüp onu salona götürürken ikide birde geriye dönüyor, durumu açıklamaya çalışıyordu:

— Efendim, şöyle bir olanak daha var. Afremov'lu toprak ağasının karısı ile kızları akşama doğru otelden ayrılacaklarını söylemişlerdi. Onların kaldıkları 11 numaralı oda boşalınca orasını size veririz.

Otelin salonunda, rengi bozulup kararmış İmparator Aleksandr'ın resminin altındaki küçük bir masada şampanya içen K. ilinin soylularından birkaç kişi vardı. Bir köşede ise mavi kürkler giymiş, birkaç taşralı tüccar, kendi aralarında konuşuyorlardı.

Kont salondan içeri girerken arkasından hiç ayrılmayan

* 1861'de Çarlık Rusyası'nda toprak yasası çıkmadan önce toprak ağalarının (pomeşçiklerin) geniş toprakları ve bunların içindeki köylerde yaşayan toprak köleleri vardı. Toprak ağaları da soylular sınıfından sayılıyorlardı. – ç.n.

iri boz kurt köpeği Blyuher'i de çağırdı; yakası kırağılanmış kürklü kaputunu sırtından atarak bir duble votka ısmarladı.

Oturduğu yer soyluların masasına yakındı. Kont'un mavi atlastan, güzel, şık giyimi adamların dikkatinden kaçmamıştı. Soyluların ona bir kadeh şampanya göndermeleri üzerine Kont adamlarla konuşmaya başladı. İçkisi bitince, tuttu o da hep birlikte içmek için bir şişe şampanya getirmelerini söyledi. O sırada, bindiği kızağın sürücüsü içeri girdi. Kont'tan bahşiş istedi.

Kont emir erine seslendi:

— Ver şu adama bahşişini, Saşka!

Sürücü ile Saşka dışarı çıktılar, biraz sonra sürücü, elinde emir erinin verdiği para, geriye döndü.

— Ne demek oluyor, beyefendi? kızağı nasıl koşturduğumu gördünüz. Beni habire dürterken yarım ruble vereceğinizi söylüyordunuz, adamınız bir çeyreklik lütfettiler.

— Saşka, çabuk bir ruble daha ver!

Saşka başını eğip önüne baktı, tok sesiyle;

— Bu ona yeter de artar bile. Zaten bende fazla para kalmadı, dedi.

Kont cüzdanını çıkardı, içindeki iki tane bir rublelik kâğıt paradan birini çıkarıp, elini öpen sürücüye verdi. Adam sevinçle gitti.

— İşte son beş rublemiz de suyunu çekti.

Bıyıklarından, konuşma biçiminden, oturuşundan yedek subaylığını süvari* olarak yaptığı gözden kaçmayan bir soylu, masadan seslendi:

— Kontum, görüyorum da tam bir hüsar gibi davranıyorsunuz. Kentimizde bir süre kalacak mısınız?

— Doğrusunu isterseniz, kalmayacaktım... Ama biraz

* 19. yüzyılda tüm Avrupa devletleri ordularında süvari sınıfı iki ayrı bölümden oluşuyordu: Süvariler ve hafif süvariler. Öykünün kahramanı Kont Turbin'in mensubu bulunduğu hafif süvariler, Macarların çevik atlıları "hüsar"lardan dolayı aynı adı taşırlardı. Hafif süvariler, binicilerin ince yapılı, çevik, atlarının cins olması, hafif silahlar kullanmaları gibi özellikler taşırlardı. – ç.n.

para bulmam gerekiyor. Kalmaya niyetlensem bile, şu Allahın belası yerde boş oda bile kalmamış...

Tavırlarından, daha önceki konuşmalarından dolayı Kont Turbin'e kanı ısınan eski süvari subayı atıldı:

— Odanın sözü mü olur? Lütfedin, hemen benim odaya taşının. Şurada 7 numaradayım. Hoş, benimle kalmaya tenezzül ederseniz eğer. Üç dört geceyi birlikte geçirirdik. Gelişiniz tam da soylular başkanının balosuna rastladı. Sizinle tanışmaktan onur duyacaktır.

Eski süvarinin yanındaki, genç ve yakışıklı biri, berikinin sözlerini destekledi;

— Doğru söylüyor, Kontum. Hemen gitmeniz için bir neden yoksa konuğumuz olunuz. Bu seçimler üç yılda bir yapılır. Kentimizin güzel kızlarını görmek istemez misiniz?

Kont masadan kalktı, emir erine seslendi:

— Saşka, bana temiz çamaşır getir. Banyo alacağım... Hazırlığımı yapayım, sonra başkanınızı ziyaret ederim.

Odayı göstermek için gelen garsonla fıs fıs bir şeyler konuştular; garson, "İnsan elinin beceremeyeceği iş yoktur!" diyerek sırıttı.

Kont dışarı çıkarken geriye dönüp seslendi:

— Peki azizim, valizimi odanıza taşıtacağım.

Eski süvari oturduğu yerden kalkarak kapıya doğru seğirtti.

— Buyurunuz, buyurunuz! Onur verirsiniz! Unutmayın, 7 numara!

Kontun ayak sesleri kesilince masaya, arkadaşlarının yanına döndü. Yüzü sevinçten ışıldıyordu.

— Kesinlikle odur. İnanmazsınız, ta kendisi bu adam!

— Kimden söz ediyorsunuz?

— Şu giden subayı söylüyorum, canım. Hani, düelloco hafif süvari Turbin var ya, ta kendisi! Bahse girerim, tanıdı beni. Lebedyan'dayken tam üç hafta içtiğimiz su ayrı gitmedi. Orduya at satın almaya gitmiştik Lebedyan'a. Orada tanıştığımız yosmayı görmeliydiniz! Turbin ile ikimiz can ciğer dosttuk.

Yakışıklı genç;

— Aferin adama! dedi. Çok beğendim doğrusu. Tavırlarındaki serbestliği, ataklığıyla gözüme girdi. Birbirimize hemencecik ısınıverdik!.. Herhalde yirmi beşinden fazla yoktur.

— Siz öyle göründüğüne bakmayın, yaşı daha fazladır. Ah, onu yakından tanımanızı isterdim. Bayan Migunova'yı kim kaçırdı? O. Sablin'i öldüren o. Matnev'i bacaklarından tutup pencereden aşağıya atan o. Prens Nesterov'un otuz bin rublesini üten o. Bilseniz, ah, o ne bıçkındır! Kumarbaz, düellocu, çapkın! Süvari ruhu var onda, gerçek süvari ruhu! Ama şimdi yalnız ünümüz kaldı, gerçek süvariliğin ne olduğunu anlayan çıkmaz bundan böyle. Ah, o ne güzel günlerdi!

Eski süvari yanındakilere, başından böyle bir şey geçmediği gibi, geçmesi de olanaksız; Kont'la birlikte yaşadığı bir Lebedyan eğlentisi anlattı. Böyle bir olayı yaşamış olamazdı, çünkü Kontu'u daha önce hiç görmemişti ve onun orduya katılmasından iki yıl önce askerlikten ayrılmıştı.* İkincisi, eski süvari, hiçbir süvari birliğinde bulunmamış, Belevsk Alayı'nda dört yıl kendi halinde bir subay adayı olarak görev yaptıktan sonra asteğmenliğe yükselir yükselmez ordudan ayrılmıştı. Ama bundan on yıl önce mirasa konduğundan, gerçekten Lebedyan'a gitmiş, orada at toplayan subaylarla tanışıp yedi yüz ruble yemişti. Hafif süvari birliğine yeniden girmek için Lebedyan'da at toplayıcılarla geçirdiği o üç hafta, yaşamının en aydınlık, en mutlu dönemi olarak kaldı. Yeniden orduya girme isteği önceleri kafasının içinde bir gerçeklik kazandı, sonra düşsel bir anıya dönüştü. Artık kendisi bile süvarilik geçmişine inanıyordu. Dostları onu onuruna düşkün, arkadaş canlısı bir insan olarak sevdikleri için hatırını sayıp yalanını yüzüne vurmadan dinlerlerdi.

* Çarlık Rusyası'ndan soylular istedikleri zaman orduya girme, ordudan ayrılma, sonra yeniden girme hakkına sahiptiler. – ç.n.

— Ya, işte... Süvari olmayanlar Konk Turbin'i anlayamaz.

Sandalyeye ata biner gibi oturdu, çenesini ileri uzata uzata konuşmasını sürdürdü:

— Gözünüzün önüne getirin bir. Süvari bölüğünün başında gidiyorsunuz. Altınızda at değil, köpük saçan bir kasırga var; siz de onun üstünde fırtına gibisiniz. Resmi geçitten önce bölük komutanı atının üstünde yanınıza yaklaşır, "Üsteğmenim, göreyim seni! Bölüğü törenle sen geçireceksin!" der. Siz de, "Baş üstüne!" diyerek sağa sola koşturur, palabıyıklı erlere bağırırsınız... Ah, Allah kahretsin, ne günlermiş be o günler!

Kont saçları ıslak, yanakları al al, banyodan çıkarak doğruca 7 numaralı odaya girdi. İçerde, ağzında piposu, sırtında sabahlığıyla eski süvari oturuyor; ansızın karşısına çıkan ünlü Turbin ile aynı odada kalma mutluluğunu zevkle, bir çeşit korkuyla düşünüyordu. Aklına, "Tutar beni çırılçıplak soyarak, karakolun arkasına götürüp kara oturtursa ya da katrana bularsa ya da..." gibi kötü olasılıklar geliyor; sonra, "Hayır arkadaşız biz, böyle bir hainlik yapmaz!" diye avutuyordu kendini.

Kont içeri girer girmez;

— Blyuher'e yemek ver, Saşka! diye bağırdı.

Yoldan gelir gelmez hemen bir bardak votka yuvarlama fırsatı bulan emir eri Saşka, çakırkeyif, odaya girdi.

— Dayanamadın, kafayı çektin, değil mi? Ah seni köpoğlusu!.. Blyuher'i doyur, hadi!

Saşka köpeği okşadı.

— Aç kalsa da gebermez. Şuna bak, ne kadar da semiz!

— Çok konuşma, defol! Hayvana yiyecek ver, diyorum sana!

— Köpeğinizin tok olmasından başka bir şey düşünmezsiniz zaten komutanım. Bir kadeh içtik diye beni hemen azarlıyorsunuz.

— Şunun yediği naneye bak! Tokadı yersen görürsün gününü!

Kont emir erine öyle bir bağırış bağırdı ki, pencere camları sarsıldı; eski süvari bile biraz ürktü.

Ama emir eri kolay uslanacak cinsten değildi.

— "Bizim Saşka bir lokma yedi mi?" diye sormazsınız. Köpeğiniz insandan değerliyse işte dövün!

Ama bunu der demez suratına okkalı bir tokat yiyerek yere yuvarlandı, kafası duvara çarptı, eliyle burnunu tuta tuta dışarı fırladı, gidip koridordaki sandığın üstüne devrildi. Bir eliyle kanlı burnunu silerken öbür eliyle de Blyuher'in sırtını kaşıyordu.

— Dişlerimi kırdı, Blyuher'ciğim. Ama yine de o benim Kontumdur, onun için kendimi ateşe bile atarım. Çünkü o benim komutanımdır. Anlıyor musun, Blyuşka? Yemek ister misin?

Saşka orada bir süre yattıktan sonra ayağa kalktı, köpeğin karnını doyurdu; hemen hemen kendine gelmiş olan Kontuna çay hazırlamaya koştu.

Eski süvari ayakta dikiliyor, Kont ise ayaklarını bölme tahtasının üzerine uzatmış, onun yatağında yatıyordu.

Eski süvari;

— Beni gücendiriyorsunuz, Kontum, dedi. Ben de eski bir subayım, diyebilirim ki, meslektaşınız sayılırım. Başkasından borç istemektense benden alın, seve seve iki yüz ruble veririm. Gerçi bu paranın hepsi üstümde değil, yanımda yüz ruble var; ama gerisini hemen bulurum. Beni incitiyorsunuz, Kont hazretleri!

Aralarında kurulacak ilişkinin türünü anlayıveren Kont, eski süvarinin sırtını okşadı:

— Teşekkür ederim, azizim, teşekkür ederim. Eh, öyleyse baloya da gidebiliriz. E, şimdi ne yapacağız? Kentinizde olup bitenleri bana kısaca anlatın bari. Güzel kadınlardan, içki içen, kumar seven arkadaşlarınızdan söz edin.

Eski süvari, baloya pek çok güzel kadının geleceğini; en çok içkiyi, emniyet müdürlüğüne yeniden seçilmiş olan, gerçek bir süvari ataklığına sahip değilse bile, değerli dostu Kolkov'un içtiğini; Çingene İlyuşka'nın koroda seçimin ba-

şından beri çingene kızı Styoşka ile birlikte şarkı söylediğini; bugün herkesin soylular başkanının konağında toplanacağını anlattı.

— İyi bir kâğıt oyunu da var, diye sürdürdü sözünü. Luhnov adında birisi geldi, büyük parayla oynuyor. 8 numarada kalan süvari asteğmeni İlyin çok para kaptırdı ona. Şimdi yine oyuna başlamışlardır. Her gece oynarlar. Size bir şey söyleyeyim mi, Kont; şu İlyin can çocuktur. Pintilik nedir bilmez, arkadaşı için gerekirse sırtından çıkarıp gömleğini satar.

— Öyleyse oraya gidelim biz de. Görelim bakalım ne biçim adamlarmış.

— Gidelim, gidelim. Çok sevinirler.

2

Süvari Asteğmeni İlyin yeni uyanmıştı. Bir gün önce akşamın sekizinde oyuna oturmuş, kâğıdın başından hiç kalkmadan, sabahın on birine dek tam on beş saat kumar oynamıştı. Epeyce para kaybetmişti, ama ne kadar verdiğini bilmiyordu; çünkü üç bin ruble kadar kendisinin, buna karıştırmış olduğu on beş bin ruble de devletin parası vardı. Devletin parasından da bir miktar ütüldüğünü anladığından, bunu bir de kendi gözleriyle görmemek için parasını saymaktan korkuyordu. O gün öğle üzeri yatarak, ancak genç bir insanın büyük bir kayıptan sonra uyuyabileceği düşsüz, derin bir uykuya dalmıştı. Akşamın altısında, tam Kont Turbin'in otele geldiği sırada uyandı; çevresinde döşemeye saçılmış oyun kâğıtlarını, tebeşiri, odanın ortasındaki üstü kirli masayı görünce, ürküntüyle dünkü oyunu, kendisine beş yüz ruble verdiren son valeyi anımsadı. Olanlara yeterince inanamadığından, yastığının altındaki paraları çıkardı, saymaya başladı. Birkaç kez el değiştiren ucu kıvrılmış kâğıt paralardan bazılarını tanıdı, oyunun bütün gidişi gözlerinin önünde canlandı. Kendisinin üç bin rublesi gittiği gibi, devletin parasından da iki bin beş yüz ruble eksikti.

Asteğmen üst üste dört gecedir kumar oynuyordu.

Moskova'dan devlet parasını alarak yola çıkmıştı. K.'ya gelince menzil deynekçisi* atı olmadığını ileri sürerek onu bekletti. Aslına bakılırsa, otelciyle öteden beri anlaşmış bulunan deynekçi, gelip geçen bütün yolcuları bir günlüğüne alıkoymaktaydı. Çiçeği burnunda, cıvıl cıvıl bir delikanlı olan Asteğmen'in yanında, giderlerini karşılamak için Moskova'daki ailesinden aldığı üç bin ruble kadar kendi parası vardı. Seçimler süresinde K'da birkaç gün geçirerek doyasıya eğleneceğini umduğundan, burada kalışına bir bakıma seviniyordu. Ailece tanıdıkları bir toprak ağasının evine gidip, kızlarıyla hoşça vakit geçirmeye hazırlanıyordu ki, eski süvari, il merkezine gelenlerle ahbaplık etmek amacıyla Asteğmen İlyin'in kaldığı otele geldi; hiç de kötü bir niyeti olmadığı halde, o akşam onu kendi arkadaşlarıyla, Luhnov'la ve büyük salondaki öbür kumarbazlarla tanıştırdı. O akşam oyuna oturan Asteğmen, bırakın tanıdığı toprak ağasının evine gitmeyi, ne menzil deynekçisine "At var mı?" diye sordu, ne de dört gün boyunca odasından dışarı çıktı.

Akşam saat 8'de giyinip kuşandıktan, çayını içtikten sonra pencereyi açtı. Kafasından atamadığı kumar anılarını dağıtabilmek için şöyle biraz gezinmek istiyordu. Kaputunu giyip sokağa çıktı. Güneş kırmızı çatılı beyaz evlerin arkasından kaybolmuştu, akşamın alacakaranlığı çöküyordu. Çamurlu sokaklara lapa lapa kar yağıyordu, ama hava ılıktı. Bitmekte olan böyle bir günü uyuyarak geçirdiği için dayanılmaz bir hüzün duydu. "Artık geçmiş olan günü bir daha geri getiremem" diye düşündü. Kendi kendine "Gençliğimi mahvettim!" diye mırıldandı. Gençliğini gerçekten mahvettiğini düşündüğünden değil, (böyle bir şeyi hiç düşünmezdi) aklına böyle geldiği için söylüyordu bu sözleri.

Kafasından kaygılarını atamıyordu bir türlü.

"Şimdi ben ne yapacağım? Birinden borç bulup görevimin başına dönsem bari," diye geçirdi aklından. Tam o sı-

* Uzun karayollarındaki menzillerde (duraklarda, hanlarda) yorulan atları değiştirmekle görevli kimse. – ç.n.

rada kaldırımdan bir kadın geçiyordu. "İşte akılsızın biri" diye söylendi ortada hiçbir neden yokken. "Borç alacak kimse de bulamam burada. Yazık oldu gençliğime!" Dükkânlara doğru yaklaştı; bir dükkânının kapısının önünde duran, tilki kürkü giymiş bir tüccar; müşteri sanıp onu içeri çağırdı. "Ah, şu sekizli kâğıdı çekmeseydim, bütün parayı ben toplardım." Yaşlı bir dilenci kadın ağlayarak arkasından geliyordu. "Borç alacak kimsem de yok!" Ayı kürküne sarınmış bir adam arabasına kurulmuş, yanından geçiyor, bir bekçi yolda dikiliyordu. "Kimsenin beklemediği bir şey mi yapsam? Tabancayı çekip üttürdüğüm parayı geri alsam nasıl olur? Hayır, iyi değil bu. Gençliğimi mahvettim! Ah, koşumuyla birlikte şu güzel hamutlara bak! İnsanın öyle bir troykası olmalı! Ah, canım atlar! Otele gideyim bari... Çok geçmeden Luhnov gelir, yine oynarız."

Böyle giderek otele döndü, paraları bir daha saydı. Hayır, ilk seferinde de yanılmamıştı; devletin parasından tam iki bin beş yüz ruble eksikti. "İlk elde yükseltirim... Yedi potla başlayıp on beşe çıkarım. Sonra otuz, altmış... Üç bin. Bir koşum takımı alır, çeker giderim bu Tanrının belası yerden. Ama nerede o şans bende!"

Luhnov içeri girdiğinde Asteğmen'in kafasından bunlar geçiyordu. Usta kumarbaz altın çerçeveli gözlüğünü burnunun üzerinden usulca çıkarttı, al ipekli mendiliyle camları özene özene silerken;

E, kalkalı çok oldu mu, Mihaylo Vasilyiç? diye sordu.

— Hayır, yeni kalktım. Güzel bir uyku çekmişim.

— Bir hüsar subayı gelmiş. Zavalşevskiy'in yanında kalıyormuş. İşittiniz mi?

— Hayır, haberim yok. E, sizden başka kimse gelmiyor mu?

— Sanıyorum, Prahin'e uğradılar. Şimdi gelirler.

Gerçekten az sonra Luhnov'un peşinden hiç ayrılmayan kent garnizonundan bir subay, kahverengiye çalan iri atmaca burunlu, kara gözleri çukurlarına kaçmış bir Rum tüccarı ve şarap fabrikatörlüğü yapan, her gece kumar masasın-

da yalnızca ufak ufak para sürerek oynayan şişman bir toprak ağası içeriye girdiler. Oyunun bir an önce başlamasını istedikleri halde, bundan hiç söz etmiyorlardı. Hepsi de kurt oyunculardı. Luhnov sakin bir sesle Moskova'da geçen bir dolandırıcılık olayını anlatmaya koyuldu:

— Gözünüzün önüne getirin, Moskova gibi bir başkentte,* bir hükümet merkezinde eli çengelli, iblis kılıklı insanlar caddelerde kol geziyorlar; önlerine çıkan herkesi korkutup sindirerek halkı soyuyorlar. Polis dersen, dünyadan haberi yok... İşte işin asıl acı yanı da bu ya!

Soyguncular hakkındaki öyküyü dikkatle dinleyen Asteğmen yerinden doğruldu, alçak sesle emir erinden kâğıtları istedi. Niyetini ilk açığa vuran, şişman toprak ağası oldu:

— Eh, baylar, altın değerindeki vaktimizi harcamayalım! Ne yapacaksak yapalım bir an önce.

Rum tüccar takıldı;

— Dün yarım ruble, yarım ruble derken amma da para aldınız ha! Anlaşılan, böylesi hoşunuza gidiyor.

Garnizon subayı;

— Vakit de geldi hani! diyerek niyetini belli eden ikinci kişi oldu.

İlyin, Luhnov'u yiyecekmiş gibi süzdü. Luhnov genç Asteğmenin gözünün içine baka baka uzun tırnaklı, şeytan kılıklı yankesicilere ilişkin öyküsünü ağırdan alarak anlatıyordu.

Asteğmen ona;

— Kasayı önce siz kurarsınız, dedi.

— Oyun için henüz erken değil mi?

Asteğmen birdenbire kızarak emir erine bağırdı:

— Belov! Yemeğimi getir! Çabuk beyler, ağzıma daha tek lokma yiyecek koymadım... Şampanya getir, kâğıtları da ver!

Bu sırada Kont Turbin ile eski süvari Zavalşevskiy girdiler içeriye. Kont ile İlyin'in aynı tümenden oldukları kısa sürede ortaya çıktı. Birbiriyle hemen kaynaşan iki subay ka-

* Petersburg kenti Çar Petro tarafından kurulup geliştirilmeden önce, Moskova başkentti. – ç.n.

deh tokuşturarak şampanyalarını içtiler, beş dakika sonra da birbirlerine "sen" demeye başladılar. İlyin, Kont'un çok hoşuna gitmişti. Kont ona baktıkça gülüyor, toyluğunu, körpeliğini pek belli etmeden Asteğmeni alaya alıyordu;

— Hey, genç süvarim benim! Bıyığını yesinler, e mi!

İlyin'in üst dudağındaki kıllar sapsarıydı.

Kont yine gülümseyerek;

— Görüyorum, oyuna hazırlanıyorsunuz, dedi. İlyin, iyi şanslar dilerim sana. Usta bir oyuncu olduğun anlaşılıyor.

Luhnov, eski oyun kâğıtlarını yırtıp attı. Kayıtsız görünüyordu.

— Evet, oyuna hazırlanıyorlar, dedi. Ya siz, siz de buyurmaz mısınız, Kont?

— Hayır, bugün olmaz. Oynasaydım, hepinizi soyup soğana çevirirdim. Hele bir rest çekmeye göreyim, karşımda hiçbir kasa dayanamaz! Terslik bu ya, hiç param kalmadı. Voloçka yakınındaki bir menzilde tümünü üttürdüm. Karşıma parmakları yüzüklü, düzenbaz soyundan bir piyade bozuntusu çıktı, bütün paramı aldı.

— Menzilde çok mu beklettiler seni? diye sordu İlyin içi yanarak.

— Tam yirmi iki saat. O mendebur menzil aklımdan çıkmayacak. Yalnız deynekçi de unutmayacak verdiğim dersi.

— Ne oldu ki?

— Ne olacak! Menzile yeni gelmiştim; gözleri velfecir okuyan bir deynekçi karşıma dikilip, "At yok!" demez mi! Benim bir huyum var: "At yok," dediler mi, kürkümü bile çıkarmam, doğruca deynekçinin odasına, ailece kaldıkları odaya gider; sanki içerisi duman doluymuş gibi, kapıyı pencereyi ardına değin açtırırım. Bu sefer de öyle yaptım. Ayaz dersen, biliyorsun, geçen gün eksi yirmi dereceydi. Deynekçi bağırmaya başladı, ben vurdum ağzına. Yaşlı anası, çocukları, başka kadınlar bastılar çığlığı; çanağı çömleği toplayıp köye kaçmaya kalkıştılar... Ben kapıyı tuttum; "Atları verin gideyim; yoksa bırakmam kimseyi, soğukta donarsınız!" dedim.

Şişman toprak ağası kahkahadan kırılıyordu.

— Çok beğendim doğrusu! Hamamböceklerini de böyle dondurup kaçırırlar, öyle değil mi?

— Ama iyi kollayamamışım ki, karılarla birlikte deynekçi kirişi kırdılar. Yalnız yaşlı anneleri ocağın* üstünde rehin kaldı! Durmadan aksırıyor, dua okuyordu. Sonra bir anlaşmaya varmak için uğraştık; deynekçi uzaktan uzaktan beni yatıştırmaya çalışarak kocakarıyı bırakmamı söylüyor, ben de Blyuher'i adamın üzerine salıyordum. Bizim Blyuher iyi deynekçi avlar. Gene de, alçak herif ertesi sabaha dek atları vermedi. O ara şu pis piyade bozuntusu çıkageldi. Başka bir odaya geçtik, kumar oynamaya başladık. Hey, Blyuher'i gördünüz mü? Blyuher!.. Füüü!

Blyuher koşarak geldi, oyuncular köpekle çok ilgilendiler. Aslında başka bir şeyle ilgilenmek istedikleri gözden kaçmıyordu.

Turbin dayanamadı:

— E, ne duruyorsunuz baylar? Siz oyununuzu oynayın, rica ederim. Size engel olmak istemem. Zaten gevezenin biriyimdir. Sevseniz de sevmeseniz de, oyun iyi şeydir.

3

Luhnov iki mum çekti önüne; para dolu, kahverengi kabarık cüzdanını cebinden çıkardı; gizli bir iş yaparcasına, usul usul yüz rublelik iki banknot aldı ve masayı örten kâğıdın altına soktu. Gözlüklerini düzeltip bir deste yeni oyun kâğıdı açarak;

— Dünkü gibi kasa iki yüzden başlayacak, dedi.

İlyin, Turbin'le konuşmasına ara vermeksizin, Luhnov'a bakmadan:

— Peki, dedi.

Oyun başladı. Luhnov makine gibi hızlı hızlı dağıtıyordu

* Köy evlerinde evi ısıtan, içinde yemek pişirilen, üzerinde yatıp uyunabilen fırın. – ç.n.

kâğıtları. Ara sıra durarak, acele etmeden tahtaya bir şeyler yazıyor ya da gözlüklerinin üstünden bakarak zayıf bir sesle "Parayı gönderin!" diyordu. En yüksek sesle konuşan kişi şişman toprak ağasıydı. Düşündüklerini bile ağzının içinde mırıldanıyor, paraların uçlarını kıvırırken* parmaklarını tükürüklüyordu. Sesini hiç çıkarmayan garnizon subayı, kâğıtların altına güzel imzasını atıyor, masanın altında köşelerini ufak ufak kıvırıyordu. Rus tüccar kasayı tutan Luhnov'un yanı başında oturmuştu. Çukura kaçan kara gözlerinin dikkatli bakışı hep bir şeyler bekliyor gibiydi. Masanın yanında ayakta duran Zavalşevskiy, ansızın canlanarak pantolon cebinden kırmızı ya da mavi bir banknot çıkarıp masaya sürüyor, elini kâğıdın üstünde şaklatarak, "Hadi yedili!" diye bağırıyor, bıyığını ısırıyor, bacaklarının üstünde yaylanıyor, kızarıyor, kâğıtlar açılana değin hop oturup hop kalkıyordu. İlyin ise, emir erinin, kıldan dokunmuş bir örtüyle kaplı divanın üstüne koyduğu dana söğüşü ile hıyar turşusundan arada bir atıştırıyor; ellerini pardösüsüne çabuk çabuk silerek, kâğıt üstüne kâğıt sürüyordu. Divanın kenarına ilişen Kont Turbin oyunun gidişini hemen kavramıştı. Luhnov, Asteğmenin yüzüne hiç bakmıyor, onunla tek kelime konuşmuyordu; bazen başını Asteğmenin eline şöyle bir çeviriyordu, o kadar... Luhnov'un açtığı kâğıtlar çoğu zaman kaybediyordu. Yarımşar rubleyle oynayan toprak ağasının kâğıtlarını göstererek;

— Ah, şu elinizi bir öldürsem** diyordu öfkelenmişçesine.

— Siz İlyin'in elini öldürün, benimkinden ne çıkacak! diye karşılık veriyordu toprak ağası da.

Gerçekten İlyin'in kâğıtları herkesinkinden çok öldürülüyordu. İlyin kaybeden kâğıtları masanın altında sinirli sinirli yırtıyor, bir başkasını çekiyordu. Turbin yerinden kalkarak, Rum tüccardan, kasa tutan oyuncunun yanında oturmak için izin istedi. Rum yerini değiştirdi, Kont onun

* Bu hareketle önündeki paranın dörtte birine oynadığını gösteriyor. – ç.n.
** El öldürmek: Daha büyük kâğıt çekmek. – ç.n.

yerine oturunca, gözünü ayırmadan Luhnov'un ellerini izlemeye başladı. Birdenbire, her zamanki sesiyle, kendini tutamadan bağırdı:

— İlyin, niçin o kâğıdı elinden atmadın? Oyun bilmiyorsun sen!

— Nasıl oynarsan oyna, hepsi aynı kapıya çıkar.

— Bu gidişle ütüleceksin, aslanım. Ver de ben senin yerine birkaç el oynayayım.

— Hayır, kusura bakma, ben kendim oynayacağım. Çok istiyorsan, kendi hesabına oyna.

— Kendi hesabıma oynayamayacağımı söylemiştim sana. Ben senin adına oynamak istiyorum. Kaybetmene canım sıkılıyor.

— Görüyorsun, şans işte.

Kont sesini kesti, dirseklerine dayanarak Luhnov'un ellerine tüm dikkatiyle bakmaya başladı. Yüksek ve uzayan bir sesle ansızın;

— Çoook kötü! diye bağırdı.

Oyun sürüp gidiyordu. Luhnov, İlyin'in büyük para sürdüğü bir kâğıdını öldürünce Kont yine dayanamadı;

— Berbaaat! diye bağırdı.

Luhnov nazik ve kayıtsız bir tavırla, Konta;

— Hoşunuza gitmeyen nedir, Kont? diye sordu.

— Ne olacak, İlyin'e ufak ufak veriyorsunuz, ama delikanlı rest çekince bütün parasını alıyorsunuz. Berbat bir oyun.

Luhnov şansa inanmaktan başka çıkış yolu olmadığını anlatırcasına, omuzlarını, kaşlarını hafifçe oynattı. Kont yerinden kalkarak köpeğine seslendi:

— Blyuher! Füüü! Tut onu!

Blyuher sırtını divana çarparak fırladı, bu arada garnizon subayını düşürmesine ramak kaldı, koşa koşa efendisinin yanına geldi. Kuyruğunu sallarken çevresine bakınıyor; "Kabalık eden kimmiş?" dercesine hırlıyordu.

Luhnov kâğıtları masaya bıraktı, sandalyesiyle birlikte yana çekilerek;

— Böyle oyun oynanmaz, köpek denen yaratığı da hiç sevmem, dedi. Hele tutup burnunun dibine sokarlarsa oyunun tadı kalmaz dedi.

Garnizon subayı;

— Bir de sülük gibi yapışan türden olursa! diye onayladı onu.

İlyin, Turbin'e döndü.

— Ne olur, Kont, bizi rahat bırak!

Turbin, İlyin'in elinden tuttu.

— Bir dakika benimle gel.

Masadan kalkıp bölmenin arkasına gittiler. Yüksek sesle konuşan Kontun söyledikleri oradan açık açık duyuluyordu. Sesi üç fersah öteden işitilir cinstendi.

— Aklını mı oynattın sen? Gözlüklü herifin birinci sınıf düzenbaz oluduğunu görmüyor musun?

— Kes artık, daha neler!

— Kesmem, sana oyunu bırak diyorum. Bana göre hava hoş, başka bir sefere paranı ben alırım. Ama nedense ütülmenden dolayı üzülüyorum. Yoksa devletin parası da var mıydı?

— Hayır, bunu da nerden çıkardın?

— Bana bak, arkadaşım, ben bu yollardan çok geçtim! Her türlü dalavereden anlarım, sana gözlüklünün düzenbazın biri olduğunu söylüyorum. Bırak, ne olur, oynama. Senden arkadaşça rica ediyorum.

— Peki, bir kasalık daha oynayayım, ondan sonra kalkarım.

— Bilirim bir kasalığı... Neyse, oyna bakalım.

Geriye döndüler, kasa süresince İlyin o denli çok kâğıt sürdü ve kâğıtlarını öylesine çok öldürdüler ki, bir sürü para verdi.

Turbin ellerini masanın ortasına koyarak;

— Tamam, hadi gidiyoruz! dedi.

Uçları bükülmüş kâğıtları karıştıran İlyin, Turbin'e bakmaksızın, öfkeyle bağırdı:

— Hayır, kalacağım! Bırak beni, rica ediyorum.

— Peki, canın cehenneme! Hoşuna gidiyorsa paralarını vermeye devam et! Ben gidiyorum, Zavalşevskiy, hadi başkanın evine uğrayalım.

Oradan ayrıldılar. Odadakilerden çıt çıkmıyordu. Koridorda ayak sesleri ve Blyuher'in tırnak patırtıları kesilinceye kadar Luhnov kâğıtları dağıtmadı.

Toprak ağası gülerek;

— Ne adam yahu! dedi.

Garnizon subayı alçak sesle, fısıldarcasına;

— Eh, artık bize engel olmaz, diye söylendi.

Ve oyun sürdü.

4

Başkanın uşaklarından seçilip yetiştirilmiş olan müzisyenler, balo dolayısıyla cilalanan büfenin önünde, pardösülerinin kolları sıvalı olarak ayakta duruyorlardı. Verilen işaret üzerine eski Polonya dansı "Aleksandr Yelizaveta"yı çalmaya başladılar. Parke döşeli geniş salonda, parlak yumuşak balmumu ışıkları altında çiftler süzülerek geçiyorlardı. Tuğgeneral rütbesindeki vali ile zayıf bir kadın olan başkanın karısı, başkan ile valinin karısı ve böyle değişik eşlerle ilin öteki kodamanları kalkmışlardı dansa. O sırada, omuzları sırma püsküllü, geniş yakalı mavi bir frak ile aynı renkte çorap ve ayakkabı giymiş bulunan; bıyıklarına, mendiline, göğsüne sürmüş olduğu yasemin esansından dolayı çevresine koku saçan Zavalşevskiy ile dar mavi pantolonlu, sırma işlemeli kırmızı ceketinin göğsünde Vladimir nişanı ve on ikinci yıl* madalyası takılı hafif süvari subayı erkek güzeli Kont Turbin girdiler içeriye. Kont uzun boylu sayılmazdı, ama beden yapısı biçimliydi. Pırıl pırıl parlayan açık mavi gözleri, alnına büklüm büklüm dökülen uzun kumral saçları görünüşüne olağanüstü bir çekicilik veriyordu. Kontun baloya gelmesi beklenmekteydi; onu otelde görmüş

* 1812 Fransız-Rus savaşı. – ç.n.

olan yakışıklı genç, başkana ondan söz etmişti. Bu haberin uyandırdığı etkiler çeşitli oldu, ama genellikle pek iç açıcı değildi. Yaşlı kadınlar ve erkekler, "Bu yaramaz çocuk herkesi gülmekten kırar geçirir" diyorlardı. Genç kadın ve kızların aklından geçen ise aşağı yukarı, "Ya beni kaçırırsa" cinsinden düşüncelerdi.

Polonez bitince eşler karşılıklı selamlaştılar; kadınlar kadınların, erkekler erkeklerin yanına gitti. Mutlu ve çalımlı Zavalşevskiy, Kont'u başkanın karısına tanıttı. Başkanın karısı, Kont'un kendisiyle herkesin önünde bir rezalet çıkarmasından içten içe çekinerek, gururla, küçük görürcesine ona döndü; "Çok memnun oldum, efendim. Umarım bir dans lütfedersiniz" dedi ve yüzünde "Eğer bir kadını gücendirmeye kalkışacak olursan, bundan böyle dünyanın en alçak adamısın!" diyen bir anlatımla kuşkulu kuşkulu Kont'a baktı. Ne var ki Kont inceliği, dikkati, şirin ve neşeli görünüşüyle onun bu önyargısını gidermesini bildi. Beş dakika sonra başkanın eşinin bakışlarından; "Bu beylerin nasıl yönetileceğini bilirim ben. Şimdi, herkesin çekindiği bu adam da kiminle konuştuğunu anlamıştır. Artık akşam boyunca beni dilinden düşürmez." anlamı okunuyordu. Tam bu sırada Kont'un babasını tanıyan valinin ona yaklaşması, Turbin'i bir kenara çekip güler yüzle konuşmaya başlaması ilin ileri gelenlerini daha çok yatıştırdı, oradakilerin gözünde Kont'u daha bir yükseltti. Daha sonra Zavalşevskiy, Kont'u, ta gelişlerinden beri kara gözlerini ondan hiç ayırmayan kızkardeşi, genç tombul dulun yanına götürüp onunla tanıştırdı. Bu arada orkestranın çalmaya başladığı valsten yararlanan Kont, genç dulu dansa kaldırdı. Dans etme sanatıyla salondakilerin önyargılarını tümüyle silmişti. Kontun kalabalık arasında görünüp görünüp kaybolan, dar mavi pantolonlu bacaklarını izleyen şişman bir hanımefendi içinden, "bir, iki, üç... bir, iki, üç..." diye sayarak;

— Gerçek bir dans ustası, diye bağırdı.

O kentin insanlarınca pek yakından tanınmayan başka bir hanımefendi ise;

— Ya ayaklar! Ya ayaklar! Nasıl oluyor da mahmuzları bir yere takmıyor! Şaşılacak şey, çok çevik doğrusu! diyordu.

Kont danstaki ustalığıyla ilin en iyi üç kavalyesini geride bırakmıştı. Bunlardan biri, dansta atikliği ve damını çok yakın tutmasıyla ün salan, valinin açık sarı saçlı yaveri; öbürü, vals yaparken zarif bir biçimde salınması ve ökçesini yere çabuk çabuk ve hafifçe vurmasıyla tanınan bir süvari subayı; üçüncüsü ise, zekâca pek üstün olmasa bile, kadınların olağanüstü kavalyesi, baloların ruhu diye adlandırılan bir sivil memurdu. Gerçekten de bu sivil, balonun sonuna dek, bütün kadınları sırayla dansa kaldırmış, hiç ara vermeksizin dans etmişti. Ancak terlediği zamanlar biraz duruyor, sırılsıklam olmuş mendiliyle yorgun, ama neşeli yüzünü siliyordu. Kont işte bu üç dans ustasını bile gölgede bırakarak, salonun en gözde üç kadınıyla dans etti. Bu kadınlardan biri uzun boylu, zengin, güzel ve biraz aptaldı; öbürü orta boylu, zayıf, orta güzellikteydi, ama çok zevkli giyinirdi; üçüncüsü ise kısa boylu, çirkin, ama zekiydi. Bunlardan başka bütün güzel kadınları sırayla dansa kaldırdı Kont. Salonda öyle çok güzel vardı ki! Ama en hoşuna giden, Zavalşevskiy'in dul kızkardeşi olmuştu. Onunla kadril, ekosez, mazurka yaptı. Kontun ona yaklaşması kadrilden sonraki dinlenme sırasında başladı. Kadına bol bol iltifatta bulunarak onu Venüs'e, Diana'ya, güle, daha bilmem hangi çiçeğe benzetti. Bütün bu sevgi gösterilerine, genç kadın, fildişi beyazlığındaki boynunu bükerek, gözlerini yere indirip, kar gibi ak, ipekli giyimine bakarak ya da yelpazesini bir elinden ötekine aktararak karşılık veriyordu. "Yeter Kont, şaka ediyorsunuz" derken kadının azıcık göğüsten çıkan sesinde öyle bir saflık, öyle gülünç bir aptallık çınlıyordu ki; onun yüzüne bakarken gerçekten bir kadın değil, bir çiçek, çok uzaklarda, el değmemiş kar yığınları altından boy veren, kokusuz, gür, yabanıl, açık pembe bir çiçek olduğu geliyordu insanın aklına.

Kadındaki bu saflık ile güzelliğindeki bu az rastlanır körpeliğin birleşmesi, Kont'un üzerinde güçlü, güçlü oldu-

ğu kadar tuhaf bir etki bırakmıştı. Konuşmaları sırasında onun gözlerine, ellerine, boynunun güzel kıvrımlarına hayran hayran bakarken, onu kollarından yakalayıp öpmek için dayanılmaz bir istek duyuyor; kendini güçlükle tutuyordu. Kont'un üzerinde uyandırdığı bu etkinin farkında olan genç dul çok mutluydu. Ama süvari subayı, ona yaltaklanırcasına yaptığı bu iltifatlar yanında, o zamanın anlayışına göre son derece saygılı davrandığı halde, kadın gene de korkuyor, Kont'un ilgisine karşı çekingen davranıyordu. Kont ona badem likörü sunuyor, düşen mendilini yerden alıyor, genç dula hizmet etmek için ondan önce atılan sıracalı genç bir toprak ağasından önce davranıp sandalyeyi elinden kapıyordu vb, vb...

O zamanki sosyete inceliğinin genç dula yeterli etkiyi yapmadığını fark eden Kont, eğlenceli şeyler anlatarak onu güldürmeyi denedi. Eğer genç kadın isterse ellerinin üstüne kalkıp yürüyeceğini, horoz gibi öteceğini, pencereden aşağıya atlayacağını ya da buz deliğine* gireceğini yeminle söylüyordu. Anlattıklarıyla başarıya ulaşmakta gecikmedi.

Genç dul neşelenmiş, güzel beyaz dişlerini göstererek kıkır kıkır gülmeye başlamıştı; kavalyesinden memnundu artık. Öte yandan o da her geçen dakika Kont'un daha çok hoşuna gidiyordu. Hatta kadrilin sonuna doğru Kont ona sırılsıklam âşık oldu.

Kadrilin bitiminde genç dulun eski hayranı, bölgenin en zengin toprak ağasının on sekiz yaşındaki oğlu, Kont'un bir süre önce elinden sandalyeyi çekip aldığı sıracalı genç, kadına yaklaştı, ama kadın delikanlıyı göze batan bir soğuklukla, Kont'a karşı duyduğu çekingenliğin onda birini bile duymadan ona şöyle dedi:

— Bakıyorum da hiç aldırmaz görünüyorsunuz. Hani peşimden arabayla gelip bana şekerleme getirecektiniz?

Güzel dul bunları söylerken Turbin'in omuzlarına bakı-

* Kışın donan ırmak ve göllerden su almak, balık tutmak için buzda açılan delik. – ç.n.

yor, ceketindeki işlemelere kaç metre sırma gidebileceğini düşünüyordu. Sıracalı genç, uzun boyuna yakışmayan çok ince bir sesle;

— Ama Anna Fyodorovna, ben geldiğimde siz evden gitmiştiniz. En iyi şekerlemelerden bıraktım, dedi.

— Bakıyorum, gene bir kurtuluş yolu buldunuz. İstemem, şekerlemenize gerek yok artık. Aklınızı böyle şeylere takmayın.

— Anna Fyodorovna, bana karşı ne denli değiştiğinizi görmüyor değilim ve nedenini de biliyorum. Sizin bu, bu, bu...

Genç adam içinden taşan heyecandan ötürü sözünü bitiremedi, dudakları tuhaf bir biçimde çabuk çabuk titredi. Genç dul onu dinlemiyordu zaten, gözleriyle Turbin'i izliyordu.

Ağzında diş kalmamış, gösterişli, şişman bir ihtiyar olan ev sahibi başkan, Kont'un yanına geldi, sigara ve içki içmek ister düşüncesiyle koluna girip onu içerdeki bir odaya götürdü. Turbin çıkar çıkmaz artık salonda yapılacak bir şey kalmadığını hisseden Anna Fyodorovna yaşlı, kuru bir kız olan arkadaşının koluna girdi, birlikte tuvalete gittiler.

Arkadaşı sordu:

— Ne dersin, çok sevimli bir genç, değil mi?

Anna Fyodorovna aynaya yaklaştı, yüzüne baktı.

— Öyle ama insanın çok üstüne düşüyor.

Yüzü alev alev yanıyor, gözlerinin içi gülüyordu. Bir ara kendini seçimler sırasında gördüğü balerinlere benzeterek, bir ayağının üstünde döndü, sonra gırtlaksı ama hoş sesiyle güldü, dizlerini kırıp hafifçe zıpladı.

— Hiç sorma. Saklamak için bir andaç (anı) istedi benden...

Bunları söylerken, dirseğine değin kolunu örten rugan eldiven içindeki baş parmağını kaldırmıştı, son sözcüğü şarkı söyler gibi uzatarak;

Ama eline bir şey geçmeyecek! diye bitirdi konuşmasını.

Başkanın, Turbin'i götürdüğü odada çeşit çeşit votkalar, likörler, şampanyalar, mezeler vardı. İçerde sigara dumanları arasında birkaç soylu kişi toplanmıştı. Odada dolaşıyorlar, seçimlerden söz ediyorlardı. Emniyet müdürlüğüne yeniden seçilmiş olan ve epeyce içtiği yüzünden anlaşılan Kolkov, başkana dargındı.

— Kentimizin soylularının başkanlığa seçmekle onurlandırdığı bir insan, topluluk karşısında daha dikkatli davranmalı, daha...

Kont'un içeri girmesi Kolkov'un konuşmasını yarıda kesti. Herkes Turbin'le tanışmaya başladı. Özellikle emniyet müdürü, Kont'un elini iki eliyle birden uzun uzun sıktı, balodan sonra topluca gidip soyluları ağırlayacağı, Çingenelerin şarkı söylediği yeni meyhaneye gelmesini ondan birkaç kez rica etti. Kont kesinlikle geleceğini söyledi, birlikte birkaç kadeh şampanya içtiler. Kont yanlarından ayrılmadan hepsine birden sordu:

— Baylar, niçin dans etmiyorsunuz?

Emniyet Müdürü;

— Kont'um, biz dans bilmeyiz, biz daha çok şaraba düşkünüzdür! dedi gülerek.

— Sayın Kont'um, bu hanımların hepsini bebekliklerinden tanırım. Eh, ara sıra ben de ekosez yapabilirim, Kont'um... Elimden gelir böyle şeyler, değerli Kont'um...

— Hadi öyleyse, gidip dans edelim. Çingenelerle coşup eğlenelim.

— Doğru söylüyor, baylar! Gidip başkanı eğlendirelim.

Balonun başından beri odaya kapanıp içki içen, kırmızı yüzlü üç soylu kişi, ipekli eldivenlerini giyerek Kont'un peşinden dans edilen salona gitmek üzereydiler ki, benzi uçuk, ağlamamak için kendisini zor tutan sıracalı genç, Turbin'e yaklaştı, güçlükle soluk alarak;

— Kont olduğunuzu düşünerek insanları pazar yerindeymiş gibi itip kakmak size hiç yakışmıyor. Düpedüz kabalık bu, dedi.

Kontun kaşları çatıldı, bağırmaya başladı:

— Ne diyorsun, be çocuk! Açıkça söyle!

Genç adamın ellerini yakalayıp öyle bir silkeledi ki, zavallının, öfkeden çok korkudan beynine kan yürüdü.

— Düello yapmak istiyorsanız gecikmeyin, ben hazırım!

Turbin sımsıkı tuttuğu ellerini bırakır bırakmaz, iki soylu kişi delikanlıyı koltukladıkları gibi arka kapıya sürüklediler.

— Yoksa aklınızı mı kaçırdınız? İçki de içmişsiniz üstelik. Sizi babanıza söyleyelim de görün!

Delikanlı gözlerinden yaşlar boşanırken ciyak ciyak bağırıyordu.

— Hayır, ben içki filan içmedim! Herif geçerken, çarpıyor da, özür bile dilemiyor. Domuz herif, ne olacak!..

Onu dinlemediler, alıp evine götürdüler.

Öte yandan, Emniyet Müdürü ile Zavalşevskiy, Turbin'i yatıştırıyorlardı:

— Bırakın, Kont, o daha çocuk; evde hâlâ dayak atarlar, on altı yaşındadır. Ne oldu bu delikanlıya, biz de anlamadık. Keçileri mi kaçırdı, nedir? Oysa babası saygıdeğer bir insandır, bizim başkan adayımızdı.

— Ne yapalım, dövüşmek istemiyorsa canı cehenneme...

Kont salona döndü, genç dulla eskisi gibi neşe içinde ekosez yapmaya başladı. Onunla birlikte salona dönen soyluların adım atışlarına baktıkça gülüyordu, hele Emniyet Müdürü'nün dans edenlerin ortasında ayağı kayarak yere kapaklandığını görünce salonu çınlatan bir kahkaha attı.

5

Kont, Turbin salondan çıktığı sırada Anna Fyodorovna, ağabeyine yaklaşmış, her nedense Kont'la çok az ilgileniyormuş gibi bir tavır takınması gerektiğini düşünerek, onu sorguya çekmişti: "Söyleyin bakalım, benimle dans eden süvari subayı kimdi?" Eski süvari, kardeşine dili döndüğü kadar, Kont'un çok büyük bir adam olduğunu anlatmaya çalıştı. Bu arada, yolda parası çalındığı için burada yolculu-

ğuna ara vermek zorunda kaldığını, ona yüz ruble borç verdiğini söyledi. Ama bu para yetmeyeceği için, kardeşinden ödünç iki yüz ruble alıp alamayacağını sordu. Ancak bundan kimseye, hele Kont'a hiç söz etmemeliydi. Anna Fyodorovna parayı ağabeyine hemen göndereceğini, işi gizli tutacağını bildirdi.

— Kont, ağabeyim anlattı, yolda başınızdan bir kaza geçmiş, parasız kalmışsınız. Eğer gereksinmeniz varsa benden borç alabilirsiniz. Çok memnun olurum.

Bunları söylerken Anna Fyodorovna'nın korkudan benzi sararmıştı. Kont'un birden bütün neşesi kaçtı.

— Ağabeyiniz aptalın biri! Erkek erkeği küçük düşürürse düello yaparlar, peki kadın erkeği küçük düşürürse ne yaparlar? Biliyor musunuz bunu?

Zavallı Anna Fyodorovna'nın utançtan boynu, kulakları al al oldu; başını önüne eğerek sustu. Kont, genç dulun kulağına eğildi, yavaşça:

— Kadını herkesin önünde öperler, dedi.

Sonra onu utandırdığı için çok üzüldü.

— Elinizi bari öpmeme izin verin, dedi yumuşak bir sesle.

Anna Fyodorovna rahat bir soluk aldı.

— Ah, ne olur, şimdi değil!

— Peki, ne zaman? Yarın erkenden gidiyorum... Bana borçlu kalmak istemezsiniz herhalde.

Genç dul gülümsedi.

— Öyleyse bu isteğiniz gerçekleşmeyecek.

— Elinizi öpmem için izin verin, sizi görmek fırsatını bulurum ben.

— O fırsatı nasıl bulacaksınız, söyleyin bakalım!

— Siz bilmezsiniz. Sizi görmek için yapmayacağım şey yoktur... Tamam mı?

— Peki.

Ekosez bitti, mazurkaya başladılar. Kont harikalar yaratıyordu. Düşen mendilleri yakalıyor, bir dizinin üzerine oturarak mahmuzlarını Varşova usulü birbirine vuruyordu.

İhtiyarlar oyun masasından kalkmışlar, salona onu seyre gelmişlerdi; en iyi dans bilen süvari subayı yarışı çoktan yitirdiğini anlamıştı.

Konuklar akşam yemeğini yediler, bir gross fater dansı daha yaparak evlerine dağılmaya başladılar. Kont gözlerini genç duldan ayırmıyordu. Onun için buz deliğine dalacağını söylerken yalan söylememişti. Bu, geçici bir heves miydi, aşk mıydı, bilinmez; ama bu akşam istediği tek bir şey vardı: Onu görmek ve sevmek. Anna Fyodorovna'nın evin hanımıyla vedalaştığını görür görmez uşakların odasına, oradan da kaputsuz olarak, arabaların bulunduğu avluya koştu.

— Anna Fyodorovna Zaytsova'nın arabası! diye bağırdı.

Dört kişilik, fenerli, yüksek bir kupa arabası durduğu yerden hareket ederek merdivenlere doğru ilerledi. Kont dizine kadar gelen karda koşarak arabacıya "Dur!" diye bağırdı.

— Ne yapacaksınız?

— Arabaya bineceğim. Dur, Allahın belası! Sersem herif!

Arabacı, kılavuz* sürücüye bağırdı:

— Vaska! Durdur atları! Ama beyefendi, niçin başkasının arabasına biniyorsunuz? Bu, zatıalinizin arabası değil, Anna Fyodorovna'nın arabasıdır.

— Sen sus, sersem! Al şu bir altını da kapıyı kapat!

Arabacı yerinden kıpırdamadığından, basamakları kendisi topladı, pencereyi açıp kapıyı gelişigüzel örttü. Özellikle sarı saçaklarla süslenmiş bütün eski kupa arabalarında olduğu gibi, bundan da bir çeşit küf ve yanık domuz tüyü kokusu geliyordu. Kont diz boyu kara batmıştı. Isınan ince çizmeleri içinde ayakları, dar pantolonu içinde bacakları üşüyordu. Kışın keskin soğuğu bütün bedenini sarmıştı. Öte yandan arabacı oturduğu yerden durmadan homurdanıyor, bir yandan da inmeye hazırlanıyordu. Ama genç subayın onu umursadığı yoktu. Kont'un yüzü alev alev yanıyor, yü-

* Eskiden, özellikle posta arabalarında atlardan birine binerek kılavuzluk yapan sürücü. – ç.n.

reği çarpıyordu. Olanca gücüyle sarı kayışa sarılıp yan pencereye sokuldu, bütün dikkatini toplayarak beklemeye başladı. Bu bekleyiş uzun sürmedi. Merdivenlerden "Zaytsova'nın arabası!" diye seslendiler. Arabacı dizginleri salladı, arabanın gövdesi yüksek yaylar üzerinde sallanırken, evin aydınlık pencereleri birbiri ardından arabanın yan penceresi önünden hızla geçti. Kont, ön pencereden başını uzatarak arabacıya seslendi:

— Bak, ulan, uşağa burada olduğumu bir söyle, kafanı nasıl patlatırım! Eğer söylemezsen sana on ruble daha vereceğim, tamam mı?

Pencerenin perdesini yeni indirmişti ki, araba bir daha sarsılarak durdu. Kont köşeye büzüldü, soluğunu kesti, hatta gözlerini bile yumdu. Bu tutku dolu bekleyişin sonu kötü bitecek diye ödü patlıyordu. Birden kapı açıldı, basamakları birbiri ardından gürültüyle indi, bir kadın giysisi hışırdadı, küflenmiş arabaya bir yasemin kokusu yayıldı, aceleci bir çift kadın ayağı basamaklarda koştu ve Anna Fyodorovna düğmeleri çözük mantosunun eteğini Kont'un ayaklarına sürerek, konuşmadan, ama derin derin soluk alarak onun yanına çöktü.

Anna Fyodorovna'nın Kont'u orada görüp görmediğini kimse söyleyemez, hatta kendisi bile. Ama Kont, dulun elini eline alarak; "Eh, artık elinizi öpebilirim!" dediği zaman çok az bir korku eseri gösterdi, hiç sesini çıkarmadan elini uzattı. Kont genç dulun kolunu eldiveninin epeyce üstünden öpücüklere boğdu. Araba hareket etti.

— Bir şeyler söylesene! Kızmıyorsun ya bana?

Genç dul köşeye büzüldü, sonra birden ağlayarak başı Kont'un göğsüne düştü.

6

Anna Fyodorovna'nın ölü kocasına ait, mavi kumaşla kaplı ayı kürkünü giymiş olan Kont, meyhaneye girdiğinde, Emniyet Müdürüyle arkadaşları, eski süvari ve öbür soylular

çoktan beridir Çingeneleri dinlemekte, kafa çekmekteydiler. Şaşı, sırım gibi ince bir Çingene delikanlısı, onu daha holde karşılayarak kürkünü çıkarmak için atıldı, parlak dişlerini göstere göstere;

— Ah, iki gözüm, beyzadem! dedi. Gözlerimiz yolda kaldı, Lebedyan'dan beri görüşmedik... Styoşka da sizi öyle özledi ki!..

Kahverengi yüzünde tuğla kırmızısı bir parlaklık olan; derin, ışıltılı, kara gözleri uzun kirpikleriyle gölgelenen selvi boylu genç Çingene kızı Styoşka da koşarak Kont'u karşıladı. Neşeyle gülümsüyor, dişlerinin arasından;

— Ah Kont'un benim! Şekerim! Pırlantam! Bu ne mutluluk böyle! diyordu.

Kont'u seviyormuş gibi bir tavır takınan Çeribaşı İlyişka da çıktı geldi. Genci-yaşlısı bütün kadınlar, sülün gibi kızlar yerlerinden fırlayıp hatırlı konuğu kuşattılar. Kimi kirve sayılıyordu Kont'a, kimi vaftiz kardeşi.

Turbin, genç Çingene kadınlarını dudaklarından öptü; yaşlı kadınlar, erkekler ise onun omzunu, ellerini öptüler. Soylu arkadaşları Kont'un gelişine çok sevinmişlerdi. Çünkü eğlence en yüksek derecesine vardıktan sonra yavaş yavaş sönükleşmiş; herkes bir bıkkınlık duymaya, içilen şarap etkisini yitirerek midelere yük olmaya başlamıştı. Hovardalığın hızı kesilince ne olur? Orada da öyle, içli-dışlı bir arkadaşlıktan sonra hep bir ağızdan söylenen şarkılar kafalarda darmadağınık duygular bırakan bir gürültüye dönüşmüştü. Aralarından biri çıkıp güldürücü bir şey söyleyecek ya da bir yiğitlik gösterisi yapacak olsa, kimse aldırış etmiyordu. Döşemede yaşlı bir kadının ayakları dibinde yuvarlanan Emniyet Müdürü tepinerek bağırıyordu:

— Şampanya verin! Kont geldi! Şampanya verin! Hadi çabuk!.. Şampanya ile banyo yapıp yıkanacağım. Sayın arkadaşlar! Soylu kişiler topluluğunu severim ben! Styoşka, bize *Yol* şarkısını söyle!

Eski süvari de çakırkeyifti, ama başka biçimde. Köşedeki divanda sülün boylu güzel Çingene karısı Lyubaşa ile ne-

redeyse kucak kucağa oturmuştu. İçkinin dumanlandırdığı gözlerini kırparak başını sallıyor; hep aynı sözcükleri kullanarak, alçak sesle kendisiyle kaçması için Çingene kadınını kandırmaya çalışıyordu. Lyubaşa ise sanki işittiği sözler çok neşeli şeylermiş gibi gülerek dinliyordu eski süvariyi. Bir yanda da karşısındaki sandalyenin arkasında dikilen kocası şaşı Şaşka'yı arada bir üzgün gözlerle süzüyordu. Eski süvarinin aşk fısıltılarına karşılık o da, kulağına eğilerek, kimsecikler görmeden kendisine güzel kokular, kurdeleler almasını istiyordu âşığından. Kont içeri girdiği zaman eski süvari birden toparlanarak;

— Varol Kont'um! diye bağırdı. Sen çok yaşa e mi!

Orada bulunan yakışıklı bir genç eğlenemediği için suratı bir karış asık, sert adımlarla odada dolanıp duruyor; can sıkıntısından *Sarayda Ayaklanma* operasından aryalar söylüyordu.

Soylu kişilerin o olmazsa bütün eğlencelerinin bozulacağını söyleyerek yalvara yakara Çingene meyhanesine getirdikleri yaşlı bir aile babası, meyhaneye gelir gelmez divana devrilmiş yatıyordu. Ona şimdi kimsenin aldırış ettiği yoktu. Eğlenmeye gelen bir memur frakını çıkarmış, sandalyelerden birine otururken öbürüne ayaklarını dayamıştı. Çok eğlendiğini göstermek için karmakarışık etmişti saçlarını. Kont içeri girdiğinde gömleğinin düğmelerini ilikleyerek oturduğu yerden doğruldu. Sözün kısası Kont'un gelmesiyle eğlenti yeniden canlandı.

Odanın dört bir yanına dağılmış bulunan Çingeneler, Kont içeri girer girmez çevresine toplandılar. Kont, şarkıcı Styoşka'yı dizine oturttu, şampanya getirmelerini söyledi.

İlyuşka gitarını alarak Styoşka'nın karşısında durdu. Nedense "dans" diye adlandırılan Çingene şarkılarını her zamanki sırasıyla; *Sokakta Yürüyorum*, *Hey, Süvari Subayları*, *Dinlersen Anlarsın Beni* vb... güzel sesiyle söylemeye başladı Styoşka. Ta derinden çıkan, ince, kıvrak, çınlayan sesi, şarkı söylerken gülümsemesi, tutkuyla gülen gözleri, şarkının ritmine uyarak oynayan kalçalar, koro

başlar başlamaz onun sesinin de yükselmesi, insanın içindeki seyrek dokunulan, duyarlı bir teli titretiyordu. Söylediği bütün bu şarkıları yürekten hissettiği belliydi. Gülümsemesi, omzunun, bacaklarının kıpırdanışıyla şarkıya kendini bütünüyle verdiğini anlatan İlyuşka ise, sanki şarkılarını ilk kez dinliyormuş gibi, gözlerini Styoşka'ya dikerek, ona gitarıyla eşlik ediyordu. Tempoya uyarak başını indirip indirip kaldırması, sonra birdenbire uzayan son notalarda gövdesini dikleştirmesi, kendini dünyada her şeyden üstün görürcesine, görkemli ve kararlı bir duruşla gitarı bacağıyla hoplatması, havada döndürmesi, ayaklarını yere vurması, kaşlarını çatıp başını silkerek şarkı söylemeye başlayan koroya bakması görülmeye değerdi. Başından topuğuna değin bütün bedeni her zerresiyle dans ediyor gibiydi. Koronun yirmiyi aşkın güçlü sesi ise, birbirini bastırmaya çalışarak havada yankılanıyordu. Yaşlı kadınların sandalyelerinde hoplamaları, gülerek mendillerini sallamaları, şarkının ritmine uygun bir biçimde bağırmaları ayrı bir neşe katıyordu şarkılara. Sandalyelerin arkasında duran bas sesli erkekler başları yana eğik, boyunlarını şişirerek katılıyorlardı koroya.

Styoşka tiz sesler çıkarırken, İlyuşka yardım etmek istercesine gitarını ona yaklaştırıyordu. Coşan yakışıklı genç soylu, çığlık üstüne çığlık atıyordu.

Oyun havaları başladığında Dunyaşa omuzlarını, göğüslerini titreterek döne döne yürümeye başladı. Kont'un önünde bir kez dönüp ortaya doğru süzüldü. Turbin yerinden fırladı, sırtından üniformasını attı, kırmızı gömleğiyle kalınca, Dunyaşa'nın peşinden aynı ritimle, çevik adımlarla yürümeye başladı. Adım atışları o denli güzeldi ki, Çingeneler onaylarcasına, gülümseyerek bakıştılar.

Emniyet Müdürü yere bağdaş kurmuş otururken göğsünü yumrukluyor, "Yaşa!" diye bağırıyordu. Sonra Kont'un bacaklarına sarılarak iki bin rublesinden geriye kalan yüz rubleyi ona seve seve vereceğini, bu parayı canının istediği gibi harcayabileceğini söyledi. O sırada uyanan yaşlı aile ba-

bası evine gitmek istediyse de adamı bırakmadılar. Yakışıklı genç, bir Çingene kadınını kendisiyle vals yapması için zorluyordu. Kontla dostluğundan dolayı çalım satmak isteyen eski süvari, oturduğu köşeden kalkarak Turbin'i kucakladı.

— Ah, iki gözüm! Niçin bizden ayrıldın balodan sonra?

Kont, belli ki, başka bir şey düşündüğü için onu yanıtlamadı.

— Nerelere gittin? Ah, seni gidi düzenbaz seni! Nereye gittiğini bilmiyor muyum sanıyorsun?

Nedense bu senlibenlilik Kont'un hoşuna gitmedi. Eski süvariye somurtarak bir süre sessizce baktı, sonra yüzüne karşı öyle korkunç, öyle kaba bir küfür savurdu ki, süvari gücenerek bu aşağılamayı şakaya mı, yoksa ciddiye mi yoracağını uzun süre kestiremedi. En sonunda bunun şaka olduğuna karar vererek gülümsedi, kalkıp dostu Çingene kadınının yanına gitti. Paskalyadan sonra onunla yüzde yüz evleneceğine onu inandırmaya çalışıyordu. Ardı ardına şarkılar söylendi, bir kez daha dans edildi. Bu neşeli havada şampanya üstüne şampanya içiliyordu. Kont içtikçe coşuyor, gözleri iyice dumanlandığı halde sallanmıyor, hatta gittikçe daha iyi dans edip daha usturuplu sözler söylüyordu. Bir ara o da koroya katıldı, Styoşka *Dostluğun Tatlı Coşkusu* şarkısını söylerken ona eşlik etti. Dansın ortasında meyhane sahibi tüccar araya girerek, sabahın üçü olduğunu, konukların evlerine dağılmaları gerektiğini söyledi.

Kont, tüccarın yakasına yapıştı, ondan bir "Slav Dansı" yapmasını istedi. Tüccar reddetti. Bunun üzerine Kont bir şişe şampanya getirtti, tüccarın ayaklarını havaya kaldırıp öylece tutmalarını söyleyerek, herkesin kahkahaları arasında bütün şişeyi yavaş yavaş adamın yüzüne boşalttı.

Ortalık aydınlanmaya yüz tutmuştu. Kont'tan başka herkes yorgundu, yorgunluktan yüzler sapsarıydı. Kont birden ayağa kalkarak;

— Eh, artık benim Moskova'ya gitme zamanım geldi çocuklar, dedi. Hadi, buradan birlikte çıkalım. Beni geçirmeye gelirsiniz, otelde çay içeriz.

Uyuyan toprak ağasından başka herkes razı oldu. Merdivenin başında oturan üç troykayı tıka basa doldurdular, otelin yolunu tuttular.

7

Yanındaki konuklar ve Çingenelerle birlikte Kont otelin büyük salonuna girerken;

— Eşyalarım toplansın! diye bağırdı. Hey, benim Saşka, çingene Saşka sen değil, değnekçiye söyle, kötü at vermesin sakın! Yoksa pataklarım ben adamı! Konuklarıma çay getir! Zavalşevskiy çayı sen hazırlat, ben de Asteğmen İlyin'in yanına gideyim. Bakayım, neler yapmış.

Böyle diyerek koridora çıktı, Asteğmenin odasına yöneldi. Az önce oyunu bitiren İlyin, parasını son meteliğine değin üttürmüş, yırtık kumaşla kaplı divanın üzerinde yüzükoyun yatmaktaydı. Bu sırada durmadan saçlarını koparıyor, bunları ağzına atarak çiğneyip çiğneyip tükürüyordu. Üzerinde bir yığın oyun kâğıdı bulunan, açılır kapanır masada biri dibine değin yanmış iki mum, pencereden sızan sabah aydınlığı ile umutsuz bir savaşa girmişti. Asteğmenin kafasında işe yarar bir düşüncenin kırıntısı bile yoktu. Benliğinin her köşesini kumar hırsı bürümüştü, yaptıklarından hiç pişmanlık duymuyordu. Bir aralık ne yapacağını, beş parasız yola nasıl çıkacağını, on beş bin rublelik devlet parasını nasıl ödeyeceğini, alay komutanının ve annesinin neler söyleyeceklerini, arkadaşlarına ne diyeceğini aklına bir daha getirdi; ama bunun ardından öyle bir korkuya kapıldı, kendisine karşı öyle bir tiksinti duydu ki, aklına gelenleri unutmak için ayağa kalktı, odada bir ileri, bir geri gezinmeye başladı. Yürürken döşeme tahtalarının yarıklarına basmamaya çalışıyordu. Oynadıkları oyunlar bütün ayrıntılarıyla zihnindeydi. Bir ara oyunu kazanmaya başladığını, bir dokuzludan sonra bir maça papazını iki bin ruble koyarak ileri sürdüğünü, sağda kız, solda as, sağda karo papazı çıkınca her şeyin mahvolduğunu gözünün önüne getirdi.

Eğer sağda altılı solda karo papazı çıksaydı, işte o zaman üttürdüğü paranın tümünü geri alabilirdi. Hele bir de rest çekse, işte o zaman on beş bin ruble kazanarak alay komutanından eşkin bir at, ayrıca bir çift beygir ve bir fayton satın alırdı. Eee, daha sonra? Doğallıkla çok hoş, çok hoş bir şey olurdu bu paralar eline geçse...

Yeniden divana uzanarak saçlarını tek tek yolmaya başladı.

— Yedi numaralı odada neden böyle şarkı söylüyorlaı? Anlaşılan, Turbin'in katıldığı bir eğlence var. Oraya gidip iyice kafayı mı çekmeli, ne yapmalı? diye geçiriyordu içinden.

Bu sırada Turbin girdi odasına.

— Ne var ne yok, ahbap? Ütüldün mü yoksa?

İlyin "Uyur gibi yapayım, yoksa durumu ona anlatmam gerekecek. Canım da öyle uyumak istiyor ki!" diye düşündü. Ama Turbin yanına gelerek başını okşadı.

— E, sevgili dostum, yenildin mi? Hadi söyle, üttürdün mü bütün paranı?

İlyin yatış durumunu değiştirmeden uykulu, kayıtsız, bezgin bir sesle;

— Üttürdüm, bundan sana ne? dedi.

— Hepsini mi?

— Evet. Bunda şaşılacak ne var? Hepsini... Ama seni ilgilendirmez.

İçtiği şampanyanın etkisiyle yüreğine dostluk duyguları dolan Kont, İlyin'in saçlarını okşuyordu.

— Dinle, dostum olarak bana doğruyu söyle. Seni gerçekten sevdim. Doğruyu söyle, eğer devletin parasını da üttürdüysen seni kurtarayım. Sonra pişman olursun. Devlet parası var mıydı kaybettiğin paranın arasında?

İlyin divandan aşağı indi.

— Eğer söylememi istiyorsan konuşma benimle, çünkü... lütfen benimle konuşma... Şakağıma bir kurşun sıkayım daha iyi, bundan böyle yapılacak tek bu kaldı.

Bunları söyleyen İlyin, gerçek bir umutsuzluk içinde başı-

nı ellerinin arasına alarak hüngür hüngür ağlamaya başladı. Sanki biraz önce keyifli keyifli eşkin atları düşünen o değildi.

— Vah, anasının kuzusu vah! Böyle şeyler herkesin başına gelir aslanım. Daha her şey bitmiş değil, belki durumu düzeltebilirim. Burada bekle beni!

Kont odadan çıktı, teşrifatçıdan;

— Toprak ağası Luhnov nerede kalıyor? diye sordu.

Adam, Kont'a yol gösterdi. Efendisinin henüz geldiklerini, içerde soyunmakta olduklarını söyleyen uşağa aldırmaksızın, Kont, Luhnov'un odasına daldı. Luhnov masaya oturmuş, önündeki birkaç tomar banknotu sayıyordu. Masanın üstünde çok sevdiği bir şişe şarap vardı. Büyük kazancından sonra kendisine böyle bir şölen çekmeyi uygun bulmuştu. Kontu tanımıyormuş gibi yaparak gözlüklerinin üzerinden ona soğuk soğuk, sertçe baktı. Kont kararlı adımlarla masaya yaklaştı.

— Beni tanımadınız galiba? dedi.

Luhnov, Kont'u tanıdı en sonunda.

— Ne istiyorsunuz?

Kont divana oturdu.

— Sizinle kâğıt oynamak istiyorum.

— Şimdi mi?

— Evet!

— Başka bir sefere kıvançla oynarım, Kont! Şimdi çok yorgunum, görüyorsunuz yatmak üzereyim. Şarap içmez misiniz? İyi cinstir.

— Ben şimdi oyun oynamak istiyorum.

— Ben oyunu kapattım. Belki beylerden oynayacak birini bulursunuz. Kusuruma bakmayın lütfen.

Kontun isteğini yerine getirememekten dolayı üzüldüğünü gösteren bir hareketle Luhnov omuzlarını silkti.

— Hiç mi oynamayacaksınız?

Gene omuzlarını silkti Luhnov.

— Sizden çok rica ediyorum... Lütfen, benimle oynar mısınız?

Ses yok.

Kont bir daha sordu.

— Oynayacak mısınız, oynamayacak mısınız? Eh, siz bilirsiniz. Günah benden gitti!

Aynı sessizlik ve Kont'un gittikçe somurtan yüzüne, gözlüklerinin üzerinden Luhnov'un çabuk bir bakışı. Kont masaya öfkeli bir yumruk indirerek şarap şişesini devirip kırdı, yüksek sesle bağırmaya başladı:

— Oynayacak mısınız, diyorum size! Bu parayı haksız yere kazandığınızı biliyorsunuz. Bir daha soruyorum, oynayacak mısınız benimle?

Luhnov başını kaldırmadı.

— Size "hayır" dedim. Tuhafsınız doğrusu, Kont! Sonra insanın üzerine bu kadar düşmek terbiyesizliktir.

Kısa bir sessizlik oldu, bu arada Kont'un yüzü sarardıkça sarardı. Ansızın başına yediği sert bir yumrukla neye uğradığını şaşırdı Luhnov. Ama gene de paraları kapmaya çalışırken divana yuvarlandı, her zamanki o ağırbaşlı, sakin duruşundan hiç beklenmeyen, tüyler ürpertici bir çığlık attı. Turbin masada kalan paraları topladı, efendisinin yardımına koşan uşağı iterek hızlı adımlarla dışarı fırladı. Sonra geriye döndü, kapıdan Luhnov'a:

— Eğer davranışıma karşılık verecekseniz, emrinize hazırım, sizi odamda yarım saat bekleyeceğim, dedi!

— Soyguncu! Dolandırıcı! Sizi mahkemeye vereceğim!

İlyin, Kont'un kendisini kurtaracağı konusunda verdiği sözü unutmuş, divanın üstünde yatıyor, pişmanlık gözyaşları döküyordu. Kont'un ona gösterdiği yakınlığın uyandırdığı, bütün benliğini kaplayan duygu, düşünce ve anı kargaşası arasından sıyrılıp çıkan gerekçilik bilinci, onu bir türlü bırakıp gitmiyordu. Umutlarla dolu gençliği, onuru, toplum içindeki saygınlığı, aşk ve dostluk düşleri... hepsi hepsi çok uzaklarda kalmıştı şimdi. Gözyaşı kaynakları kurumaya, gittikçe artan güvensizlik duygusu benliğini sarmaya, artık onda tiksinti ve korku uyandırmayan intihar düşüncesi gittikçe daha çok aklına yatmaya başlamıştı. Bu sırada Kont'un sert ayak sesleri işitildi.

Turbin'in yüzünde hâlâ Luhnov'a duyduğu öfkenin izleri vardı. Elleri biraz titriyor, ama bakışlarından, iyilik sevenlerin neşesi ve kendinden memnun olma hali okunuyordu. Masaya birkaç tomar para fırlatarak;

— Nah, kazandım işte, dedi. Say bak, hepsi tamam mı? Sonra büyük salona in, ben çok geçmeden yola çıkıyorum.

Kont, Asteğmenin yüzünde beliren o garip şükran ve sevinç coşkunluğunu görmezlikten gelerek, ıslıkla bir Çingene şarkısını söyleye söyleye odadan çıktı.

8

Beline kuşağını kuşanmış olarak gelen emir eri Saşka, atların hazır olduğunu bildirdi. Sonra Kont'a kendi kaputunu bulmasını, sırtındaki pis mavi kürkü de sahibine vermesini söyledi. Dediğine bakılırsa, Kont'un kaputu yakasına takılı kürküyle birlikte üç yüz ruble ederdi; düzenbazın biri, başkanın evinde kaputu alıp bunun yerine bu mavi kürkü Kont'a yutturmuştu. Kont emir erine kaputu aramamasını bildirerek üstünü değiştirmeye gitti.

Eski süvari, Çingene karısının yanına oturmuş, durmadan ağlıyordu. Emniyet Müdürü bir duble votka istedi, oradakileri kahvaltı için evine çağırdı. Eğer gelirlerse, karısını kaldırıp Çingenelerle birlikte oynatırmış onlar için. Yakışıklı genç, gitarın duygulu, coşkun sesler çıkarmak bakımından piyanonun yanında yaya kalacağı konusunda İlyuşka ile ateşli bir tartışmaya girmişti. Köşeciğinde sessizce çayını yudumlayan memur, hava aydınlandığı için, katıldığı bu sefahattan dolayı utanç duyuyordu. Çingeneler, aralarında tartışarak beyleri bir kez daha şarkılarıyla onurlandırmak gerektiğini söylüyorlardı, ama Saşka, baborayın (çingenece kont ya da prens, en doğrusu büyük efendi demektir) kızacağını bildirdi. Sözün kısası, eğlencenin son kıvılcımları da sönmek üzereydi. Her zamankinden daha yakışıklı, daha dinç, daha şen görünen Kont, yol giysisini giymiş olarak salona girdi.

— Hadi, bir ayrılık şarkısı daha, ondan sonra herkes marş marş kendi evine! diye bağırdı.

Çingeneler yeniden Kont'un çevresinde toplandılar, tam şarkı söylemeye başlamışlardı ki, elinde bir tomar parayla Asteğmen İlyin girdi içeriye.

— Bende on beş bin ruble devlet parası vardı, sen tuttun bana on altı bin üç yüz ruble verdin. Bunlar kendi paran olmasın?

— İyi öyleyse, ver bana şunları.

Asteğmen çekine çekine Kont'a bakarak bir şeyler söylemek istedi, yüzü birden kıpkırmızı kesildi, gözleri yaşardı. Kont'un eline sarılarak sıkmaya başladı.

— Hey, İlyuşka... Kes şarkıyı da beni dinle! Bu paralar senin, anladın mı? Ancak, beni çıkış karakoluna değin uğurlayacaksın.

Böyle diyerek, İlyin'in verdiği bin üç yüz rubleyi İlyuşka'nın gitarının üstüne fırlattı. Kont bir gün önce eski süvariden borç olarak almış olduğu yüz rubleyi çoktan unutmuştu.

Sabahın 10'u olmuş, güneş evlerin çatısını aşmıştı. Halk, esnafın erkenden açtığı dükkânların önünde gidip geliyor, soylular, memurlar arabalarıyla piyasa yapıyorlar, hanımefendiler çarşı alanında tur atıyorlardı. Bu sırada kalabalık bir Çingene topluluğuyla birlikte Emniyet Müdürü, eski süvari subayı, genç yakışıklı adam, İlyin ve mavi ayı kürküne bürünmüş olan Kont, otelin merdivenlerinde göründüler. Hava güneşliydi, karlar erimeye yüz tutmuştu. Kuyrukları kısacık topuz yapılmış üçer atlı üç posta kızağı, vıcık vıcık çamuru çiğneyerek merdivenlere yanaştı; neşeli topluluk kızaklara doluşmaya başladı. Kont, İlyin, Styoşa, İlyuşka ve emir eri Saşka birinci kızağa bindiler. Sevinçten çılgına dönen Blyuher kalabalığın çevresinde dört dönüyordu. Öteki iki kızağa kadınlı erkekli Çingeneler zor sığmışlardı. Üç kızak otelin önünde sıraya dizilince, Çingeneler hep bir ağızdan neşeli bir şarkı tutturdular.

Şarkılar söyleyerek, çıngıraklar çalarak ilerleyen troyka

dolusu uğurlayıcı kalabalığı, sokakta yürüyenleri yaya kaldırımlarına kaçıra kaçıra bütün kenti, çıkış karakoluna değin bir baştan bir başa geçti.

Dükkânlarının önünde dikilen tüccarlar, kaldırımlardan gelip geçenler, özellikle de kızaktakileri tanıyanlar; sokak ortasından, güpegündüz, kadınlı erkekli Çingenelerle birlikte şarkı söyleyerek giden soylu kişilere ağızları bir karış açık bakıyorlardı. Çıkış karakoluna yaklaşınca kızaklar durdu, içindekiler Kont'la uğurlaşmaya, vedalaşmaya başladılar.

Ayrılış dolayısıyla epeyce içmiş bulunan İlyin, yol boyunca kızağı çılgınca sürdüğü halde çıkış karakoluna gelir gelmez birden durgunlaşarak Kont'tan bir güncük daha kalmasını istedi. Ama sonra bunun olanaksızlığını anlayınca kimsenin beklemediği bir anda hüngür hüngür ağlamaya, yeni dostuna sarılıp öpmeye, kıtasına döner dönmez görevini, Turbin'in bulunduğu alaya aldıracağını söylemeye başladı. Kont çok neşeliydi. Sabahtan beri kendisine "sen" demeye başlayan eski süvariyi, karların içine itti, Blyuher'i Emniyet Müdürünün üzerine saldı, Styoşka'yı kolundan tutup Moskova'ya götürmeye kalktı. En sonunda posta kızağına atladı, ortada dikilip duran köpeğini yanına oturttu. Emir eri Saşka eski süvariye, bir kez daha, Kont'un kaputunu bularak göndermesi için yalvardı; sonra kızağın önüne sıçradı. Bunun üzerine Kont şapkasını çıkarıp başının üzerinde sallayarak, "Sür!" diye bağırdı, posta sürücüleri gibi bir ıslık çaldı, kızak yerinden fırladı.

İlerde, uzaklarda, karlarla kaplı dümdüz bir ova uzanıyor; ovanın yüzeyinde sarımtırak çamurlu bir yol kıvrıla kıvrıla gidiyordu. Pırıl pırıl parlayan güneş önce eriyen, sonra saydam bir kabuk bağlayan karlar üzerinde ışıldıyor, insanın yüzünü, sırtını hoş bir biçimde ısıtıyordu. Buğular yükseliyordu terli atların omuzlarından. Çıngıraklar ötüyordu dört bir yandan. Kızaklı arabasıyla karşıdan gelen bir köylü, posta kızağının hızla yaklaştığını görünce, ipten yapılmış dizginlere yapışıp yol vermek istedi; ama aynı an-

da da oturduğu yerden fırlayarak ıslak çarıklarıyla çamurlu yolda koşmaya başladı. Koyun postuna bürünmüş, kucağı bebekli, şişman, kıpkırmızı yanaklı bir köylü kadın ikinci bir kızakta oturuyordu. Kont, ince kuyruklu zayıf bir beygirin çektiği ikinci kızaktaki bu kadını görünce aklına birden Anna Fyodorovna geldi.

— Hemen dön geriye! Çabuk! diye bağırdı posta sürücüsüne.

Adam önce anlamadı.

— Geriye dön, diyorum sana! Tekrar geldiğimiz yere gideceğiz! Hızlı sür!

Kızak yeniden kente girdi, bayan Zaytsova'nın evinin tahta merdivenlerine yanaştı. Kont koşarak yukarı çıktı, holü, konuk odasını geçti; genç dulu hâlâ uyuyor bularak, yatağından kaldırıp kollarına aldı, uyku dolu gözlerini öptü, sonra gerisin geriye koştu. Anna Fyodorovna neye uğradığını şaşırmıştı, dudaklarını yalayarak kendi kendine, "Ne oluyor?" diye sordu. Kont kızağa atladı, sürücüsüne bağırdı. Artık ne Ruhnov'u, ne genç dulu, ne Styoşka'yı, hiçbirini aklına getirmeksizin, yalnız Moskova'da onu nelerin beklediğini düşünerek, yolda durup dinlenmeden, K. kentine bir daha dönmemek üzere oradan hızla uzaklaştı.

9

Aradan yirmi yıl geçti. O zamandan beri çok sular aktı köprülerin altından, çok insan öldü, pek çoğu doğdu. Çok insan büyüyüp yaşlandı, onlarla birlikte pek çok düşünce de önce yeniyken sonradan eskiyip bayatladı. Birçok güzel şey gelişti serpildi; ama bunlardan daha çok olmak üzere sakat doğmuş, kusurlu varlıklar da yeryüzüne yayıldı.

Kont Fyodor Turbin, sokakta kırbaçladığı bir yabancı tarafından düelloda öldürüleli yıllar geçiyor. İki su damlası kadar ona benzeyen oğlu ise, yirmi üç yaşında yakışıklı bir delikanlı ve babası gibi hafif süvari subayı oldu. Fakat genç Turbin yaratılışı bakımından babasına hiç benzemiyordu. Hatta

geçen çağın azgın, tutkulu, –doğrusunu söylemek gerekirse– uçarı eğilimlerinin onda biri bile yoktu oğul Turbin'de. Aklı, becerikliliği, yaradılıştan yetenekli oluşu, görgü kurallarına, yaşamın kolaylıklarına yatkınlığı, insanlara ve olaylara pratik bakışı, mantıklılığı, ileriyi görüşü genç kontun başlıca ayırt edici nitelikleriydi. Görevinde hızla ilerliyordu, yirmi üç yaşında üsteğmenliğe yükselmişti. Savaş çıkınca rütbece yükselmek için hareket ordusuna girmesinin daha yararlı olacağına karar verdi, çok geçmeden de hassa süvari alayına yüzbaşı olarak atanıp bir bölüğün başına geçti.

1848 yılının Mayıs ayında, S. hassa süvari alayı harekât sırasında K. kentinden geçiyordu; genç Kont Turbin'in komuta ettiği süvari bölüğü Anna Fyodorovna'nın köyü Morozovka'da gecelemek zorunda kaldı.

Anna Fyodorovna hâlâ yaşıyordu, ama kendisinin de kabul ettiği üzere artık genç değildi. Bir kadın için bu önemli bir şeydi. Baba Kontun bir gecelik sevgilisi iyice şişmanlamıştı. Her ne kadar şişmanlık kadını gençleştirir derlerse de yüzündeki derin, yumuşak kırışıklıklar yaşını belli ediyordu. Artık eskisi gibi kente gitmiyor, arabaya bile güçlükle biniyordu. Gene de eskisi gibi iyi yürekli bir kadındı Anna Fyodorovna, doğrusunu söylemek gerekirse eskisi kadar da aptaldı. Onunla birlikte yirmi iki yaşında bir Rus köylü güzeli* olan kızı Liza ile daha önceden tanıdığımız ağabeyi de köydeydiler. Eski süvari, zaten fazla bir şey tutmayan malını mülkünü cömertliğinden dolayı har vurup harman savurmuş; yaşlılığında ise beş parasız kalıp kız kardeşinin yanına sığınmıştı. Saçları iyice kırlaştığı, üst dudağı sarktığı halde, bıyıklarını özenle biçimlendirmeyi ihmal etmiyordu nedense. Buruşuklar yalnız alnını, yanaklarını değil, burnunu, boynunu bile kaplamış; sırtı hayli kamburlaşmıştı. Yine de bu sıska, çarpık bacaklarda eski bir süvarinin alışkanlıkları görülebilirdi.

* Liza, soylu bir aileden gelmekle birlikte taşrada, köylüler arasında yetişmişti. – ç.n.

Balkon kapısı ve pencereleri, içinden ıhlamur ağaçlarının yükseldiği yıldız biçimindeki eski bahçeye açılan küçük salonda, Anna Fyodorovna'nın bütün bu ailesi ve hizmetçileri oturmaktaydılar. Saçları kırşalaşan Anna Fyodorovna, sırtında mor bir bluz, maun ağacından yuvarlak bir masada kâğıt falı açıyordu. Beyaz bir pantolon ile mavi bir pardösü giymiş olan yaşlı ağabeyi, pencerenin yanındaki yerine oturmuş; ağaç çatala sardığı beyaz kâğıttan kurdele örüyordu. Yapacağı başka bir iş kalmadığından, çok sevdiği uğraşısı olan gazete okumak için de gözleri zayıf düştüğü için, yeğeni ona kâğıtları kesip kurdele yapmayı öğretmişti. Anna Fyodorovna'nın yetiştirmesi Pimoçka, eski süvarinin yanında, Liza'nın yardımıyla ders çalışıyor; Liza ise ağaç şişlerle dayısına keçi tiftiğinden çorap örüyordu. Hep bu saatte olduğu gibi, batan güneşin son ışıkları ıhlamur ağaçlarının aralarından süzülerek salonun ucundaki pencereye ve onun dibindeki sehpaya düşmüştü. Bahçe olsun, odanın içerisi olsun öylesine sessizdi ki, dışarıda bir kırlangıcın kanat çırpması ya da Anna Fyodorovna'nın yavaşça iç çekmesi ya da yaşlı adamın bacak bacak üstüne atarken ıhlaması belirgin bir biçimde işitilebiliyordu. Anna Fyodorovna kâğıt falı açmayı sürdürerek;

— Liza'cığım, fal nasıl açılıyordu? Göstersene bir daha, hep unutuyorum, dedi.

Liza örgüsünü elinden bırakmadan annesine yaklaştı, kâğıtların yerlerini değiştirdi, sezdirmeden de kâğıdın birini aldı.

— İşte şöyle. Yine de niyetiniz neyse çıkacak anneciğim.

— Hadi canım, sen de hep çıkacak der, beni aldatırsın.

— Hayır, gerçekten çıkacak. Bak, işte çıktı bile.

— Ah, seni yaramaz, öyle olsun bakalım! E, çay zamanı gelmedi mi daha?

— Semaveri yakmalarını söylemiştim, şimdi gider bakarım, anneciğim. Hadi, Pimoçka, dersini bitir de bahçeye çıkıp yarışalım.

Liza böyle diyerek dışarı çıktı. Dayısı çatalına dikkatle baktı.

— Liza, Liza'cığım! Galiba yine bir ilmek kaçırdım. İki gözüm, şunu düzeltiver!

— Hemen geliyorum dayıcığım! Biraz şeker kırdırayım.

Gerçekten de üç dakika sonra Liza koşa koşa geldi, dayısına yaklaşarak kulağını hafifçe çekti, gülerek;

— Bu ceza ilmiği kaçırdığınız için. Daha kurdele örmeyi öğrenememişsiniz, dedi.

— Bırak şimdi yaramazlığı da düzelt şunu. İlmiğin birini unutmuş muyum, ne yapmışım?..

Liza çatalı eline aldı, o sırada pencereden esen rüzgârın dağıttığı saç örgüsünden bir toka çıkardı, bununla kaçık ilmiği çekti. Birkaç örgü yaparak çatalı gene dayısına verdi, tokayı saçına taktıktan sonra yanağını dayısına yaklaştırdı.

— Yardım ettiğim için öpün bakalım beni. Bugün romlu çay içeceksiniz. Biliyorsunuz, günlerden cuma.

Liza yeniden yemek odasına gitmişti ki çınlayan sesi yükseldi oradan:

— Dayıcığım, bakın! Bize doğru süvariler geliyorlar!

Anna Fyodorovna ile ağabeyi, askerleri görmek için, pencereleri köy yönüne bakan yemek odasına geçtiler. Pencereden görülen fazla bir şey yoktu, ancak toz duman arasından bir kalabalığın yaklaştığı seçiliyordu. Eski süvari;

— Ah, ne yazık! Evimiz dar olmasa da subayları buraya çağırsak ne iyi olurdu, dedi. Bilirim, süvariler çok neşeli, çok cana yakın insanlardır. Onları yakından görmek istemez miydin?

— İstemez olur muyum? Ama biliyorsunuz, yerimiz yok. Benim odam, Liza'nın odası, oturma odası, bir de sizinkisi, hepsi o kadar... Onları nereye yerleştireceğimize kendiniz karar verin. Mihaylo Matveyev, muhtarın evini temizleyip hazırladığını söylüyordu.

Eski süvari yeğenine döndü:

— Ah, Liza'cığım, ne iyi olurdu! Seni de onlardan biriyle nişanlayıverirdik.

— Hayır, süvariyle evlenmek istemem. Benden uzak dursunlar. Çok çapkın olurlarmış.

Liza biraz kızardı, sonra çınlayan sesiyle güldü.

— Bakın, Ustyaşka koşarak geliyor. Soralım bakalım, neler görmüş!

Anna Fyodorovna, Ustyaşka'yı çağırttı.

— İşinin başında oturmak yok! Seni haylaz kız! Askerleri görmeye gittin de eline ne geçti sanki?.. E, subaylar nereye yerleşmişler?

— Yeremkinler'e, hanımefendiciğim. İki kişiler, öyle de yakışıklılar ki! Biri Kont'muş.

— Neymiş Kont'un soyadı?

—Kazarov mu, Turbinov mu, öyle bir şey...

— Aptal kız, bir şeyi doğru dürüst öğrenmeyi beceremezsin sen de. Hiç olmazsa soyadını tutsaydın aklında.

— Şimdi koşar öğrenirim, hanımefendiciğim.

— Koşmakta üstüne yoktur, bilirim. Ama sen dur da Danilo gitsin. Sorsun bakalım, subaylar bir şey istiyorlar mı? Onlara çok saygılı davransın, "Hanımefendi sormamı buyurdu," desin.

İhtiyarlar yemek odasında kaldılar. Liza ise hizmetçiler bölümüne, kırdığı şekeri kutuya koymaya gitti. Ustyaşka orada Liza'ya süvari subayını anlatıyordu.

— İki gözüm hanımcığım, Kont dedikleri genç adam öyle yakışıklı ki! Kaşlar, gözler, tıpkı bir melek! Ah, böyle bir nişanlınız olsa ne yakışırdınız birbirinize!

Öbür hizmetçiler Ustyaşka'yı onaylarcasına gülümsediler. Pencerenin önünde çorap ören yaşlı dadı derin derin içini çekerek dua okudu.

— Demek, subaylar çok hoşuna gitti? Vallahi, öyle güzel anlatıyorsun ki, neredeyse benim bile gidip göresim geliyor. Bak, sana ne söyleyeceğim, Ustyaşka! Biraz meyve suyu sıkıp götür onlara.

Liza böyle diyerek elinde şekerlikle hizmetçiler bölümünden ayrıldı. Giderken kendi kendine; "Merak ettim doğrusu. Nasıl bir şey şu Kont dedikleri? Esmer mi, yoksa sarışın mı? Ailemizin varlığından haberi olsa, belki o da bizimle tanışmak isterdi. Kendimizi tanıtamadığımız için

kimsenin bize aldırdığı yok, kaç kişi böyle varlığımızı öğrenmeden geçip gitti. Şurada beni Ustyaşka ile dayımdan başka kim görüyor? Saçımın biçimini, neler giydiğimi kimse umursamadıktan sonra, güzel giyinip kuşanmışım ne değeri var?" diye düşünüyordu. Sonra yumuşak beyaz ellerine bakıp iç geçirdi; "Uzun boylu, iri gözlü, muhakkak ufak siyah bıyıklı bir delikanlıdır süvari subayı Kont. Nerdeyse yirmi iki yaşımı doldurdum, hâlâ çopur İvan İgnatıç'tan başkası beni görüp beğenmedi. Dört yıl önce daha güzeldim, kimsenin işine yaramadan solup gidiyor gençliğim. Ben ne kara yazgılı bir genç kızmışım meğer!"

Çayları doldurması için çağıran annesinin sesi, onu bu bir dakikalık dalgınlıktan kurtardı. Kendini toparlayarak yemek odasına yürüdü.

En iyi şeyler her zaman beklemediğimiz anda gelir, bir şeyin üzerine düşüldükçe sonu kötü çıkar. Köyde insanların eğitimiyle fazla uğraşılmadığı için sonunda hep iyi şeyler öğretilmiştir onlara. Özellikle Liza için de böyle oldu. Zekâsının yetersizliğinden, vurdumduymaz yaratılışından dolayı Anna Fyodorovna, Liza'yı temel bir eğitimden geçirmemişti. Ona ne müzik, ne de işe yarar bir Fransızca öğretmişti. Yalnızca, toprağı bol olası kocasından ona kalan sağlıklı, güzel kızını sütnineye, sonra dadıya teslim etmiş; karnını doyurup basma entariler, keçi derisinden pabuçlar giydirmiş; ormanda gezmeye, mantar ve yemiş toplamaya göndermiş; liseli bir öğrencinin yardımıyla okuma yazma, matematik öğretmiş ve on altı yıl sonra, beklemediği bir anda, Liza'da bir arkadaş, her zaman şen, iyi yürekli bir can yoldaşı, ev işleri için hamarat bir ev hanımı bulmuştu. İyilikseverliğinden dolayı, Anna Fyodorovna'nın evinde ya toprak kölesi köylülerden alınma, ya da terk edilmiş çocuklardan seçilme bir-iki besleme kız bulunurdu. On yaşından beri Liza'nın işi gücü bunlarla uğraşmak olmuştu. Onlara ders vermiş, giydirip kuşatmış, kiliseye götürmüş, işi biraz azıttıkları zaman da pataklayıvermişti... Sonra iyi yürekli, yaşlı dayısı çıkageldi, ona da bir çocuk gibi bakması gerekiyordu. Sonra uşaklar, köylüler genç hanıma hasta-

lıkları, çeşitli yakınmalarıyla baş vurmaya başladılar; Liza onları mürver ağacı, nane ve kâfuru ile tedavi ediyordu. Sonra tüm evin yönetimi beklemediği bir anda kızcağızın omuzlarına yükleniverdi. Sonra doyurulmayan bir aşk gereksinmesi ve bunun doğa sevgisine, dinsel duygulara dönüşmesi... Böylece Liza'dan, beklenmedik bir biçimde çalışkan, yumuşak başlı, yufka yürekli, şen, bağımsız karar verebilen, saf ve dinine bağlı bir genç kız çıktı ortaya. Aslına bakılırsa, kilisede onunla yan yana dua eden, komşu toprak ağalarının kızlarının K.'dan getirdikleri şapkaları görünce Liza'da ufak tefek giyim-kuşama düşkünlük hevesinin kabardığı, yaşlı, mızmız annesinin kaprisleri karşısında gözünden yaş gelinceye değin canının sıkıldığı, en anlamsız, bazen de en kaba biçimiyle kendini birtakım aşk düşlerine kaptırdığı oluyordu. Ama yararlı, kaçınılmaz bir hale gelen uğraşları, unutturuyordu Liza'ya bütün dertlerini. Yirmi iki yaşına geldiğinde ne bir kara leke, ne de vicdan azabı; gittikçe gelişen, bedence ve ruhça güzel genç kızın aydınlık, huzur dolu vicdanına gölge bile düşürmemişti. Liza ela gözlü, uzun sarı saçlı, balık etinde, orta boylu bir genç kızdı artık. Yalnız ördeklerinki gibi, iri adımlarla, iki yana sallanarak, paytak paytak bir yürüyüşü vardı. Kendini uğraşlarına verdiği, hırçınlaşmadığı zamanlar onu gören herkese yüzü şöyle söylüyor gibiydi: Başkalarını seven, vicdanı temiz olan insan şu dünyada ne kadar iyi, ne kadar mutlu yaşar! Can sıkıntısı, şaşkınlık, kaygı ya da üzüntü duyduğu anlarda bile, gözyaşları arasında bile, çatılmış sol kaşından, sıkılmış dudaklarından, gamzelerinden, dudak uçlarından, gülmeye, sevinmeye alışmış aydınlık gözlerinden, sanki onun somurtkanlığını hiçe sayarcasına, mantığın çarpıtmadığı, iyi, dürüst bir yüreğinin olduğu sezilirdi.

10

Süvari bölüğü Morozovka'ya girdiği zaman güneş ufka bir hayli eğilmişti, ama hava sıcaktı. Atlıların önünde, köyün tozlu yolunda, sürüden ayrılmış bir inek ha bire koşuyor,

arada bir durarak böğürüyor, atların ayakları altında ezilmemek için yana kaçmaktan başka bir çare olmadığını anlayamıyordu bir türlü. Köyün yaşlıları, kadınları, çocukları, bey konağının hizmetçileri, sokağın iki yanında birikmişler; hiç görmemişler gibi hızla at koşturan süvarilere bakıyorlardı. Koyu toz bulutu içinden, ikide bir pofurdayan, ağızlarına kantarma vurulmuş yağız atlarının üzerinde nal şakırtılarıyla geçiyorlardı atlılar. Yürüyen bölüğün önünde güzel yağız atlarına rahat bir biçimde kurulmuş iki süvari subayı vardı; biri bölüm komutanı Kont Turbin, ötekisi ise harp okulunu yeni bitirmiş, çiçeği burnunda bir delikanlı olan Asteğmen Polozov.

— Beyaz ceket giymiş bir süvari eri köyün en iyi evinden çıktı, şapkası elinde, komutanlarına yaklaştı.

— Bize verilen daire nerdeymiş? diye sordu Kont Turbin.

Oda uşağı olan er yanıt verirken bütün bedeni sarsılıyordu.

— Zatıaliniz için muhtarın evini temizledim. Bey konağında kalmanızı istemiştim, ama orada oda yok dediler. Hanımefendi çok huysuz bir kadın.

Kont, muhtarın evinin önünde atından indi.

— Peki, benim araba gelmedi mi daha?

— Geldi, Kont hazretleri.

Oda uşağı böyle diyerek, bir kapının girişinde görünen arabanın gövdesini şapkasıyla gösterdi, süvari subaylarını görmek için toplanmış bulunan muhtarın ailesinin doldurduğu hole doğru koştu. Temizlenmiş odanın kapısını çevik bir hareketle açıp Kont'a yol verirken yaşlı bir kadına çarparak yere düşürdü.

Burası enine boyuna geniş bir köy odasıydı, içerisi pek temiz sayılmazdı. Bir bey gibi giyinmiş olan Alman asıllı oda uşağı, demir karyolayı açtı, üzerine döşek serdi, valizden çıkardığı çarşaf ve çamaşırları ayırmaya başladı. Kont'un canı sıkılmıştı.

— Tüh, ne berbat yer burası! Yohan, köyün ağasının konağında daha iyi bir oda bulunamaz mıydı?

— Kont hazretleri, emrederseniz bey konağına gidip bir bakayım. Ama orası da göz doldurucu bir yere benzemiyor. Görmüyor musunuz, uzaktan tıpkı bir köy evi.

— İstemez öyleyse. Gidebilirsin.

Kont ellerini ensesinde birleştirerek yatağa uzandı. Ama yatar yatmaz uşağına seslendi:

— Yohan! Döşeğin ortasında yine bir tümsek bırakmışsın! Doğru dürüst yatak yapamaz mısın sen?

Yohan döşeği düzeltmek istedi. Kont memnun olmayan bir homurtuyla:

— Hayır, istemez artık, dedi. Sabahlığım nerede?

Uşak, sabahlığı çıkardı. Giymeden önce Kont sabahlığın eteğine baktı.

— Eskisi gibi, leke çıkmamış gene.

Sonra sabahlığını uşağının elinden alıp giydi.

— Yani senden daha kötü hizmet eden birini arasan bulamazsın! Yoksa bunları bile bile mi yapıyorsun? Çay hazır mı?..

— Vakit bulamadım.

— Aptal!

Kont elinin altındaki bir Fransızca romanı açarak hiç konuşmadan okumaya başladı. Bu sırada Yohan holde semaverin ateşini üflüyordu. Kont'un bugün hiç keyfi olmadığı yüzünden belliydi. Bunun nedeni yorgunluk, tozlu yollar, ona dar gelen giysisi, aç midesi olabilirdi.

Kont yeniden;

— Yohan! diye bağırdı. On rublenin hesabını ver bakalım! Çarşıdan neler aldın bugün?

Kont verilen hesaba bir göz attı, uşağın alışverişte çok para harcadığını söyledi.

— Çaya rom koy da getir.

— Rom almadım, Kont hazretleri!

— Çok iyi! Çayım romlu olacak diye seni kaç kez uyardım?

— Para yetmedi, Kontum.

— Peki, niçin Polozov aldırmamış? Onun uşağından isteseydin sen de...

— Asteğmen Polozov mu? Bilmem. O yalnız çay ve şeker aldırttı.

— Hayvan!.. Yıkıl karşımdan!.. Yalnız beni çileden çıkarmayı bilirsin sen. Yolda çayı romla içtiğimi öğrenemedin mi daha?

— Alay karargâhından size iki mektup var, Kontum.

Kont yattığı yerde mektupları açtı, okumaya başladı. Bölüğü yerleştirmiş olan Asteğmen neşeli bir yüzle içeri girdi.

— Ne var, ne yok, Turbin! Burası oldukça iyiymiş. İtiraf edeyim, çok yorulmuşum. O ne sıcaktı öyle!

— Bunun neresi iyi? En kötüsünden iğrenç bir izbe... Üstelik senin yüzünden romsuz kaldık. Uşağın almamış, benimkisi de... Sen bari uşağına almasını söyleseydin!

Mektupları okumaya devam etti. Birini bitirerek buruşturup yere attı. Bu sırada Asteğmen, holde kendi emir erine şöyle fısıldıyordu:

— Sende para vardı, neden rom almadın?

— Niçin her şeyi biz alacakmışız? Yine de hesapların çoğunu ben görüyorum. Onun Alman uşağı, pipo tüttürmekten başka bir işe yaramıyor.

İkinci mektup tatsız değildi herhalde, çünkü Kont gülerek okuyordu. Polozov odaya döndü, sobanın yanındaki tahta ranzaya yatağını sererken;

— Mektup kimden? diye sordu.

Kont mektubu ona uzattı. Gözlerinin içi gülüyordu.

— Mina'dan. Okumak ister misin? Ne müthiş bir kadındır o, bilmezsin sen! Bizim hanım kızların bin tanesini cebinden çıkarır. Dikkat et, mektubu ne kadar duygulu ve akıllı! Yalnız bir şey kötü: Para istiyor.

— İşte orası kötü!

— Aslında ona göndereceğim diye söz vermiştim, ama şimdi seferdeyiz... Neyse, üç beş ay daha bölük komutanlığı yaparsam, para biriktirir gönderirim.

Mektubu okuyan Polozov'un yüzündeki değişmeyi gözleriyle izleyen Kont gülümsüyordu.

— Paraya acımam vallahi, yaman bir kadın, değil mi?

— Besbelli, kara cahilin teki, ama çok tatlı ve seni gerçekten seviyor.

— Ya! Daha sevmesin mi? Bu saçı uzun, aklı kısalar bir erkeğe gönül verdiler mi onu bir daha unutamazlar.

Asteğmen mektubu Kont'a geri verdi.

— Öteki mektup kimdendi?

— Şey... mendeburun birinden. Kumardan borçlanmıştım, üçüncü kez yazıyor. Şimdi veremem... Budalaca bir mektup!

Kont'un yüzü gölgelenmişti.

İki subay uzun süre konuşmadan durdular. Sürekli Kont'un etkisi altında kaldığı anlaşılan Asteğmen sesini çıkarmadan çayını içiyor; gözlerini ayırmaksızın pencereye bakan Turbin'in düşlere dalmış güzel yüzüne arada bir göz atarak, konuşmayı yeniden başlatmak için fırsat kolluyordu. Kont ansızın Polozov'a döndü, neşeyle başını salladı.

— Gün doğmadan neler doğar! Eğer işler rastgider de harekât birliklerine bir yıl kıdem verilirse, rütbece dönem arkadaşlarımın önüne geçerim.

İkinci çaylarını içerlerken konuşma aynı konuda sürüyordu. O sırada bey konağının uşağı ihtiyar Danilo içeri girdi, Anna Fyodorovna'nın söylediklerini subaylara iletti.

— ... Sonra zatıalinizin Kont Fyodor İvanoviç Turbin'in oğlu olup olmadığınızı sormamı buyurdular. Hanımefendimiz Anna Fyodorovna onunla yakından tanışırdı.

Genç Kont'un soyadını öğrenen Danilo, toprağı bol olası Kont'un K. kentine gelişini anımsayarak, son sözleri kendiliğinden eklemişti.

— Evet, onun oğluyum. Hanımına bildir, kendisine teşekkür ederim, şimdilik bir şey istemeyiz. Şey, dur bir dakika! Bizim için evinde ya da başka bir yerde temiz oda bulabilir mi?

Danilo dışarı çıkınca Polozov;

— Niçin böyle söyledin? dedi. Bir gece kalacağımıza göre ne fark eder ki! İnsanları rahatsız etmeye değer mi?

— Daha neler! Kümes gibi izbelerde süründüğümüz yeter artık... Becerikli bir adam olmadığın nasıl da belli!.. Bir geceliğine de olsa insan gibi kalmak mümkünse bundan niçin yararlanmayalım? Üstelik kendileri de memnun kalacaklar.

Kont beyaz dişlerini göstererek güldü.

— Yalnız bir durum canımı sıkıyor. Ya bu hanımefendi gerçekten babamı tanıyorsa! Toprağı bol olası peder yüzünden az mı rezil oldum? Ya bir rezalet olayı ya da bir borç çıkmıştır karşıma... Bundan dolayı babamın tanıdıklarıyla hiç karşılaşmak istemem.

Kont birden ciddileşti.

— Hoş o zamanlar herkes böyleymiş ya, diye bitirdi sözünü.

— Sana söylemeyi unuttum. Süvari Tugay Komutanı İlyin'le tanışmıştım. Seni görmeyi öyle çok istiyor ki! Babanı çılgın gibi seviyor.

— Bırak canım şu herifi! Ciğeri beş para etmez! Bak, canım neye sıkılıyor: Babamı tanıdıklarını söyleyen bu beyler, sanki iyi şeyler yapmış da benim hoşuma gidermiş gibi, babam hakkında öyle zırvalar anlatıyorlar ki, onları dinlerken yüzüm kızarıyor. Doğrudur, ben olayların etkisine kapılmayan, soğukkanlı bir insanım. Babam ise çok ataktı, bazen hiç de hoşa gitmeyecek işler çevirmiş. Bununla birlikte o zamanların gereğiydi bu. Bizim dönemimizde gelmiş olsa, belki o da işini bilen bir adam olurdu. Hakkını vermek gerekirse, yetenekli bir insandı toprağı bol olası.

11

Köye gelen genç süvari subayının Kont Fyodor Turbin'in oğlu olduğunu öğrenince Anna Fyodorovna'nın eli ayağı birbirine dolaştı, oturduğu yerden fırladığı gibi hizmetçiler bölümüne koştu.

— Ah, benim canım, onun oğluymuş demek! Danilo! Çabuk git, "Hanımım sizi konağa çağırıyor" de! Liza! Ustyaşka! Elinizi tez tutun! Senin odanı onlara verelim, Liza, sen de dayının odasına taşın. Size gelince, ağabey... Bu gece oturma odasında yatarsınız. Ne yapalım, bir geceliğine böyle olsun.

— Ziyanı yok, kardeşçiğim, ben döşemede de olsa yatarım.

— Eğer babasına benziyorsa ne yakışıklıdır kim bilir! Ciğerimin köşesini göreyim bakayım... Masayı nereye götürüyorsun, Ustyaşka? Burada bırak onu. İki de karyola getir, birini kâhyadan iste. Sehpaya kristal şamdanı koy, hani yaş günümde ağabeyim armağan etmişti ya! Bir de Kaletov mumu dik.

Bir sürü koşturmacadan sonra bütün eksikler tamamlandı. Annesinin ikide bir karışmasına aldırmayan Liza kendi odasını iki subay için zevkince düzenlemişti. Muhabbet çiçeği kokan temiz yatak takımlarıyla yatakları hazırladı, masaya bir sürahi su ve mum koymaları için hizmetçileri uyardı, odanın içinde kokulu kâğıt yaktı, kendi yatağını toplayıp dayısının odasına taşındı. Anna Fyodorovna rahata erince yerine oturdu, eline oyun kâğıtlarını aldı, ama fal açmaya başlamadan önce etli dirseklerine başını yaslayarak düşüncelere daldı: "Ah, zaman ne çabuk geçiyor! Ne kadar oldu Kontla karşılaşalı? Sanki dün gibi geliyor insana. Ah, o ne çapkındı!" Gözlerinden yaşlar geldi. "Şimdi de Liza'cık... Ama bambaşka bir kız Liza, onun yaşındayken ben öyle miydim ya?"

— Liza'cığım, akşama ipekli giysinle çık, e mi?

Subayları görmek düşüncesinden dayanılmaz bir heyecan duyan Liza;

— Anne, onları bize çağırmasak olmaz mıydı? dedi.

Gerçekte Liza subayları görmekten çok, kendini beklediğini sandığı dayanılmaz bir mutluluktan korkuyordu.

— Liza'cığım, bu tanışmayı belki kendileri de isterlerdi.

Anna Fyodorovna kızının saçlarına bakarken bir yan-

dan da şöyle düşünüyordu: "Hayır, bu saçlar onun yaşındaki benim saçlarım değil... Liza'cığım, senin için isterdim ki..." Gerçekten kızı için çok şeyler istiyordu, ama neler istediği açıkça gözünün önüne gelmiyordu. Onun Kont'la evlenebileceği aklına pek yatmıyorsa da, kendisinin Kont'un babasıyla kurmuş olduğu ilişkiler de gönlüne göre değildi. Kızı için istediği bambaşka bir şeydi. Bu, belki de toprağı bol olası Kontla geçirdiği tatlı saatleri kızının benliğinde bir kez daha yaşamak isteğiydi.

Eski süvari genç Kont'un evlerine gelecek olmasından dolayı çok heyecanlanmıştı. Odasına çıkıp içeriye kapandı. Çeyrek saat sonra oradan, süvari ceketini; mavi pantolonunu giymiş olarak çıktı. Yüzünde, ilk kez balo giysisi giyen bir genç kızın utangaç sevinci vardı. O sevinçle oturma odasına gitti.

— Kardeşçiğim, günümüzün süvarilerini göreyim bir kerecik. Toprağı bol olası Kont, gerçekten tam bir süvariydi. Oğlu nasılmış bakalım...

Arka merdivenlerden gelen subaylar kendilerine ayrılan odaya yerleşmişlerdi bile. Tertemiz hazırlanmış yatağa tozlu çizmeleriyle uzanan Kont;

— Bak, gördün mü? Hamamböcekli bir köy evinde yatmaktansa burası bin kat iyi, dedi.

— İyi olmasına iyi, ama ne bileyim, ev sahiplerine yük olmak da...

— Saçma! Her yerde işini bileceksin. Ev sahipleri de çok memnundurlar gelişimizden...

Sonra uşağa seslendi:

— Bak, oğlum, şu pencereyi kapatmak için ev sahiplerinden bir örtü iste. Geceleyin açık pencerenin esintisini mi çekeceğiz bir de?..

O sırada subaylarla tanışmak isteyen yaşlı süvari girdi içeriye. Doğaldır ki biraz kızararak Kont'un babasını yakından tanıdığını, dostluğunu kazandığını anlatmakta gecikmedi; hatta ondan birkaç kez iyilik gördüğünü bile söyledi. Bu iyilikten, toprağı bol olası Kont'un ödünç alıp da

vermediği üç yüz rubleyi mi, kendisini karların içine itivermesini mi, yoksa yüzüne karşı küfretmesini mi kastetmişti? bunu kimse bilemez.

Kont, yaşlı süvariye çok nazik davrandı, oda için teşekkür etti.

— Kont, kusurumuza bakmayın. ("Kont hazretleri" sözü dilinin ucuna gelmişti, ama diyemedi. Önemli kişilerle konuşmayı ne kadar da unutmuştu!) Oda lüks bir şey değil, kardeşimin evi küçüktür. Şu pencereye bir şey gereriz, olur biter.

İhtiyar böyle diyerek pencere örtüsü getirmek bahanesiyle, aslında tanıştığı genç subayları kız kardeşine ballandıra ballandıra anlatmak isteğiyle yanıp tutuşarak, ayaklarını birbirine vurup subayları selamladıktan sonra dışarı çıktı.

Güzelce bir kız olan Ustyaşka, pencereyi kapatmak için hanımefendinin şalını getirdi. Ayrıca kendisine, beylerin çay isteyip istemediklerini sorması da emredilmişti.

Rahat bir oda Kont'un neşesini yerine getirmiş olacak ki, kendine "çapkın" dedirtecek bir gülüşle gülerek Ustyaşka ile şakalaştı, ondan genç hanımının güzel olup olmadığını sordu. Çay konusunda da, çay getirmesini, ama kendi yemekleri hazırlanmamış olduğundan biraz votka, biraz meze, eğer varsa biraz da şarap getirmesini söyledi.

Genç Kont'un nezaketinden coşan yaşlı süvari, yeni subay kuşağını öve öve göklere çıkarıyor, onların eskilere göre ölçüsüz derecede üstün olduklarını söylüyordu.

Anna Fyodorovna ağabeyinin düşüncesine katılmadı. (Onun için kimse Kont Fyodor İvanoviç'ten üstün olamazdı.) En sonunda kızarak kestirip attı:

— Ağabey, sizi son kez kim okşadıysa ondan iyisi yoktur. İnsanların şimdi daha akıllı olduklarını elbette biliyorum, ama o zaman Kont Fyodor İvanoviç öyle güzel ekosez yapmış, bana öyle nazik davranmıştı ki, bütün topluluk hayran kalmıştı ona. Ama yine de tek ilgilendiği kadın bendim. Demek ki eskiden de iyi insanlar varmış.

O sırada subayların votka, meze ve şarap istedikleri haberi geldi.

— İşte bu olmadı, ağabeyciğim! Siz de doğru dürüst bir iş beceremezsiniz. Akşam yemeği söylemek neden aklınıza gelmedi! Liza, kızım, sen git de şu işe bakıver!

Mantar ve taze tereyağı almak için Liza kilere koştu, aşçıya taze etten köfte dövdürttüler.

— Ama şarabı nereden bulacağım, ağabeyciğim? Sizin kendinize ayırdığınızdan varsa verin biraz.

— Bende hiç kalmadı, kardeşçiğim, zaten yoktu ki!

— Nasıl yoktu! Çayla birlikte bir şey içiyorsunuz ya!

— Anna'cığım, romdu o...

— Ne fark eder? Siz o romdan verin biraz. Şey, ağabey, genç subayları bizim odaya çağırsak nasıl olur? Siz böyle usulleri iyi bilirsiniz. Kusurumuza bakmazlar sanıyorum.

Eski süvari, Kont'un iyiliğine güvendiğini, önerisini geri çevirmeyeceğini, onları kesinlikle kendi oturdukları odaya getireceğini söyledi. Anna Fyodorovna en güzel giysisini, yeni başörtüsünü giymek için odasına gitti. Liza işe dalmış olduğundan, üzerindeki geniş yenli, kaba ketenden pembe giysisini çıkarmaya fırsat bulamamıştı. Çok da heyecanlıydı; ruhuna kara bir bulut çökmüş gibi, beklenmedik bir olayın önsezisi vardı içinde. Bu yakışıklı süvari subayı ona yeni, anlaşılmaz, ama çok güzel bir yaratıkmış gibi geliyordu. Kim bilir Kont çevresindekilere nasıl davranıyor, neler konuşuyordu! Böyle büyük bir adamla daha önce hiç karşılaşmamıştı. Besbelli bu olağanüstü Kont, Liza'ya mezeyle şarap değil de, içine güzel kokular dökülmüş, adaçayından bir banyo hazırlamasını isteseydi, kızcağız buna da şaşırmaz, Kont'u kınamazdı herhalde. Bunun böyle olmasının gerekliliğine, zorunluluğuna inanır, aklına başka bir şey gelmezdi.

Eski süvari, kız kardeşinin dileğini subaylara iletince Kont razı oldu; saçını tarayıp kaputunu giyerek, sigaralığını aldı.

— Hadi, gidelim, dedi Polozov'a.

— Gitmesek çok daha iyi olur! İls feront des frais pour nous recevoir.*

* Bizi karşılamaktan rahatsız olacaklar. (Onları rahatsız etmez miyiz?)

Kont da ona Fransızca olarak;

— Saçma! dedi. Görüşmemiz onları mutlu eder. Sonra ben bilgi aldım, güzel de bir kızları varmış... Gel, hadi.

Eski süvari kendisinin de Fransızca bildiğini ve onların konuşmalarını anladığını sezdirmek için;

— j'ai vous en prie, messieurs* diye karşılık verdi.

12

Subaylar içeri girince, onların yüzlerine bakmaktan korkan Liza, sanki bardaklara çay doldurmakla uğraşıyormuş gibi yaparak, başını önüne eğdi, kızardı. Kızının tersine, Anna Fyodorovna toplanıp ayağa kalktı, subayları başıyla selamladı; Kont'un yüzünden gözlerini ayırmaksınız, kâh onun babasına benzeyen bir yanını bularak, kâh kızını tanıtarak, kâh konutlarına çay, reçel ya da köy pestili ikram ederek, önemli konuğuyla konuşmaya başladı. Kendi halinde tavırlarından dolayı Asteğmen kimsenin dikkatini çekmiyordu. Buna çok sevinen Polozov, terbiye sınırlarını aşmamak koşuluyla, ikide bir gözlerini Liza'ya dikerek, genç kızın, hayran kaldığı, gözden kaçmayan güzelliğini seyre koyulmuştu. Yaşlı dayı bir yandan kız kardeşinin anlattıklarını dinliyor; bir yandan da söyleyeceği sözler dilinin ucunda hazır beklerken, süvarilik anılarını anlatmak için fırsat kolluyordu. Saldığı dumanlarla Liza'yı neredeyse öksürtecek kerteye vardıran Kont, purosunu keyifle tüttürürken ev sahiplerine çok nazik davrandı. Konuşkan biri olduğu nasıl da belliydi. Başlangıçta Anna Fyodorovna'nın gevezelikleri arasına kendi öykülerini sokuştururken, sonra bütün konuşmaya egemen oluverdi. Yalnız dinleyicilerini biraz şaşırtıyordu konuşma tarzıyla. Kont'un, kendi arkadaşları arasında ayıp kaçmayacak olan sözcükleri burada da sık sık kullanması, dinleyenlere epeyce cüretli gelmiş olacak ki, Anna Fyodorovna biraz irkildi, Liza ise kulaklarına değin kızardı. Ama bunların farkında değildi Kont,

* Rica ederim, beyler.

nazik, senlibenli konuşmasını eskisi gibi sürdürdü. Sesini çıkarmadan çay dolduran Liza, bardakları konukların ellerine vermeyip onlara yakın bir yere koyarken, henüz heyecanı yatışmadığı için, Kont Turbin'in konuşmalarını can kulağıyla dinledi. Kont'un anlattığı basit öyküler, konuşması sırasında arada bir kekelemesi onu az da olsa rahatlatmıştı. Onun ağzından duyacağını sandığı akıllıca sözler, davranışlarında beklediği incelik yoktu gözünde büyüttüğü bu genç subayda. Hatta üçüncü kez çay vermeden önce, ürkek bakışları onunkilerle karşılaşınca Kont'un gözlerini kaçırmaması, hiç istifini bozmadan, biraz gülümseyerek ona dik dik bakması, Kont'a karşı içinde bir düşmanlık duygusu kabarmasına neden oldu. Onda bir olağanüstülüğün bulunmaması bir yana, şimdiye değin karşılaştığı insanlardan zerrece farklı olmadığı ortadaydı. Korkuya kapılacak bir insan değildi karşısındaki, yalnızca tırnakları temiz ve uzundu, fazla bir yakışıklılığı da yoktu. Liza biraz canı sıkılarak düşlerinden sıyrıldı, iyice rahatladı. Buna karşılık hiç sesi çıkmayan Asteğmenin, üzerinde dolaştığını hissettiği bakışları onu tedirgin ediyordu. "Belki bu değil de, odur!" diye düşünmeye başladı.

13

Çaydan sonra yaşlı kadın, konukları oturma odasına çağırdı, kendisi de bir koltuğa yerleşti.

— Belki de hemen yatıp dinlenmek isterdiniz? diye sordu Kont'a.

Ondan yatmayacaklarını öğrenince;

— O halde değerli konuklarımızı bir şeylerle oyalamamız gerek, dedi. Kont, kâğıt oynar mısınız? Sevgili ağabeyciğim, neden birkaç el iskambil oynamıyoruz? Konuklarımız hoş vakit geçirirler.

— Siz preferans* bilirsiniz kardeşçiğim, hadi hep birlikte oynayalım. Kont, katılır mısınız? Ya siz, efendim?

* Bugünkü briç oyunu. – ç.n.

Subaylar güler yüzlü ev sahiplerinin her istediklerini yapmaya gönülden razıydılar.

Liza odasından eski kâğıtlarını getirdi. Bu kâğıtlarla fal açar; Anna Fyodorovna'nın diş iltihabının hemen geçip geçmeyeceğini, dayısı kente gidince o gün dönüp dönmeyeceğini, kendisi komşu çiftliğe gittiği zaman bu ziyaretine karşılık kız arkadaşının başka bir gün onlara gelip gelmeyeceğini çıkarmaya çalışırdı. Her ne kadar iki aydır kullanılıyor olsalar da bunlar, Anna Fyodorovna'nın fal açtığı kendi kâğıtlarından daha yeniydi.

Eski süvari, Kont'a:

— Belki de küçük parayla oynamaktan hoşlanmazsınız, dedi. Biz Anna Fyodorovna ile sayısı yarım kapiğine oynarız. Yine de bizi soyup soğana çevirir.

— Siz nasıl emrederseniz, ben her türlüsüne hazırım.

Anna Fyodorovna koltuğuna kurularak oturdu, üstüne başına çekidüzen verdi.

— Her zamankinden değişik, sayısı bir kapiğine olsun bugün, dedi. Bu seferlik, değerli konuklarımızın onuruna böyle gitsin! Şu kocakarıyı bir güzel ütsünler.

Yaşlılığa doğru kâğıt oyununa karşı tutkusu artan Anna Fyodorovna, "Belki de genç subayların bir rublesini ütüveririm!" diye geçiriyordu içinden.

Kont;

— İsterseniz, size yazmalı oynamayı öğreteyim. Çok zevkli olur, dedi.

Yeni Petersburg tarzı oyun hepsinin çok hoşuna gitmişti. Eski süvari bu yöntemi bildiğini, bunun baston oyununa benzediğini, ama sonra biraz unuttuğunu söyledi. Anna Fyodorovna ise oyundan hiçbir şey anlamamakla birlikte başını sallayıp, gülümseyerek ötekilere katılıyor; oyunun kurallarını kısa sürede kavrayacağını belirtiyordu. Oyunun ortalarına geldikleri zaman, aslarla, papazlarla dolu eline güvenip, yüzünde bir gülümsemeyle, "şlem" dedikten sonra iki içeri girmesine öteki oyuncular kahkahayla güldüler. Kadıncağız giderek sinirlenmeye, ürkek ürkek gülümseme-

ye, yeni oyun biçimini henüz iyice öğrenemediğini söylemeye başladı. Bu arada hesabına sayılar yazıldıkça yazılıyordu; üstelik büyük rakamlarla oynamaya alışmış olan Kont, kendini oyunun akışına iyice kaptırdığı için toplamaları dikkatle yaparak, Asteğmenin masa altından dizine dokunmasını ve oyun yükseltmelerde kasıtlı yanlışlar yapmasını anlamadığından, aleyhindeki sayılar hızla çoğalıyordu.

Liza pestil, üç cins reçel, şimdiye dek sakladıkları, özel biçimde suda korunmuş iri elmalar getirdi; sonra annesinin arkasında durarak oyunu seyretmeye koyuldu. Arada bir subaylara; öncelikle Kont'un, kâğıtları alışkın, ölçülü, güzel bir biçimde atarak kazandığı kâğıtları, özenle toplayan bakımlı, pembe, ince tırnaklı, beyaz ellerine bakıyordu.

Anna Fyodorovna bir ara iyice heyecanlandı, oyunu en yüksek sayıyla, büyük şlemle aldı. Ama şaşılacak şey! Bu sefer de üç el içeri girdi. Bunun üzerine birtakım garip rakamlar yazıldı hesabına. Zavallıcığın az kalsın aklı başından gidiyordu.

Liza annesini bu gülünç durumdan kurtarmak için neşeli bir sesle;

— Bir şey yok anneciğim! Bir şey yok! Hele siz dayımı bir iki kere yenin, bakın o zaman işler nasıl düzelecek, dedi.

Anna Fyodorovna kızının yüzüne korka korka baktı.

— Hiç olmazsa bana sen yardım et, Liza! Bu tarz preferansın nasıl oynanacağını bilmiyorum.

Liza annesinin kâğıtlarına şöyle bir göz attı.

— Bu tarz oynamayı ben de bilmiyorum.

Sonra işi şakaya vurdu:

— Bu gidişle paraların hepsini vereceğe benziyorsunuz anneciğim! Pimoçka'ya alacağın giysinin parası bile kalmayacak.

Asteğmen, Liza ile konuşmak için can atıyordu. Onun bu sözlerini fırsat bilerek;

— Bu gidişle annenizin on gümüş ruble kaybetmesi işten bile değil, dedi.

Anna Fyodorovna masadakilerin yüzlerine teker teker baktı. Çok şaşırmıştı.

— On ruble de nerede çıktı? Biz ufak paralarla oynamıyor muyduk?

Kont söze karıştı o zaman:

— Nesine oynadığımızı bilmiyorum, ben kazandığım parayı eksiksiz alırım. Bundan başkasına aklım ermez.

Yaşlı kadın köpüklü şarap getirmelerini söyledi, kendisi de iki kadeh içince yüzü kıpkırmızı kesildi. Şimdi ona her şey vız geliyordu. Hatta başörtüsünün altından bir tutam kır saçı çıktığı halde onu düzeltmeye bile kalkmadı. Sanki milyonlar kaybetmiş, mahvolmuş gibi bir ruh hali içindeydi. Asteğmen diziyle Kont'u dürttükçe dürtüyor, Kont ise yaşlı kadının hesabını yükselttikçe yükseltiyordu. En sonunda oyun bitti. Anna Fyodorovna hesap bilmediği için şaşırıyormuş gibi yaparak, hileyle sayılarını ne denli eksiltirse eksiltsin, kaybının büyüklüğünden ne denli korkuya düşerse düşsün, hesaplar sonunda dokuz yüz yirmi sayı kaybettiği çıktı ortaya. Ağabeyine birkaç kez, "Bunlar kâğıt parayla dokuz ruble mi eder?" diye sordu. Eski süvari, kardeşinin topu topu 9,2 rublesinin ütüldüğünü, bunun hemen ödenmesi gerektiğini söyleyinceye değin, kaybının korkunçluğunu bir türlü kavrayamadı. Kont, oyunu bitirir bitirmez kazandığı paranın hesabını yapmadan masadan kalktı, pencereye yaklaştı ve kavanozlardan tabaklara mantar boşaltan, mezeleri hazırlayan Liza ile ikisi arasında Asteğmenin akşam boyunca beceremediği şey, yani onunla havadan sudan şeylerden konuşma işi kendiliğinden, rahatça başladı.

Asteğmenin durumu bu sırada hiç de iç açıcı değildi. Anna Fyodorovna, Kont'un, özellikle de gönlünü hoş tutan Liza'nın masadan ayrılmasından sonra öfkesini büsbütün açığa vurmuştu.

Polozov bir şeyler söylemiş olmak için;

— Hanımefendi, paranızı ütmüş olmamız üzücü bir durum. Tek sözcükle vicdansızlık! dedi.

— Kafanızdan bir de yazmalı preferans çıkardınız. Bir türlü anlayamadım. Kâğıt paralarla ne kadar tutuyor demiştiniz?

Eski süvari, oyundan kendisinin de kazançlı çıkmış olmasının etkisiyle sevincini saklayamadı.

— 9,2 ruble. Dokuz ruble, bir de yirmi kapik! Hadi kardeşçiğim, sökülün paraları! Çabuk çıkarın!

— Vereceğim, vereceğim! Beni bir daha böyle apansız kıstıramazsınız. Ancak ben bu kaybımı hayatım boyunca çıkaramam.

Anna Fyodorovna böyle dedikten sonra sallana sallana odasına gitti, dokuz ruble kâğıt parayı alarak geriye döndü, ağabeyinin ısrarla istemesi üzerine hepsini ona verdi. Anna Fyodorovna ile konuşmaya girerse azarlanacağından korkmaya başlamıştı Polozov. O yüzden sesini çıkarmadan, yavaşça masadan kalktı, açık pencerenin önünde konuşmaya dalan Kont ile Liza'nın yanına gitti.

Odada, akşam yemeği tabaklarının konulduğu masanın üstünde, açık pencerelerden esen ılık mayıs rüzgârının arada bir alevlerini salladığı iki mum vardı. Bahçeye bakan pencere aydınlıktı, ama odadakinden başka türlü bir aydınlıktı bu. Yüksek ıhlamurların tepelerinden kayan bir dolunay, altınımsı rengini yitirmiş olarak, üzerinden gelip geçen bulutları aydınlatıyordu. Yollara dizili ağaçların arasından görünen havuzun yüzü ay ışığından dolayı pırıl pırıldı. Kurbağalar havuzda neşeli bir curcuna tutturmuşlardı. Tam pencerenin dibindeki leylak ağacının güzel kokulu, nemli çiçekleri arada bir yavaş yavaş ırgalanıyor, birtakım küçük kuşlar orada uçuşarak kanat çırpıyorlardı.

Liza'ya iyice sokularak alçak pencereye oturan Kont;

— Ne güzel bir manzara, değil mi? dedi. Bahçede gezmeyi sever misiniz?

Liza, Kont'la konuşmaktan ötürü nedense en ufak bir çekingenlik duymuyordu.

— Evet, sabahleyin yedi sularında, ev işleri dolayısıyla dışarı çıktığım zaman annemin yetiştirmesi Pimoçka ile bahçede biraz dolaşırız.

Bir gözü monokllü Kont'un bakışları bahçeden ayrılarak, sık sık Liza'nın güzel yüzünde dolaşıyordu.

— Köyde yaşamak hoş bir şey olmalı! Peki, ay ışığında dolaşmaktan zevk almaz mısınız?

— Hayır. Üç yıl öncesine değin ay doğduğunda dayımla her gece dolaşırdık. Uykusuzluk dedikleri tuhaf bir hastalığa tutulmuştu o zaman. Ay çıktı mı, gözüne uyku girmezdi. Bahçeye bakan şu gördüğünüz oda onundur, penceresi de alçacık, ay ışığı doğrudan doğruya içeriye düşer.

— Tuhaf, o oda sizin değil mi?

— Hayır, ben yalnız bu gecelik oradayım. Benimkinde siz kalıyorsunuz.

Sözlerinin içtenliğini göstermek isteyen Kont, monoklünü gözünden çıkararak;

— Ya, öyle mi? dedi şaşırmışcasına. Aman Tanrım, sizi rahatsız ettiğim için kendimi ömür boyu bağışlamayacağım! Böyle olduğunu bilseydik kesinlikle gelmezdik.

— Neden rahatsız edecekmişsiniz? Tersine, ben çok memnunum. Dayımın odası o denli güzel ve iç açıcı, penceresi de öyle alçak ki, bu gece uyumadan önce orada biraz oturacağım ya da bahçeye çıkıp dolaşacağım.

Kont monoklünü yeniden gözüne taktı, Liza'ya dikkatle baktı. Sanki penceredeki yerine yerleşiyormuş gibi yaparak, ayağını onunkine dokundurmaya çalışırken, bir yandan da; "Ne akıllı kız! Nasıl kurnazca sözü getirip, istersem geceleyin pencerenin önünde kendisini görebileceğimi söyleyiverdi!" diye düşünüyordu. Genç kız, Kont'un gözünde güzelliğinin büyük bir bölümünü yitirdi birden; demek, onu elde etmek bu denli kolaydı!

Kont ağaçlar arasındaki alacakaranlık yollara baktı, düşünceli bir sesle;

— İnsanın sevdiği biriyle böyle bir gece bahçede dolaşması zevklerin en büyüğü olmalı, dedi.

Bu sözler ve Kont'un sanki istemeyerek birkaç kez ayağına dokunması kızcağızı hayli utandırmıştı. Utandığını gizlemek için rasgele bir şeyler mırıldandı:

— Evet ay ışıklı gecelerde gezmek hoştur.

Ama bunu der demez bir tuhaf oldu, mantar boşalttığı

kavanozun ağzını bağladı, tam pencereden uzaklaşmak üzereydi ki, Asteğmen geldi yanlarına. Liza onun ne biçim bir insan olduğunu merak ettiğinden gitmekten vazgeçti.

Asteğmen:

— Ne güzel bir gece! diye başladı konuşmasına.

Liza, "Hep de güzel manzaradan, geceden söz ediyorlar" diye geçirdi içinden. Asteğmen, arkadaşlarının pek beğenmediği, biraz tuhaf ve kendine özgü konuşmasıyla;

— Şu görüntünün güzelliğine bakın! diye ekledi. Ama bütün bu güzellikler sizi bıktırmıştır artık.

— Niçin öyle söylüyorsunuz? Aynı yemek, aynı giysi insanı bıktırabilir, ama güzel bir bahçe hiçbir zaman! Hele gezmeyi seviyorsanız, bir de ay çıkmışsa!.. Dayımın odasından bütün havuz görünür. Ben bu gece zevkle seyredeceğim.

Polozov gelmemiş olsa Liza ile buluşma işini sağlama bağlayacağına inanan Kont, canı sıkılarak;

— Galiba bahçenizde bülbül yok! dedi.

— Hayır, eskiden vardı, ama geçen yıl avcılar birini yakaladılar. Birkaç hafta önce de bir tanesi ne güzel ötüyordu, ama köy korucusu çıngıraklı arabasıyla geçerken kuşcağızı ürkütmüş olmalı. Üç yıl önce dayımla ağaçların çevrelediği şu yolda oturur, bir iki saat bülbül sesi dinlerdik.

Eski süvari konuşan gençlere yaklaştı.

— Bu cırcırböceği sizlere neler anlatıyor bakayım? Bir şeyler yiyelim mi artık, ne dersiniz?

Kont'un sofrada yemekleri övüp iştahla yemesi hanımefendinin neşesizliğini biraz dağıtır gibi oldu, yemekten sonra da subaylar iyi geceler dileyerek odalarına çekildiler. Kont giderken eski süvarinin elini sıktı. Anna Fyodorovna'nın elini öpmeden ayrıldı, bu da iki yaşlı insanın çok garibine gitti. Sıra Liza'ya gelince, gözlerini ona dikip o tatlı gülümsemesiyle gülerek, onun da elini sıktı. Kont'un gözlerini süzüşü Liza'yı yeniden şaşırtıp yüzünü kızarttı. "Çok yakışıklı bir adam, ama kendisine fazla değer veriyor" diye geçirdi içinden.

14

Odalarına döndüklerinde Polozov;

— Sende hiç sıkılma yok mu? dedi. Ben bile bile yanlış oynayarak sayı vermeye çalıştım, durmadan masanın altından seni dürttüm. Sen ne acımasız adammışsın meğer!.. Görmedin mi, kadıncağız ne kadar üzüldü?

Kont bir kahkaha attı.

— İnsanı gülmekten patlatır bu kadın! Nasıl da küsüverdi, fark ettin mi?

Böyle diyerek neşeli bir kahkaha daha attı. Karşısında dikilen Yohan bile başını önüne eğdi, yana dönüp usulca güldü.

Kont gülmesini sürdürüyordu.

— Kah-kah-kah! "Dostum" dediği adamın oğlunu görsün, nasılmış bakalım!

— Çok ayıp ettik. Zavallı kadına acıdım doğrusu.

— Saçma! Sen çok toysun, dostum! Yani yenileyim mi istiyordun? Sonra niçin yenilecekmişim? Bir zamanlar oyun bilmiyordum da yeniliyordum. Buna on ruble derler, oğlum, gözünü dört aç! Hayatta becerikli olacaksın. Yoksa insanı aptal yerine koyarlar.

Polozov ona karşılık vermedi; o sırada Liza'yı düşünmekten başka bir şey istemiyordu canı. Onu son derece güzel ve saf bulmuştu. Giysilerini çıkardı, kendisi için hazırlanmış, yumuşak, temiz yatağa uzandı. Aralıklarından solgun ışıkların sızdığı, şalla örtülmüş pencereye bakarken şöyle düşünüyordu: "Görüyorum da, askerlik onuru, askerlik şanı boş şeylermiş... Mutluluk; kuytu bir köşede, sevgili, akıllı, sade bir kadınla yaşayıp gitmekten ibaret. Sağlam, gerçek mutluluk bu işte!"

Ama Asteğmen, Kont'a bu düşlerinden söz etmedi, hatta Kont'un da Liza'yı düşündüğünü bildiği halde, köylü kızının sözünü hiç açmadı.

Kont odada bir aşağı bir yukarı dolaşıyordu.

— Niçin soyunmuyorsun?

— Bilmem, daha uykum gelmedi. İstersen sen mumu söndür, ben sonra yatarım.

Kont böyle diyerek dolaşmasını sürdürdü.

Geçirdikleri akşamdan sonra kendini her zamankinden daha çok Kont'un etkisinde hisseden, bu yüzden ona karşı isyan duygusu taşıyan Asteğmen, Kont'u kızdırmak için;

— Bilmem, daha uykum gelmedi, dedi.

Sonra Turbin'le konuşuyormuş gibi zihninden şunlar geçti: "Senin şu taranmış kafanın içinde hangi düşüncelerin dolaştığını biliyorum. Kızın ne denli hoşuna gittiği gözümden kaçmadı. Ama sen bu saf, iffetli varlığı anlayacak insan değilsin. Senin tüm istediğin, Mina ile albaylık rütbesi..."

Polozov nerdeyse Kont'la konuşmaya başlayacaktı ki, sonra bu niyetinden caydı. Eğer Kont'un Liza hakkındaki niyeti gerçekten tahmin ettiği gibiyse, onunla tartışacak durumda olmadığını biliyordu. Hatta onunla karşıt görüşte olmaya dahi gücü yetmeyecekti. Onun, son günlerde gittikçe ağır ve dayanılmaz gelmeye başlayan etkisine boyun eğmekten başka çaresi yoktu.

Kont şapkasını giyip kapıya doğru yürüyünce;

— Nereye böyle? diye sordu.

— Ahıra gidip atlara bir bakayım, her şey yerli yerinde mi?

Asteğmen, "Tuhaf! diye geçirdi içinden. Sonra mumu söndürdü, eski dostuna karşı aklına gelen, saçma sapan, düşmanca kıskançlık düşüncelerini kafasından atmaya çalışarak, öbür yanına döndü.

Bu sırada Anna Fyodorovna da her zamanki gibi ağabeyini, kızını, yetiştirmesi Pimoçka'yı kutsayıp öperek odasına çekilmişti. Uzun zamandan beri bunca yoğun bir heyecan duymamış olduğundan, rahatça dua bile edemedi. Toprağı bol olası Kont'un ona hüzün veren, canlı anıları ile onu insafsızca üzen genç Kont'un bıraktığı izlenimler aklından çıkmıyordu bir türlü. Yine de her zamanki gibi soyundu, karyolasının yanındaki masada duran yarım bardak kvasını içti ve yatağına yattı. Sevgili kedisi de sessizce odasına

girmişti o sırada. Anna Fyodorovna kediyi yanına çağırdı, onun mırıltısını dinleyerek okşamaya başladı, ama gene de gözüne uyku girmiyordu.

Anna Fyodorovna uyumasına engel olduğu düşüncesiyle kediyi yanından kovdu. Kedi döşemeye usulca atladı, tüylü kuyruğunu yavaşça kıvırarak, oradan sedirin üstüne zıpladı. O sırada, hanımefendinin odasında döşemede yatan hizmetçi kız Ustyaşka girdi içeriye; keçesini yere serdi, mumu söndürüp köşedeki kandili yaktı. En sonunda hizmetçi kız da horlamaya başlamıştı; ama yaşlı kadının gözüne hâlâ uyku girmiyor, zihni karmakarışık düşünceler içinde çalkanıp duruyordu.

Bir an gözünü kapatmaya görsün, genç Kont'un yüzü şıp diye canlanıyordu hayalinde. Gözlerini açıp kandilin zayıf ışığında komodine, masaya, beyaz giysisine bakınca bu yüz türlü çeşitli görünüşlerle gene karşısına dikiliyordu. Kâh kuş tüyü yatağı onu bunaltıyor, kâh masadaki saatin tiktakları çekilmez oluyor, kâh hizmetçinin hormalası rahatını kaçırıyordu. Bir ara hizmetçiyi uyandırıp horlamamasını söyledi. Kızı Liza, baba-oğul kontlar, oynadıkları kâğıt oyununun izlenimleri, karman çorman yeniden zihnine üşüştü. Kendisini kâh baba kontla birlikte vals yaparken görüyor, yarı çıplak, dolgun, beyaz omuzları gözünün önünde canlanıyor, baba Kont'un öpücüklerini omuzlarında hissediyor; kâh kızını genç Kont'un kollarında düşlüyordu. Ustyaşka yine horlamaya başlamıştı...

"Kalmadı artık o eski günler, insanlar çok değişti. Babası benim için ateşe atılmaya hazırdı, bunu yapması için neden de vardı. Beriki ise, Tanrı bilir, kütük gibi uyuyordur şimdi. Çapkınlık edeyim filan yok; oyunda birkaç ruble kazandı ya, bu ona yeter. Babası diz çöküp, "Ne yapmamı emrediyorsun? Öl de, kendimi öldüreyim!" derdi. Eğer isteseydim öldürürdü de..." diye hayallere dalmıştı ki, ansızın koridorda birinin çıplak ayak sesleri duyuldu. Derken, başına bir örtü alan Liza heyecandan sapsarı, titreye titreye, koşarak girdi odasına, Anna Fyodorovna'nın yatağına düşercesine kapaklandı...

... Annesine iyi geceler dileyen Liza, o geceyi geçireceği dayısının odasına yalnız başına gitmişti. Sırtında beyaz bir bluz vardı, uzun kalın saç örgülerini başörtüsünün altına toplamıştı. Odasına varır varmaz ilk işi mumu söndürmek oldu, sonra penceresinin kepengini açtı, kendi de bir sandalyeye rahatça oturarak, ayın gümüş ışıklarının pırıl pırıl aydınlattığı havuzu dalgın gözlerle seyre koyuldu.

Alıştığı uğraşıları, yakından ilgilendiği şeyler, yepyeni bir aydınlık altında serilmişlerdi gözlerinin önüne. Sevgisi benliğinin bir parçası haline gelen kaprisli annesi, yaşlı ama sevimli dayısı, uşaklar, genç hanımlarını taparcasına seven köylüler, sağmal inekler, danalar, yüreğini büyük bir sevinçle dolduran bütün bu doğal, ona ruh dinginliği veren şeylerin hepsi şimdi ona başka türlü görünüyor; can sıkıcı, hatta çok gereksiz geliyordu. Sanki birisi ona, "Aptal kız, aptal kız! Yirmi yıldır ıvır zıvır işlerle uğraştın, boş yere birilerine hizmet ettin! Yaşam nedir, mutluluk nedir, aramadın!" diyor gibiydi. Aydınlık, kımıltısız bahçenin derinliklerine dalgın gözlerle bakan Liza, o anda bunları her zamankinden daha güçlü, önceki hayallerinden daha çarpıcı olarak düşünüyordu. Peki, onu bu düşüncelere yönelten neydi? Akla ilk gelebileceği gibi, Kont'a karşı gönlünde uyanan aşk değildi bu. Tersine Kont hiç hoşuna gitmemişti. Asteğmen İlyin kolaylıkla onun yerini alabilirdi, ama İlyin gösterişsiz, zavallı, sessiz bir yaratıktı. İster istemez Asteğmeni unuttu, öfke ve sıkıntıyla hayalinde yine Kont'u canlandırdı. Kendi kendine, "Hayır, beklediğim beyaz atlı prens o değil!" diyordu. Onun ülküsü bambaşkaydı. Bu ülkü şu gecenin, şu doğanın ortasında, bu güzellikleri bozmadan sevebileceği, herhangi bir kaba gerçekle yan yana getirilmesi olanaksız, biçim verilmemiş bir varlıktı.

Başlangıçta, yalnız yaşamı, ilgisini çekebilecek insanların yokluğu bilinen etkiyi yapmıştı Liza'ya. Tanrının hepimizin gönlüne eşit olarak koyduğu sevme gücü, onun yüreğinde henüz uyandırılmadan, kımıltısız yatıyordu. Daha sonraları uzun süre, içinde bir şeylerin kıpırdandığını hüzünlü bir

mutlulukla sezmiş, ama gönül hazinesinin kapısını açıp içindekileri başkalarına akılsızca dağıtmaktan korktuğu için bu zenginliği kendi kendine seyretmek zevkiyle yetinmişti. Liza'nın ömür boyu bu pinti mutluluğuyla yaşamasını dileyebilir miyiz? Acaba böylesi daha iyi, daha sürekli olabilir mi? O halde gerçek ve en güzel aşk bu değilse nedir?

"Tanrım!" diye düşünüyordu Liza, "Mutluluğumu, gençliğimi tümüyle elimden kaçırdım mı? Bir daha çıkmayacak mı karşıma mutlu olma fırsatı? Hiçbir zaman çıkmayacağı doğru mu?" Gözlerini kaldırıp ayın çevresindeki aydınlık haleye baktı. Dalga dalga beyaz bulutlar yıldızları örtmüş, aya doğru yürüyordu. "Eğer ay şu kıyıdaki beyaz bulutçuğa değerse, kaygılarım doğru demektir" diye geçirdi içinden. Bulanık bir sis perdesi aydınlık toparlağın alt yarısını sıyırarak çabucak geçti. Çayırlarda, ıhlamur ağaçlarının tepelerinde, havuzda ay ışığı hafifçe donuklaştı; ağaçların koyu gölgeleri aydınlık yerlerle karıştı. Sanki doğayı loşluğa boğan bu kederli gölgeyi taklit edercesine, yaprakların üzerinden bir esinti geçti; çiyli otların, ıslak toprağın, çiçeklenen leylak ağacının kokusunu sürükleyerek oturduğu pencereye kadar getirdi.

Liza kendi kendini, "Hayır, doğru değil! Eğer bu gece bülbül öterse, bütün bu düşündüklerimin saçma sapan şeyler olduğunu anlayacağım, o zaman umudumu kesmemem gerekir" diye avutuyordu. Böylece birilerini bekliyormuş gibi, uzun zaman, sessizce oturdu; çevresinde her şey yeniden aydınlanıp canlandı, bulutlar yeniden birkaç kez ayı örttü, doğa üst üste kararıp aydınlandı. Ta havuzun aşağılarından gelen bir bülbül sesi çınlayan şakımasıyla onu uyandırıncaya değin, Liza pencerenin önünde oturduğu yerde öylece uyuyakalmıştı. Bülbülün ötüşüyle araladı gözlerini. Önünde açılıveren bu dingin, aydınlık doğayla gizemli bir biçimde kaynaşan ruhu yeni bir coşkuyla dolup taştı. Başını ellerine dayadı. Azap veren tatlı bir hüzün yüreğini eziyordu. Karşılığını bulamamış, temiz, engin bir aşkın hafifletici yaşları doldu gözlerine. Başını, pencere kena-

rında çaprazladığı kollarının üzerine koydu. Sevdiği bir dua kendiliğinden dudaklarından döküldü; ıslak gözlerle yeniden uykuya daldı.

Bir elin eline dokunmasıyla uyandı ansızın. Gözlerini açtı. Bu elin dokunuşu önce hafif ve hoştu. Sonra gittikçe daha çok sıkmaya başladı. Bir anda gerçeği kavrayarak bir çığlık attı, yerinden sıçradığı gibi olanca hızıyla odasından dışarı fırladı. Liza oradan uzaklaşırken, odanın penceresi önünde, bahçede dikilen; ay aydınlığında açıkça seçilebilecek durumdaki Kont Turbin'i tanımış mıydı? Bunu kendisi de bilmiyordu.

15

Gerçekten Kont'tu bu. Kızın çığlığı üzerine gece bekçisinin çitin ötesinden düdük çaldığını işitince, yakayı ele veren bir hırsız tedirginliğiyle sağına soluna bakmaksızın, çiyli ıslak otlarda koşmaya başladı; o hızla bahçenin derinliklerine daldı. Aklı başından oynamış bir biçimde; "Ah, ben ne aptalım! Korkuttum onu. Yavaşça seslenerek uyandırmalıydım. Ah, beceriksizin, hayvanın biriyim ben!" diye söyleniyordu. Bir ara durarak kulak kabarttı. Kumlu yollardan sopasını sürükleye sürükleye yürüyen bekçi, bahçe kapısından içeri girmişti. Gizlenmeliydi. Havuza doğru yürüdü. Ayaklarının ıslanmasına aldırmaksızın yere çömeldi, olanları ta başından beri gözünün önüne getirmeye çalıştı...

Bahçeye ilk girişinde, çiti aştıktan sonra, gözleriyle Liza'nın penceresini aramış; onun orada oturduğunu görmüştü. En ufak çıtırtıya kulak vererek pencereye birkaç kez yaklaşıp uzaklaşmış, böyle ağırdan alışına kızan Liza'nın onu sabırsızlıkla beklediğini düşünmüş, en sonunda utangaç köylü kızının uyuyor numarası yaptığı kanısına varmıştı. Bu kararla ona doğru yaklaşınca kızın uyuduğunu açıkça görmüş, ama nedense şaşkınlık içinde yeniden geriye kaçmış, ancak korkaklığından ötürü kendini ayıplayarak, son bir kararla Liza'nın yanına gitmiş, o kararla da elini tutuvermişti...

Bekçi öksürüp boğazını temizleyerekten bahçe kapısını gıcırdatarak açtı, dışarı çıktı. Bunun ardından Liza'nın pencere kanatları kapandı, içerden kepenkler indirildi. Kont bunları içi burkularak seyrediyordu. Her şeye yeniden başlamak için neler vermezdi ki! İkinci bir fırsat çıksa böyle aptalca davranır mıydı? "Olağanüstü bir kız! Körpe mi körpe, nefis bir parça. Nasıl da elden kaçırdım!.. Budalanın biriyim ben!" diye düşündü. Artık uykusu muykusu kalmamıştı. Canı sıkılan bir adamın kararlı adımlarıyla, ıhlamur ağaçlarının çevrelediği yolda rasgele yürümeye başladı.

O büyülü gece; aşka çağrı ve durgun bir hüzünden oluşan armağanını ona da vermişti. Killi toprağının şurasından burasından otların fışkırdığı, üzerine kuru dalların döküldüğü yol, ıhlamurların sık yapraklarının arasından düşen soluk ay ışığı dolayısıyla alaca bulaca aydınlıktı. Kıvrılmış bir ağaç dalı, Kont'un başının üstünde sanki bir yanından beyaz yosunla kaplanmış gibi parlıyordu. Gümüşlenen yapraklar arasında birileri fısıldaşıyor gibiydi. Konakta bütün ışıklar sönmüş, sesler kesilmişti; sanki bir bülbül tek başına bu engin, sessiz boşluğu ötüşüyle doldurmaya çalışıyordu. Bahçenin kokulu serinliğini ciğerlerine çeken Kont, "Tanrım, bu ne gece! Bu ne mucize dolu bir gece! Ama içimde nedense bir sıkıntı var. Ne kendimden ne çevremdekilerden, ne de yaşamaktan zevk alıyorum. Hiç mi hiç mutlu değilim! Ne güzel, ne sevimli bir kızdı oysa! Belki de gücenmiştir bana..." diye geçirdi içinden. Birden kafasının içi karıştı; kendini, bahçede köylü kızı Liza ile yan yana, çeşitli garip durumlarda gözünün önüne getirdi; sonra Liza'nın yerini sevgilisi Mina'sı aldı. "Ben ne aptalım! Belinden sarılıp öpüvermeliydim!" diye düşündü; o pişmanlık içinde, arkadaşıyla birlikte kaldığı odaya döndü.

Asteğmen daha uyumamıştı. Yatağında döndü, yüzünü Kont'a çevirdi.

Kont;

— Uyuyor musun? diye sordu.

— Hayır.

— Bilsen az önce neler oldu, anlatayım mı?

— Anlat.

— Hayır, anlatmayayım daha iyi... Ya da dur anlatayım. Ayağını topla biraz.

Kaçırdığı fırsata gerçekten boş verircesine, canlı bir gülümseyişle arkadaşının yatağının ucuna ilişti.

— Söyleyeceklerime inanacak mısın bilmem! Şu bizim hanım kız bana buluşma önerisinde bulundu.

Polozov;

— Ne diyorsun? diye bağırarak yatağında doğruldu.

— Bak, dinle.

— Nasıl olur? Ne zaman? İnanmıyorum sana!

— İster inan, ister inanma. Siz oyunun hesabını yaparken, kız bana geceleyin pencerenin önünde bekleyeceğini, benim odasına girebileceğimi söyledi. Gör işte, becerikli adam diye kime derler! Sen orada moruklarla otura dur, biz ne işler çevirdik! Kendi kulağınla işittin, geceleyin pencerenin önünde oturacağını, havuzu seyredeceğini, senin yanında da söylemedi mi?

— O bunu o amaçla söylememiştir herhalde.

— Öyle mi, değil mi; bilmem. Bu sözleri söylediğini sen de duydun... Belki de her şey birdenbire olsun istememiştir de, bana öyle gelmiştir. Ama korkunç bir şey oldu. Düpedüz salaklıktı benim yaptığım!

Kont böyle diyerek kendini hor görürcesine gülümsedi.

— E, neler oldu? Anlatsana hadi!

Kont, Liza'nın yanına kararsızlık içinde yaklaşıp uzaklaşmalarını atlayarak her şeyi olduğu gibi anlattı.

— Bu güzel fırsatı kendi beceriksizliğim yüzünden kaçırdım. Daha yürekli olmalıydım. Çığlık atarak pencereden kaçtı.

Üzerinde sürekli ve güçlü bir etki bırakmış olan Kont'un gülümsemesine beceriksiz bir gülümsemeyle karşılık veren Asteğmen;

— Demek bir çığlık attı ve kaçtı, öyle mi? dedi.

— Evet. Hadi, uyuyalım artık.

Asteğmen yeniden sırtını ona döndü, sesini çıkarmadan on dakika kadar yattı. Bu sırada ruhunda neler olup bittiğini Tanrı bilir. Ama yeniden Kont'a doğru döndüğünde, yüzünde tam bir kararlılık okunuyordu.

— Kont Turbin! dedi sesi titreyerek.

Kont'un sesi sakindi.

— Bir şey mi var? Sayıklıyor musun yoksa? Ne diyorsun Polozov?

— Kont Turbin! Siz alçağın birisiniz!

Polozov bu sözleri yüksek sesle söyledikten sonra ayağa fırladı.

16

Ertesi gün bölük yola çıktı. Subaylar ev sahiplerini görmeden konaktan ayrıldılar, onlarla vedalaşmadılar bile. Birbirleriyle de konuşmuyorlardı. İlk konaklama yerinde düello yapmaları kararlaştırıldı. Ama alayda herkesin sevdiği, iyi bir arkadaş, mükemmel bir binici olan, Kont'un düello tanığı Yüzbaşı Şults işi öyle ayarladı ki, düello yapılmadığı gibi, alayda hiç kimsenin bundan haberi bile olmadı. Hatta Turbin ile Polozov, aralarında eski dostluk ilişkileri kalmamış da olsa, birbirlerine gene senlibenli davrandılar; eskisi gibi yemeklerde, partilerde arkadaşlıklarını sürdürdüler.

Üç Ölüm

1

Mevsimlerden güzdü. Büyük yolda iki araba tırısla koşturuyordu. Öndeki posta arabasında iki kadın oturmaktaydı: Biri zayıf, solgun yüzlü bir hanımefendi; öteki ise parlak kırmızı yanaklı, gürbüz hizmetçisi. Hizmetçinin kısa kesilmiş kuru saçları soluklaşmış şapkasının altından ikide bir dışarı kaçıyor; kızcağız delik eldivenli kızarık elleriyle rüzgârda uçuşan saçlarını ikide bir de düzeltiyordu. Havlu atkısıyla örttüğü iri göğüsleri gençliğinin, sağlıklı oluşunun birer belirtisi gibiydi; canlı kara gözleri kâh pencerenin ötesinde hızla geçen tarlalarda geziniyor, kâh hanımına ürkek ürkek bakıyor, kâh arabanın köşelerinde tasayla dolaşıyordu. Hanımefendinin file içinde arabanın tavanına asılmış şapkası burnuna değecekmiş gibi, bir ileri, bir geri gidip gidip geliyordu. Kızın dizlerinin üstünde bir köpek yavrusu vardı. Ayaklarını döşemede duran bir kutunun üstüne koymuştu; araba sarsıldıkça yayların çıkardığı gıcırtı ile camların şıngırtısına uygun olarak, zor işitilir bir sesle bu kutuyu tıkırdatıyordu.

Hanımefendi ellerini dizlerinin üstünde kenetlemiş, gözlerini yummuştu. Sırtına yerleştirilen yastıklara yaslanmış otururken usul usul sallanıyor, yüzünü belli belirsiz buruşturarak derinden derine öksürüyordu. Gecelik beyaz bir başörtüsü; ince, sarımsı boynuna bağladığı mavi bir eşarbı vardı. Düzgün bir ara çizgisi başörtüsünün altına doğru düzgün pomatlı sarışın saçlarını ikiye ayırıyordu. Bu geniş çizginin beyazlığında ölümü düşündüren soğuk bir hava vardı. Pörsük, biraz da

sararmış derisi yüzünün ince, biçimli girinti çıkıntılarını gevşek bir biçimde sarıyor; yanaklarında, elmacık kemikleri üzerinde hafifçe kızarıyordu. Dudakları kuruydu, kıpır kıpır ediyordu durmadan. Seyrek kirpikleri kıvrılmaksızın dik dik duruyordu. Mantosu, düşük göğsünde düz çizgiler yapmıştı. Gözlerinin kapalı olmasına karşın yüzü yorgunluk, sinirlilik, çoktandır çekmeye alıştığı bir acıyı anlatıyordu.

Dirseklerini iki yana dayayan uşak önde, arabacının yanında uyukluyordu. Posta arabacısı keyifli keyifli bağırarak, ter içinde kalmış dörtlüğü* sürüyor, ara sıra arkadaki kupa arabasında bağırıp duran öbür arabacıya dönüp bakıyordu. Şunların geniş koşut (paralel) izleri balçıkla kaplı yolda düzgün iki çizgi halinde hızla uzayıp gidiyordu.

Gök, kül rengi ve soğuktu; tarlalara, yola rutubet kokan bir karanlık çökmüştü. Arabanın içi boğucu sıcaktı, havasına, kolonya ve toz kokusu sinmişti.

Hasta, başını geriye atıp gözlerini yavaşça açtı. İri gözleri ışıl ışıldı; çok güzel, koyu bir rengi vardı gözlerinin. Ayağına hafifçe değen, hizmetçinin mantosunun ucunu, güzel, zayıf eliyle sinirli sinirli iterek;

— Öf, gene uyandırdın beni! dedi.

Ağzı tuhaf bir biçimde çarpıldı. Matriyoşa iki eliyle birden mantosunun eteklerini topladı, güçlü bacakları üstünde doğrulup biraz geriye oturdu. Taze yüzü parıltılı bir kızıllığa büründü. Hastanın güzel koyu gözleri, hizmetçinin hareketlerini kıskançlıkla izliyordu. O da iki eliyle oturduğu yere dayandı, daha arkaya oturmak için doğrulmak istedi, ama bunu gücü yetmedi. Ağzı çarpıldı; zavallı bir insanın kötücül, karanlık, alaycıl anlatımı yayıldı yüzüne.

— Biraz yardım edeyim demezsin değil mi? diye söylendi. Ah, İstemez istemez! Kendim kalkarım; yalnız, arkama şu çuvallarını koyma lütfen!.. Tamam, yeter, beceremiyorsan bırak daha iyi!

Gözlerini kapadı, sonra yeniden açarak hizmetçisine

* Dört at koşulu araba ya da kızak. – ç.n.

baktı. Matriyoşa da ona bakarken kırmızı, alt dudağını ısırıyordu. Hastanın göğsünden derin bir "Ah!" yükseldi, ama bu iç çekmesi daha sona ermeden öksürüğe dönüştü. Kadın yüzünü geriye çevirdi, buruşturdu, iki eliyle göğsünü tuttu. Öksürüğü geçince gözlerini yeniden yumdu, kımıldanmadan oturmasını sürdürdü. Matriyoşa atkısının altından tombul elini dışarı çıkardı, göğsünde istavroz işareti yaptı.

Hanımefendi hemen gözlerini açarak sordu:

— Nedir o?

— Menzil hanı, efendim.

— Neden istavroz çıkardığını soruyorum sana!

— Kilise gördüm de, efendim.

Hasta kadın yüzünü pencereye döndü; arabanın, çevresini dolaştığı büyük köy kilisesine dik dik bakarak usulca istavroz çıkarmaya başladı.

Posta ve kupa arabaları arka arkaya hanın önünde durdular. Kupa arabasından hasta kadının kocası ile doktoru inerek posta arabasına yaklaştılar.

Doktor kadının nabzına bakarken;

— Kendinizi nasıl hissediyorsunuz? diye sordu.

Kocası da Fransızca;

— Ee, nasılsın dostum, yorulmadın ya? dedi. İnmek ister misin?

Matriyoşa çıkınları topladı, konuşulanları dinlememek için bir köşeye çekildi.

Hasta kadın arabadan inmeye niyetli görünmüyordu. Kocasının sorusuna;

— Pek iyi değilim, diye karşılık verdi. Her zamanki gibi. Siz gidin, ben arabada kalacağım.

Kocası biraz daha bekledikten sonra hana doğru yürüdü. Matriyoşa arabadan fırlayıp çıktı, çamurların içinden ayaklarının ucuna basa basa hanın kapısına doğru koştu.

Hasta, pencerenin önünde dikilen doktoruna;

— Kendimi iyi hissetmiyorum ama bu sizin kahvaltı yapmanıza engel değil. Buyurun, siz de gidin, diyerek hafifçe gülümsedi.

Doktor onun yanından sessizce uzaklaşıp hanın merdivenlerinden çabuk çabuk tırmanırken, kadın kendi kendine söyleniyordu:

— Hiçbirinin bana aldırdığı yok. Sağlamlar hastanın halinden ne anlar! Ah, aman Tanrım!

Hasta kadının kocası, doktorla karşılaşınca ellerini neşeli bir gülümsemeyle ovuşturdu.

— Bakın, Edvard İvanoviç. Yemek sepetini getirmelerini emrettim. Bir şeyler atıştıralım mı? Ne dersiniz?

— İyi olur, derim.

Adam sesini alçaltıp kaşlarını kaldırarak sordu.

— Ee, hastanın durumu nasıl?

— Söylemiştim, değil İtalya'ya, kesinlikle Moskova'ya bile yetişemez. Hele bu havada!

Hastanın kocası yüzünü bir eliyle kapadı, inler gibi;

— Ne gelir elden! Ah, aman Tanrım! Aman Tanrım! dedi.

Sonra da yemek sepetini getiren adama seslendi;

— Buraya getir!

Doktor pişmanlıkla omuz silkti.

— Karınızı keşke yerinden hiç kıpırdatmasaydık. Evinizde kalsaydı.

Öbürü kendini savunmaya çalıştı!

— Söyleyin Allah aşkına, ben daha ne yapabilirdim? Biliyorsunuz, evde kalması için ne kadar uğraştım! Etkili ilaçlardan, yalnız bırakmak zorunda kalacağımız çocuklardan, işlerimin çokluğundan söz ettim; beni dinlemek bile istemedi. Sağlam biriymiş gibi yurtdışında yaşama tasarıları kuruyor. Kendisine durumunu açıkça söylemek, doğaldır ki, onu öldürmek olurdu.

— Vasili Dmitriç, şunu iyice bilin, karınız artık ölmüştür. Akciğerleri olmazsa insan yaşayamaz; akciğer ise yeniden büyümez. Üzücü bir durum, ama ne yaparsınız! Bizim çabamız, son dakikalarını elden geldiğince rahat geçirmesi içindir. Ayrıca bir de papaz bulmamız gerekiyor.

— Ah, aman Tanrım!.. Ona son olarak ne istediğini sorarken düşeceğim durumu gözünüzün önüne getirin. Ne

derseniz deyin, ona bunu söyleyemem. Ne kadar iyi bir insan olduğunu siz de biliyorsunuz.

Başını anlamlı anlamlı sallayan doktor;

— Gene de onu yolculuğa kışın çıkmaması konusunda ikna edin. Yoksa yolda işi bitik, dedi.

Hancının kızı başına kışlık atkısını atmış, arka merdivenin çamurlu sahanlığında tepinerek bağırıyordu:

— Aksiyuşa, Aksiyuşa, hadi gel! Şirkinskli hanımefendiyi görelim. İnce hastalıktan Avrupa'ya götürüyorlarmış. Ömrümde hiç veremli görmedim.

Aksiyuşa eşikten atladı, ikisi el ele tutuşarak dışarıya çıktılar. Yavaş adımlarla posta arabasının yanından geçerlerken perdesi inik pencereye baktılar. Hasta, onlara başını döndürdü, ama iki kızın kendisine baktığını fark edince kaşlarını çattı, yüzünü arkaya çevirdi.

— Vay anacı-ğı-m! dedi hancının kızı. Ne güzel, pırlanta gibi bir kadındı! Ama şimdi mum gibi erimiş. İnsan bakmaya korkar. Sen de gördün değil mi, Aksiyuşa?

Aksiyuşa onu doğruladı:

— Ne kadar da çökmüş! Gözleri iyice çukurlarına kaçmış. Hadi bir daha bakalım! İşte, işte, yüzünü arkaya çevirdi, ama ben gene gördüm. Çok yazık! Sen de acıdın mı, Maşa!

Maşa arkadaşının sorusuna yanıt olarak;

— Öf, ne çok çamur var! dedi.

Sonra ikisi yan yana hana doğru koştular.

O sırada hasta şöyle düşünüyordu: "Anlaşılan korkulacak biri olmuşum. Hemen yola çıkmalıyım. Çok geçmez, yurtdışında iyileşirim."

Lokmasını çiğneye çiğneye posta arabasına yaklaşan kocası;

— Ee, nasılsın dostum? diye sordu bir daha.

Hasta kadın; "Hep aynı soru, durmadan da yer, içer." diye düşündü. Dişlerinin arasından;

Eh, şöyle böyle, diye mırıldandı.

— Biliyor musun dostum? Korkarım, bu havada yollar-

da daha kötüleşeceksin. Edvard İvanoviç de aynı kanıda. İstersen geriye, evimize dönelim.

Kadın öfkeli öfkeli susuyordu.

— Hava düzelir, yollar bataklık durumundan kurtulur, sen daha da iyileşirsin. O zaman hep birlikte gider, güzel bir tatil geçiririz.

— Beni bağışla. Seni hiç dinlemeseydim, şimdi çoktan Berlin'deydim. Üstelik tümüyle iyileşmiştim.

— Ne yaparsın, meleğim? Biliyorsun o zaman fırsat bulamadık. Ama şimdi bir ay daha dişini sıksan iyice düzelirsin. Ben de işlerimi düzene koyduktan sonra çocukları yanımıza alır…

— Çocuklar turp gibi, bense değilim.

— Biraz anlayışlı ol, şekerim. Bu hava sağlığına hiç yaramaz, yolda iyice bozulabilirsin. Hiç olmazsa evde…

Hasta kadın, kocasının sözünü yine sertçe kesti:

— Evde ne? "Evde ölmek daha mı kolay!" demek istiyorsun?

Ama "ölmek" sözü onu korkutmuş olmalı ki, kocasına yalvarırcasına, sorar gibi baktı. Adam gözlerini önüne indirdi, sustu. Kadının ağzı çocukça büzüldü, gözlerinden yaş boşandı. Kocası atkısına sarınarak arabadan uzaklaştı.

Kadın;

— Hayır, gitmek istiyorum, dedi.

Gözlerini göğe kaldırdı, ellerini kenetledi, kendi kendine şu sözleri fısıldamaya başladı:

— Ulu Tanrım, bütün bunlar neden? Neden kulunun çektiği bu acılar?

Gözlerinden durmadan yaşlar akıyordu. Tanrıya uzun uzun yalvardı, yakardı, ama göğsü hep ağrıyor, sıkışıyordu. Gökyüzü, tarlalar, yol, hep öyle külrengi, bulanıktı. Her yere güz sisi, ne daha az, ne daha çok, çamurlu yollara, damlara, posta arabasına, gür neşeli sesleriyle konuşarak posta arabasını yağlayan, şuraya buraya koşuşan arabacıların tulumlarına iniyor, her şeyi boz bir renge boyuyordu…

2

Araba koşulmuştu, ama arabacı ağırdan alıyordu. Adam bir ara arabacıların kaldıkları kulübeye daldı. Burası bunaltıcı sıcak, karanlık bir yerdi; havası ağırdı. İçerisi pişmiş ekmek, kapuska, koyun postu, insan kokuyordu. Küçücük izbeye beş-on arabacı doluşmuştu, aşçı kadın ocağın yanında yemek işleriyle uğraşıyordu. Fırının üstünde ise koyun postlarına sarınmış hasta bir adam yatmaktaydı.

Kırbacı kemerine sokulu, tulum giymiş genç arabacı odaya girince, hastaya;

— Hvedor* Dayı! Hvedor Dayı! diye seslendi.

Arabacılardan biri;

— Ne bağırıp duruyorsun, kalın kafalı. Görmüyor musun adam hasta? Fedka ile bir alıp vereceğin mi var! Hadi git, seni arabada bekliyorlar, diye çıkıştı.

Saçlarını arkaya atıp kemerindeki eldiveni düzelten delikanlı, berikini;

— Çizmelerini isteyecektim, kendiminkiler iyice eskidi de, diye yanıtladı.

Sonra ocağa doğru yürüdü.

— Hey, Hvedor Dayı! Uyuyor musun?

Zayıf bir ses oradan;

— Ne var, ne istiyorsun? diye karşılık verdi.

Sonra kızıl, sıska bir yüz fırının üzerinden eğildi. Kıllarla örtülü, zayıf, sararmış elleriyle kirli gömleğini, sivri omzu üzerinden sarkan cepkenini düzeltti.

— Su verin bana... Sen ne istiyordun, yeğenim?

Delikanlı bir çanak su verdi. Ağırlığını bir bacağından öbürüne devirerek;

— Şey... Fedka, sana belki yeni çizme gerekmez şimdi, dedi. Yola gitmeyeceksen onları bana verir misin?

Hasta adam yorgun başını, içinde suyun ışıldadığı çana-

* Fiyodor adının köylülere söyleniş biçimi. – ç.n.

ğın üstüne eğdi, seyrek sarkık bıyıklarını loş suya daldırarak zayıf, kanmaz bir biçimde içti.

Karmakarışık sakalı kir içindeydi; ölgün, donuk gözlerini genç arabacının yüzüne güçlükle doğrulttu. Suyu içince ıslak dudaklarını silmek için elini kaldırmak istedi, ama bunu yapamadı, ağzını cepkenin yenine sildi. Konuşmaksızın, burnundan soluyarak gücünü toplamaya çalışırken delikanlının gözlerine süzgün süzgün bakıyordu.

Genç arabacı;

— Yoksa çizmelerini bedavaya başkasına mı söz verdin? dedi. Yolda ayaklarım ıslanacak; terslik bu ya, hemen işim de var. Kendi kendime, bak Serega, dedim, gel sen Fedka'nın çizmelerini iste, belki artık onun işine yaramaz... Yoksa kendin mi kullanacaksın çizmeyi? Hadi yanıt ver bana!..

Hastanın göğsünde bir şey sıkışıp hırlamaya başladı, adam ikiye büküldü. Gıcık verici, sonu gelmez öksürükten boğulacak gibiydi.

Aşçı kadın ansızın, kulakları çınlatırcasına, öfkeyle bağırdı:

— Nasıl kullansın gayri? İki aydır fırının üstünden inmiyor! Nasıl öksürdüğünü görmüyor musun? Zavallının ta içine işlemiş. Çizmeleri nerede kullanacak? Yepyeni şeylerle gömülecek değil ya... Zamanı çoktan geldi hani! Tanrım, sen bu ihtiyarın kusurlarını bağışla! Görüyorsunuz, nasıl uğunuyor. Onu başka bir eve mi götürmeli, ne yapmalı!.. Böyleleri için hastaneler varmış, diyorlar. İş mi yani, bütün köşeyi tuttu, tamam! İnsana soluk aldırmazlar. Bir de temizlik istemezler mi insandan!

Posta sürücüsü kapıdan seslendi:

— Hey, Serega, hadi arabanın başına gel! Efendiler seni bekliyorlar.

Serega, hasta ihtiyarın yanıtını beklemeden gitmek istedi, ama beriki öksürükler arasında ona bir şeyler söylemek istediğini gözleriyle işaret etti.

Öksürüğünü bastırıp biraz dinlenince;

— Serega, çizmeleri al, dedi.

Sonra hırıltılı sesiyle;

— Yalnız, ölünce mezarıma taş koydur, diye ekledi.

— Teşekkür, dayı, çizmeleri alıyorum, taşı da koyduracağım. Yemin ederim...

Hasta bir daha zorlanarak;

— Bakın, çocuklar, siz de işittiniz, dedi.

Sonra gene iki büklüm eğilerek öksürmeye başladı.

Arabacılardan biri;

— Tamam, işittik, dedi. Serega, hadi git artık, yoksa postabaşı gene koşar gelir. Biliyorsun, Şirkinskli hanımefendi ağır hasta.

Serega, ayağına büyük gelen delik çizmelerini hızla çıkarıp iskemlenin altına fırlattı. Fiyodor Dayı'nın yeni çizmeleri ayaklarına tıpatıp uygun gelmişti, bunlara baka baka arabaya doğru seğirtti.

Serega, arabanın sürücü yerine çıkıp dizginleri toplarken, elinde boya çanağı tutan bir arabacı;

— Ne çizme ya! dedi. Getir, şunu bir güzel boyayayım! Bedava verdi demek?

Serega ayağa kalktı, paltosunun eteklerini kıvırdı:

— Kıskandın mı? Bak hele şuna!

Sonra kamçısını sallayarak atları sürdü.

— Hadi, aslanlarım!

Yolcuları, bavulları, öteki yükleriyle birlikte posta ve kupa arabaları, kurşun rengi sonbahar sisinde yavaş yavaş gözden kaybolarak ıslak yolda koşmaya başladılar.

Hasta arabacı, havasız kulübede fırının üzerinde kaldı. Doya doya öksüremeden, son gücünü toplayarak öbür yana döndü, sessizleşti.

Akşama kadar kulübeye girdiler, çıktılar, öğle yemeği yediler; hastadan hiç ses yoktu. Yatmadan önce aşçı kadın fırının üstüne tırmandı, yaşlı adamın bacakları üzerinden gocuğunu çekti.

— Sen bana kızma, Nastasya! dedi hasta. Çok sürmez, köşeyi boşaltırım.

— Ziyanı yok, sen canını sıkma... Hvedor Dayı, söyler misin neren ağrıyor?

— Hep karnım ağrıyor. Allah bilir, hastalığım nasıl bir şey...

— Öksürdüğüne göre, korkarım, boğazın da ağrıyordur!

— Ağrımayan nerem var ki! Ecel geldi, baş ağrısı bahane. Ah, aman karnım!

Fırının üstünden inerken hastanın üzerine cepkeni düzelterek örten Nastasya;

— Bacaklarını ört, ha şöyle! dedi.

Geceleyin bir kandil kulübeyi ölgün ölgün aydınlatıyordu. Nastasya ile on kadar arabacı –kimi yerde, kimi iskemlelerin üzerinde– horultuyla uyuyorlardı. Yalnız hasta adam hafif hafif hırıldıyor, öksürüyor, fırının üzerinde bir o yana, bir bu yana dönüyordu. Sabaha doğru büsbütün sessizleşti.

Sabahın alacakaranlığında aşçı kadın uykulu uykulu gerinirken şöyle anlatıyordu:

— Düşümde bu gece şaşılacak bir şey gördüm. Hvedor Dayı fırının üzerinden inmiş, avluya odun kesmeye çıkmış. "Nastasya, ver şu baltayı" diyor, "sana yardım edeyim". "Sen odun kırabilir misin?" diyorum. Ama elimden baltayı kapıyor, vurmaya başlıyor. Öyle atik, öyle becerikli kırıyor ki, yongalar havada uçuşuyor. "Nasıl olur?" diyorum, "sen hasta değil miydin?" "Hayır, ben sağlamım," diyor. Sonra baltayı öyle bir savurdu ki, ödüm patladı sandım. Bir çığlık atmışım, o sırada gözlerimi açtım. Ne dersiniz, adamcağız ölmüş müdür? Hvedor Dayı! Hvedor Dayı! İşitiyor musun beni?

Fiyodor'dan ses çıkmıyordu.

Uyanan arabacılardan biri;

— Öldü mü yoksa? dedi.

Ocağın üzerinden sarkan kızılımsı kıllı cılız kol, soğuk ve sarımtıraktı.

— Ölmüş herhalde, gidip hancıya söylemeli.

Fiyodor'un akrabası yoktu, kimsesizdi. Ertesi gün koru-

luğun ötesindeki yeni mezarlığa gömdüler. Nastasya gördüğü rüyayı, Fiyodor Dayı'nın öldüğünü ilk olarak kendisinin bildiğini, birkaç gün her önüne gelene anlattı.

3

Bahar gelmişti. Kentin ıslak sokaklarında, gübreli buzlar arasından şen derecikler şırıldıyordu. Giysilerin renkleri, yürüyen insanların konuşmaları parlak ve canlıydı. Çitlerin arkasındaki bahçeciklerde ağaçların tomurcukları patlamak üzereydi. Serin esintiyle birlikte dallar belli belirsiz sallanıyordu. Duru damlalar dallardan süzülüyor, sonra yere düşüyordu. Serçeler karmakarışık cıvıldaşıyor, küçücük kanatlarıyla pır pır ediyorlardı. Çitlerin, evlerin, ağaçların güneş düşen yerlerinde her şey kımıl kımıl, ışıl ışıldı. Yeri göğü dolduran tüm canlılar insanların yüreklerindeki aynı sevinçle, aynı yaşama isteğiyle doluydu.

Ana caddelerin birinde, büyük bir konağın önüne taze saman serilmişti. Evde, yurtdışına gitmek isteyen o ölümcül hasta hanımefendi yatıyordu.

Odalardan birinin kapalı kapısının arkasında hastanın kocası ile yaşlı bir kadın ayakta beklemekteydiler. Sedirde, elinde katlanmış bir şey tutan bir papaz, gözlerini yummuş oturuyordu. Köşedeki Voltaire tipi koltukta yatan ihtiyar bir kadın –hasta kadının annesi– acı gözyaşları dökmekteydi. Yanında dikilen hizmetçinin elinde temiz bir mendil vardı. Hanımı isterse diye getirmişti. Bir başka hizmetçi, ihtiyarın şakaklarını ovuyor, serinletmek için başörtüsünün altına, kır saçlarına üflüyordu.

Hasta kadının kocası, kendisiyle birlikte kapının arkasında duran yaşlı kadına;

— Hadi, İsa yardımcınız olsun, dedi. Size çok güveni vardır, ayrıca onunla nasıl konuşacağınızı biliyorsunuz. Sizden bütün istediğim, onu tam olarak ikna etmeniz, ölüme hazırlamanız.

Kadına kapıyı açmak üzereyken kuzeni olan yaşlı kadın

onu durdurdu, mendilini birkaç kez gözlerine bastırarak başını salladı:

— Umarım, ağladığım belli olmaz.

Böyle diyerek kapıyı açtı, iç odaya girdi.

Hasta kadının kocası çok heyecanlıydı, hayli yorgun görünüyordu. Koltukta ağlayan ihtiyar annenin yanına gitmek için yürümüştü ki, ona birkaç adım kala durarak geriye döndü, odada biraz gezindikten sonra papaza doğru yürüdü. Papaz adama baktı, kaşlarını kaldırıp ah çekti. Bu sırada kır düşmüş ufak sakalı kalkıp indi.

Adam;

— Aman Tanrım, diyerek içini çekti.

— Ne gelir elden?

Böyle söylerken kaşları ve sakalcığı bir daha havaya kalktı, indi.

Adam hemen hemen umutsuzluk içindeydi.

— Kaynanamın durumunu görüyorsunuz. Nasıl dayanacak, bilmem. Onun gibi sevmek, görülmedik bir şey. Peder, lütfen kadıncağızı yatıştırıp evden gitmesini sağlar mısınız?

Papaz ayağa kalktı, yaşlı kadına, hastanın annesine yaklaştı.

— Efendim, anne yüreğindeki duyguların derinliğini Tanrıdan başka kimse bilemez! Şurası bir gerçek ki, Tanrı bağışlayıcıdır.

Kadın sakinleşinceye kadar papaz konuşmasını sürdürdü:

— Tanrı esirgeyicidir. Size şunu arz edeyim, benim köyde, Mariya Dmitrevna'dan daha ağır hasta bir adam vardı. Ama inanır mısınız, bir gün cahil bir esnaf, otlarla onu kısa zamanda iyileştirdi. Adam şimdi turp gibi, Moskova'da yaşıyor. Vasili Dimitreviç'e der dururum, bir de şu esnafa gitmeli. En azından hasta için avunma kaynağı olurdu... Tanrı güçlüdür.

İhtiyar kadın içini çekti:

— Hayır, kızım artık yaşamaz. Şurada benim gibi yaşlı biri dururken Tanrı onun canını alıyor!

Ve isteri hıçkırığı, üzüntüsünü unutturacak kadar çoğaldı.

Hastanın kocası yüzünü elleriyle kapadı, koşarak dışarı çıktı. Koridorda birbirlerini kovalayarak koşuşan kızı ile oğluna rastladı.

Çocukların dadısı adamı görünce;

— Çocukları annelerine götürmemi buyurmaz mısınız? diye sordu.

— Hayır, onları görmek istemiyor. Görürse sinirleri iyice bozulur.

Oğlan bir dakika durdu, babasının yüzüne dik dik baktı, sonra bir ayağıyla tekme atıp neşeyle bağırdıktan sonra koşmaya başladı.

Koşarken kız kardeşini göstererek;

— Babacığım, şuna bak, yağız at gibi! diye bağırıyordu.

Bu arada öteki odada adamın kuzeni olan yaşlı kadın, hastanın başucunda oturuyor, ustalıkla yönettiği konuşmayla onu ölüm düşüncesine hazırlıyordu. Doktor pencerenin önünde ilaç karıştırmaktaydı.

Sağına-soluna yastık konularak oturtulan beyaz sabahlıklı hasta kadın; konuşmadan kocasının kuzeni yaşlı kadına bakıyordu. Bir ara berikinin sözünü keserek;

— Ah dostum, dedi, benimle böyle konuşmayın. Çocuk değilim artık. Hıristiyanım, her şeyi biliyorum. Çok yaşamayacağımı da, kocam sözümü dinleyip İtalya'ya götürseydi belki, hatta yüzde yüz iyileşeceğimi de biliyorum. Oraya gitmemiz gerektiğini herkes söyledi. Ama elden ne gelir, Tanrı böyle istemiş! Anlıyorum, günahımız çok, ama Tanrının bağışlayıcılığına güveniyorum. Bu dünyada herkes affedilecektir. Kendimi anlamaya çalışıyorum. Benim günahım da çoktur, dostum. Buna karşılık çok acı çektim. Acılara sabırla dayanmaya çalıştım...

— Öyleyse, papazı çağıralım mı? Dua okunurken daha da rahatlarsınız...

Hasta kadın, "evet" anlamında başını eğdi. Sonra da;

— Ulu Tanrım, ben günahkâr kulunu bağışla, dedi.

Yaşlı kadın dışarı çıkarak papaza göz kırptı. Hastanın kocasına gözlerinden yaşlar aka aka;

— Sanki bir melek, dedi.

Adam da ağlamaya başladı, papaz hastanın odasına girdi. İhtiyar anne kendinden geçmiş, uzun koltukta yatıyordu; birinci oda büsbütün sessizleşmişti. Beş dakika sonra papaz odadan çıktı, kalpağını çıkarıp saçlarını düzeltti.

— Çok şükür, şimdi daha sakin, dedi. Sizi görmek istiyorlar.

Kocası ile kuzeni içeri girdiler. Hasta, aziz tasvirine bakarak sessiz sessiz ağlıyordu.

Adam;

— Kutlarım seni dostum, dedi.

İnce dudaklarında hafif bir gülümseme dolaşan hasta kadın, ağır ağır konuşuyordu:

— Teşekkür ederim. Şimdi çok daha iyiyim, anlaşılmaz bir haz duyuyorum. Tanrı ne kadar bağışlayıcıymış, doğru değil mi? Tanrı esirgeyicidir, her şeye gücü yeter!

Islak gözleri duvardaki tasvire çakılmış gibiydi. Coşkulu yakarışlarına hiç ara vermiyordu.

Sonra birden hatırına gelmiş gibi işmarla kocasını yanına çağırdı. Zayıf, üzgün bir sesle;

— Ne zaman bir isteğimi yerine getireceğini göreceğim? dedi.

Kocası boynunu uzattı, saygıyla dinlerken sordu.

— Ne istiyorsun, hayatım?

— Sana kaç kez söyledim! Bu doktorlar bir şey bilmezler, basit hekimler vardır, insanı kolayca iyi ederler, diye... Bak, peder de söyledi... Bir esnaf varmış... Ona gidelim.

— Kime, hayatım?

— Aman Tanrım, beni neden anlamak istemiyorsun?

Sonra yüzünü buruşturdu, gözlerini kapadı.

Doktor, hastaya yaklaşarak kolunu tuttu. Nabız fark edilir derecede gitgide zayıflıyordu. Adama göz kırptı. Hasta bunu görerek korkuyla çevresine bakındı. Kuzeni arkaya döndü, ağlamaya başladı.

— Ağlama, dedi hasta kadın. Hem kendini, hem de beni üzüyorsun. Son gücümü de şu ağlaman alıyor.

Kuzeni, hastanın elini öptü.

— Sen bir meleksin. Bir meleksin sen.

— Hayır, şuradan öp. Yalnız ölülerin eli öpülür. Aman Tanrım! Aman Tanrım!

O akşam, ölen hasta kadın büyük evin salonunda bir tabuta konuldu. Kapıları kapalı geniş odada bir papaz yamağı, burnundan çıkan ölçülü sesiyle Zebur okumaya başladı. Parlak balmumu ışığı yüksek gümüş şamdanlardan ölünün soğuk alnına, balmumu renginde ellerine, diz ve ayaklarının çıkıntılarında korkunç bir biçimde kabaran örtünün taşlaşmış kırışıklıklarına düşüyordu. Papaz yamağının tekdüze bir okuyuşu vardı, bir şey anlamadan ağzından dökülen sözler sessiz salonda garip bir biçimde çınlayarak kayboluyordu. Ara sıra uzak bir odadan çocuk sesleri, ayak patırtıları geliyordu.

Zebur'un sözleri şöyleydi: "Yüzünü örtersin utanırlar; canlarını alırsın ölürler, küle dönerler. Ruh gönderirsin canlanırlar, yeryüzünü şenlendirirler. Tanrıya sonsuz hamdolsun!"

Ölünün yüzü katı, durgun, ürkütücüydü. Ne temiz soğuk alnında, ne de sertçe kapanmış ağzında hiçbir kıpırdanma yoktu.

4

Bir ay sonra kadının mezarı üzerinde taş bir anıt* yükseldi.

Arabacının mezarında ise hiçbir şey yoktu; yalnızca bir insanın geçmiş varlığının tek belirtisi olarak, toprak tümseğin üstünde körpe yeşil otlar büyümüştü.

Günün birinde menzil hanındaki aşçı kadın;

— Serega, dedi. Hvedor'un mezarına taş dikmezsen günaha girersin. "Kış gelsin" diye oyaladın durdun. Peki, verdiğin sözü niçin tutmuyorsun? Hepimiz işittik, ben de tanı-

* İçinde kutsal tasvirler bulunan, girilip dua edilen, mihrapsız küçük kilise; bizdeki türbe. – ç.n.

ğım. Biliyorsun, kendisi bir kez sana geldi; taşını dikmezsen bir daha gelir, boğar seni vallahi!

Serega;

— Hah, "Dikmeyeceğim!" diyen mi var? Dikeceğim. Hem de bir buçuk rublelik taş alıp dikeceğim. Sözümü unutmadım, ama taşı çok uzaktan getirtmek gerek. Kente işim düşerse, alırım.

Yaşlı bir arabacı oradan atıldı:

— Bari bir haç dikeydin. Böylesi büsbütün kötü. Adamın çizmelerini giyiyorsun.

— Haçı nereden bulayım? Ağaçtan yontamazsın ya!

— Şunun söylediğine bak! Ağaçtan yontamazmış! Eline bir balta al, erkenden ormana git, ağaçlardan birini kesiver. Dişbudak mı olur, yoksa başka bir cins mi?.. İşte sana haç! Daha olmazsa korucuya bir şişe içki götürürsün. Her ıvır zıvır için içki götürmeye de kalkma ha! Geçenlerde arabanın özek tahtasını kırdımdı, yepyeni bir tane yapmak istedim, ağaç kesmek için gittiğimde kimse bir şey söylemedi.

Erkencecik, henüz şafak sökerken Serega bir balta aldı, ormana yollandı.

Henüz güneş ışınlarının aydınlatmadığı, yeni düşmüş çiyin donuk örtüsü her şeyi kaplamıştı. Ufkun doğuya düşen bölümü, ince bulutların sardığı gökyüzünde güneşin aydınlığını yansıtırken belli belirsiz ağarıyordu. Ne yerde bir otçuk, ne de dallarda bir yaprak kıpırdıyordu. Ormanın sessizliğini bozan tek ses, ağaçların sık dallarından gelen kanat çırpmaları, bir de arabacı yürürken otlarda çıkardığı hışırtılardı. Derken, ansızın tuhaf, doğaya yabancı bir ses işitildi; sonra bu ses ormanın kıyısında donup kaldı. Sonra aynı ses bir daha, bir daha duyuldu; ağaçlardan birinin gövdesi bu gürültüyü biteviye takırtılarla çevreye yaymaya başladı. Takırdayan ağaç garip bir biçimde sarsıldı, gürbüz yapraklar kendi aralarında bir şeyler fısıldaştılar, dallardan birine konmuş olan bir nar bülbülü kanatları ıslık çalarak iki kere pır pır etti; kuyruğunu sallaya sallaya başka bir ağaca kondu.

Balta, alttan alttan ağacı oydukça, ağaç giderek artan bo-

ğuk sesler çıkararak kütürdüyor; yaş, beyaz yongalar çiy düşmüş otlar üzerine saçılıyordu. Derken, vuruşlarla birlikte hafif bir çatırtı işitildi. Ağaç bütün gövdesiyle titredi, biraz eğildi, sonra kökü üzerinde korkuyla irkilerek yeniden doğruldu. Bir an için her şey sustu, ama ağaç bir daha eğildi, gövdesinden yükselen çatırtılar çoğaldı, budakları kırılıp dalları alta doğru sarkarak baş aşağı kara toprağa devrildi. Balta takırtıları, ayak sesleri bıçak gibi kesildi. Nar bülbülü kanat çırptı, daha yükseklere uçtu. Kanatlarıyla dokunduğu bir dalcık bir süre sallandı, sonra öteki dallar gibi dondu kaldı. Yeni açılan boşlukta kımıltısız dalların yaprakları daha bir diri görünüyordu.

Güneşin ilk ışıkları, arkası görünen bulutu delip gökte parladı, sonra yavaş yavaş her yere yayıldı. Koyu sis çukurlarda harelenmeye, çiy damlaları yeşilliğin üzerinde ışıl ışıl oynamaya başladı. Ağaran saydam bulutlar mavi gökte şuraya buraya dağıldı. Kuşlar ormanın sık yerlerine uçuştular, sanki yok olmaktan zor kurtulmuşlar gibi mutlulukla cıvıldaştılar. Semiz yapraklar sevinçli bir durgunluk içinde dallarında fısıldaşmaya başladılar. Ayakta kalan ağaçların tepeleri yerde yatan ölü ağacın üzerinde saygıyla, usuldan usula salındılar.

Polikuşka

1

Kâhya;

— Nasıl emir buyurursanız, efendim! dedi. Ama Dutlov'lara yazık olacak. Delikanlıların hepsi de birbirinden üstün, iyi çocuklar; eğer askere kölelerinizden bir başkasını göndermezsek bu aileyi güç duruma sokarız. Herkesin gözü onların üstünde, gene de siz bilirsiniz...

Göbeğinin üstünde sağ elini sol elinin üzerine koydu, başını öbür yana çevirdi, ince dudaklarını şapırdatacakmış gibi içine çekti, gözlerini kaydırdı, hanımefendisinin kendisine söylemesini beklediği saçmalıkları ağzını açmadan, itirazsız dinlemeye hazır olduğunu gösteren saygılı bir tavırla sustu.

Kölelikten* yetişme, (özellikle kâhya biçimi) bir pardösü giymiş, sinekkaydı tıraşlı çiftlik kâhyası, bir sonbahar akşamı hanımefendisine rapor vermekteydi. Hanımefendisinin anladığına göre rapor, geçmiş çiftlik işleriyle ilgili hesapları dinlemek, gelecek işler için de emir vermek demekti. Kâhya Yegor Mihayloviç'in anladığına göre de rapor, hanımefendinin oturduğu koltuğun önünde kıpırdamadan dikilmek, işe yaramayan gevezelikler dinlemek, kendisinin ileri sürdüğü önerileri karşısındakinin, "Olur, peki, peki" sözleriyle onaylaması için türlü çarelerle kadını dize getirmekten başka bir şey değildi.

* Toprak ağasının (derebeyinin) mülkü olan köylü, toprak kölesi. – ç.n.

O andaki raporun konusu, asker toplamayla* ilgiliydi. Pokrovsk köyünden üç kişi göndereceklerdi askere. Aile durumu, gönderileceklerin köy içindeki davranışları göz önüne alındığında, bunlardan ikisi kendiliklerinden belirlenmiş gibi kolayca seçildiler. Ne çiftçiler birliği mahkemesi, ne hanımefendi, ne de bir başkası bu seçime itiraz edemez, değil itiraz etmek, doğruluğuna toz konduramazdı. Üçüncü kişinin durumu ise çekişmeliydi. Kâhya, üç delikanlı yetiştiren Dutlov'ları kayırmak; çuval, dizgin ve kuru ot hırsızlığından birçok kez yakayı ele vererek oldukça kötü bir ün kazanan konak uşağı** Polikuşka'yı seçtirmek istiyordu. Polikuşka'nın paçavralar içindeki çocuklarını sevip okşayan, uşağının ahlakını İncil'in telkinleri aracılığıyla düzelttiğine inanan hanımefendiyse, adamını vermeye kesinlikle karşıydı. Bununla birlikte tanımadığı, yüzlerini bile görmediği Dutlov'lara da kötülük yapmak niyetinde değildi. Polikuşka gitmezse, Dutlov'lardan birinin gideceği nedense bir türlü aklına gelmiyor, kâhya ise bunu açık açık söylemiyordu. Hanımefendi heyecanla, "Dutlov'ların kötülüğünü istemiyorum," dedi. Ona verilecek yanıt, "İstemiyorsanız, ödeyin üç yüz ruble!"*** olmalıydı. Ama güttüğü ince siyaset böyle bir sözü dedirtmezdi kâhyaya.

Yegor Mihayloviç rahatça durdu, hatta efendisi farkına varmadan pencerenin pervazına yaslandı. Öte yandan dalkavukluğunu belli eden bir yüz anlatımıyla kadının dudaklarının kıpırdamasına baktı, beresindeki tüle ve bundan duvardaki küçük tablonun altına düşen gölgenin titremesine gözlerini dikti. Efendisinin söylediklerini anlamayı hiç de gerekli bulmuyordu. Kadın uzun bir süre konuştukça ko-

* Toprak ağası, askerlik çağındaki erkek köle sayısına göre devlete acemi er teslim etmek yükümlülüğündeydi. Seçme işi, ailelerin uygunluk durumuna göre ya da kura çekilerek yapılırdı. Askerde oğlu olan aileler seçime girmezdi. – ç.n.

** Çiftlik sahibinin ev işlerine yardım eden toprak kölesi. – ç.n.

*** Kendi kölelerinden birini askere göndermeyen toprak sahibinin devlete ödemesi gereken para. – ç.n.

nuştu. Kâhyanın kulaklarının arkasında bir esneme seğirmesi belirdi, ama elini yüzüne kapayıp mahsustan boğazını temizleyerek bu seğirmeyi, ustalıkla öksürüğe çevirdi. Oturduğu bakanlığa bir muhalefet parti üyesinin atıp tutarken, Lord Palmerson'un Lordlar Kamarası'nda şapkasını yüzüne örterek uyukladığını, ama birden kalkıp üç saatlik söyleviyle rakibinin bütün sorularını tek tek yanıtladığını okumuştum. Bunu okuyunca hiç şaşmadım, çünkü Yegor Mihayloviç'le efendisi arasında buna benzer olaylara bin kez tanık olmuşumdur. Bu kez de ayakta uyumaktan mı korktu, yoksa hanımının konuşmasında derin konulara daldığını mı düşündü; bilmem; kâhya gövdesinin ağırlığını sol bacağından sağına aktardı, her zamanki gibi gizemli bir girişle konuşmaya başladı:

— Siz bilirsiniz efendim, yalnız... yalnız kurul* şimdi yazıhanenin önünde toplandı. Bir son vermeli bu işe. Emre göre, Pokrov Yortusu'na kadar acemi erler kente götürülecek. Köylüler, Dutlov'lardan biri gitsin diyorlar da başka bir şey söylemiyorlar. Mahkeme sizin ilgilendiğiniz şeyi umursamaz bile. Dutlov ailesini dağıtmışız, dağıtmamışız, onlara göre hepsi bir. Zavallıların nasıl çalışıp didindiklerini ben bilirim. Çiftliğinizi yönetmeye başladığım günden beri hep yokluk içinde yaşıyorlar. Şurada ihtiyarcığın küçük yeğeni büyüyecek oldu, biz hemen tepesine çullanıyoruz. Şunu bilin ki, kendi malımdan çok titrerim sizin malınız mülkünüz üstüne. Sizin bileceğiniz iş, efendim, ama zavallılara yazık olacak. Eşim değiller, dostum değiller, bir şeylerini de almadım.

Hanımefendi, adamın sözünü kesti:

— Böyle bir şeyi düşünmedim bile. (Ama birdenbire kâhyaya Dutlov'ların rüşvet vermiş olabilecekleri geldi aklına.)

— Ne var ki, bütün Pokrovsk'ta en iyi aile Dutlov'lardır. Dindar, işlerine düşkün köylüler tümü de. İhtiyar Dut-

* Köyü ilgilendiren sorunları açık tartışmayla çözümlemek için toplanan halk kurulu.

lov, otuz yıldız kilise büyükleri başkanıdır; içki içmez, ağzına kötü söz almaz, kiliseye gider. (Kâhya, hanımının aklını nasıl çeleceğini biliyordu.) Sonra, efendime söyleyeyim, asıl sorun şu ki, iki oğlu vardır kendisinin, öbürü yeğenidir. Mahkeme başka türlü gösteriyorsa da, gerçekte onların iki kişilik kuralılar arasına girmeleri gerek. Birçok aile geçimsizlikleri yüzünden oğullarını evden kaçırıp yükümlülükten kurtuldular, bunlarsa doğrulukları nedeniyle haksızlığa uğrayacaklar.

Kadın, kâhyanın açıklamasından fazla bir şey anlayamıyordu. "İki kişilik kura" "doğruluk" sözlerinin ne anlama geldiğini kavrayamamıştı. Adamın ağzından çıkan birtakım sesler dan-dan-dan diye kafasına iniyor, giydiği pardösünün bez düğmelerine bakıyordu: Üst düğme sıkı durduğuna göre, seyrek düğmeleniyor olmalıydı; ortadakiyse iyice gevşemiş, sarkıyordu; pekiştirme zamanı gelmişti çoktan. Hepiniz de bilirsiniz ya, bir konuşma, hele iş üzerinde konuşma sırasında size söylenenleri anlamak hiç de gerekli değildir; yalnız ne söyleyeceğinizi aklınızda tutun, yeter. Hanımefendi de öyle yapıyordu.

— Yegor Mihayloviç, nedense beni anlamak istemiyorsun. Dutlov'lardan birinin askere gitmesini ben de istemiyorum. Sanırım, beni iyi tanıdın; köylülerime yardım etmek için elimden geleni yapacağımı, onların kötülüklerini istemeyeceğimi bilirsin. Bu can sıkıcı yükümlülükten kurtulmak, ne Dutlov'u, ne de Horyuşkin'i teslim etmemek için neleri vermeye hazır olduğumu bilirsin. (Can sıkıcı yükümlülükten kurtulmak için "nelerin" değil, yalnızca üç yüz rublenin yeteceği kâhyanın hatırına geldi mi, bilmem. Aslında bu düşünce kafasında kolayca doğabilirdi.) Yalnız bir şeyi açıkça söyleyeyim: Polikey'i* asla vermem. Şu saat çalma olayından sonra kendisi gelip itiraf etti, düzeleceğine ant içti. Onunla uzun uzun konuştum, çok üzüldüğünü, pişmanlık duyduğunu anladım. (Yegor Mihayloviç, "zırva-

* Polikuşka.

ladı yine" diye düşündü, hanımefendinin su dolu bardağının dibindeki reçele bakmaya başladı. Portakal reçeli miydi, yoksa limon reçeli mi? "Heyecanlandı yine" diye düşündü.) Bak, yedi aydır bir gün olsun ağzına içki koymadı, hali, gidişi düzeldi. Karısı onun tümüyle değiştiğini söylüyor. Adamcağızı tam düzeldiği zamanda cezalandırmamı mı istiyorsun? Beş çocuğu olan, evin tek erkeğini askere yollamak insanlığa sığar mı? Hayır, Yegor, onun adını bir daha ağzına alma!

Hanımefendi böyle diyerek bardağındaki reçelli sudan içmeye başladı.

Yegor Mihayloviç suyun kadının boğazından geçişini izledi. Sonra soğuk bir sesle, kısaca;

— Bu duruma göre Dutlov'lardan birini göndermemizi mi buyuruyorsunuz? diye sordu.

Kadın ellerini salladı.

— Neden beni anlamıyorsun, bilmem ki! Dutlov'ların kötülüğünü mü istiyorum? Onlara düşmanlığım mı var benim? Böyle hamarat köylüler için neler yapabileceğime Tanrı tanığım olsun. (Köşedeki tabloya baktı, ama bunun Tanrı* olmadığını anımsadı. "Aman canım, ne olacakmış, hepsi bir!" diye düşündü. Üç yüz ruble konusunun gene hatırına gelmeyişi çok tuhaftı.) Şimdi ben nasıl davranayım? Açıkçası ne yapacağımı kestiremiyorum. Aklım ermez böyle şeylere. Sana güveniyorum işte, ne istediğimi biliyorsun. Yasaya göre ve herkesi memnun edecek biçimde yaptır seçimi. Başka ne diyeyim? Yalnız Dutlov'ların değil, herkesin durumu sıkışık. Ama bak, Polikey'i vermek yok ha! Onu göndermenin benim için ne korkunç bir şey olacağını unutma!

Kadıncağız coşmuş, konuştukça konuşuyordu; o sırada hizmetçi kız içeriye girdi birden.

— Dunyaşa, ne var kızım?

Hizmetçi kız, Yegor Mihayloviç'i öfkeyle süzdükten sonra;

* İsa'nın resmi. – ç.n.

— Bir köylü geldi, Yegor Mihayloviç'ten "Kurul beklesin mi?" diye soruyor, dedi.

— "Ne biçim kâhya bu böyle! Hanımefendinin sinirlerini bozdu, saat ikiye kadar uyumaz gayrı" diye düşünüyordu hizmetçi kız.

Hanımefendi, kâhyaya;

— Hadi git artık Yegor, iyi düşün, öyle yap, dedi.

— Baş üstüne! (Dutlov'larla ilgili tek söz söylemedi.) Parayı aldırmak için bahçıvana kimi göndereceksiniz?

— Petruşa kentten dönmedi mi daha?

— Hayır efendim.

— Onun yerine Nikolay gidemez mi?

Dunyaşa;

— Babam bel ağrısından yatıyor, dedi.

Kâhya;

— Benim yarın gitmemi emir buyurursanız eğer... diye söze başladı.

— Hayır Yegor, senin burada işlerin var. (Kısa bir süre düşündü.) Para ne kadardı bakayım?

— Bin beş yüz ruble, efendim.

Hanımefendi, Yegor'un yüzüne kararlı gözlerle baktı.

— Polikey'i gönderelim.

Yegor Mihayloviç gülümsüyormuş gibi dişlerini aralamadan dudaklarını yaydı, yüzü hiç değişmedi.

— Baş üstüne, efendim.

— Onu hemen bana gönder.

— Peki, efendim.

Böyle dedikten sonra Yegor Mihayloviç yazıhaneye yollandı.

2

Ezik görünüşlü, pasaklı, üstelik başka köyden gelmiş bir adam olan Polikey'i ne kilerci, ne büfeci, ne kâhya, ne de hizmetçi korurdu. Onun tek arka çıkanı, tek kayıranı yoktu. Karısı ve çocuklarıyla, başını sokacağı berbat mı berbat,

bedava verilmiş bir dam altında otururdu kalabalık ailesiyle birlikte. Toprağı bol olası beyefendinin uşaklar için yaptırdığı köşeler (dam altları) şöyleydi: On arşınlık eni boyu olan taş odaların ortasına bir Rus ocağı (fırını) kurulmuştu, bunun çevresinde (konak uşaklarının söyledikleri gibi) bir "kolidor" bulunuyordu. Bu koridor boyunca sıralanmış, bir ailenin barınacağı dört ayrı köşenin ne kadar dar bir yer olduğunu varın siz düşünün. Hele giriş kapısının dibinde olan Polikey'in köşesi! Basma kılıflı yastıkları ve yorganı ile ana-babanın bölmesi, bebekli bir beşik, üzerinde yemek pişirilen, kap kacak yıkanan, bütün ıvır zıvırın konulduğu ve at baytarı olan Polikey'in çalıştığı üç ayaklı bir sehpa, tekneler, giyecekler, tavuklar, bir dana ve yedi kişilik bir aile bu daracık köşeyi dolduruyordu.

Ocağın, üzerinde insanların ve eşyaların durabildikleri dörtte bir bölümü olmasaydı, ayrıca merdiven sahanlığına kadar taşmasalardı, kımıldanacak yer kalmazdı. Sahanlığa yayılmak da bir sorun oluyordu hani. Ekim ayında havalar soğudu mu, kışlık giyecek olarak yedi kişi için evde ancak bir hırka vardı. Bununla birlikte çocuklar koşarak, büyükler çalışarak, bir de sıcaklığı kırk dereceye çıkan ocak üstünde sırayla oturarak ısınırlardı. Bu koşullar altında yaşamak son derece zor olmalıydı, ama onlar için zor diye bir şey yoktu; şöyle böyle yaşayabiliyorlardı. Akulina çocuklarını, kocasını yur yıkar, sırtlarına giyecek diker, keten büker, dokur, ağartır, yemeğini ortak ocakta pişirir, kotarır, komşularıyla çekişir, dedikodu yapardı. Aylık ücretleri çocuklara yettiği gibi, bir inek beslemek için yeme de para artıyordu. Öte yandan odun olsun, hayvana taze ot olsun bedavaydı. Arada sırada ahırdan kuru ot düşerdi paylarına, bir evleklik bostanları bile vardı. İnekleri buzağılamıştı, tavukları hiç eksik olmazdı.

Polikey ahırda hizmet ederdi. İki taya bakar, atların sığırların kanını alır, toynaklarını temizler, yaralarına kendi bulduğu merhemleri sürer, tulumbayla su çeker, bütün bunlara karşılık erzak alırdı. Konağın ahırından yulaf da gelir-

di. Orada görevli köylü, düzenli olarak ayda iki ölçek yulafa karşı birkaç funt* koyun eti verirdi. Üzüntüleri olmasaydı yaşamalarına bir diyecek yoktu. Ama ailenin derdi büyüktü. Polikey gençlik yıllarında başka köydeki bir tavlada çalışmıştı. Yanına girdiği seyis başı o yörede ün salmış bir hırsızdı, onu orada** oturması için sürmüşlerdi. İşte bu seyisin yanında Polikey çıraklık yaptı, genç yaşında eli kötü şeylere alıştı. Sonra bunlardan kurtulmak istediyse de başaramadı. Anasız-babasız büyümüştü; ona terbiye verecek yakını bulunmayan, zayıf karakterli bir delikanlıydı. Polikey içki içmeyi sever, bir eşyanın bir yerde işe yaramadan durmasından hiç hoşlanmazdı. Hamut kayışı mı olur, yoksa şöyle para edecek cinsten bir şey mi; hepsinin, hepsinin Polikey İlyiç'in evinde yeri vardı. Bu eşyaları seve seve, parayla ya da şarapla değiş tokuş eden insanlar her yerde bulunuyordu. Tüm köylülerin söylediği gibi, bu, en elverişli kazanç yoluydu. Öğrenilmesi, yapılması kolaydı. Hele bir de tadını aldın mı, başka bir iş yapmayı canın istemezdi. Gene de bu tür para kazanma yolunun kötü bir yanı vardı. Her şey ucuza ve güçlük çekmeden mal ediliyordu, yaşamak da hoş oluyordu böylece, ama kötü niyetli insanlar yüzünden mesleğini rahatça yürütemiyordun. Bakmışsın, bir gün bütün yaptıklarının bedelini bir kerede ödemişsin, bütün yaşamın tersine dönmüş, bir güzel sopa yemişsin.

İşte Polikey'in başına da böyle bir şey geldi. Bir sığırtmacın kızı olan karısı, bereket versin, güvenilir, akıllı, hamarat bir kadındı. Polikey'e birbirinden güzel beş çocuk doğurdu ardı ardına. O kazançlı mesleğini de bırakmıyordu Polikey, işleri tıkırında gidiyordu. Ama bir gün nasıl olduysa, ansızın yakayı ele verdi. İşin kötüsü, pisi pisine yakalanmıştı. Köylünün birinin kayış dizginlerini evinde saklamak yüzünden oldu bu iş. Doğaldır ki, buldular, bir güzel dayak attılar, hanımefendiye götürdüler, sonra da onu her

* 400 gram. – ç.n.

** Toprak sahiplerinin birkaç köyü birden bulunabilirdi. – ç.n.

yerde gözetlemeye başladılar. Bir daha, bir daha tongaya düştü. Herkes kötü sözler söylemeye başladı, kâhya onu askere göndermekle tehdit etti, hanımefendi çıkıştı, karısı ağladı, sızladı, zavallının düzeni allak bullak oldu. Kötü bir adam değildi Polikey, iyi yürekliydi, yalnız iradesi biraz zayıftı, içmeyi severdi. Bir türlü kurtulamadığı böyle pis bir alışkanlık da onu içkiye sürüklüyordu. Öyle günler oluyordu ki, ayyaşlığı yüzünden eve gelince karısı dövüyor, azarlıyor, o da, ne yapsın, ağlıyor, "Ben talihsizin biriyim, ne gelir elimden? Gözüm çıksın bir daha yapmayacağım!" diyordu. Ama aradan daha bir ay geçmiyordu ki, gene evden sıvışıp gitmiş; içmiş içmiş, iki gün ortalıkta gözükmemiş. Köylüler; "Bu adam içki parasını bir yerden buluyor?" diye kuşkulanıyorlardı yeniden.

Son işi yazıhanenin saatini çalmak oldu. Yazıhanenin duvarında bir saat vardı, çoktandır işlemiyordu. Bir keresinde Polikey'in oraya yalnız girmesi gerekti, içeriye girince saat aklını çeldi, alıp götürdü, kentte birine sattı. İşe bakın ki, saati sattığı dükkân sahibi, konak hizmetçilerinden bir kızın kayın babasıymış, bayrama köye gelince saatten söz ediyor. Sanki pek gerekliymiş gibi, işi kurcalıyorlar da kurcalıyorlar. Kâhya, Polikey'i hiç sevmezdi. Kimin çaldığını buldular sonunda. Hanımefendiye haber verdiler. O da Polikey'i çağırdı. Polikey içeri girer girmez efendisinin ayaklarına kapandı, ona bu aklı karısının öğrettiğini dokunaklı, coşkulu sözlerle açıkladı. İyi rol yapmıştı doğrusu. Hanımefendi Polikuşka'ya öğüt verdi. Çok şeyler söyledi. Tanrı, erdemli olma, öbür dünyadaki yaşam, karısı, çocukları hakkında İncil'den parçalar okudu; gözlerinden yaş geldi köylüceğizin.

Hanımefendi en sonunda;

— Seni bağışlıyorum, ancak böyle şeyleri bir daha yapmayacağına söz ver, dedi.

Polikey içli içli ağlayarak;

— Ölünceye kadar yapmayacağım, yaparsam elim kırılsın, iki gözüm kör olsun! diye tövbe etti.

Polikey eve geldi, evde danalar gibi böğürdü, bütün gün

ocağın üstünde yattı. O günden sonra Polikey'in kötü bir davranışı işitilmedi. Şu var ki, yaşamanın tadı da kalmamıştı artık; herkes ona hırsız gözüyle bakıyor, asker alma zamanı gelince hep onun adını ileri sürüyorlardı.

Başta söylediğimiz gibi, Polikey, at baytarıydı. Onun baytarlığa nasıl başladığını kimse bilmiyordu, hoş, kendisinin de bildiği yoktu ya! Sürgüne gönderilen seyis başının yanında tavlada bölmelerin gübresini temizlemekten, ara sıra atları tımar etmekten, su taşımaktan başka iş görmemişti. Baytarlığı orada öğrenemezdi. Daha önce dokumacılık yapmış, bahçelerde çalışıp bahçe yollarını temizlemiş, cezalı olarak tuğla kesimi, sonra da vergilerini ödemek için bir tüccarın kapıcılığını yapmıştı. Buralarda da böyle bir meslek öğrenemezdi. Ama bey konağının ahırında işe girdikten sonra çok iyi, hatta olağanüstü bir baytarlık becerisiyle çevrede ün salmaya başladı. Baytarlığına gelince...

Birkaç kez atın kanını alır, sonra hayvanı yere devirir, budunu şöyle bir kıvırır, toynağının ortasını kanatıncaya kadar keser, hayvancağızın debelenmesine, kişnemesine aldırmaksızın bunun "ayak kanının alınması" olduğunu söylerdi. Sonra atın sahibi köylüye, "hayvanın hafiflemesi için" iki damarından birden kanın alınmasının gerektiğini açıklar, kör bir neştere tokmağıyla vurmaya başlardı. Sonra karısının yazmasından yaptığı sargıyı köylüceğizin atının karnına sıkıca sarıp bütün bıcılganlara göztaşı tozu ekmeyi, yaraları bir şişedeki sıvıyla ıslatmayı akıl etti. Bir ara yaralara aklına gelen her şeyi sürüyordu. Atlara eziyet ettikçe, hayvancağızları öldürdükçe Polikey'e daha çok inanıyorlar, ona daha çok at getiriyorlardı.

Bana kalırsa, bizlerin Polikey'in yaptıklarına gülmemiz haksızlık olur. Güven aşılamak için Polikey'in kullandığı yöntemler, atalarımızı ve bizi etkileyen, çocuklarımızı da etkileyecek olan yöntemlerin aynısıydı. Polikey'in cakalı, somurtkan yüzüne güvenle, korkuyla bakan köylüceğiz, yalnızca bütün serveti değil, aynı zamanda ailesinin üyesi biricik kısrağını yere devirip başını karnına dayayan bu ada-

mın, bilmediği bir yeri kesmek için elini kaldıracağını aklına bile getirmezdi. Kanın, etin, kanlı ve kansız damarın nerede olduğunu biliyormuş gibi bir tavır takınarak, şifa verici çaputu ve göztaşı dolu şişeyi dişleriyle kavrayan Polikey, kollarını sıvayıp ince elleriyle atın ağrıyan yerini tutar; "Geberesi, buna can mı dayanır?" diyen gizli düşünceleriyle, atın can alıcı bir yerini cüretle keserdi. Köylü, bunu kendisi ölse yapamazdı. Her şey olup bitince da atını kendi eliyle getirip Polikey'e can damarını kestirdiği için zerrece üzülmezdi. Sizleri bilmem ama ben, sevdiğim insanlara acı çektiren doktorların yanında da aynı şeyi hissederim. Bir neşter, kezzap dolu, beyazımtrak, gizemli bir şişe ile "basur, ağrıma, kan salma, yara kesme vb." sözler, "sinirler, romatizmalar" vb. bilimsel terimlerin aynısı değil mi, ne dersiniz? Wage du zu irren und zu trauman* sözü ozanlardan çok doktorlar, baytarlar için kullanılmıştır.

3

Ekim gecesinin ayazlı loşluğunda kurul, yazıhanenin önünde bir uğultuyla acemi er seçerken, aynı akşam Polikey, karyolasının kıyısına oturarak, ne olduğunu kendisinin bile bilmediği bir at ilacını sehpanın boş bir yerinde şişenin dibiyle eziyordu. Sehpanın üstünde kezzap, kükürt, İngiliz tuzu ve bir tutam da ot vardı. Kendi kendine bir gün, bu otun pişik için iyi geleceğini düşünüp, hatta onu başka hastalıklar için de yararlı sayarak toplamıştı. Çocuklar uyuyorlardı. İkisi ocağın üstüne, ikisi karyolaya, biri de Akulina'nın yün eğirirken yanına koyduğu beşiğe yatırılmıştı. Efendilerinin kötü yanan mumlarından artakalan bir mum dibi, pencerenin önünde tahta bir şamdanda yanıyordu; kocası önemli işinin başından ayrılmasın diye Akulina, ikide bir mumu düzeltmek için kalkıyordu. Polikey'i işe yaramaz bir baytar, ciğeri beş para etmez bir adam sayan liberal görüşlü insanlar vardı

* Yanılmak ve hayal kurmak cüretini göster. (Alm.)

yeryüzünde. Çoğunluğu oluşturan karşı görüştekiler ise onu kötü bir adam, ama işinin ustası biri olarak görürlerdi. Akulina'ya gelince, kocasını sık sık paylamasına, hatta dövmesine karşılık Polikey'i kuşkusuz dünyada birinci sınıf baytar ve eşsiz bir insan sayardı. İşte bakın, Polikey avcuna sehpada dövdüğü karışımdan döktü. (Terazi kullanmaz, terazi kullanan Almanlar hakkında da alayla, "Böyle eczacılık olmaz" derdi.) Karışımı avcunda hoplatarak şişeye boşalttı. Koyduğu toz ona az göründü, bu kez on kat fazlasını döktü. Kendi kendine, "Hepsini koyarsam daha çabuk iyileşir" diye söylendi. Akulina, kocasının sesini işitince hemen dönüp baktı, onun bir şey istemesini bekledi, ama kendisiyle ilgili bir durum olmadığını görerek omuz silkti. "Hıh, canı çıkası, kendi kendine söyleniyor!" diye geçirdi içinden, gene işine koyuldu. Polikey'in ilaç karışımını boşalttığı kâğıt, masanın altına düştü. Akulina bunu hiç sektirir mi!

— Anyutka, bak baban bir şey düşürdü. Al onu! diye bağırdı.

Anyutka ince çıplak bacaklarını, üzerine örtülen yorganın altından çıkardı, kedi yavrusu gibi masanın altına girerek kâğıdı aldı.

— Al babacığım, dedi, üşüyen ayaklarını hemen yatağa sokuverdi.

Peltek konuşan küçük kız kardeşi uykulu sesiyle bir çığlık attı.

— Ne itiştiyip duyuyorsun!

Akulina;

— Şimdi ikinize de başlatmayın! diye bağırınca iki kafacık birden yorganın altında kayboldular.

Şişenin tıkacını tıkayan Polikey;

— En azından üç ruble verirler, dedi. Atı bununla hemencecik iyileştiririm. Daha fazla eder ama neyse. Çok da kafa patlattık! Akulina, Nikita'dan biraz tütün istesene, parasını yarın veririm.

Ağızlığını mühür mumundan yaptığı, ıhlamur ağacından, boyası dökülmüş küçük çubuğunu pantolon cebinden çıkar-

dı; çanağına kesesinde kalan tütünü doldurmaya başladı. Akulina işini bıraktı, bir yere takılmadan dışarıya çıktı. Bir yere takılmadan "koridor"dan geçmesi kolay olmuyordu kadıncağızın. Polikey küçük dolabı açtı, şişeyi oraya koydu, boş bir kadehi tepesine dikti. İçinde votka kalmamıştı. Yüzünü buruşturdu, ama karısı tütünü getirince çubuğunu iyice doldurdu, yakıp tüttürerek yatağa oturdu. Günlük işini bitiren bir adamın iç rahatlığı ve gururuyla yüzü parlıyordu. Ertesi gün atın dilini tutarak ağzına bu şaşırtıcı karışımdan dökeceğini mi düşünüyordu, yoksa işe yarar bir adamın her yerde aranacağını, bir dediğinin iki edilmeyeceğini mi geçiriyordu aklından, orası pek bilinmez. İşte Nikita da tam istediği kadar tütün göndermişti, keyfi yerindeydi şimdi. Ama birden tek menteşeli kapı geriye fırladı, küçük "yukarı" kız içeriye girdi. Ayak işlerine gönderilen en küçük hizmetçi kızdı bu. Bilirsiniz, "yukarı" demek, konak demektir. Oysa konak yer olarak aşağıda bulunuyordu. Aksyutka adındaki bu kız her zaman ateş gibi koşar, koşarken kolları bükülmez, kız hızlandıkça yanlarında değil, iki sarkaç gibi önünde sallanırdı. Kızın yanakları pembe renkli entarisinden daha kırmızıydı, dili de ayakları gibi çabuk işlerdi. Gene öyle uçarcasına içeri girdi, hiç neden yokken ocağın köşesine tutundu, bir ileri bir geri sallanmaya başladı; her seferinde ikişer üçerden fazla sözcük söylemek istiyormuş gibi, tıkana tıkana, Akulina'ya dönerek tüm hızıyla konuşmaya başladı:

— Hanımefendi, Polikey İlyiç'in hemen şu dakikada yukarıya gelmesini buyurdu, hemen (derken durdu, derin bir soluk aldı)... Yegor Mihaliç* hanımefendinin yanındaydı, askerlik işlerinden konuştular. Polikey İlyiç'ten söz ettiler... Avdotya Mikolavna** hemen şimdi gelmesini buyurdu. Hemen gelsin diye... (bir daha soluk aldı) emir verdi.

* Yegor Mihayloviç. – ç.n.

** Avdotya Mikolavna, Avdotya Mikolayevna, Dunyaşa. Hanımefendinin, asıl adı Avdotya Nikolayevna olan oda hizmetçisinin köylülerce söyleniş biçimleri. – ç.n.

Aksyutka, Polikey'e, Akulina'ya, yorgandan başlarını çıkaran çocuklara yarım dakika kadar baktı, ocağın üzerinde duran bir ceviz kabuğunu kapıp Anyutka'ya attı, bir kere daha, "Hemen şimdi gelsin" diyerek kasırga gibi dışarıya fırladı. Gövdesinin yanındaki sarkaçlar her zamanki hızıyla koştuğu doğrultuya karşı sallanmaya başladılar.

Akulina yerinden doğruldu, kocasının çizmesini getirdi. Bunlar yırtık, giyile giyile aşınmış eski asker çizmesiydi. Fırının üzerinden pardösüyü aldı, yüzüne bakmadan kocasına verdi.

— İlyiç, gömleğini değiştirmeyecek misin?

— I-ıh!

Kocası ayakkabısını, pardösüsünü giyerken Akulina bir kez olsun onun yüzüne bakmadı; bakmadığına da iyi etti. Adamda bet beniz atmıştı, çenesi titriyordu; gözlerinin iyicil, zayıf, suçlu insanlarda görülen ağlamaklı, saygılı, çok mutsuz bir anlatımı vardı. Saçını taradıktan sonra çıkmak üzereyken karısı onu durdurdu, cepkeninin üstüne sarkmış duran gömlek kaytanını düzeltti, şapkasını başına geçirdi.

Bölmenin öbür yanından marangozun karısının sesi işitildi:

— Hey, Polikey İlyiç, sizi hanımefendi mi çağırmış?

Polikey'in çocukları bir çömlek küllü suyunu döktüler diye, bu sabah Akulina ile aralarında sert bir ağız kavgası çıkmıştı, Polikey'i hanımefendinin yanına çağırdıkları için keyfine diyecek yoktu şimdi. İyiliği için çağıracak değillerdi ya! Kurnaz, içten pazarlıklı, rahatsız edici bir kadındı marangozun karısı. Diliyle arı gibi sokan onun gibi biri daha bulunamazdı; en azından o kendini öyle sanırdı.

— Kente alışveriş için gönderseler gerek, diye devam etti. Değil mi ya, bu işe güvenilir adam seçerler! Bakın işte sizi gönderiyorlar! Ne olur, bana da çeyreklik bir çay alıverin, Polikey İlyiç.

Akulina gözyaşlarını zor tuttu, hırsından kendi kendini yerken dudakları ağlamaklı ağlamaklı büzüldü. Marangozun şu edepsiz karısının iğrenç saçlarından bir tutuverirdi

ama neyse. Çocuklarına bakıp da onların yetim, kendisinin de askerden dul kalacağını düşününce* marangozun karısının iğneleyici sözlerini unuttu, elleriyle yüzünü kapadı, yatağa oturdu, başı yastığa düştü. Annesinin dirsekleri altından yorganı çeken küçük kızı peltek diliyle;

— Anneciğim üstüme çöktün! diye sızlandı.

Akulina dayanamayıp bağırdı:

— Canınız çıksın e mi! Ne talihsiz kadınmışım ki, sizleri doğurdum da doğurdum!

Sabahki kül suyunu unutmayan marangozun karısı sevincinden zıplarken, Akulina hüngür hüngür ağlıyordu.

4

Aradan yarım saat geçti. Bebek ağlamaya başladı, Akulina kalkıp çocuğu emzirdi. Artık ağlamıyordu, ama hâlâ güzel olan yüzüne yumruklarını dayamış, bitmekte olan muma dalgın dalgın bakıyordu. Niçin kocaya vardığını, niçin bu kadar çok asker alındığını, bir de marangozun karısının yaptıklarını ondan nasıl çıkaracağını düşünüyordu o sırada.

Kocasının ayak seslerini işitince gözyaşı izlerini silerek ona yol vermek için ayağa kalktı.

Polikey kurumla içeri girdi, daha da kasılarak kuşağını çözdü.

— Ee, ne oldu? Niçin çağırmış? diye sordu Akulina.

— Hıh, belli! Polikey pek akıllarına gelmez, ama işleri düştü mü, kim olur, kim olur, Polikuşka olur.

— Ne işiymiş?

Polikey yanıt vermek için ağırdan alıyordu. Çubuğunu yaktı, yere tükürdü.

— Tüccardan para almaya gidecekmişim.

Akulina tüm şaşkınlığıyla;

— Para mı getirecek mişsin? diye bağırdı.

Polikey alaylı alaylı güldü, başını salladı.

* Kocası Polikey'in askere alınıp orada öleceğini düşünüyor. – ç.n.

— Sözüne de atik ha! "Kötü işler çevirdiğin için seni uyarmıştım, gene de sana herkesten çok güveniyorum" dedi hanımefendi. (Komşuların işitmesi için yüksek sesle konuşuyordu.) "Düzeleceğine söz vermiştin, işte sana fırsat! Sana inandığımın ilk kanıtı. Tüccarın yazıhanesine git, parayı al getir," dedi. Ben de ona dedim ki: "Biz sizin köleniziz, Tanrıya olduğu kadar size de hizmet etmek zorundayız. Yeter ki başımızdan eksik olmayın, buyruklarınızı canla başla yerine getiririz Her istediğiniz bizim için emirdir, çünkü sizin kölenizsiz bizler." (Kendine özgü, zayıf, iyi yürekli, suçlu bir adam gülümseyişiyle gülümsedi.) O da bana dedi ki: "Söz ver bana. Dürüstçe, namusunla gidip geleceksin. Anlıyor musun? Bütün geleceğin bu işe bağlı!" Bu işin üstesinden alnımın akıyla gelmem gerektiğini anlamaz olur muyum? "Benim için çok iftira attılar. Başkalarını suçlamak kolay, oysa ben şimdiye dek hiçbir zaman sizin kötülüğünüzü istemiş, böyle bir şey düşünmüş değilim" dedim. Söylediklerim aklına yatmış olmalı ki, hanımımız yumuşadı. "Sen, dedi, benim sağ kolum olacaksın." (Biraz sustu, yüzünde gene aynı gülümseme belirdi.) Böyleleriyle nasıl konuşulacağını bilirim. Vergilerimi ödemek için yanında çalıştığım sıralarda tüccar beni paylayıverirdi birden. Ama ben konuşmaya başladım mı, adamı kısa zamanda tavlar, yumuşatırdım.

Akulina sordu:

— Ee, getireceğin para çok mu?

Polikey, umursamaz bir tavırla;

— Bin beş yüz ruble, dedi.

Karısı başını salladı.

— Ne zaman gidecek mişsin?

— Yarın gitmemi buyurdu. "İstediğin atı al, bizim yazıhaneye uğra, güle güle git," dedi.

Akulina ayağa kalkarak istavroz çıkardı.

— Şükür sana, Tanrım!

Kocasının gömleğinin yeninden tutup bölmenin ötesindekiler işitmesin diye, fısıltıyla;

— Tanrı yardımcın olsun, İlyiç! dedi. Gittiğin zaman

ağzına bir damla içki koymamak için İsa adına haç öpmeni istiyorum.

Adam burnundan soluyordu.

— Bu paralarla gidip bir de içki mi içeceğim? Sen neler söylüyorsun, karıcığım?

Sonra bir süre sustu, gülümsedi.

— Ama görseydin, konakta biri öyle güzel piyano çalıyordu ki! Konaktaki genç kızlardan biriydi sanıyorum. Hanımefendinin karşısında şöyle yüksekçe bir yerde duruyordum, kız da kapının arkasında çalıyordu. İstedim ki, ben de oturup biraz tıngırdatayım... Bilirsin, beceririm de... Yarına temiz bir gömlek hazırla.

Yataklarına mutlu girdiler.

5

O sırada yazıhanenin önünde halk kurulu uğultuyla kaynaşıyordu. İşin şakaya gelir yanı yoktu. Köylülerin hepsi de toplantıya gelmişti. Yegor Mihayloviç, durumu bildirmek için hanımefendinin yanına girerken şapkalarını giydiler, hep bir ağızdan uğuldamaya başladılar. Kâhyanın yokluğunda sesler çoğaldıkça çoğaldı, gürültü arttı. Ara sıra hırıltılı, kopuk kopuk konuşmaların kestiği bu gür sesler uğultusu bitmek bilmiyor; azgın bir denizin çağıltısı gibi hanımefendinin konağının pencerelerine kadar yayılıyordu. Hanımefendi o sırada şiddetli bir fırtınaya tutulmuşçasına sinir bunalımları geçirmekteydi. Korkunç ve tatsız olan yalnız uğultu değildi. Sanki sesler, patırtılar daha da artacakmış, sonunda büyük bir çıngar çıkacakmış gibi bir duygu içindeydi. "Şu işi gürültüsüz, patırtısız, din, kardeş sevgisi adına anlaşarak yapamazlar mıydı acaba?" diye düşünüyordu.

Hep bir ağızdan konuşan pek çok insan arasında dülger Fiyodor Rezun'un sesi en üst perdeden çıkıyordu. Onun da iki kurası* vardı, durmadan Dutlov'lara sataşmasının ne-

* Askere gönderilecek iki oğlu. – ç.n.

deni buydu. Altta kalmak istemeyen ihtiyar Dutlov önceleri gerisinde durduğu kalabalığın önüne çıkmıştı; kollarını geniş geniş açarak, ikide bir yutkunup sakalını sıvazlayarak burnundan burnundan konuşuyordu. Aslında ne söylediğini, kendisinin bile anladığı yoktu. Arkasına aldığı çocukları ile yeğeni göğüs göğüse birbirine yapışmışlardı, ihtiyar Dutlov civciv-çaylak oyununda anaç tavuğa benziyordu. Çaylak olan Rezun'du, ama tek Rezun değil, bütün iki kuralılar, tek kuralılar, Dutlov'a saldıran bütün kuruldu hemen hemen. Tartışma konusu şuydu: Bundan otuz yıl önce Dutlov'un bir kardeşini askere almışlardı; bu yüzden adam üç kişilik kuralılar arasına girmek istemiyor, kardeşinin hizmetini de göz önüne alarak genel kurada, onu da iki kişilik kuralılarla bir tutmalarını, üçüncü acemi eri bütün ikililer içinden seçmeleri gerektiğini öne sürüyordu. Üç kuralılardan dört aile vardı: Biri ihtiyarlar kurulu başkanıydı, hanımefendi onu bağışlamıştı, birisinden de geçen er seçiminde bir kişi alınmıştı. Geriye kalan iki aileden iki asker adayı saptanmış, bunlardan biri nedense kurula gelmeye bile gerek görmemişti. Gene de delikanlının anası kalabalığın en gerisinde dururken feleğin birdenbire yüzüne gülüvermesini bekliyordu. Seçilenlerden ikincisi ise, yoksul olmadığı halde yırtık pırtık giysisiyle sahanlığın önünde duvara yaslanmış, olanları seyrediyordu. Başı önüne eğikti, ağzını açıp tek söz söylemiyordu. Yalnız arada bir, yüksek sesle konuşmaya başlayan birine dik dik bakıyor, sonra başını gene önüne eğiyordu. Yüzünden mutsuzluk akıyordu genç asker adayının. İhtiyar Semyon Dutlov öyle bir insandı ki, onu birazcık tanıyan herkes, saklaması için ona yüzlerce, binlerce rublesini rahatça verebilirdi. Ağırbaşlı, dindar, üstelik varlıklı bir köylüydü. Kilise büyüklerindendi ayrıca. Sağa-sola çatmasının nedeni buydu işte.

Dülger Rezun uzun boylu, karayağız, içkici, azgın, atak bir adamdı; kurullarda, pazarlarda işçilerle, tüccarlarla, köylü ve efendilerle giriştiği tartışmalarda sözünü esirgemezdi. Sakindi şimdi, ama dili iğneliydi; boyunun bütün

uzunluğuyla, çınlayan sesinin, konuşma yeteneğinin tümünü kullanarak yutkunan, yavaş yavaş ağırbaşlılığını yitirerek çığrından çıkmaya başlayan Dultov'un üstüne çullanıyordu durmadan. Tartışmada ondan başkaları da vardı. Yuvarlak yüzü, dört köşe kafası ve kıvırcık sakalıyla orta yaşlı, tıknaz bir adam olan Garaska Kapılov, Rezun'un tarafını tutan bir tartışmacıydı. Kurullarda verdiği etkili söylevlerle haklı olarak ün kazanmış yeniyetmelerden biriydi. Sonra sarı benizli, sıska, uzun boylu, kamburumsu, seyrek sakallı, ufak gözlü, hırçın, karamsar, her işin altında bir kötülük arayan, beklenmedik çıkışlarıyla, abuk sabuk soru ve düşünceleriyle kurul üyelerini birbirine katan bir genç, Fiyodor Melniçni vardı bir de. Bu iki tartışmacı da Rezun'u savunuyorlardı. Onlardan başka ikide bir araya giren, iki geveze daha vardı tartışanlar arasında. Bunlardan biri temiz yürekli, sarı yuvarlak sakallı Hrapkov'du; her sözünün başında, "Sevgili dostum" diyordu. Öteki ise kendine her söylenene "Olur kardeşim," diye karşılık veren, ufacık suratlı Jitkov'du. Jitkov bağırtılı-çığırtılı tartışmalardan hiç geri kalmaz, olur olmaz yerde gösterişli laflar ederdi. Bunların ikisi kâh bir yanı, kâh öbür yanı tutuyorlardı, ama onların ne dediklerine pek kulak asan yoktu. Hrapkov ile Jitkov gibiler daha pek çoktu, ama özellikle bu ikisi halkın arasında dolaşarak hanımefendinin yüreğine korku salıyorlardı. Gene de bağıra çağıra konuşmaları boşlukta kalıyordu. Bu ikisinin yaptığı kuru gürültüden başka bir şey değildi aslında. Uğultulardan, çığlıklardan sersemlemişler, dillerini kaşımak zevkine vermişlerdi kendilerini.

Kurula katılanların her biri ayrı dünyadaydı: Kimisi üzgün, kimisi efendi efendi oturuyor; kimisi kayıtsız, kimisi de suspus duruyordu... Erkeklerin arkasında, elleri bastonlu yaşlı kadınlar vardı. Ama bütün bunlardan bir başka sefer söz edelim. Kalabalığın çoğu, kilisede durdukları sırayla duran, arkalarda fısıltıyla ev işlerini, orman kesimi zamanını konuşan ya da uğuldaşmanın kesilmesini sessizce bekleyen köylülerden oluşuyordu. Yoksullar arasında zenginler de vardı;

bunlara kurul ne bir şey verebilir, ne de dünyalıklarından bir şeylerini eksiltebilirdi. Geniş, parlak yüzlü Yermil işte bunlardan biriydi. Hayli varlıklı olduğu için köylüler ona "Koca Göbek" adını takmışlardı. Yüzünden, gücünün bilincine varmış, bundan da kıvanç duyan birinin anlatımı okunuyordu. "Ne söylerseniz söyleyin, bana vız gelir. Dört oğlum var, ama bakın kimse elini süremiyor" der gibiydi. Arada bir Kapılov, Rezun gibi özgür düşünceliler ona çatmıyor değillerdi, ama Yermil dokunulmazlığının bilincine varanların kendinden emin, sakin tavrıyla onların lafını hemen ağızlarına tıkıyordu.

Eğer yaşlı Dutlov'u civciv-çaylak oyununda anaç tavuğa benzetirsek, delikanlılar hiç de civcive benzemiyorlardı: Çırpınmıyorlar, çığlık atmıyorlar, yalnızca Dutlov'un arkasında sessiz sessiz duruyorlardı. En büyükleri olan İgnat otuz yaşlarında, çocuk çocuğa karışmış bir adamdı. İkinci genç Vasili de evliydi ama askerlik için pek elverişli değildi. Üçüncüleri ise yeğeni İlyuşka'ydı. Yeni evlenmişti; cakalı bir gocuk giymiş (arabacılık yapıyordu), ak tenli, kanlıcanlı, amcasının arkasında sessizce ayakta dikiliyor; ara sıra şapkasının altından başını kaşırken kalabalığa bön bön bakıyordu. Olanlar onu hiç ilgilendirmiyor gibiydi, oysa çaylaklar asıl onu kapmak istiyorlardı.

Konuşanlardan biri, Dutlov'un, kardeşinin askere alınışını ileri sürmesine karşılık;

— Benim de dedem askerlik yaptıydı, ben de kura çekimini kabul etmeyeceğim, diyordu. Yok öyle bir töre! Geçen asker toplamada Miheyiveç'i tıraş ettilerdi* ama bak, amcası hâlâ evine dönmedi.

Adam konuşmasını bitirir bitirmez yaşlı Dutlov atıldı;

— Senin ne baban çara hizmet etti, ne de amcan. Sana gelince, efendilerine, köyüne şimdiye dek bir yararın dokundu mu? Hayır, yalnız sarhoş sarhoş gezdin, çocukların da ilk fırsatta yanından ayrılıp gittiler. Kiminle geçindiğin görülmüş ki? Bir de sıkılmadan başkalarına saldırıyorsun. Ben on yıldır

* Kurada çıkanlar tıraş edilip acemi birliğine gönderilirdi. – ç.n.

bekçilik, kilise başkanlığı yapıyorum; iki kez evim yandı, kimse yardıma gelmedi. Kendi kabuğumuza çekilmişiz, sessizce yaşıyoruz, namusluyuz diye hepiniz bana mı çullanacaksınız? Hadi, verin bakalım kardeşimi geriye! Belki de ölüp gitmiştir. Hak için, Tanrı adına elinizi vicdanınıza koyun, ey Ortodokslar kurulu! Bunun gibi ayyaşların zırvalarını dinlemeyin!

Garaska Kapılov, Dutlov'un karşısına dikildi;

— Sen de hep kardeşini öne sürer durursun! Onu askere kurul seçmedi, ahlaksızlığından dolayı toprağı bol olası beyefendi gönderdi onu orduya. Kardeşin senin için kurtulma nedeni olamaz, bunu aklına iyice koy!

Gerasim daha sözünü bitirmemişti ki, sarı benizli, uzun boylu bir adam olan Fiyodor Melniçni ileri çıkarak öfkeyle bağırmaya başladı.

— Efendimiz kimi isterlerse onu seçerler, ama kurul işi sonradan halleder. Kurulumuz şimdi oğluna gitmeyi emrediyor, istemiyorsan hanımefendiye yalvar, belki oğullarımdan birini tıraş ettirmemi buyururlar. İşte sana yasa!

Böyle söyleyerek sinirli sinirli elini salladı, eski yerine geçti. Oğlu asker seçilmiş olan kızıl saçlı Roman başını doğrulttu.

— Öyle, öyle! dedikten sonra üzerinde dikildiği basamağa çöküverdi. Çok üzgündü.

Bunlar daha konuşanların hepsi değildi. Gerilerde durarak kendi aralarında sohbet edenler bir yana bırakılırsa, gevezeler görevlerini hiç unutmuyorlardı.

Ufak tefek Jitkov, Dutlov'un sözlerini onaylayarak;

— Evet, Dutlov'un dediği doğru. Ortodokslar kurulu! diye bağırdı. Her şeyi Hıristiyanca yargılamalı. İşte böyle kardeşler, Hıristiyanca yargılamalı her şeyi.

Dutlov'un gocuğunun eteğinden çekip duran iyi yürekli Hrapkov, Garaska Kapılov'un sözlerini desteklercesine;

— Sevgili dostum, dedi, insan her şeyden önce vicdanının sesini dinlemeli. Kardeşin askere alındığı zaman, bu iş beyefendinin buyruğuyla olduydu, kurulun bunda bir suçu yok.

Öbürleri de;

— Doğru! Hepimiz biliyoruz, diye onayladılar.

Bunun üzerine Rezun;

— Sarhoş gibi zırvalayan kimmiş gördün mü? diye böbürlendi. Bana içkiyi içiren sen miydin, yoksa oğlun mu? Eğer sarhoş bir adam arıyorsan işte oğlun karşında! Herhalde içkiciliğimi başıma kakacak olanlar sizler değilsiniz. Hadi arkadaşlar, bir karara varalım! Dutlov'u bağışlamak istiyorsanız iki kuralılardan değil, teklilerden seçin. Yoksa hepiniz alay konusu olursunuz.

— Daha ne konuşuyorsunuz? Üçüncü er Dutlov'lardan çıkacak.

Birtakım sesler karmakarışık konuşmaya başladılar:

— Durum açıklık kazanmıştır. Kuraya yalnız üç kişilikler girecektir.

Bir başkası oradan atıldı:

— Hanımefendinin düşüncesini işitmedik daha, o ne buyuracak bakalım! Yegor Mihayloviç söylüyordu, askere kendi uşağını göndermek istiyormuş.

Bu sözler tartışmayı bir süreliğine bastırdı, ama çok geçmeden gene kızıştılar, konuşmayı gene kişiliğe döktüler.

Rezun'un, "sarhoşların birincisi" diye sözünü ettiği, Dutlov'un büyük oğlu İgnat, Rezun'a gezici dülgerlerin testeresini çaldığını, sarhoş olup karısını öldüresiye dövdüğünü adamın yüzüne haykırarak söyledi.

Bunun üzerine Rezun, karısını ayıkken de, sarhoşken de dövdüğünü, bunun ona az bile geldiğini bildirdi. Herkes gülmekten kırılıyordu. Ama testere konusuna nedense çok gücendi. İgnat'a iyice yaklaşarak yakasını topladı.

— Kim çalmış dedin?

Ona daha bir yaklaşan iriyarı İgnat korkmadan;

— Sen çaldın! karşılığını verdi.

— Ben mi çaldım? Yoksa kendin çalmış olmayasın!

— Hayır, sen çaldın!

Testereden sonra tartışma çalınan ata, yulaf dolu bir çuvala, köydeki bir bostan tarlasından götürülen kavun karpuza, bir hayvan ölüsüne kadar vardı. İki köylü birbirleri-

nin hırsızlıklarını öylesine ayrıntılarla sayıp döktüler ki, başa kaktıkları şeylerin yüzde biri bile doğru çıksa, yasalara göre ikisinin de Sibirya'ya sürgüne gönderilmesi işten bile değildi.

Bu arada ihtiyar Dutlov başka bir savunma yolunu seçti. Oğlunun bağırması hoşuna gitmemişti, onu durdurarak: "Günah, bırak bunları! Kes sesini!" dedi. Şimdi yalnız üç oğlu bir arada oturanların değil, çocukları aileden ayrılmışların da üç kuralılar arasına girmesi gerektiğini savunuyordu. Böylece Staroskin'leri de kuraya katmış olacaktı.

Staroskin sessizce gülümsedi, boğazını temizledi, zengin bir köylü tavrıyla sakalını sıvazlayarak, efendilerinin emrine boyun eğeceğini bildirdi. Eğer onu kuradan çıkarmışlarsa, oğlu bunu hak etmişti herhalde.

Garaska Kapılov, oğulları ayrılan aileler için Dutlov'un ileri sürdüğü kanıtları da çürüttü. Eski efendilerinin zamanındaki gibi ayrılmalara izin verilmemeliydi, olan olmuştu artık, tek kuralılardan kimseye dokunacak değillerdi.

Baba evinden ayrılanların sesleri yükseldi, gevezeler onlara da destek verdiler:

— Geçimsizliklerinden mi ayrıldılar? Ayrıldılar diye niçin onlara yüklenelim?

Rezun, Dutlov'a;

— Yeğenini göndermek istemiyorsan yerine para öde! Gücün yeter! dedi.

Dutlov umutsuzca paltosunu düğmeledi, arkadaki köylülerin arasına karışırken, öfkeyle;

— Anlaşılan, paralarımın hesabını tuttun, dedi. Bakalım daha Yegor Mihayloviç, hanımefendinin yanından gelince ne söyleyecek!

6

Tam da o sırada Yegor Mihayloviç konağın kapısında gözüktü. Şapkalar art arda başlardan alındı, kâhya yaklaştıkça ortasından, önünden dazlak, kırlaşmış, yarı kırlaşmış,

kızıl siyah, sarı saçlı kafalar peşi peşine ortaya çıktı; sesler yavaş yavaş dindi, sonra tümüyle kesildi. Yegor Mihayloviç sahanlığa geldi, konuşmak istiyormuş gibi durdu. Uzun pardösüsünün ön ceplerine ellerini beceriksizce sokmuştu. Başında öne eğik hasır şapka, gergin bacaklarının üzerinde dimdik, konağın önünde toplananlara tepeden bakıyordu. Büyük bir bölümü yaşlı, çoğunluğunun yüzleri güzel ve tümü kendisine çevrilmiş, sakallı dik başlar önünde komut verecekmiş gibi duran bu adam, hanımefendinin karşısında olduğundan başka bir görünüş sergiliyordu. Gerçekten görkemli bir duruşu vardı.

— Dinleyin arkadaşlar, hanımefendinin kararı şu: Uşağını vermek istemiyor, aranızdan seçeceğiniz birisi gidecek. Şimdi bize üç kişi gerek. Daha doğrusu bir kişi. Sırası gelen bu yıl gitmezse, önümüzdeki yıl gidecek nasıl olsa.

Sesler;

— Öyle! Bunu biliyoruz! diye bağırdılar.

Yegor Mihayloviç devam etti:

— Sonuç olarak, Horyuşkin ile Mityuşkinlerin Vaska gidecekler bir kere. Tanrı böyle buyurdu.

Sesler;

— Tamam, doğru! dediler.

— Üçüncü kişi olarak ya Dutlov'un bir oğlu ya da iki kuralılardan biri gidecek. Buna bir diyeceğiniz var mı?

Sesler yükseldi:

— Dutlov'un oğlu gitsin! Dutlov'lar üç kişi!

Gene çığlıklar yükseldi; konuşmalar döndü dolaştı, köydeki tarlaya, konaktan çalınan telislere gelip dayandı. Yegor Mihayloviç yirmi yıldır hanımefendinin mülkünü yönetiyordu; akıllı deneyimli bir adamdı. Çeyrek saat kadar durdu, dinledi ve birden herkesi susturarak Dutlov'lara kura çekmelerini söyledi. Üç çocuktan biri gidecekti. Kuraları yazdılar, Hrapkov silkelediği şapkasından kâğıtları çekmeye başladı. Kura İlyuşkin'e çıktı. Herkes suspus olmuştu.

İlya kısılan sesiyle;

— Bana mı? Ver bakayım! dedi.

Kimse konuşmuyordu. Yegor Mihayloviç, ertesi gün gelirlerken acemi er parası olan adam başına yedi kapik* getirmelerini söyledi, her şeyin bittiğini bildirerek toplantıyı dağıttı. Kalabalık kımıldandı, köşeyi dönenler ardı ardına şapkalarını giydiler. Konuşmalardan, ayak patırtılarından büyük bir uğultu çıkıyordu. Kâhya sahanlıkta kalmıştı, gidenlere arkadan bakıyordu. Genç Dutlov'lar köşeyi kıvrılınca, bir ara geride duraklayan ihtiyar Dutlov'u yanına çağırdı, onunla birlikte yazıhaneye girdi. Masanın önündeki koltuğa oturarak;

— Sana acıyorum, ihtiyar, dedi. Ne yapalım, sıra senindi. Hak yerini buldu. Yeğeninin yerine para ödeyecek misin, ödemeyecek misin, şimdi onu söyle!

İhtiyar yanıt vermeden Yegor Mihayloviç'e baktı. Onun bakışına karşılık kâhya;

— Bundan kurtuluş yok. Çok uğraştım ama bir şey yapamadım, dedi.

— Parasını seve seve öderdim ama elimizde avcumuzda bir şey kalmadı. Yazın iki atımı çaldılar. Yeğenimi severim. Namuslu yaşadığımız için alnımıza böylesi yazılmış demek. O, aklına geleni söylesin. (Rezun'u kastediyordu.)

Yegor Mihayloviç eliyle yüzünü sıvazladı, esnedi. Anlaşılan, canı sıkılmıştı. Çay içme zamanı da gelmişti zaten.

— İhtiyar, günaha girme! dedi. Sandığının köşesini arayıver, belki küflü altınlarını bulursun. Topu topu üç yüz ruble, ne olacak! Sana öyle bir gönüllü** satın alırım ki bayılırsın! Son günlerde böyle birinin olduğunu işittim.

Dutlov;

İlde mi? diye sordu. (İlden kenti kastediyordu.)

— Ne diyorsun, kurtulmalığı ödeyecek misin?

— Seve seve öderdim. Tanrı adına yemin ederim, ama...

Yegor Mihayloviç, Dutlov'un sözünü sertçe kesti:

— Bak, ihtiyar, dinle beni! Yeğenin İlyuşka'nın kendine

* Kapik: Rublenin yüzde biri. – ç.n.

** Para karşılığında askere gitmek isteyen kişi. – ç.n.

bir şey yapmasından korkuyorum. Bugün mü olur, yarın mı, onu hemen gönderelim. Kendi elinle götüreceksin, bir terslik çıkarsa sorumlusu sensin. Tanrı esirgeye, ona bir şey olursa büyük oğlunu tıraş eder, askere gönderirim. Anlıyor musun?

Dutlov kısa bir sessizlikten sonra;

— İki kişilik kuralıları da katsaydınız, Yegor Mihayloviç, yazık değil mi bize? dedi.

Ağlamaya, kâhyanın ayaklarına kapanmaya hazırdı.

— Kardeşim askerde öldüğü gibi, elimden bir de oğlumu alıyorlar. Bize niçin böyle saldırdıklarını anlayamıyorum! diye sürdürdü konuşmasını.

Yegor Mihayloviç;

— Hadi git artık, dedi. Elimizden başka bir şey gelmez, düzenin gereği bu. İlyuşka'ya dikkat et, ondan sen sorumlusun.

Böylece Dutlov evine yollandı. Yürürken sopasını düşünceli düşünceli yolun taşlarına vuruyordu.

7

Ertesi gün sabahın erken saatlerinde konağın "yan bölmesinin" sahanlığı önünde yol arabası duruyordu. (Bu arabayla kâhya da yolculuk ederdi.) Nedense Davul adı verilen iri kemikli doru aygır koşulmuştu arabaya. Polikey'in büyük kızı Anyutka sulusepkene, soğuk rüzgâra aldırmaksızın, aygırın yanında, göze çarpan bir korkuyla, biraz uzakça, yalınayak dikiliyor; bir eliyle hayvanı dizgininden tutuyordu. Sırtında eski bir hırka vardı. Bu hırka ailede yorgan, kürk, başörtüsü, halı, Polikey'in paltosu türünden çeşitli işlere yarardı. Polikey'in ailesinin "köşe"sinde telaş artmıştı. Ortalık henüz karanlıktı, yağmurlu günün sabah aydınlığı, şurasına burasına kâğıt yapıştırılmış pencerecikten yeni yeni içeri sızıyordu. Yorganları giysi olarak alınıp yerine annelerinin yazması bırakıldığı için, küçük çocuklar üşüye üşüye yatıyorlardı. Akulina fırındaki yemek işini bitirdikten sonra çocukları bir süre yalnız bırakmış, kocasının yol hazırlığıyla

uğraşmaktaydı. Gömlek temizdi. "Açlıktan ağızlarını açan" çizmeler adamcağızın başına epeyce bir sıkıntı açacağa benziyordu. İlk iş olarak kendi giydiği biricik kalın yün çorabını çıkarıp kocasına verdi, ikinci olarak da ahırda "kötü kötü" dururken İlyiç'in üç gün önce eve getirdiği bellemeden güzel ayakkabı keçeleri yapmayı akıl etti. Böylece çizme deliklerini tıkamış, kocasının ayaklarını ıslanmaktan korumuş olacaktı. Ayaklarını karyolanın üstüne koyarak oturan İlyiç, kemerinin kirli bir ip görünümü almamasına uğraşıyordu. Peltek küçük kız, onu tepeden tırnağa örtüp ayaklarına dolaşan kürkü içinde, şapkasını istemesi için Nikita'ya gönderilmişti. Kentten kimine iğne, kimine çay, kimine zeytinyağı, kimine tütün satın almasını Polikey'e söylemeye gelen uşaklar, telaşı daha da artırıyorlardı. Semaverini fırına sürüp İlyiç'i tavlamak için maşrapayla "çay" adını verdiği bir sıvı getiren marangozun karısı da ona kentten şeker ısmarladı.

Nikita şapkasını vermek istememişti, bu durumda Polikey İlyiç, kendininkini bir düzene sokmalıydı. Yani, dışarı fırlayan pamukları içeri tıkıp deliği çuvaldızla dikmek gerekiyordu. O da öyle yaptı. Bellemeden yapılan keçe çoraplar önce ayağına olmadı. Anyutka üşümüştü, neredeyse Davul'u bırakacaktı; kürkü Maşka kaparak onun yerine nöbete girdi. Ama Maşka da kürkü çıkarmak zorunda kaldı. Davul'u tutmaya Akulina kendisi gitti. Yalnız hırka ile terliği bırakarak ailenin bütün giyeceğini sırtına geçiren İlyiç, en sonunda işlerini bitirdi, derlenip toparlandı, arabaya bindi. Giydiklerine sıkıca sarındı, altındaki kuru otu düzeltti, bir daha sarındı, dizginleri topladı, çok temkinli insanların yaptıkları gibi bir daha sıkı sıkıya sarındı, arabayı sürdü.

Küçük oğlu Mişka koşa koşa sahanlığa çıkarak arabaya onu da almasını istedi. Mişka'nın peşinden peltek Maşka "onu da ayabaya bindiymeleyini, küyksüz üşümediğini" söylüyordu. Polikey, Davul'u durdurdu, zayıf gülümsemesiyle çocuklara gülümsedi. Akulina iki küçüğü kocasının yanına oturttu; kulağına eğilerek yeminini unutmamasını, yolda ağzına tek damla içki koymamasını fısıldadı. Polikey

çocukları demirci dükkânına kadar götürdü, orada onları arabadan indirdi, bir daha sarındı, şapkasını bir daha düzeltti, kısa adımlı, temkinli bir tırısla koşan atı dehledi. Araba yürürken sarsıntıdan yanakları hopluyor, ayakları arabanın gövdesine vuruyordu. Maşka ile Mişka çıplak ayaklarıyla kaygan tepeden eve doğru çığlık atarak öyle hızlı koştular ki, köyden konak uşaklarının yanına gelmekte olan bir köpek, onlara baktı, kuyruğunu bacaklarının arasına kıstırıp havlayarak gerisin geriye kaçmaya başladı. Bunu işiten çocukların çığlığı on kat arttı.

Hava çok bozuktu, soğuk rüzgâr insanın yüzünü bıçak gibi kesiyordu. Karla yağmur arası ince bir sağanak İlyiç'in yüzünü, soğuk dizgin uçlarıyla birlikte cepkenin yenlerine sakladığı çıplak ellerini, hamutun deri kaplamasını, kulaklarını yatırarak gözlerini kısan Davul'un yaşlı kafasını dalga dalga dövüyordu. Sonra birden kesiliyor, hava bir anda açılıyor; mavimtırak kar bulutları aralanmaya, bulutların boşluğundan güneşin ucu görünmeye başlıyordu. Ama bunlar, Polikey'in gülümsemesi gibi geçici ve neşesiz ışıldamalardı. Çevresine aldırmayan Polikey tatlı hayallere dalmıştı. Sürgüne göndermek istedikleri, askerlikle gözünü korkuttukları, yalnız aklı başında insanların dövüp sövmediği, onların dışında herkesin çiğneyip geçtiği Polikey topluca bir parayı, hem de çok miktarda parayı almaya gidiyordu işte! Hanımefendi güvenip bu iş için onu seçmişti; üstelik kendi bindiği, Davul'u koşukları kâhya arabasını da altına vermişti. Konak bekçisi filanmış gibi, dizginleri ve hamut bağları kayıştandı arabanın. Polikey daha dik oturdu, şapkasının pamuğunu düzeltti, yeniden sarındı, örtündü. Bununla birlikte İlyiç, kendisinin zengin bir konak bekçisine tıpatıp benzediğini sanıyorsa, hayallerinde biraz ileri gidiyor demekti. On binlik serveti olanlardan başlayarak bütün tüccarların kayış koşumlu arabalarla yolculuk ettiğini herkes bilir. Onlarınkine benzeyen de yalnız dizginlerdi zaten. Bunun dışında herhangi bir benzerlik hak getire! Mavi mi, yoksa siyah mı olduğu seçilmeyen pardösüsüyle sakallı bir adam oturmuştu arabanın önüne. Atı-

nın yemlenmiş mi, kendisinin tok mu olduğu, hayvanın nasıl koşulduğu, tekerlerin nasıl şınalandığı, arabacının nasıl giyinip kuşandığı, binlerle mi, yoksa yüzlerle mi alışverişe çıktığı ilk bakışta belli oluyordu. Polikey'in ellerine, yüzüne, bir süre önce bıraktığı sakalına, kemerine, arabanın önüne gelişigüzel serdiği kuru ota, cılız Davul'a, aşınmış şınalara bakan her deneyimli göz, değil tüccarın, celebin, konak bekçisinin; yüzlerle, onlarla bile işi olmayan zavallı bir uşağın yolculuğa çıktığını anlayıverirdi hemen. Ama İlyiç böyle düşünmüyordu, tatlı hayallere dalmıştı. Hem de ne tatlı hayaller! Koynunda bin beş yüz ruble taşıyacak bir adamdı bugüne bugün. Dönerken isterse Davul'u köy yolundan Odest'e çevirir, aklına esen her yere gidebilirdi. Ancak İlyiç bunu yapmayacaktı; paraları hanımefendisine getirip teslim edecek, kimsenin böyle yüklüce bir para taşımadığını söyleyecekti. Bir meyhanenin önünden geçerken Davul son dizgini çekmeye, duraklamaya, sağa sapmaya başladı; ama Polikey alışveriş için kendisine verilen paralar cebinde olduğu halde, kırbacını şaklattı, oradan geçip gitti. Davul başka bir meyhanenin önünde gene aynı şeyi yaptı.

Polikey öğleye doğru arabadan indi. Efendisinin adamlarının her zaman kaldıkları bir tüccarın hanının avlu kapılarını açtı, arabayı içeri soktu, atı çözdü, kuru ota yanaştırdı. Ne kadar önemli bir iş için gelmiş olduğunu anlayacaklarından emin; tüccarın ırgatları ile birlikte öğle yemeği yedi, sonra şapkasında taşıdığı mektupla birlikte bahçıvana yollandı. Polikey'i tanıyan bahçıvan, mektubu okuyunca göze batan bir kuşkuyla parayı götürme işinin gerçekten ona mı verildiğini sordu. İlyiç buna gücenmeyi bile beceremeden zayıf gülümsemesiyle gülümsedi, o kadar... Bahçıvan mektubu bir daha okudu, parayı çıkarıp Polikey'e verdi. Polikey para tomarını koynuna yerleştirdi, arabayı bıraktığı hana yöneldi. Ne birahaneleri, ne de içkili yerleri gözü görüyordu. Tüm benliğini tatlı bir mutluluk sarmıştı. Kaç kez iç çekici malların, çizmelerin, cepkenlerin, şapkaların, basmaların çeşit çeşit yiyecek maddelerinin bulunduğu dükkânların önünde durduysa da,

her seferinde biraz oyalanıp hoş bir duyguyla oradan uzaklaşıyor; "Hepsinden de satın alabilirim, ama almayacağım işte!" diyordu. Ismarlanan şeyleri aramak için çarşıya gitti, hepsini de bulup aldı. Bir dükkânda yirmi beş ruble istedikleri sepilenmiş bir kürk için pazarlığa girişti. Satıcı, Polikey'e baktıkça onun kürkü almaya gücü yetebileceğini hiç aklı kesmiyordu. Ama Polikey koynunu göstererek isterse bütün dükkânı kaldırıp götürebileceğini söyledi. Kürkü prova etmek için istedi, eline aldı, buruşturdu, silkti, tüylerini üfledi, kötü bir koku yayıldı ortalığa. Denemek istiyormuş gibi sırtına geçirdi. Sonra içini çekerek sırtından çıkardı; "Fiyatı fazla. On beş rubleye verseydiniz, alırdım," dedi. Satıcı, kürkü öfkeyle tezgâhın üzerine fırlattı. Polikey dışarıya çıktı, hana doğru keyifle yürüdü. Akşam yemeğini yedi. Davul'a suyunu, yulafını verdikten sonra fırının üstüne çıktı, zarfı çıkardı, uzun uzun baktı, okuryazar biri olarak bekçiye adresi ve üstündeki yazıları okumasını rica etti: "Bin altı yüz on yedi rublelik banknot konmuştur" diye okudu bekçi. Zarf, adi bir kâğıttan yapılmış, mührü yanık rengi bir mumdan dökülmüştü. Aynı mumdan zarfın ortasında büyük, köşelerinde dört tane küçük çıpa resmi vardı, zarfın kenarları da mumlanmıştı. İlyiç bütün bunlara baktı baktı, hepsini ezberledi, zarfın içindeki banknotların sivri uçlarına dokundu. Elinde bu kadar paranın bulunmasından çocukça bir kıvanç duyuyordu. Zarfı şapkasının deliğinden içeri soktu, şapkayı başının altında koyarak yattı. Geceleyin birkaç kez uyanıp zarfı yokladı. Onu yerli yerinde gördükçe hor görülen, küçümsenen Polikey'in bu kadar parayı yanında taşıdığını, dürüstlükle, hem de kâhyanın bile gösteremeyeceği bir dürüstlükle emaneti yerine ulaştıracağını bilmesi ona büyük, çok büyük bir haz veriyordu.

8

Gece yarısı tüccarın ırgatları ile Polikey, kapının sert sert vurulması ve çığlıklarla uyandılar. Bunlar, Pokrovsk'tan getirilen acemi erlerdi. Uğurlayıcılarla birlikte on kişiydiler:

Horyuşkin, Mityuşkin, Dutlov'un yeğeni İlya, iki yedek, köyün muhtarı, ihtiyar Dutlov ve arabacılar... Kulübede bir kandil yanıyordu, aşçı kadın kutsal tasvirlerin altında uyumuştu. Kadın hemen ayağa fırladı, mumu yaktı. Hanın sahibi de uyandı, ocaktan aşağı eğilerek gelenlere baktı. İçeri girenler istavroz çıkararak sedire oturuyorlardı. Hepsi de sakindiler, kimin kimi teslim etmeye götürdüğü anlaşılmıyordu. Selamlaşıyorlar, hoşbeş ediyorlar, birbirlerine yiyecek şeyler veriyorlardı. Aslını ararsanız bir bölümü susuyordu, üzgündü, ama bir bölümü de çok neşeliydi. Anlaşılan, epeyce içmişlerdi. Şimdiye dek ağzına içki koymamış olan İlya da neşeliler arasındaydı.

Köy muhtarı sordu:

— Hey çocuklar, yemek mi yiyeceksiniz yoksa yatacak mısınız?

İlya kürkünün önünü çözüp sedire otururken;

— Yemek yiyelim, votka da aldır, dedi.

Muhtar kısaca kestirip attı:

— Votkana başlatma şimdi!

Öbürlerine döndü:

— Ekmeğinizi yiyin, çocuklar! Bakın uyuyorlar, kimseyi uyandırmayalım! Uyuyanlara bakmadan İlya bir daha üsteledi:

— Votka getirsinler buraya!

İsteğinden kolay kolay caymayacağı anlaşılıyordu.

Köylüler büyüklerinin sözünü dinlediler, arabalardan ekmek çıkardılar, azıklarını yediler, kvas* isteyip içtiler; kimi döşemeye, kimi fırının üstüne uzanıp uyudular.

İlya ikide bir; "Votka verin, votka verin diyorum size!" diye bağırıyordu. Birden Polikey'i görünce, "Aa, İlyiç, İlyiç, iki gözüm, sen de mi buradasın?" dedi. "Görüyorsun ya, ben askere gidiyorum! Anamla, karımla uğurlaştım. Karım nasıl ağlıyordu, bir bilsen! Yolluk yiyecek pişirdiler... Votka getirt hadi!"

* Bozaya benzeyen, hafif alkollü bir içki. – ç.n.

Polikey;

— Param yok, karşılığını verdi. Sonra da onu biraz olsun yatıştırmak için ordudan ihraç olması dileğinde bulundu.

— Yok kardeşim, yok, turp gibiyim, hiç hastalık geçirmedim. Nasıl ihraç olurum? Çar babamız benden daha iyi asker mi bulacak?

Polikey doktora on ruble rüşvet veren bir köylünün askerlikten nasıl kurtulduğunu anlattı. Bunun üzerine İlya, Polikey'in yanına gelerek içini dökmek için konuşmaya başladı:

— Hayır İlyiç, her şey bitti artık. Onlar göndermek istemeseler de gideceğim. Amcam yaktı beni. Benim için para ödeyemez miydi? Ama vermedi işte, oğluna acıdı, beni kurtarmak için parasına da kıyamadı. Gördüğün gibi beni seçtiler, gönderiyorlar... Kalmayı artık kendim de istemiyorum. (Usul, usul, kendine güveni artarak, ince bir hüznün etkisiyle konuşuyordu.) Anama acıdım yalnız. Zavallıcık nasıl da ağlayıp sızladı. Bir de karıma. Kadıncağızı yok yere mahvettiler. Yazık değil mi? Kısacası, asker karısı artık. Evermeseler daha iyiydi. Beni niçin evermişler? Yarın uğurlamaya geleceklermiş.

Polikey;

— Neden sizleri böyle erkenden yola çıkardılar? diye sordu. Gönderileceğinizden haberimiz bile olmadı.

İlyuşka gülümsüyordu.

— Kendime bir şey yapacağımdan korkuyorlar da ondan. Korkmasınlar, kendime bir şey yapmam. Askerde de bana bir şey olmaz, ama anama acıyorum.

Sonra üzüntülü bir sesle;

— Niçin beni everdiler? diye üsteledi.

Kapı açıldı, ihtiyar Dutlov şapkasını silkerek içeriye girdi. Kayın ağacı kabuğundan çarıkları sanki ayaklarına kayık bağlanmış gibi kocamandı.

İstavroz çıkardıktan sonra bekçiye dönerek;

— Afanasi, fener yok mu? Yulaf vereceğim hayvanlara! dedi.

Dutlov, İlya'ya aldırmaksızın yavaşça bir mum artığını yakmaya koyuldu. Eldivenleri ile kırbacı kemerine sokuluydu, cepkenini özenle giymişti, yalnız iş düşündüğünü gösteren yüzü geçim kaygısıyla gölgelenmişti; bayağı, durgun bir anlatımı vardı.

İlya, amcasını görünce sustu, gözlerini üzüntüyle iskemleye çevirdi. Sonra muhtara dönerek;

— Yermila, bana votka getir, içki içmek istiyorum, dedi.

Sesi öfkeli, hüzünlüydü.

Kvasını kaşıklamakta olan muhtar;

— Votka içmenin sırası mı şimdi? Görüyorsun, herkes yedi, içti, yattı! Bağıracak ne var? diye çıkıştı.

"Bağıracak ne var?" sözü aklına bağırmayı getirmiş olmalıydı İlya'nın.

— Buraya baksana sen, içki veriyor musun, vermiyor musun? dedi sesini yükselterek.

Muhtar Dutlov'a döndü;

— Şunu bari sen yatıştır. Ne olur!..

Bur sırada Dutlov feneri yakmış, işin sonu nereye varacak diye merakla bekliyordu. Yeğeninin çocukluğuna şaşırmışcasına, yan gözle, acıyarak baktı.

İlya başını önüne eğdi, yeniden bağırmaya başladı.

— İçki ver, yoksa rezalet çıkarırım!

Muhtar alttan almaya başladı.

— Bırak İlya, bırak bağırıp çağırmayı! Çocukluk etme, Allahını seversen; iyi olmaz!

Ama daha sözünü bitirmemişti ki, İlya yeniden fırladı, cama bir yumruk attı, avazı çıktığı kadar bağırdı:

— Alın işte size! Beni dinlemek istemediniz!

Sonra kırmak için öbür cama koştu.

Polikuşka göz açıp kapayacak kadar kısa bir zamanda yana doğru iki kere yuvarlandı, ocağın köşesine öyle bir kaçış kaçtı ki, oradaki bütün hamamböceklerini ürküttü. Muhtar elinden kaşığını bıraktı, İlya'ya doğru koştu. Dutlov feneri elinden yavaşça yere koydu, paltosunun kuşağını çözdü, dilini şaklatarak başını iki yana salladı, kendisini pence-

reye bırakmak istemeyen bekçiyle, muhtarla itişip kakışan İlya'ya yaklaştı. Duruşlarına bakılırsa İlya'yı sıkıca yakalamışlardı, ama amcasını elinde kuşakla görünce İlya'nın gücü on kat arttı, tutanların ellerinden sıyrıldı, yumruklarını sıkıp gözlerini belerterek ona doğru bir adım yürüdü.

— Yaklaşma bana, yoksa öldürürüm! Canavar herif? Haydut, oğullarınla birlikte beni mahvettiniz. Beni sen mahvettin! Madem böyle olacaktı, beni neden everdiniz? Yaklaşma, öldürürüm!

İlyuşka'nın görünüşü korkunçtu. Yüzü kıpkırmızı olmuş, gözleri yuvalarından fırlamıştı. Genç, diri bedeni ateşe düşmüş gibi titriyordu. Üzerine çullanan üç kişiyi öldürebilirmiş, hem de öldürmek istiyormuş gibi karşı koyuyordu.

— Kardeşinin kanını içiyorsun, katil!..

Dutlov'un her zamanki durgun yüzü birden parlayıverdi. Bir adım ileri yürüdü.

— İyilik yaramadı sana! dedikten sonra, nereden geldiği anlaşılmayan bir güçle yeğenini yakaladı, ikisi birden yere yuvarlandılar, muhtarın yardımıyla gencin kollarını kıvırmaya başladılar. Bu iş en azından beş dakikalarını aldı. Sonunda köylülerin yardımıyla Dutlov yerinden doğruldu, paltosunun eteğini İlya'nın elinden kurtararak kalktı, İlya'yı da elleri arkada bağlı olarak ayağa kaldırıp köşedeki sedire oturttu.

Dutlov boğuşmadan dolayı soluk soluğa, gömleğinin kemerini düzeltirken söyleniyordu:

— Yapma, etme, dedik, sözümüzü dinletemedik.

Bekçiye döndü:

— Başının altına cepkenini koyuver, yoksa boynu tutulur.

Feneri aldı, paltosunun belini bir iple bağladı, atlara bakmak için dışarıya çıktı.

Saçları karmakarışık, yüzü solgun, yeleği dışarı fırlamış olan İlya odayı gözden geçiriyor, sanki nerede olduğunu anlamaya çalışıyordu. Bekçi kırık cam parçalarını topladı, esmesin diye pencereye bir gocuk tıkadı. Muhtar, kvasının başına yeniden çöktü.

— Ah İlyuha*, İlyuha! Acıyorum sana. Ama ne yaparsın! Bak, Horyuşkin de evli, kurtuluş yok askerlikten.

İlya öfkeli, soğuk bir sesle;

— Katı yürekli amcamın yüzünden bütün bunlar, dedi. O yalnız kendi çocuklarına acır. Anam söylüyordu, kâhya gitmemem için kurtarmalık ödemesini söylemiş, "Gücüm yetmez", diye kestirip atmış. Kardeşimle birlikte evlerine az mı yardım ettik. Alçak herif!

Dutlov içeriye girdi, kutsal tasvirlerin önünde durup dua etti, üstündekileri çıkardı, sonra gelip muhtarın yanına oturdu. Aşçı kadın ona da bir tabak kvas ile kaşık getirdi. İlya yatışmıştı; gözlerini yumdu, başını katlanmış cepkeninin üstüne koydu. Muhtar sesini çıkarmadan onu göstererek başını salladı. Dutlov kollarını iki yana açtı.

— Acımaz olur muyum? Kardeşimin öz oğludur. Baktıkça içim sızlıyor. Gel gelelim, onların gözünde acımasızız. Genç ama kurnaz bir karısı vardır; aklına takmış, paramız varmış da, ödeyebilirmişiz de... Başıma kakıp durdular. Delikanlıya az acımıyorum doğrusu!

Muhtar;

— İyi çocuktur, dedi.

— Bunlarla uğraşacak gücüm kalmadı. Yarın İgnat'ı göndereyim de, karısı gelmek istiyordu, getirsin... Gitmeden görüşsünler.

Muhtar kalktı, ocağın üstüne çıkarken;

— Olur, gönder, dedi. İnsan paraya fazla değer vermemeli.

Tüccarın bir ırgadı yattığı yerden başını kaldırıp söze karıştı:

— Parası olsa yeğenine kıyar mıydı?

Dutlov bunun üzerine;

— Ah, şu para yok mu! dedi. Bütün günahlar ondan çıkıyor. Kitapta bile yazılı, paradan daha fazla günah getiren nesne yoktur.

* İlya. – ç.n.

Bekçi de konuşmaya katıldı:

— Kitapta neler yazılmamış ki! Bana birisi anlattıydı. Bir tüccar varmış, çok para biriktirmiş, ama kimseye zırnık koklatmazmış. Parasını çok sevdiği için hepsini mezarına götürmeyi düşünmüş, ölümü yaklaşınca tabutuna yastığını da koymalarını buyurmuş. Kimse farkına varmamış. Sonra oğulları parayı aramaya başlamışlar, bir şey bulamamışlar. Oğullarından biri, paranın yastıkta olabileceğini akıl etmiş. Çar dahi işitmiş bunu, mezarı açmalarına izin vermiş. Ama ne olmuş, biliyor musunuz? Açmışlar, yastıkta bir şey bulamamışlar, tabut engereklerle doluymuş, hepsini olduğu gibi yeniden gömmüşler. İşte görün, paranın aslı neymiş!

Dutlov;

— Biliriz, günahı çoktur, dedi. Ayağa kalktı, dua etmeye başladı.

Tasvirlerin önünde duasını tamamladıktan sonra yeğenine baktı. İlya uyuyordu. Yanına yaklaştı, ellerinden kuşağı çözdü, gitti yattı. Öbür köylü de uyumak için atların bulunduğu yere yollandı.

9

Her şey sessizleşir sessizleşmez, Polikey suçlu gibi usulcacık aşağıya indi, yol hazırlığına koyuldu. Asker adayları ile birlikte burada gecelemek korkunç bir şey gibi gelmişti ona. Horozların ötüşü gitgide sıklaşıyordu. Davul, yulafının tümünü de yemişti, su istiyordu zavallıcık. İlyiç atı koştu, köylü arabalarının yanından geçip gitti. Şapka, içindeki zarfla birlikte sapasağlam duruyordu. Arabanın tekerlekleri, donmuş Pokrovsk yolunda yeniden takırdadılar. Kentin dışına çıkınca Polikey birdenbire hafiflediğini hissetti. Nedense hep, birileri peşinden kovalıyormuş, onu durduracaklarmış, ellerini arkaya bağlayarak ertesi gün İlya'nın yerine onu teslim edeceklermiş gibi bir duygu vardı içinde. Ayazdan mı, korkudan mı bilinmez, sırtından soğuk ürpertiler geçiyor; Davul'u ha bire kırbaçlıyordu. Karşısına ilk çıkanlar, uzun

kışlık şapkalı bir papaz ile şaşı uşağı oldu. Polikey onları görünce daha da korktu. Ama kentin dışında bu korku biraz yatıştı. Davul kendi kendine yürüyordu artık, yolun ilerisi görünmeye başlamıştı. İlyiç şapkasını çıkardı, paraları yokladı. "Koynuma mı koysam, ne yapsam? Bir daha sıkıca sarınıp kuşanmak gerek. Dur, şu tümseği de geçeyim, orada arabadan inerim, yeniden sıkı sıkıya giyinirim. Şapka üstünden iyice dikili, alttaki astardan da düşmez. En iyisi eve kadar başımdan hiç çıkarmayayım" diye düşündü. Tümseği geçince davul kendi isteğiyle, arabaya yedek at koşulmuş gibi yokuş aşağı koşmaya başladı. Davul gibi eve erken gitmeye can atan Polikey de ona engel olmadı, hayvanı durdurmak gelmedi içinden. Hanımefendisine karşı duyduğu şükran yanında onun kendisine vereceği üç altını, evdekilerin sevincini hayal etmeye başladı. Şapkasını bir daha çıkardı, mektubu elledi, sonra şapkayı başına güzelce yerleştirdi, gülümsedi. Şapkanın dıştaki büzmeleri yıpranmıştı hayli eskiden, Akulina yırtılan bir yeri önceki gün özene bezene dikmişti, ama şapkanın öbür büzmesi biraz aralanmış, Polikey karanlıkta şapkayı çıkarıp para dolu mektubu pamuğun altına derince sokayım derken orasının dikişlerini daha çok sökmüş, zarfın ucu o büzmeden dışarıya fırlamıştı.

Ortalık aydınlanmaya başladı, bütün gece uyuyamayan Polikey'i bir uyuklama tuttu. Arkaya kayan şapkasını biraz ileri iterken zarfı daha çok dışarı çıkardı, uykunun tatlı gevşekliğine bıraktı kendini. Araba sarstıkça başı yan tahtaya çarpıyordu. Eve yakın açtı gözlerini. İlk hareketi şapkasına sarılmak oldu. Şapka başında sımsıkı duruyordu, içinde zarfın durduğundan emin, çıkarıp bakmadı bile. Davul'u sürdü, altındaki kuru otu düzeltti, yeniden konak bekçisi havasını takınarak, çevresine kurumla bakına bakına eve doğru ilerledi.

İşte mutfak, işte "konağın yan bölmesi", işte keten taşıyan marangozun karısı, işte konağın kendisi... Polikey buraya girecek, kendisinin ne kadar güvenilir, ne kadar dürüst bir insan olduğunu gösterecekti. "Başkasına iftira atmak kolay-

dır," diyecekti. Hanımefendi, "Teşekkür ederim, Polikey, al sana üç altın..." diyecek; belki beş, belki de on altın verecek; ona ikram etmek için çay, belki de votka getirmelerini buyuracaktı. Yediği soğuktan sonra votka iyi giderdi doğrusu: "On altınla bayramda şenlik yaparız, çizme satın alırım, dört buçuğunu Nikita'ya verir, borcumu öderim. Son günlerde çok askıntı olmaya başladı..." Eve yüz adım kalmamıştı ki, Polikey atı bir daha kırbaçladı, kemerini, yakasını düzeltti, şapkasını çıkardı, saçlarını düzeltti; acele etmeden elini astarın altına soktu. Eli şapkada dolaştı, şurasına burasına çabuk çabuk gitti geldi. Öbür eli de oraya daldı, yüzü sarardı, sarardı; eli yırtık büzmeden dışarı fırlayıp çıktı... Polikey dizlerinin üzerinde doğruldu, atı durdurdu; arabanın içini, otu, çarşıdan aldığı öteberiyi gözden geçirdi; koynunu, şalvarını inceden inceye aradı. Para zarfı hiçbir yerde yoktu. Saçlarını kavradı.

"Aman Tanrım! Nasıl olur? Vay başıma gelenler!" diye inledi.

Geldiğini görmelerini istemediği için Davul'u hemen geriye döndürdü, şapkasını başına geçirdi; şaşıran, memnun olmayan Davul'u geldiği yönde gerisin geriye sürmeye başladı.

Davul, "Polikey'le yola gitmeyi hiç sevmem. Hayatımda bir kerecik beni zamanında yemledi, suladı diye, böyle olmayacak biçimde aldatıyor. Eve varmak için nasıl da uğraştıydım! Yorulmuştum, tam evdeki otun kokusu burnuma gelmeye başlamıştı. Şimdi beni ters yöne doğru sürüyor!" diye düşünüyor olmalıydı.

Ayağa kalkan Polikey, dizginleri Davul'un ağzını acıtırcasına çekerken bir yandan kırbaçlıyor, bir yandan da gözlerinden yaşlar akarken;

— Deh, Allahın cezası! Deh! diye bağırıyordu.

10

O gün akşama kadar Polikey'i Pokrovsk'ta gören olmadı. Öğleden sonra hanımefendi birkaç kez evine adam gönderip sordurdu. Her seferinde Aksyutka koşuyordu. Akulina

kocasının daha gelmediğini, belki onu tüccarın oyalayıp alıkoyduğunu ya da ata bir şey olduğunu söyledi. "Acaba topalladı mı? Geçen sefer Maksim bütün gün yolda kalmış, hep yaya yürümüş" diyordu. Aksyutka kollarını sarkaç gibi sallayarak birçok kez gidip geldi. Akulina kocası için gecikme nedenleri uyduruyor, kendini avutmaya çalışıyor, ama bir türlü beceremiyordu. Göğsüne bir ağırlık çökmüştü, ertesi günkü bayram için iş yapmak gelmiyordu içinden. Marangozun karısının birkaç kez; "Tıpkı İlyiç'e benzeyen bir adam konağa kadar geldi, sonra geri dönüp gitti" diyerek Polikey'i gördüğünü söylemesi, üzüntüsünü daha da artırıyordu. Çocuklar da sabırsızlıkla bekliyorlardı babalarını. Ama onlarınki başka nedenlerden ötürüydü. Anyutka ile Maşka, kendilerine sırasıyla da olsa soğukta sokağa çıkma olanağı veren hırkadan ve cepkenden olmuşlardı. Bu yüzden yalnız entarileriyle, o da ancak evin az ilerisine kadar çıkabiliyorlar, orada hızla bir yay çizerek geriye dönüyorlardı. Onların bu hareketi konağın yan bölmesine girip çıkanların canını az sıkmıyor değildi. Bir keresinde Maşka su taşıyan marangozun karısının bacaklarına doğru öyle bir uçuş uçtu ki, kadının dizlerine çarpar çarpmaz daha başta ağıdı koyverdiyse de, perçeminin çekilmesini önleyemedi; bunun üzerine daha çok ağladı. Kimseyle tokuşmadığı zamanlar dosdoğru kapıdan içeriye fırlıyor, tekneye basarak, fırının üstüne çıkıyordu. Yalnız hanımefendi ile Akulina, Polikey'in geç kalışından ötürü gerçekten kaygılanıyorlardı; çocukların üzüntüsü ise babalarının sırtındaki giysiler yüzündendi. Hanımefendinin; "Polikey daha gelmedi mi? Nerede kalabilir?" sorusunu yanıtlarken Yegor Mihayloviç gülümsemiş, "Bilemem!" derken de tahminlerinin doğru çıkmasına içten içe sevinmişti herhalde. Duruma önem verdiğini göstermek için de, "Öğleye dönmesi gerek" demişti.

Polikey'in durumu hakkında bütün gün kimse bir şey öğrenemedi. Ancak sonraları onun yolda şapkasız koşturup durduğunu, herkesten; "Bir zarf buldunuz mu?" diye sorduğunu gören komşu köylüler çıktı ortaya. Başka bir adam da

onu yolun kıyısında uyurken görmüş. Arabaya koşulu, kösteklenmiş bir atın yanında yatıyormuş. Adam, "Polikuşka'yı sarhoş sandım. At iki gündür yemlenmemiş, sulanmamış, böğürleri birbirine geçmişti" dedi. Akulina sabaha kadar gözlerini kırpmadı, kulakları hep girişte bekledi, ama Polikey gece de gelmedi. Çoluksuz çocuksuz bir kadın olsa, üstelik ev işlerinde yardımcısı, aşçısı filan olsa üzülmek için bol vakit bulurdu herhalde. Ama onun üzülmeye ayıracak zamanı mı vardı? Üçüncü horoz ötüp de marangozun karısı kalkınca Akulina da kalkmak, ocak işlerine girişmek zorunda kaldı. O gün bayramdı; ortalık aydınlanıncaya değin ekmeği çıkarmak, kvas yapmak, gözleme pişirmek, ineği sağmak, gömlekleri, entarileri ütülemek, çocukları yıkamak, su getirmek, komşu kadına bir an önce fırını serbest bırakmak gerekiyordu. Akulina kulağı kirişte, bütün bu işlere sarıldı. Ortalık aydınlandı, çanlar çaldı, çocuklar kalktılar; Polikey hâlâ görünürlerde yoktu. Bir gün önce ilk kar düşmüştü; tarlaları, yolları, çatıları, alaca bulaca bir kar örtüsü örtmüştü. Bugünse bayram içinmiş gibi, günlük güneşlik, bol ayazlı bir hava vardı; her şey ta uzaklardan görülebiliyor, sesler açıkça işitilebiliyordu. Ama ayakta durarak başını fırının ağzından içeri sokan Akulina gözleme pişirme işine öylesine dalmıştı ki, Polikey'in arabasıyla yaklaştığını işitmedi bile. Kocasının geldiğini ancak çocukların çığlıklarından anladı. Evin büyük kızı Anyutka kendi kendine giyinmiş, saçlarını bolca yağlamıştı. Üzerinde kabarık kabarık duran, basmadan, pembe ütüsüz yeni bir entari vardı. Hanımefendinin armağan ettiği bu entari nedense komşuların gözüne pek batardı. Saçları pırıl pırıldı, onlar için mum artığının yarısını harcamıştı; pabuçları yeni değilse bile güzeldi. Maşka henüz sırtındaki eskileri çıkarmamıştı, kir, çamur içindeydi. Temiz entaresini kirletmesin diye Anyutka, Maşka'yı yanına yaklaştırmıyordu. Babası elinde bir kese kâğıdıyla geldiğinde Maşka avludaydı. "Babaci gelmiş!" diye bağırarak Anyutka'nın önünde kapıya fırlayıverince, ablasının üstünü başını bir güzel kirletti. Daha fazla kirlenmekten korkmayan Anyutka, kardeşini hemen

oracıkta bir güzel patakladı. Akulina işinin başından ayrılamıyordu. Çocuklara yalnız, "Gene başlamayın! Şimdi hepinizi sopadan geçiririm!" diye bağırırken kapıya baktı. Elinde kesekâğıdıyla içeriye giren İlyiç, hemen kendi "köşe"sine çekildi. Kocasının durgunluğu Akulina'nın gözünden kaçmadı, yüzünün ağlamakla gülümsemek arası bir havası vardı, ama Akulina o sırada bunları düşünecek durumda değildi.

Fırının yanından;

— Ee, İlyiç, işin yolunda mı? diye sormakla yetindi.

İlyiç bir şeyler mırıldandı, ama Akulina onun ne dediğini anlayamadı.

Bunun üzerine;

— Ha!.. Hanımefendiye gittin mi? diye bağırdı.

İlyiç köşesinde, karyolanın üstünde oturuyor, suçlu suçlu ve mutsuz gülümsüyordu. Karısının seslenişine uzun süre karşılık vermedi.

Akulina'nın bağırması bir daha duyuldu.

— Ne oldu İlyiç? Niye geciktin?

Polikey ondan hiç beklenmedik bir soğukkanlıkla;

— Akulina, parayı hanımefendiye verdim. Çok memnun kaldı, dedi.

Sağına soluna daha bir tedirgin bakarak gülümsemeye başladı. Öncelikle iki şeye dikkatle bakıyordu. İri iri açılmış, tedirgin gözleri, beşikte yatan bebek ile beşiğe sarılı ipe çakılmış gibiydi. Polikey beşiğe yaklaştı, ince parmaklarıyla ipi çabuk çabuk çözmeye başladı. Sonra bakışları bebeğin yüzüne çevrildi, ama o sırada Akulina tahtanın üzerine koyduğu gözlemelerle içeri girdi. İlyiç hemen ipi koynuna soktu, karyolanın üstüne oturdu.

Akulina;

— Nen var, İlyiç? diye sordu. Bugün keyfin pek yerinde değil.

Polikey kısaca;

— Gece uyumadım, dedi.

O sırada pencerenin arkasından bir şey hızla geçti, bir an sonra da içeriye "yukarı kızı" Aksyutka, uçarak girdi.

— Hanımefendi, Polikey İlyiç'in hemen gelmesini buyurmuş. Avdotya Mikolavna gelsin dedi... Hemen şimdi.

Polikey bir Akulina'ya, bir de kıza baktı.

— Hemen mi? Daha ne istiyor? Git söyle, şimdi geleceğim.

Bunu öylesine doğal bir sesle söylemişti ki, Akulina rahatladı. Hanımefendi belki de kocasına teşekkür etmek, ödüllendirmek istiyordu.

Polikuşka kalktı, dışarıya çıktı. Akulina ise tekneyi alıp iskemlenin üstüne koydu. Kapının yanındaki kovalardan soğuk, ocaktaki tencereden de sıcak su koyarak ılıştırdı, kollarını sıvadı, suya elini soktu.

— Maşka, hadi gel, yıkayayım seni, dedi.

Peltek, mızmız kız ağlamaya başladı.

— Gel, Allahın belası, temiz gömlek giydireceğim sana. Geber, e mi! Gel, hadi, daha ablanı da yıkayacağım.

Bu arada Polikey "yukarı kızının" peşinden değil, bambaşka bir yere gitti. Sofrada, duvarın yanında dimdik yükselen bir merdiven vardı, çatıya çıkardı. Sofaya girince Polikey sağına soluna baktı, kimseyi görmeyince başını eğerek, çevik adımlarla koşarcasına merdivenlerden tırmandı.

Hanımefendi, saçlarını tarayan hizmetçisi Dunyaşa'ya sabırsızlıkla;

— Ne demek bu? Bak, Polikey hâlâ gelmedi. Nerde kaldı bu adam? Niçin gelmiyor? diye soruyordu.

Aksyutka uşaklar bölmesine bir daha koştu, dar sofaya uçarak girdi. İlyiç'e seslendi. Maşka'yı yıkadıktan sonra az önce bebeği tekneye oturtmuş olan Akulina, çocuğun çığlıklarına aldırmaksızın seyrek saçlarına su döküyordu. Bebek bağırıyor, yüzünü buruşturuyor, minicik zayıf elleriyle kendini korumaya çalışıyordu. Akulina iri ellerinden biriyle bebeğin çukur çukur yumuşak sırtını tutuyor, öbürüyle de yıkıyordu. Haberci kızın seslenişi üzerine büyük bir tedirginlik içinde çevresine bakınarak;

— Baksana şu adama, bir yerde uyuyup kalmasın! dedi.

O sırada marangozun karısı, göğsü bağrı açık, saçları

henüz taranmamış, eteğini tuta tuta tavan katına, kuruyan entarisini almak için çıkmaktaydı. Birden yukardan bir çığlık yükseldi. Marangozun karısı dört ayak üstü, geri geri, koşmaktan çok yuvarlanarak merdivenden aşağıya indi.

— İlyiç! İlyiç! diye bağırıyordu.

Akulina bebeği ellerinden bıraktı. Marangozun karısı ağlarken;

— Kendini asmış! diye bir çığlık daha attı.

Bebeğin yumak gibi sırtüstü gelerek, ayakları havada, başının suya battığını fark etmeyen Akulina, sofaya koştu. Marangozun karısı;

— Kirişte... asılı, dedi, fakat Akulina'yı görünce durdu.

Akulina merdivenlere atıldı, komşu kadının kendisini tutmasına vakit bırakmadan koşarak yukarıya çıktı. Ve korkunç bir çığlık attıktan sonra oraya yığılıverdi. Her köşeden koşup gelen insanlar onu yakalamasalardı, aşağıya düşüp parçalanabilirdi.

11

Kalabalığın şaşkınlığı arasında birkaç dakika bir şey anlaşılamadı. Toplananların sayısı arttıkça artıyor; herkes bağırıyor, konuşuyor, çocuklar, ihtiyar kadınlar ağlıyorlardı. Akulina kendinden geçmiş yatıyordu. En sonunda marangozun yanında koşarak gelmiş olan kâhyayla birlikte yukarıya çıktılar. Marangozun karısı, Polikey'in böyle bir şey yapacağı aklının köşesinden geçmezken, entarisini almak için yukarıya çıktığını, onu orada kendini asmış gördüğünü belki yirminci kez anlattı. "Baktım, bizim İlyiç, şapkası da yanında tersyüz edilmiş duruyor. Bir de ne göreyim, ayakları sallanmıyor mu! Beni bir titremedir aldı. Kolay mı, adam kendini asmış, ben de karşısında duruyorum! Aşağıya nasıl indiğimi bilmiyorum artık. Allahın işi işte, nasıl kurtulduğuma kendim de şaştım! Esirgemiş Yaradan! Kolay mı sandınız! Merdivenlerdeki şu dikliğe, şu yüksekliğe bakın! Kurtulamazdım vallahi!"

Yukarıya çıkanlar da aynı şeyi anlatıyorlardı. Yalnızca gömlek ve pantolon giymiş olan İlyiç, beşikten çözmüş olduğu iple kirişte asılı duruyordu. Tersine çevrilen şapkası da oradaydı. Cepkeni ve hırkası düzenli bir biçimde katlanmış olarak yanındaydı. Ayakları yere değiyordu, ama cansızdı, bir cesetti artık. Akulina kendisine gelir gelmez gene merdivene atıldıysa da, onu oraya bırakmadılar.

Köşeden birden peltek kızın çığlığı işitildi:

— Anneciğim, Smoyka'nın ağzına su dolmuş!

Akulina yeniden ellerden sıyrıldı, "köşe"sine koştu. Bebek teknede sırtüstü, kımıldamadan yatıyor, bacakları bile oynamıyordu. Akulina çocuğu kaptığı gibi çıkardıysa da çocuk soluk almıyor, hareket etmiyordu. Zavallı anne onu karyolanın üstüne fırlattıktan sonra, öne eğilerek öyle şiddetli, kulak çınlatıcı, korkunç bir kahkaha attı ki, ilkin gülmeye başlayan Maşka kulaklarını tıkayarak ağlaya ağlaya sofaya koştu. Kalabalık ağlama-sızlamalarla "köşe"ye doldukça doluyordu. Bebeği alıp götürdüler, göğsünü, sırtını ovdular, ama çabaların hepsi boştu. Akulina yatakta debeleniyor, kahkaha atıyordu durmadan. Kahkahaları işitenler dehşete düşüyorlardı. Sofada toplanan bu çeşit çeşit insan –kadın, erkek, ihtiyar, çoluk, çocuk– kalabalığını görünce, konağın yan bölmesinde bu kadar çok insanın nasıl barındığına şaşmamak elde değildi. Herkes sağa-sola koşturuyor, konuşuyor, çoğu ağlıyor, ama kimse bir şey yapamıyordu. Öyküsünü henüz işitmeyenleri buldukça marangozun karısı beklemediği görüntü karşısında nasıl allak bullak olduğunu, merdivenden düşmekten nasıl kurtulduğunu anlata anlata bitiremiyordu. Kadın hırkası giymiş olan pinpon büfeci, ölen beyefendi zamanında bir kadının kendini su bendine atarak boğulduğunu anımsadı. Kâhya, gelmeleri için papaza, köy bekçisine haberci saldı; yukarıya nöbetçi dikti. Gözleri yuvasından fırlayan "yukarı kızı" Aksyutka, bir delikten çatıya bakıp duruyor, orada bir şey görmediği halde gözlerini delikten ayırıp da hanımına durumu bildirmeye gidemiyordu. Hanımefendinin eski oda hizmetçisi olan

Agafya Mihaylovna, sinirlerini yatıştırmak için bir bardak çay getirmelerini istiyor, ağlıyordu.

Anna Nine, zeytinyağından yumuşamış, becerikli elleriyle ölü bebeği sarıp sarmaladı, sehpanın üstüne yatırdı. Kadınlar, Akulina'nın yanında seslerini çıkarmadan ayakta dikiliyorlardı. "Köşe"de birbirine sarılan Polikuşka'nın çocukları annelerine bakıp bakıp ağıdı koyveriyorlar, sonra susuyorlar, yine bakıyorlar, birbirlerine daha çok sarılıyorlardı. Kalabalığı gördükçe gelen köylüler, çocuklar, sahanlığın önünde birikmişlerdi; korkulu gözlerle kapıya, pencerelere bakıyorlar, bir şey görüp anlamadıkları için, ne olup bittiğini birbirlerine soruyorlardı. Biri marangozun karısının bacağını baltayla kopardığını, öbürü çamaşırcı kadının üçüz doğurduğunu, bir başkası, aşçının kedisinin kudurup herkesi ısırdığını anlatıyordu. Ama işin doğrusu yavaş yavaş duyuldu, en sonunda hanımefendinin kulağına kadar vardı. Kadıncağızı korkunç habere hazırlayamamışlardı bile. Patavatsız Yegor her şeyi olduğu gibi söyleyiverdi; hanımefendinin sinirlerini o kadar bozdu ki, kadın uzun süre kendine gelemedi.

Kalabalık durumu öğrendikçe yatışıyordu. Marangozun karısı semaveri ocağa sürdü, çay kaynattı. Bu sırada çağrılmadıklarını fark eden yabancılar, orada daha fazla kalmayı yakışıksız buldular. Çocuklar sahanlığın önünde kavgaya başlamışlardı bile. Herkes işin doğrusunu öğrenmişti artık, istavroz çıkarıp yavaş yavaş dağılıyorlardı. Ama birisinin, "Hanımefendi! Hanımefendi geldi!" diye bağırdığını işitince kalabalık yeniden toplandı, hanımefendiye yol vermek için yana çekildiler. Onun ne yapacağını görmek istiyorlardı. Yüzü soluk, gözleri yaşlı olan hanımefendi, eşikten sofaya geçti. Akulina'nın "köşe"sine girdi. Kapıda yirmi, otuz baş yan yana, içeriye bakıyordu. Gebe bir kadın, pek sıkıştırılmış olacak ki, bir çığlık attı, ama bu durumdan hemen yararlanarak kendine önde bir yer kaptı. Hanımefendiyi Akulina'nın "köşe"sinde görmemek olur muydu hiç! Uşaklar için bu, şenliğin sonunda atılan maytaplar gibiydi. Şenlik maytapları olsun,

ipekli, dantelalı giysileriyle Akulina'nın "köşe"sine giren hanımefendi olsun, onlar için aynı güzel şeylerdi. Hanımefendi, Akulina'ya yaklaştı, ellerinden tuttu, ama Akulina ellerini geriye çekti. Yaşlı uşaklar onun bu davranışını onaylamadıkları için başlarını salladılar. Hanımefendi;

— Akulina! Yavruların var, kendine acı, dedi.

Akulina bir kahkaha attı, ayağa kalktı:

— Benim yavrularım iyidir, güzeldir...

Sonra çabuk çabuk;

— Paralar bende değil, diye mırıldandı. İlyiç'e parayı almamasını on kez söyledim. Aklını çeldiler senin, dedim. Onu siz kandırdınız, efendim. Para pul istemem, böyle şeyler sana yaramaz, dedim.

Sonra çılgınca kahkahalar atmaya başladı.

Hanımefendi geriye döndü, hastabakıcıdan hardal istedi, "Soğuk su getirin!" diye bağırdı, kendisi de su aramaya başladı. Ama Anna Nine'nin önünde duran ölü bebeği görüverince yüzünü yana çevirdi; oradakilerin hepsi onun yüzünü eşarpla örterek ağladığını gördüler. Anna Nine, bebeğin yüzünü bezle çabucak örttü; şişmiş becerikli elleriyle küçük ölünün kolunu düzeltti. Sonra dudaklarını ısırıp gözlerini iyice kısarak öyle bir ah çekti ki; onun bu hareketinden ne kadar iyi yürekli bir kadın olduğunu herkes anlamış olmalıydı. (Bunları hanımefendi görmediyse yazık oldu, hepsi de onun için yapılmıştı, çok hoşuna gidecekti.) Ama hanımefendi bunları görmemişti, çünkü hiçbir şey görecek durumda değildi. Hüngür hüngür ağlıyordu, isteri nöbetine tutulmuş gibiydi. Birkaç kişi hanımefendiyi koltuklayarak sofaya, oradan da eve götürdüler. Evlerine dağılırlarken; "Hepsi onun yüzünden oldu" diye düşünüyorlardı. Akulina durmadan gülüyor, saçma sapan şeyler söylüyordu. Onu başka bir odaya çıkardılar, kanını aldılar, kolunu hardallı bezlerle sardılar, başına buz koydular. Akulina hiçbir şey anlamıyor, kahkaha üstüne kahkaha atıyordu. Öyle şeyler söylüyor, öyle garip şeyler yapıyordu ki, onun hareketlerini görenler kendilerini tutamayarak gülüyorlardı.

12

Pokrovsk konağında bayram neşesizdi. Havanın güzel olmasına karşın halk eğlenmeye çıkmıyordu. Kızlar şarkı söylemiyorlardı; kentteki fabrikadan dönen işçiler ne armonika, ne balalayka çalıyorlar, ne de kızlarla dans ediyorlardı. Hepsi köşelerinde oturuyor, konuşsalar bile, aralarında kötü biri varmış da onları işitecekmiş gibi usul usul konuşuyorlardı. Gündüzün gene önemli bir şey olmadı, ama ortalık kararır kararmaz köpekler ulumaya başladı, sert bir rüzgâr çıkarak bacalarda uğuldadı. Uşakların üstüne öyle bir korku çöktü ki, mumu olanlar kutsal tasvirlerin önünde yaktılar, köşelerinde yalnız oturanlar o geceyi birlikte geçirmek için kalabalığı çok komşularının evlerine gittiler. Ahır bakıcıları dışarı çıkamadılar, o yüzden zavallı hayvanlar o gece yemlenmeden kaldı. Şişelerdeki kutsal suyun hepsi kullanılıp bitirildi. Birçokları çatı katında birinin ağır adımlarla yürüdüğünü işittiler, demirci bir yılanın çatıya uçtuğunu gördü. Polikey'in "köşe"sinde evde oturanlardan kimse kalmamıştı. Çocuklar ve çıldıran anne başka yerlere götürülmüşlerdi. Orada ölü bebek ile iki ihtiyar kadın ve gezici bir rahibe vardı. Rahibe bıkmadan usanmadan dua üstüne dua okuyordu. Bu dualar ölen çocuk için değil, üst üste gelen belalar dolayısıylaydı. Hanımefendi böyle istemişti. İhtiyar kadınlar bile rahibe kofizma duası okur okumaz yukardaki kirişin sallanmaya başladığını işittiler. Marangozun karısı evine çocuğunun vaftiz annesini çağırmıştı; onunla birlikte bütün gece uyumadılar, haftalık yedek çayı içip bitirdiler. Onlar da yukardaki kirişin çatırdadığını, içi dolu çuvallar düşüyormuş gibi gürültüler geldiğini işittiler. Nöbetçi köylüler uşaklara cesaret vermeselerdi, tümü o gece korkudan öbür dünyayı boylarlardı. Erkekler sofada yatıyorlardı. Sonradan onlar da tavandan gelen tuhaf sesler işittiklerini söylediler. Oysa o gece sakin sakin acemi erlerden söz etmişler, ekmek yemişler, hatır hatır kaşınmışlar, en başta da sofayı öyle bir köylü kokusuyla doldurmuşlardı ki, bir ara oraya giden ma-

rangozun karısı yere tükürerek, "Köylü milleti işte, onlardan başka ne beklenir ki!" diye söylenmişti. Ama ne olursa olsun, tavanda kendini asmış bir adam vardı. Sanki kötü ruh gelip geniş kanatlarını gererek konağın yan bölmesini örtmüştü. Zavallı insanlar kötü ruhun varlığını yakından duyuyorlar, korkudan ne yapacaklarını bilemiyorlardı. Bu insanlar niçin böylesine korkmuşlardı, korkmakta haklı mıydılar, orasını bilmiyorum. Gene de haklı olduklarını sanmam. Öyle sanıyorum ki, yürekli bir adam bu korkunç gecede eline bir mum ya da fener alıp, istavroz çıkararak ya da çıkarmaksızın tavana tırmandıktan sonra mumun ışığıyla gecenin karanlığını ve korkusunu dağıta dağıta, kirişleri, kum yığını, örümcek kaplı fırın bacasını, marangozun karısının almayı unuttuğu entariyi aydınlata aydınlata İlyiç'e kadar yaklaşarak korkuya kapılmadan feneri yüz yüksekliğine kaldırıp baksaydı; gömleğinin yakası açık, göğsünde haçı olmayan bir ölüyle karşılaşacaktı. İp uzadığı için ölünün ayakları yere değiyordu. Zayıf gövdesi ölgünce yana kıvrılmış, başı göğsüne düşmüştü. Gözleri açıktı, ama bu gözler artık görmüyordu. İyilikçi yüzünde uysal, suçlu bir gülümseme vardı. Bu ölünün her şeyinden bir dinginlik, bir sessizlik akıyordu. İlyiç haçını çıkarıp kirişin üstüne koymuştu, bununla birlikte görünüşü hiç de korkunç değildi. Karyolasının köşesine çekilip, dağınık saçları, ürkek gözleriyle gökten çuvalların düştüğünü söyleyen marangoz karısı, ondan çok daha korkunç ve ürkütücü olsa gerekti.

Yukarda, yani hanımefendinin konağında da yan bölmedeki gibi bir korku hüküm sürüyordu. Hanımefendinin odası kolonya ve ilaç kokusuyla dolmuştu. Dunyaşa sarı balmumu ısıtıyor, merhem yapıyordu. Bu merhemin ne işe yaradığını bilmem, ama hanımefendinin her hastalanışında bunun yapıldığını çok iyi biliyorum. O gün sinirleri hastalık derecesinde bozuktu. Dunyaşa'ya yardım etmek için oraya o gece teyzesi de gelmişti. Öbür hizmetçi kız ve ayak işlerine koşan Aksyutka ile birlikte dört kişi hizmetçi odasında oturuyorlar, alçak sesle konuşuyorlardı.

Dunyaşa;

— Yağı kim getirecek? diye sordu.

Hizmetçi kız korkulu bir sesle;

— Avdotya Mikolayevna, ben yağ mağ getirmem, dedi.

Aksyukta;

— Ben tek başıma koşuveririm, korkmam! dediyse de onun da içine bir korku düştü.

Dunyaşa hemen;

— Hadi, akıllı kızım, Anna Nine'ye koşuver! Yağ bardağın içindedir, dökmeden getir, dedi.

Aksyutka bir eliyle eteğini topladı, bu yüzden bir kolunu sallayamıyordu, ama öbür kolunu gidiş doğrultusuna iki kat fazla sallayarak uçtu gitti. Çok korkuyordu. Yolda birini, sözgelişi kendi annesini görse ya da sesini işitse, korkudan ödü patlardı herhalde. Gözlerini kapatmıştı, çok iyi tanıdığı patikada koşuyor, koşuyordu...

13

Gür bir erkek sesi Aksyutka'nın ta kulağının dibinde; "Hanımefendi uyuyor mu, yoksa uyanık mı?" diye sordu. Aksyutka iyice kıstığı gözlerini açınca, karşısında konağın yan bölmesinden daha yüksek duran bir karaltı gördü. Bir çığlık atarak hemen geriye döndü, öyle hızlı koşmaya başladı ki, eteği bile arkasından zor yetişiyordu. Bir sıçrayışta konağın sahanlığına, ikinci sıçrayışta hizmetçiler bölmesine geldi; yabanıl bir çığlıkla kendini yatağa dar attı. Dunyaşa, teyzesi ve öbür hizmetçi kız oldukları yerde donakaldılar. Henüz kendilerine gelmemişlerdi ki, ilkin holde, sonra kapının önünde ağır ağır ilerleyen kararsız ayak sesleri işittiler. Dunyaşa elindeki merhemi yere düşürerek hanımının yanına koştu, ikinci hizmetçi duvarda asılı duran etekliğin arkasına gizlendi. Aralarında en yürekli olan, Dunyaşa'nın teyzesi kapıya arkadan dayanmak istedi, ama o sırada kapı açılarak içeriye yaşlı bir köylü girdi. Bu, kayık gibi geniş çarıklar giymiş olan Dutlov'du. Kızların korkusuna aldırmak-

sızın gözleriyle duvarda bir aziz resmi aradı, köşede asılı küçük tasvir kutusunu göremediği için fincan dizili dolaba* dönerek istavroz çıkardı. Şapkasını pencerenin önüne koyduktan sonra, koltuğunun altını kaşımak istiyormuş gibi elini gocuğunun içine iyice soktu, oradan çıpa biçiminde, beş yere yanık rengi mühür basılmış bir zarf çıkardı. Dunyaşa'nın teyzesi elini göğsüne götürüp güçlükle konuşarak;

— Aman, Semyon Dutlov, ödümü patlattın! dedi. Bak, zor konuşuyorum, yüreğim ağzıma geldi.

Eteğin arkasından çıkan ikinci kız;

— Böyle paldır küldür içeri girilir mi? diye söylendi.

— Hanımefendiyi de telaşlandırdınız. Sormadan etmeden hizmetçiler bölümüne girilir mi? Köylü işte, ne olacak!

Dutlov kimseden özür dilemeden hanımefendiyi görmek istediğini söyledi.

Dunyaşa, bu kaba köylünün davranışına karşılık;

— Hanımefendi hasta, diye tersledi onu.

Bu sırada Aksyutka, kulakları çınlatan çirkin bir sesle gülerek tekrar başını yastıkların arasına soktu. Kahkaha attıkça pembeleşen boynundan, kızaran yanaklarından etinin kopup gitmesinden korkuyormuş gibi, başını oradan bir saat kadar çıkarmadı. Dunyaşa ile teyzesi bu delişmen kıza epeyce çıkıştılar. Koca koca insanların bir köylüden korkmaları Aksyutka'nın çok garibine gitmişti; gülmekten kendini alamıyor, pabuçlu ayakları hop hop oynarken bütün gövdesi titriyordu.

Dutlov durdu, küçük yaramaza neler olduğunu anlamak ister gibi dik dik baktı, ama bir anlam veremeyince konuşmasını sürdürdü.

— Demek öyle! Çok üzüldüm. Ne olur, kendisine bir köylünün para dolu bir mektup bulduğunu söyler misiniz?

— Ne parası?

Dunyaşa durumu hanımına bildirmeden önce mektubun üstündeki adresi okudu, Dutlov'dan, İlyiç'in kentten getir-

* Aziz tasvirlerinin konulduğu dolap sanıyor. – ç.n.

mesi gereken bu parayı nerden, nasıl bulduğunu sordu. Her şeyi öğrendikten sonra, hâlâ gülmeye devam eden haberci kızı zorla hole çıkararak, hanımının yanına gitti. Hanımefendi, Dutlov'u içeri almak istemiyordu. Dunyaşa ise bu konuda fazla bir şey açıklamamıştı Dutlov ne yapacağını bilemez bir durumdaydı.

Hanımefendi;

— Benim bütün bu olanlara aklım ermiyor. Ne parası, hangi köylü? Şimdi kimseyi göremem. Beni rahat bırakın, demişti.

Dutlov zarfı elinde evirdi çevirdi.

— Şimdi ben ne yapacağım? Az para değil ki! Bir daha oku bakalım kızım, burada ne yazıyor?

Dunyaşa adresi ona bir daha okudu. Dutlov bir türlü inanamıyordu. Paraların hanımefendiye ait olmayabileceği, ona adresi yanlış okudukları gibi bir kanıya saplanmıştı. Bunun üzerine Dunyaşa bir kez daha okudu. Adam içini çekti, zarfı koynuna soktu, dışarı çıkmak için kapıya yöneldi. Çıkarken de;

— Anlaşıldı, bu parayı bekçiye vereceğiz, dedi.

Zarfın, köylünün koynunda kayboluşunu seyreden Dunyaşa, onu durdurarak;

— Dur bakayım! dedi. Bir kez daha deneyeyim. Mektubu da ver.

Semyon Dutlov'un yolda bulduğunu söyleyin.

— Peki, hadi ver şunu!

— İçinde yalnız mektup var sandım. Bir köylüye okuttum, meğer para da varmış.

— Hadi, ver artık!

Değerli zarfından ayrılmak istemeyen Dutlov, durmadan konuşuyordu:

— Kötü bir şey olmasın diye, eve bile uğramadım. Böyle söyleyin. Doğruca buraya geldim.

Dunyaşa zarfı aldı, ikinci kez hanımının yanına yollandı. Hanımefendi sert bir sesle onu kapıda durdurdu:

— Ah, gene mi aynı konu, Dunyaşa! Bana bu paralardan

söz etme, Allah aşkına. Polikuşka'yı gözlerimin önüne getiriyorum da...

Dunyaşa diretiyordu:

— Efendim, köylü parayı kime vereceğimi soruyor.

Hanımefendi zarfı açtı, paraları görür görmez yerinden sıçradı, sonra derin düşüncelere daldı.

— Uğursuz paralar! Bunlar iki kişinin başını yedi! Hemen al götür!

— Dutlov bulmuş, efendim. Gitsin mi, yoksa kendisini görecek misiniz?

Dunyaşa ağırdan alıyordu. Biraz daha bekledikten sonra;

— Paranın hepsi tamam mı? Eksilmiş mi, hanımcığım? diye sordu.

Hanımefendi, Dunyaşa'nın elini yakaladı.

— Gözüm görmesin bu paraları! Uğursuzdur bunlar. Ona söyle, isterse kendisinin olsun.

Sonra şaşkın şaşkın duran Dunyaşa'ya baktı.

Karşısında çocuk varmış gibi gülerek konuşan Dunyaşa;

— Bin altı yüz ruble az para değil, dedi.

Hanımefendi sabırsızlanıyordu.

— Alsın götürsün, diyorum sana! Ne dediğimi anlamadın mı daha? Bu paralar uğursuz, fazla başımı ağrıtıp durma! Bırak, nasıl bulduysa öyle alıp götürsün. Hadi git, git hadi!

Dunyaşa, hizmetçiler bölmesine varınca Dutlov;

— Nasıl, tamam mıymış? diye sordu.

Zarfı köylüye uzatan Dunyaşa;

— Bir kere de kendin say, dedi. Paraları sana vermemi buyurdu.

Dutlov şapkasını koltuğunun altına aldı, iki büklüm eğilerek saymaya başladı. Bir ara evde hesap kutusu* olup olmadığını sordu. Hanımefendinin aklı karıştığı için sayma işini kendisine bıraktığını sanıyordu.

Dunyaşa öfkelenerek;

* Bir kutuda on sıra üstüne dizilmiş onar adet, miller üzerinde gidip gelen yuvarlaklar hesap yapmaya yaramaktadır. – ç.n.

— Git de evinde say! dedi. Senin bunlar, hepsi senin! İstemem, gözüm görmesin, kim getirdiyse ona ver! dedi.

Dutlov oturduğu yerden gözlerini Dunyaşa'ya çevirdi. Dunyaşa'nın teyzesi ellerini sallayarak;

— Aman Tanrım, başına talih kuşu kondu! Bakın şu işe! diye haykırdı.

— Şaka yapmıyorsunuz ya, Avdotya Nikolayevna?

Bunu söyleyen ikinci hizmetçi kulaklarına inanamıyordu.

Dunyaşa canının sıkıldığını gizlemeden;

— Şimdi şakanın sırası mı? dedi. Köylüye vermemi buyurdu. Al hadi paranı, durma buralarda! Dünya bu; kimi güler, kimi ağlar...

Teyzesi;

— Az değil, bin altı yüz ruble! dedi.

Dunyaşa;

— Daha da fazla, diye karşılık verdi. Artık aziz Nikola'ya on kapiklik bir mumu esirgemezsin. Hey, sana ne oluyor, daha anlamadın mı? Yoksulun birine çıksa gene iyiydi, adamın bir sürü parası var.

En sonunda Dutlov işin şaka olmadığını anladı, saymak için önüne yaydığı banknotları toplayıp zarfa koymaya başladı. Elleri titriyordu, bir yandan da kızların kendisiyle alay edip etmediklerini anlamak için bön bön yüzlerine bakıyordu. Dunyaşa parayı da, köylüyü de küçümsediğini göstermek için;

— Vah vah, zavallı daha kendine gelemedi. Üstelik sevincinden ne yapacağını iyice şaşırdı, dedi. Ver, şunları zarfına koyuvereyim.

Dunyaşa zarfı almak için elini uzattı ama Dutlov vermedi, paraları avcunda topak yaparak şapkasına davrandı.

— Nasıl, iyi oldu, değil mi? diye sordu Dunyaşa.

— Ne diyeyim, bilmem ki, vallahi...

Sözünü bitiremedi. Yalnız elini salladı, gülümsedi. Neredeyse ağlayacaktı. Çıkıp gitti.

Hanımefendinin odasında çıngırak çaldı.

— Verdin mi?

— Verdim.

— Ee, memnun oldu mu?

— Sevincinden deliye döndü.

— Ah, çağır onu! Nasıl bulduğunu soracağım. Buraya çağır, ben odadan çıkmak istemiyorum.

Dunyaşa koşarak çıktı, köylüye holde yetişti. Daha şapkasını bile giymemiş olan köylü, öne eğilerek elindeki keseyi açmaya çalışıyor, para destesini de dişlerinin arasında tutuyordu. Sanki paralar keseye girmedikçe onun olmayacakmış gibi bir his vardı içinde. Dunyaşa onu çağırınca irkildi.

— Ne var, Avdotya... Avdotya Nikolayevna? Geri mi almak istiyor yoksa? Ne olur, siz bana arka çıkın, vallahi size bal getiririm.

— Çok getirdin! Bilirim...

Kapı bir daha açıldı, köylüyü hanımefendinin odasına götürdüler. Tüm neşesi kaçmıştı adamcağızın. Odalardan geçerken sanki tarlada ekinleri çiğnemek istemiyormuş gibi ayaklarını kaldıra kaldıra, çarıklarıyla gürültü etmeden yürüyor; bir yandan da korku içinde; "Geriye dönüp kaçsam mı, ne yapsam! Gitmemek en iyisi!" diye düşünüyordu. Çevresinde gördüklerinden iyice şaşkına dönmüştü. Bir aynanın önünden geçti, birtakım çiçekler, çarıklı ayaklarını kaldıran bir köylü, ufacık gözlü bir efendi resmi, yeşil bir teknecik, sonra beyaz bir şey gördü. Bakın bakın, bu beyaz şey konuşmaya başladı! Meğer hanımefendinin kendisi değil miymiş bu konuşan nesne? Şaşkın şaşkın bakınmaktan başka bir şey yapmıyordu Dutlov. Nerde olduğunu bilmiyor, çevresini sis içinde görüyordu.

Dutlov sen misin?

— Evet, efendimiz. Elimi bile sürmedim. Çok üzüldüm, efendim. Çabuk gelmek için atı öyle hızlı sürdüm ki!

Hanımefendi küçümseyen, ama iyilikçi bir gülümsemeyle;

— Şansın varmış, paraların hepsi senin olsun, dedi.

Köylü gözlerini açmış, bel bel bakıyordu.

— Senin gibi bir adamın eline geçtiği için kıvançlıyım. Güle güle harca. Ee, sevindin mi bakayım?

— Sevinilmez mi! Sevindim, efendim! Sizin için Tanrıya dua edeceğim. Çok mutluyum. Tanrım uzun ömürler versin. Ama size karşı görevlerimizi gereği gibi yerine getiremiyoruz biz köleleriniz.

— Nerde buldun parayı?

— Hanımefendimiz için her zaman dürüstlükle çalışmalıyız, yoksa...

Dunyaşa;

— Efendim, şaşırdı iyice, dedi.

— Askere gidecek yeğenimi götürmüş, geriye dönüyordum; yolda buldum zarfı. Herhalde Polikey getirirken düşürmüş.

— Peki, hadi git, kuzum! Memnun oldum.

— Ben de memnun oldum.

Köylü odadan çıkarken teşekkür etmediğini, hanımına karşı gerektiği gibi saygılı davranmadığını anımsadı. Hanımefendi ile Dunyaşa arkadan bakıp gülümserlerken, o, ekin tarlasında yürürcesine ayaklarını havaya kaldırıyor, koşmamak için kendini zor tutuyordu. Geriye çağıracaklarmış, durdurup elindekileri alacaklarmış gibi bir duygu içindeydi.

14

Dutlov açık havaya çıkar çıkmaz yolun kenarındaki küçük ıhlamur ağaçlarının altına gitti, kesesini çıkarmak için kuşağını da çözerek paraları desteleyip saymaya başladı. Ağzından hiç ses çıkmadığı halde, dudakları uzaya yayıla oynayıp duruyordu. Paraları yeniden tomar yapıp kuşağına bağladıktan sonra istavroz çıkardı, sarhoşun sürdüğü araba gibi yalpalaya yalpalaya yürüdü gitti. Kafasına üşüşen koyu düşüncelerden dolayı, karanlığın içinde karşısında bir köylünün durduğunu neden sonra fark etti. Adama seslendi. Bu, elinde sopası, uşakların evleri yöresinde nöbet bekleyen Yefim'di. Yalnızlıktan, can sıkıntısından patlamış olmalıydı. Dutlov'u tanıyarak sevinçle bağırdı:

— Vay, sen misin Semyon Dayı? Ee, askerleri götürdün, geldin mi?

— Götürdük. Burada ne yapıyorsun, bakayım?

— İlyiç kendini asmış da, onu bekliyorum.

— Ya! Deme! Hani nerde?

Yefimka sopasıyla yan bölmenin karanlık çatısını gösterdi.

— Nah şurada! Tavan katında asılı duruyormuş.

Dutlov köylünün kolu doğrultusuna baktı, hiçbir şey görmemekle birlikte yüzünü buruşturdu, gözlerini kıstı, başını salladı.

Yefim;

— Arabacı, polisin de geldiğini söyledi, dedi. Ölüyü indireceklermiş şimdi. Geceleyin korkunç oluyor, be dayı! Yukarıya çıkmamı emretseler bile çıkamam vallahi. Yegor Mihaliç döve döve öldürse gene çıkamam.

Dutlov kendi kendine söyleniyordu:

— Günaha girmiş! Günaha girmiş!

"İlgilenmedi" demesinler diye söylüyordu bunları, oysa ağzından neler çıktığını kendi de bilmiyor, bir an önce evine gitmek istiyordu. Fakat Yegor Mihaliç'in sesi onu durdurdu.

Kâhya sahanlıktan;

— Hey, nöbetçi, gel buraya! diye bağırdı.

Yefimka ses verince kâhya sordu:

— Yanında duran adam kim?

— Dutlov.

— Semson, sen de gel, hadi!

İkisi sahanlığa yaklaşınca arabacının elindeki fenerin ışığında Yegor Mihayloviç, Dutlov'u göstererek;

— İşte, ihtiyar da bizimle gelir, dedi.

Dutlov bir tuhaf olduysa da, yapılacak başka şey yoktu.

— Bak Yefimka, en gencimiz sensin. Çatıya, ölünün yanına hemen çıkıver de merdiveni düzelt. Memur bey görsünler.

Yan bölmeye yaklaşmak düşüncesinden bile ürperen Yefimka, oraya doğru koşarak gitti. Sertleşmiş çarıkları tahta gibi tok sesler çıkarıyordu.

Polis bir kibrit çaktı, piposunu yaktı. Kalkıp geldiği yer iki fersah uzaklıktaydı. Sarhoşluğu yüzünden bir süre önce şefinden iyi bir zılgıt yemişti; bundan dolayı son derece gayretliydi. Gecenin onu dememiş gelmiş, gelir gelmez de ölüyü görmek istemişti. Yegor Mihayloviç, Dutlov'dan niçin burada bulunduğunu sordu. Yürürlerken Dutlov, kâhyaya, bulduğu paradan, hanımefendinin onu kendisine vermesinden söz etti. "Yegor Mihaliç'ten izin istemeye" geldiğini söyledi. Kâhya zarfı istedi, alıp baktı. Dutlov'un ödü patladı. Polis de zarfı eline aldı, soğuk bir sesle işin ayrıntılarını sordu.

Dutlov, "Tamam, para elden gitti artık" diye düşündü; özür dilemek üzereydi ki, polis paraları geriye verdi.

— İşte, çarıklının başına talih kuşu kondu, dedi.

Yegor Mihayloviç;

— Dört ayağının üzerine düştü canım, diye polisi doğruladı. Yeğenini teslim etmeye götürmüştü, şimdi yerine para verir artık.

Polis;

— Ya! diyerek yürüdü.

Yegor Mihayloviç sordu:

— Yeğenini kurtaracak mısın, yoksa ne yapacaksın?

— Kurtarabilir miyim, efendim? Parayı ulaştırabilecek miyiz bakalım? Geç kaldık gibime geliyor.

Yegor Mihayloviç;

— Sen bilirsin, dedi. Sonra ikisi birden polisin peşine takıldılar.

Yan bölmeye yaklaştılar, sofada elleri fenerli sarhoş nöbetçiler bekleşiyordu. Dutlov biraz geride kalmıştı. Nöbetçilerin garip, suçlu suçlu duruşları vardı. Kötü bir şey yapmamış olduklarına göre, bu, ağızlarından yayılan votka kokusuyla ilgili olmalıydı. Tümü de suskundu. Polis;

— Nerde, hani? diye sordu.

Yegor Mihayloviç fısıltıyla;

— Şurada, dedi.

Sonra Yefimka'ya döndü.

— Hadi, delikanlı, fenerle sen önden yürü!

Yefimka yukarda bir tahtayı düzeltmişti, bütün korkusu geçmiş gibiydi; basamakları ikişer üçer atlıyor, her iki yanına bakıp polisin yolunu aydınlatarak, neşeli bir yüzle yukarı çıkıyordu. Polisin arkasında da Yegor Mihayloviç vardı. Onlar çatıya çıkınca Dutlov bir ayağını basamağa koydu, içini çekerek durdu. Bir iki dakika geçti, tavanda ayak sesleri kesildi. Cesede yaklaşmışlardı anlaşılan. Yefimka aralıktan bağırdı:

— Dayı, seni çağırıyorlar!

Dutlov yukarı çıktı. Fenerin aydınlığında, kirişin arkasında polisin, Yegor Mihayloviç'in yalnız belden yukarısı görünüyordu; onların arkasında başka birinin sırtı vardı. Polikey'di bu. Dutlov kirişin öbür yanına geçti, istavroz çıkarıp durdu.

Polis;

— Döndürün şunu! dedi.

Kimse yerinden kıpırdamıyordu. Yegor Mihayloviç bağırdı.

— Yefimka, hadi yiğidim!

Yefimka da kirişin öbür yanına geçti, İlyiç'in yüzünü kendilerine doğru çevirdi. Sonra neşeyle bir ölüye, bir büyüklerine bakarak İlyiç'in yanında dimdik durdu. Garip bir yaratığı ya da tutsak pazarında bir cariyeyi seyircilere gösteren biri de böyle, müşterilerin her istediğini yerine getirmek için hazır beklerken, kâh kalabalığa, kâh gösterdiği kıza bakar durur.

— Bir daha çevir!

İlyiç bir daha döndürdü, ölünün elleri usulca sallandı, ayakları kumda süründü.

— Kaldır, ipten çıkar!

Yegor Mihayloviç, polise;

— İpi kesmesini emreder misiniz Vasili Borisaviç? dedi. Hey, çocuklar, çabuk balta getirin.

Nöbetçiler ile Dutlov'un ölüye yaklaşmaları için iki kez emir vermek gerekti. Yefimka, İlyiç'e kesilmiş davar gözüy-

le bakıyordu. Sonunda ipi kesip ölüyü indirdiler, üzerini örttüler. Polis, ertesi gün bir doktor geleceğini söyleyerek herkesi evine gönderdi.

15

Dutlov dudaklarını kıpırdatarak evinin yolunu tuttu. Önceleri epeyce korkmuştu, ama köye yaklaştıkça bu duygu, yüreğini gitgide daha çok dolduran bir sevince dönüştü. Yortu dolayısıyla köyden şarkılar, sarhoş çığlıkları geliyordu. Dutlov ağzına içki koymazdı, onun için doğruca evine yollandı. Kulübesine girdiğinde vakit epey geçmişti. Kocakarı uyuyordu; büyük oğlu ile torunları fırının üstünde, ikinci oğlu ise sandık odasında yatıyordu. Uyanık duran yalnız yeğeni İlya'nın karısıydı. Üstünde kirli günlük entarisiyle, saçı başı dağınık, sedirde oturmuş ağlamaktaydı. Amcasına kapıyı açmak amacıyla yerinden kıpırdamamıştı bile. İhtiyar içeriye girince sesini daha da yükselterek, bir şeyler söyleye söyleye ağlamaya başladı. Kocakarının dediğine bakılırsa gelinleri çok güzel ağıt düzermiş, oysa kızlığında hiçbir yerde ağıtçılık yapmamıştı.

Kocakarı uyanınca kalkıp kocasına yemek hazırladı. Dutlov, yanında ağlayıp durmaması için İlyuşka'nın karısını sofradan kovdu. Bir yandan da: "Olacak, olacak!" diyordu. Gencecik gelin Aksinya, oturduğu yerden kalktı, sedire yaslanarak orada ağlamasını sürdürdü. Nine hep susuyordu, sofrayı hazırladığı gibi gene kendisi topladı. İhtiyar da ağzını açıp tek söz söylemedi. Dua ettikten sonra geğirdi, ellerini yıkadı, hesap kutusunu çivisinden çıkararak sandık odasına gitti. Nineyle orada biraz fiskos ettiler, karısı çıkıp gittikten sonra Dutlov kendi işine koyuldu. Hesap işini bitirince sandığın kapağını açıp kapadı, oradan bodruma indi. Sandık odasında ve bodrumda bir hayli zaman geçirdi, yukarıya çıktığında çıra sönmek üzereydi, o yüzden her yer alaca karanlığa gömülmüştü. Gündüzleri pek sesi çıkmayan kocakarı şimdi yatağa devrilivermiş, horultusundan yanında durulmuyor-

du. İlyuşka'nın şamatacı karısı da uyumuştu, şimdi soluk alışları bile duyulmuyordu. Sedire soyunmadan, olduğu gibi uzanmış, başının altına bir şey koymamıştı. Dutlov duasına başladı, bir ara İlyuşka'nın karısına bakarak başını salladı. Sonra çırayı söndürüp bir daha geğirerek fırının üstüne çıktı, erkek torununun yanına sokuldu. Karanlıkta çarıklarını aşağıya attı, sırtüstü, geniş geniş gerinerek uzandı. Başının üzerinde belli belirsiz görünen kirişe uzun süre baktı; duvardaki hamamböceklerinin hışırtısına, iç çekmelere, horultulara, ayakların birbirini kaşımasına, ağıldaki hayvanların gürültüsüne kulak kabarttı. Uykusu bir türlü gelmek bilmiyordu. Ay çıkmış, kulübenin içi aydınlanmış, sedirde yatan Aksinya gözükmeye başlamıştı. Gelininin yanında seçemediği bir şey daha vardı; oğlunun cepkeni miydi, kadınların duvara dayadığı tekne mi, yoksa biri ayakta mı duruyordu? Uyuklamaya başlamıştı belki de, ama gözü hep oradaydı. Polikuşka'nın başına bu işleri açan, konak uşaklarının o gece evlerine geldiğini hissettikleri kötü ruh, anlaşılan, kanatlanarak köyde Dutlov'un kulübesine de girmişti. Çünkü bu kulübede kötü ruhun, Polikuşka'yı yok etmek için kullandığı para vardı. Hiç olmazsa Dutlov böyle hissediyordu. Keyfi kaçtı birden. Gözüne uyku girmediği gibi yerinden kalkamıyordu da... Anlayamadığı o şeye bakarken elleri bağlı yeğeni İlya'yı, Aksinya'nın yüzünü, ağlarken söylediği anlamsız sözleri anımsadı; elleri boşlukta sallanan İlyiç'i gözlerinin önüne getirdi. O sırada pencerenin arkasından hızla geçiveren bir şey gördü. "Kim olabilir, muhtar haber vermeye mi geliyor yoksa?" diye düşündü. Sofada ayak sesleri duyunca; "Kapıyı nasıl açabilir, yoksa kocakarı sürgülemeyi mi unuttu?" diye geçirdi içinden. Arka avluda bir köpek uludu; ihtiyarın sonradan anlattığına bakılırsa, ruh kapıyı arıyormuş gibi, sofada gezdi, dolaştı, kapının önünden geçti, duvarı elledi, tekneye çarptı, tekne tıkırdadı. Sonra gene ellerini duvara sürdü, mandalı arıyor gibiydi. İşte mandalı yakaladı. İhtiyar ürperdi. İşte, mandalı çekti, insan görünümünde bir şey içeri girdi. Dutlov bunun "o" olduğunu biliyordu artık. İstavroz çıkarmak iste-

di, ama yapamadı. Ruh masaya yaklaştı, masanın üzerine serilmiş olan örtüyü yakaladığı gibi çekti, yere fırlattı, sonra fırının üstüne tırmandı. "O"nun İlyiç'in kalıbına girdiğini anladı ihtiyar. Dişlerini göstererek sırıtıyor, kolları boşta sallanıyordu. İşte fırına da çıkmıştı, doğruca ihtiyarın üstüne çullandı, gırtlağını sıkmaya başladı.

— Paralar benim! diyordu İlyiç.

— Bırak beni, vermem! demek istiyor, ama diyemiyordu Dutlov.

Kayadan bir dağ ağırlığıyla göğsüne çöken İlyiç onu boğuyordu. Dua okursa ruhun kendini rahat bırakacağını, üstelik hangi duayı okuyacağını da biliyordu, ama ağzından çıkmıyordu sözler. Torunu yanında yatmaktaydı. Çocukcağız kulak çınlatan bir çığlık attı, ağlamaya başladı. Anlaşılan, dedesi onu duvara iyice sıkıştırmıştı. Çocuğun çığlığı ihtiyarın dilini çözdü. "Tanrı* dirilecek..." diye mırıldandı aklına gelen duayı, "o" biraz bıraktı. "Düşmanları paramparça..." diye mırıldandı; "o" ocaktan aşağı indi. İki ayağının birden döşemeye değişini işitti Dutlov. Bildiği bütün duaları ardı ardına sıralamaya başladı. İşte "o" kapıya doğru yürüdü, masayı geçti, kapıyı kaparken öyle bir çarpış çarptı ki, kulübe yerinden oynadı. Dedeyle torunundan başka herkes uyuyordu. Dede dualarını okurken korkudan titriyor, yarı uykulu torunu ağlıyordu. Zavallıcık dedesine iyice sokulmuştu. Her şey yeniden sessizleşti, soluk almaktan korkan dede kımıldamadan yattı. Duvarın ötesinden bir horoz Dutlov'un kulağının dibindeymiş gibi öttü. Tavukların kıpır kıpır kıpırdandığını, yaşlı bir horozdan sonra, genç bir horozun da ötmeyi denediğini, ama bunu beceremediğini işitti. İhtiyarın bacaklarının üzerinden bir şey yürüdü. Kediydi bu. Kedi fırından aşağıya, yumuşak patilerinin üzerine atladı, kapının önünde miyavlamaya başladı. İhtiyar kalkıp pencereyi açtı. Dışarısı çamur içindeydi, karanlıktı. Arabanın ön kısmı pencereye dayanmıştı. Dutlov istavroz çıkara çıkara,

* İsa.

yalınayak atların yanına gitti. Para sahibinin buraya da geldiği belliydi. Atlar bölmesinin kıyısındaki sundurmanın altında duran kısrak, bir ayağını dizgine dolaştırmış, önündeki elentiyi dökmüş, başını yana yatırıp ayağını kaldırarak sahibini bekliyordu. Dutlov tayı ayağa kaldırdı, kısrağı kurtardı, biraz daha yem verdikten sonra kulübesine döndü. Kocakarı kalkıp çırayı yakmıştı. İçeri girince Dutlov, "Çocukları uyandır, kente gideceğiz," dedi. Tasvir dolabının önünden aldığı balmumunu yaktı, elinde mumla bodruma indi. Geriye döndüğünde yalnız kendilerinin değil, bütün komşularının ışıkları yanıyordu. Çocuklar da kalkmışlar, giyiniyorlardı. Kadınlar ellerinde süt güğümleri, kovalar, evlerine girip girip çıkıyorlardı. İgnat arabayı koştu. Küçük oğlu öteki arabanın tekerlerini yağlamaya başladı. Gelini ağlamıyordu artık. Giyinip kuşandıktan, başına da yazmasını bağladıktan sonra sedire oturmuş, kocasıyla vedalaşmak için kente gitme zamanını bekliyordu.

Yaşlı Dutlov'un suratı bir karış asıktı. Kimseyle konuşmadan yeni gocuğunu giydi, beline kuşak doladı, koynuna İlyiç'in paralarının hepsini koyarak Yegor Mihayloviç'in evine yollandı.

Giderken havaya kaldırdığı yağlı dingilde tekerleri döndüren İgnat'a;

— İşini çabuk bitir. Ben şimdi gelirim, o zamana hazır olsun, diye seslendi.

Henüz kalkmış olan kâhya çayını içiyordu; acemi erleri teslim etmek için kendisi de kente gidecekti.

— Ee, ne var ne yok? diye sordu Dutlov'a.

— Yegor Mihaliç, ben bizim yeğenin parasını ödemeye karar verdim. Ne olur, bana yardım edin. Geçenlerde kentte bir gönüllü tanıdığınızı söylüyordunuz. Bana neler yapacağımı söyleyin, bizim işler çok karışık.

— Ne o, fikrini mi değiştirdin yoksa?

— Evet, öyle oldu. Yegor Mihaliç, kardeşimin oğluna kıyamayacağım. Kusuru yok değil, ama yazık gene de. Şu paraların günahı da pek çok. Ne olur, bana yol gösterin.

Dutlov bunları söylerken iki büklüm öne eğilmişti. Yegor Mihayloviç bu gibi durumlarda yaptığı gibi, dalgın dalgın dudaklarını şapırdattı, konuyu iyice düşündükten sonra iki pusula yazdı, ona kentte ne yapması gerektiğini anlattı.

Dutlov eve döndüğünde, İgnat ile gelin yola koyulmuşlardı bile. Öteki arabaya koşulmuş olarak bekleyen koca karınlı kır kısrak, avlu kapısının önünde duruyordu. Dutlov çitten bir çırpı kopardı, iyice sarındı, arabasının önüne otururak atı sürdü. Kısrağı o kadar hızlı koşturdu ki, zavallının karnının şişliği kısa sürede eridi. Acımamak için, Dutlov başını kaldırıp hayvana hiç bakmadı. Teslime yetişemeyeceği, İlyuha'nın askere gitmesini önleyemeyeceği, uğursuz paraların elinde kalacağı düşüncesi, onu için için kemiriyordu.

Dutlov'un o sabahki yolculuğunun tümünü anlatacak değilim; yalnız, şansının o gün iyi gittiğini söyleyeyim, yeter. Yegor Mihayloviç'in pusula gönderdiği adamın gerçekten bir gönüllü uşağı vardı. Evde efendisine yirmi üç ruble harcatmış, epeydir semirmişti. Efendisi onun için dört yüz ruble istiyor, üç haftadır gelip giden bir esnaf müşteri de üç yüze bıraktırmaya çalışıyordu. Dutlov pazarlık işini iki sözcükle kestirip attı. Elini uzatarak, "Üç yüz yirmi beşe bırak bana," dedi. Duruşundan biraz daha artıracağı anlaşılıyordu. Beriki elini geriye çekti, dört yüzde direndi. Dutlov adamın sağ elini sol eliyle yakaladı, sağ eliyle de adamın öteki eline vuracakmış gibi yaparak, "Üç yüz yirmi beşi almıyor musun?" diye sordu. Sonra elini adamın eline vurarak bütün gövdesiyle çabucak geriye döndü. "Almıyor musun? Peki, senin dediğin olsun! Ne yapalım, üç yüz elli veriyorum! Yeğenimi kurtar. Geri gelsin delikanlım. İşte sana pey akçesi! İki ellilik yeter mi?"

Dutlov kuşağını çözdü, yavaş yavaş parayı çıkardı.

Gönüllü uşağın efendisi elini çekmiyor, ama razı olmuşa da benzemiyordu. Pey akçesini almadı; Dutlov'a, sattığı uşağa da biraz bahşiş, ayrıca içkili şölen vermesini söyledi. Parayı adamın eline zorla sokuşturan Dutlov;

— Günaha girme, hepimiz öleceğiz, dedi.

Bunu öyle yumuşak, öğüt verici, inandırıcı bir sesle söylemişti ki, adam;

— Ne yapalım! diyerek eliyle Dutlov'un eline vurdu, dua okumaya başladı.

— Hadi, uğurlu olsun!

Bir gün önceki içkiden beri uyumakta olan asker gönüllüsünü uyandırdılar. İş olsun diye adamı şöyle bir gözden geçirdiler, hep birlikte evden çıktılar. Gönüllü er halinden memnundu, neşesini bulmak için Dutlov'dan rom ısmarlamasını istedi, o da bahşiş verdi. Ancak askerlik şubesinden içeri girdiklerinde askercik korkmaya başladı. Mavi gocuklu yeni efendisi ile kısa pantolonlu, kaşları kalkık, gözleri belermiş gönüllü, holde dikile kaldılar. Bir yerleri soruyorlar, birilerini arıyorlardı. Tanıdıkları bir yazıcının okuduğu kararı düşünceli düşünceli dinlediler. İşi o gün bitirme konusunda Dutlov'un tüm umutları suya düşmüş, gönüllü yeniden neşelenip rahatlamıştı ki, Dutlov, Yegor Mihayloviç'i orada görüverdi. Hemen peşine takıldı, önünde yerlere kadar eğilerek yalvarmaya başladı. Yegor Mihayloviç'in gerçekten yardımı büyük oldu. Saat üçe doğru gönüllüyü kabul ettiler, teslim işine başladılar. Zavallı uşak bu işe çok şaşırdı, tüm neşesi uçtu gitti. Bekçilerden tutun da askerlik şubesi başkanına kadar herkes o gün nedense pek güler yüzlüydü. Gönüllüyü soydular, saçını tıraş ettiler, kapının dışına bıraktılar. Beş dakika sonra da Dutlov parayı verdi, makbuzu aldı; efendisi ve gönüllüyle uğurlaştıktan sonra Pokrovsklu acemi erlerin bulunduğu hana gitti. İlya ile karısı mutfağın köşesinde oturuyorlardı; ihtiyar içeri girince konuşmalarını kestiler, saygılı, ama kötü kötü bakarak gözlerini ona diktiler. Her zaman olduğu gibi ihtiyar dua okudu, kuşağını çözüp cebinden bir kâğıt çıkardı, büyük oğlu İgnat ile avluda bulunan İlya'nın annesini yanına çağırdı. Yeğenine doğru yürüyerek;

— İlyuha, günaha girme, dedi. Dün akşam bana çok kötü şeyler söyledin. Yeğenim olarak sana acımaz olur muyum? Kardeşimin seni bana teslim ettiği, bir gün dahi ak-

lımdan çıkmadı. Gücüm yetse seni askere gönderir miydim? İşte şansımız açıldı, ben de parayı esirgemedim.

Sonra makbuzu masanın üstüne koydu, bükülmeyen, çarpık parmaklarıyla kâğıdı özene bezene açarak;

— Belgesi de işte! dedi.

İçeriye Pokrovsklu iki köylü, tüccarın ırgatları, hatta yabancı insanlar girmişti. Hepsi de işin aslını anladıkları halde ihtiyarın görkemli sözlerini kesemiyorlardı.

— İşte kâğıdı da burada! Dört yüz ruble verdim. Amcanı kınama.

Ne söyleyeceğini bilemeyen İlyuha ayağa kalktı; ağzını bıçak açmıyordu. Dudakları heyecandan titriyordu. İhtiyar annesi ağlayarak Dutlov'a yaklaştı. Boynuna sarılmak istiyordu, ama Dutlov bir eliyle onu uzaklaştırarak konuşmasını sürdürdü:

— Dün bana öyle acı sözler söyledin ki, unutamam! Yüreğime hançer sapladın sanki. Gözlerini kaparken baban seni bana teslim etti, benim öz oğlumdan farkın yok. Elimden gelse seni hiç boynu bükük bırakır mıydım?

Oradaki köylülere dönerek;

— Öyle değil mi, ey Ortodokslar? diye devam etti. İşte annen burada, alıp götürsünler seni. Paranın gözü kör olsun. Benim de kusuruma bakma, sana karşı suç işlediysem bağışla.

Gocuğunun eteğini kıvırarak diz çöktü. İlya'nın ve karısının ayaklarına kapandı. Gençler boşuna onu tutmak için davrandılar. Alnını yere değdirmeden ayağa kalkmadı, kalkınca da üstünü başını silkeledi. İlyuşka'nın annesi ile karısı sevinçten ağlıyorlardı, kalabalığın arasından onaylayıcı sesler geliyordu. Biri, "Hak için doğru söyledi adam!" diyordu. Bir başkası, "Paranın ne değeri var, aslan gibi delikanlı!" dedi. Bir üçüncüsü ise "Ne yalan söylemeli, adam hak gözetiyor" diye konuştu. Yalnız acemi er seçilen köylülerden ses çıkmadı, onlar kimseye sezdirmeden dışarı sıvıştılar.

İki saat sonra Dutlov'un arabaları kentin dış mahallerinden geçiyordu. Karnı karnına geçmiş, boynu ter içinde

kalan kır kısrağın çektiği birinci arabaya Dutlov ile İgnat binmişlerdi. Arabanın arkasına konan tencereler, simit kangalları araba sarsıldıkça hoplayıp zıplıyordu. Sürücüsüz giden ikinci arabada ise gelin ile kaynana sevinçten nerdeyse göbek atacaklardı. Gelin, dizinin üstündeki örtünün altına soktuğu elinde gizlice bir kadeh tutuyordu. Sırtı ata dönük olan İlyuşka iyice büzülmüş, yüzü kıpkırmızı, arabanın önünde sarsıla sarsıla giderken durmadan simit yiyor, konuşuyordu. Konuşanların sesi, yolda giden arabaların takırtısı, atların pofurdaması uyumlu, neşeli bir gürültü oluşturmuştu. Kuyruklarını sallayan atlar eve yöneldiklerini sezdiklerinden hızlarını gittikçe artırıyorlar, yoldan gelip geçenler dönüp dönüp bu neşeli aileye bakıyorlardı.

Tam kentin dışına çıkarlarken Dutlov'lar acemi er grubuna yetiştiler. Erlerin bir bölümü bir meyhanenin önünde halka olmuşlardı. Erlerden biri, külrengi kasketini ensesine indirmiş, öfkeli öfkeli balalayka çalıyordu. Tıraşlı başı yüzüne yapmacık bir anlatım vermişti. Kasketsiz olan biri de elinde bir kadeh, halkanın ortasında zıplayarak oynuyordu. İgnat atı durdurdu, oyuncuya eşlik etmek için aşağı indi. Dutlov'lar merakla, neşeyle, imrenerek adama bakıyorlardı. Oynayan erin gözü kimseyi görmüyordu, ama kendisini hayranlıkla seyreden kalabalığın gittikçe çoğaldığını seziyor, bu da ona güç, hareketlerine atiklik veriyordu. Güzel oynuyordu doğrusu. Kaşları çatılmış, kızarık yüzü kaskatı kesilmiş, ağzı, anlamını çoktan yitirmiş olan bir gülümsemede donakalmıştı. Bir ayağını öbürünün üstünden aşırarak kâh ökçesine, kâh ayak ucuna elinden geldiğince çabuk basmak için bütün gücünü kullanıyordu. Ara sıra duruveriyor, balalayka çalan arkadaşına göz kırpıyor, öbürü de bütün tellere birden daha hızlı vururken çalgının gövdesini parmak kıvrımlarıyla takırdatıyordu. Dans eden genç, ikide bir durarak oyununa ara veriyordu, ama dururken bile oynuyor gibiydi. Birden yavaşlıyor, omuzlarını silkiyor, sonra havada dönüveriyor, hızla ayaklarının üstüne çökerken yabanıl bir çığlık atıyordu. Çocuklar gülüyorlar, kadınlar baş-

larını sallıyorlar, erkekler desteklercesine gülümsüyorlardı. İhtiyar uzatmalı onbaşının, dans eden gencin yanında sessizce dururken; "Bu oyunları sizler pek bilmezsiniz, ama biz gençliğimizde ne çok oynardık!" diyen bir havası vardı. Çalgıcı yorulmuş olacak ki, yanlış bir tele vurunca balalaykanın gövdesine parmaklarını hızla çarptı, dans durdu. Çalgıcı, oynayan arkadaşına yaşlı Dutlov'u gösterdi.

— Hey Alyoha! Şu, senin baban değil mi?

Dutlov'un satın aldığı gönüllüydü Alyoha.

— Hani? Vay vay vay! diye bağırdı dansçı genç.

Yorgun adımlarla arabaya doğru yürüdü; elinde bir şişe votka tutuyor, bir yandan da bağırıyordu:

— Hey, Mişka! Bardak ver! Efendim! Sevgili dostum! Bu ne neşe böyle? Çok güzel, değil mi?

Sarhoşluktan başı arabanın içine eğildi, erkeklere, kadınlara votka ikram etmeye başladı. Erkekler içtiler, kadınlar şişeyi geri çevirdiler. Dutlov ile yaşlı karısını kucaklarken;

— Sizler benim akrabamsınız artık, size ne armağan etsem acaba? diye sordu.

Kalabalığın ortasında çerez satan bir kadın duruyordu. Alyoha onun tablasını kaptığı gibi üstündekileri arabanın içine boşalttı. Ağlamaklı bir sesle çerezci kadına;

— Korkma, bacım, öderim, parasını öderim! diye haykırdı, şalvarından para dolu kesesini çıkarıp Mişka'ya attı.

Arabaya yaslanmıştı, yaşlı gözlerle, içinde oturanlara bakıyordu.

— Hanginiz annemsiniz? Sen mi? Sana da bir armağanım var.

Bir saniye düşündü, elini cebine soktu, oradan katlanmış yeni bir mendil çıkardı, sonra kaputunun altından beline sardığı havlusunu çözdü, boynundaki kırmızı eşarbı çıkardı, hepsini topak yaparak yaşlı kadının dizinin altına sokuşturdu. Gittikçe sakinleşen bir sesle;

— Al senin olsun, dedi.

Kadın o sırada arabalarına yaklaşmış olan Dutlov'a dönerek;

— Niçin veriyor? dedi. Teşekkür ederim, yavrum. Ne iyi çocuk bu böyle!

Alyoha iyice sessizleşti, sarhoşluğun gevşekliği içinde, uyuyormuş gibi başı aşağıya düştükçe düştü.

— Sizin için gidiyor, sizin için kendime kıyıyorum. Armağanı size işte bunun için verdim, dedi.

Kalabalığın arasından birinin sesi işitildi:

— Kendi annesi de vardır herhalde. Ne iyi çocuk! Zavallıcık!

Alyoha başını kaldırdı.

— Olmaz olur mu! Annem de var, babam da... Ama onlar beni istemediler. Kovdular evden.

İlyuşka'nın annesinin kolundan tutarak devam etti:

— İşte armağanını aldın. İsa aşkına dinle beni. Vodnoye köyüne git, Nikonova Nine'yi ara bul. İşte o, benim öz anamdır. O kocakarıya de ki!.. Köyün ucundan üçüncü ev... Yeni bir kuyusu var... Nikonova Nine'ye de ki!.. Senin oğlun Alyoha de!.. Hani şu çalgıcı var ya de!.. Hadi, defol!..

Bir şeyler söyleyerek yeniden oynamaya başladı, elindeki şişeyi içinde kalan votkayla birlikte yere çaldı.

İgnat arabaya binmişti, atı sürmek üzereydi.

Dutlov'un yaşlı karısı kürkünün önünü iliklerken:

— Allahaısmarladık, şansın açık olsun! dedi.

Alyoha birden durdu. Sıktığı yumruklarını sallayarak bağırdı:

— Cehennemin dibine kadar yolun var! Senin ananı!..

Yaşlı kadın istavroz çıkarırken;

— Aman Tanrım! dedi.

İgnat kısrağı sürdü. Arabalar yeniden takır tukur yürümeye başladılar. Acemi er Aleksey yolun ortasında durmuştu. Yumrukları sıkılmış, yüzünde öfkeli bir anlatımla, avazı çıktığı kadar köylülere sövüyordu.

— Neden durdunuz burda! Yıkılın! İblisler! Elimden kurtulamazsınız! Cehennem zebanileri! Çarıklı kalaslar!..

Son sözü söyler söylemez sesi kesildi, sendeleyerek boylu boyunca yola devrildi.

Çok geçmeden Dutlov'lar tarlalara geldiler, geriye baktıklarında artık askerleri görmüyorlardı. Beş kilometre kadar ağır ağır ilerledikten sonra İgnat, babasının yanından indi, İlyuşka ile yan yana yürümeye başladılar. Babası arabada uyuyakalmıştı.

İgnat ile İlyuşka, kentten aldıkları yarımlık bir şişeyi içip bitirdiler. Biraz sonra İlyuşka şarkı söylemeye başladı, şarkıya kadınlar da katıldılar. İgnat neşeli çığlıklar atıyordu. Karşıdan hızla bir posta arabası geliyordu. Gürültücü iki arabayla aynı hizaya gelince posta sürücüsü neşeyle haykırdı. Şen şarkılarını söyleyerek sarsıla sarsıla giden kadınlı-erkekli köylülere posta memuru dönüp baktı, kızarmış yüzlerini görünce göz kırptı.

Tipi

1

Akşamın saat yedisinde çayımı içtim; şimdi adını unuttuğum, ana Novoçerkask yakınlarında Don Ordusu Toprağı olarak hatırımda kalan yörede bir menzil hanından* yola çıkma hazırlığına başladım. Kızağa bindikten sonra kürküme bürünüp dizlerime battaniyemi çektiğim, uşağım Alyoşka ile birlikte yerimize iyice yerleştiğimiz zaman ortalık epeyce kararmış bulunuyordu. Hanın arka avlusunun havası ılık ve durgundu. Kar yağmıyordu ama gökte bir tek yıldızın parladığı da yoktu. Tepemizde asılı duran gökyüzü, önümüzde göz alabildiğine uzanan, tertemiz karla örtülü ovanın üstüne abanmış gibi, kopkoyu gözükmekteydi.

Handan hayli uzaklaşıp, aralarından biri geniş kanatlarını durmadan döndüren yel değirmenlerini de geçince, kalın kar tabakasıyla kaplı, geçilmesi zor bir yolla karşı karşıya bulunduğumuzu anlamakta gecikmedim. Daha çok sol yandan esen şiddetli rüzgâr, atların toynaklarının kopardığı karları uzaklara doğru sürükleyip götürüyordu. Çıngırağın sesi kısılmaya başlamıştı, böğrümde bir açıklıktan içeri giren buz gibi soğuk hava sırtımı gittikçe daha çok üşütüyordu. Hancının, "Geceleyin yolunu şaşırıp bir yerde donmaktansa, yola hiç çıkmamak en iyisi!" öğüdü geldi aklıma.

Kızak sürücüsüne;

* Uzun yollarda belirli aralıklarla dizilmiş; dinlenmek, yemek yemek, araba, kızak değşitirmek gibi işlere yarayan hanlardan biri, eskiden bizde kervansaray. – ç.n.

— Yolumuzu kaybetmeden gider miyiz? diye sordum.

Ondan karşılık gelmeyince bir kez daha yüksek sesle:

— Hey arabacı! dedim. Ne dersin, ilerdeki menzil hanına ulaşabilecek miyiz? Yolumuzu şaşırıp karların ortasında kalmayız, değil mi?

— Tanrı bilir, yanıtını verdi adam.

Sonra;

— Bak şu rüzgârın yaptığı işe! dedi. Karları öyle bir savuruyor ki, yolu seçebilene aşkolsun!

Ben durmadan soruyordum:

— Yolu bulup çıkarabileceğine güveniyor musun? Menzil hanına varır mıyız? Söylesene!

Arabacı;

— Varırız elbet, dedikten sonra bir şeyler daha mırıldandıysa da, rüzgârdan ne dediğini işitmedim.

Geriye dönmek istemiyordum, ama Don Ordusu Toprağı gibi Tanrının belası bir yerde yolu şaşırıp, ayazda, tipide donmak da vardı işin içinde. Ayrıca, karanlıkta yüzünü pek seçemediğim arabacıya da güvenemiyordum; daha doğrusu adamı pek gözüm tutmamıştı. Kızağın önünde biraz yanda değil de tam ortada, ayaklarını altına toplamış olarak oturuyordu. Boyu sırık gibi uzundu, sesi ölgün çıkıyordu. Kızağı, arabacının yerine oturmuş acemi bir uşak gibi, dizginleri iki eliyle birden tutarak sürüyordu. Arabacıların kullanmadığı türden, sağa sola kayıp duran bol bir şapka vardı başında. Adamı özellikle, kulaklarını atkıyla iyice sardığı için gözüm tutmamıştı. Kısacası, önümde sipsivri dikilip duran bu iki büklüm, ağzından laf çıkmayan herif hoşuma gitmiyor, ilerisi için iyi şeyler akla getirmiyordu.

Arabacının yanında oturan uşağım Alyoşa bana baktı.

— Bana kalırsa geriye dönmek en iyisi beyim. Yolumuzu şaşırırsak vay başımıza geleceklere!

Arabacı kendi kendine homurdanıp duruyordu:

— Aman Tanrım, ne berbat esiyor! Kar gözüme yapıştıkça bir şey göremiyorum. Hey kurban olduğum!

Daha çeyrek saat bile gitmemiştik ki, arabacı atları dur-

durdu, dizginleri Alyoşa'ya verdi, ayaklarını oturduğu yerden güçlükle kurtararak iri çizmeleriyle karları kıtırdata kıtırdata yol aramaya koyuldu.

— Ne oldu? Nereye gidiyorsun? Yoksa yolumuzu mu şaşırdık? diye sorduysam da, bana yanıt bile vermedi.

Yüzünü rüzgârdan korunacak biçimde çevirerek yürüdü gitti. Döndüğü zaman;

— Ee, yolu bulabildin mi bari? diye soracak oldum.

Kızağın yoldan çıkmasına sanki ben neden olmuşum gibi, ters ters;

— Yok bir şey! karşılığını verdi.

Donmuş ayaklarının üzerine bağdaş kurup yerine yerleştikten sonra buz tutmuş eldivenleriyle dizginleri toplamaya başladı. Kızak yeniden hareket edince sordum:

— Şimdi ne yapacağız?

— Ne mi yapacağız? Burnumuzun doğrusuna gideceğiz.

Yavaş bir tırısla yol almaya başladık. Kızak, bazen bir karış un gibi karla örtülü yerlerden, bazen sert buzların üzerinden gelişigüzel kayıyordu.

Tanrı bilir nereye gidiyorduk! Çünkü bir çeyrek saat yol aldığımız halde karşımıza bir tane bile kilometre taşı çıkmamıştı.

Dayanamadım, arabacıya bir daha sordum:

— Söylesene, menzil hanına varabilecek miyiz?

— Hangisine? Çıktığımıza diyorsan kolay... Atları bırakıver, kendiliklerinden giderler. Ama önümüzdekini dersen, pek gözüm kesmiyor. Bu havada donmak işten bile değil!

— Madem öyle, bırak hayvanları geri götürsünler!

— Dönelim mi istiyorsunuz?

— Evet, evet, dönelim.

Arabacı dizginleri salıverince atlar gayrete gelerek koşmaya başladılar. Ben geriye döndüğümüzün farkına bile varmadan rüzgârın yönü değişti, çok geçmeden karların arasından yeldeğirmenleri seçilmeye başladı. Arabacının keyfi yerine geldi, çenesi açıldı:

— Hiç unutmam, bir gün ilerki handan buraya doğru

geliyorduk. Öyle bir ayaz çıktı ki, sorma! Geceyi ot yığınlarının içine gömülerek kurtulduk, gündüz hana zor vardık. Bereket, karşımıza ot yığınları çıkmıştı, ya çıkmasaydı durumumuz nice olurdu? Gene de götürdüğüm yolcunun bacakları dondu, zavallı üç hafta acı çektikten sonra öldü.

— Bak, şimdi soğuk değil, üstelik rüzgâr da kesildi. İstersen geriye dönüp yolumuza gidelim, dedim ben.

— Ilık olmasına ılık. Bir de şu tipi olmasa! Şimdi geriye döndüğümüz için size öyle geliyor, ama rüzgârın sertliğine diyecek yok. Tarifeli posta kızağı olsaydık soğuğa moğuğa aldırmaz giderdik. Gel gelelim, keyfimize kalmış bir iş bu. Şaka değil, sizleri donduruveririz de... Sonra ceremenizi nasıl ödeyeceğiz?

2

Bu sırada peşimizden hızla yaklaşan birkaç troyka'nın çıngırakları duyulmaya başladı.

Arabacı:

— Posta çıngırakları, dedi. Her menzil hanında bir takım bulunur.

Gerçekten de, rüzgâra karşın apaçık işitilen, öndeki troykanın çıngırakları kulağa çok hoş geliyordu. Biraz titreyen, kalın, duru, çın çın öten sesler... Sonradan öğrendiğime göre, böyle çıngıraklara avcı takımı diyorlarmış. Ortada, kadife sesli denen bir tane büyük, bunun iki yanında ise üç ton ince perdeden birer tane küçük... Büyük çıngırağın kalın sesine karışan bu iki tiz sesin havada beş perde yukardan titreyerek yansıması, uzayıp giden ıssız ovada, insanın üzerinde çok garip, garip olduğu kadar da hoş bir etki bırakıyordu.

Üç troykadan en öndeki bizimle aynı hizaya gelince, arabacı:

— Amma da koşturuyorlar! dedi.

Sonra sürücülerden arkada oturana seslendi;

— Hey! Yoldan ne haber? Zahmet çekmeden gidebilecek miyiz?

Öteki, ona aldırmadı, atlara bağırarak sürdü gitti. Posta bizi geçer geçmez çıngırak sesleri de rüzgârda kayboldu.

Bizim arabacı utanmışa benziyordu.

— Yoğurttan dönenin kaşığı kırılsın, beyim! Yoldan yeni geçtiklerine göre, izler hemen silinmez. Ne dersiniz? Gidiyor muyuz?

Kabul ettim. Bunun üzerine yeniden yüzümüzü rüzgâra karşı döndük, derin karda ilerlemeye başladık. Önümüzden geçen kızakların açtığı izden çıkmamak için ben yandan yolu gözlüyordum. İki kilometre kadar izler açıkça göründü, ondan sonra kirişlerin altında karın yüzeyindeki pürüzleri zorlukla seçmeye başladım, en sonunda da bunun iz mi, yoksa kar tabakası mı olduğunu fark edemez oldum. Karın, kirişin altına hızla girmesine baka baka gözlerim yorulduğu için başımı kaldırıp ileriye bakmaya başladım. Üçüncü kilometre taşını da geçmiştik, ama dördüncüyü bir türlü göremiyordum. Önceki gibi bazen rüzgâra karşı, bazen rüzgârı arkamıza alarak bir süre gittik. En sonunda her kafadan bir ses çıkmaya başladı. Arabacı sağa, ben de sola saptığımızı söylüyorduk; Alyoşa ise geriye gittiğimizi ileri sürüyordu. Birkaç kez durduk, arabacı yerinden ağır ağır kalkarak yol aramaya gitti. Ama hepsi boşuna... Bir keresinde de ben, yol olarak düşündüğüm yere bakmak için kızaktan indim, rüzgâra karşı bin bir güçlükle birkaç adım atmıştım ki, çevremde bembeyaz karla örtülü düzlükten başka bir şey bulunmadığını anladım. Üstelik kızağı da göremediğim için bağırmaya başladım: "Hey, arabacı! Alyoşa!" Rüzgârın sesimi, ağzımdan çıkar çıkmaz uzaklara götürdüğünü biliyordum. Kızağın bulunduğu yere gideyim dedim, kızak yok; sağıma-soluma baktım, gene yok... Bunun üzerine –aklıma geldikçe hâlâ utanırım– biraz da umutsuzluğa kapılarak bir kez daha avazım çıktığı kadar "Arabacı!" diye haykırdım. Meğer adam iki adım ötede değil miymiş! Elinde küçük kırbacı, yana yatmış ko-

caman şapkasıyla birdenbire karşımda dikiliverdi. Beni alıp kızağa götürürken;

— Dua edin, hava ılık, dedi. Bir de ayaz çıkarsa o zaman görürüz günümüzü... Sen büyüksün, Tanrım!

— Bırak atları, geriye gitsinler! Kendiliklerinden yolu bulurlar öyle değil mi?

— Bulmayıp da ne yapacaklar!

Dizginleri bıraktı, ortadaki atın bellemesine kırbacını iki üç kez yapıştırdı, kızağımız hızla kaymaya başladı. Böylece yarım saat kadar gittik gitmedik, birden avcı çıngıraklarının o tanıdık sesini işitmeye başladık. Onun peşinden iki ayrı ses daha... Ama hepsi de karşı yönden geliyorlardı. Postayı yükledikten sonra arkaya bağladıkları yedek atlarıyla birlikte ilerki hana doğru yol alan deminki troykalardı bunlar. İri atların çektiği özel ulak (posta) kızağı, avcı çıngırağını şıngırdatarak en önde ilerliyordu. Boğazını yırtarcasına bağıran bir arabacı çömelmişti kızağın önünde. İkişer sürücü bulunan arkadaki boş kızaklardan ise şen şakrak konuşmalar işitiliyordu. Sürücülerden biri pipo içmekteydi, bir ara piponun kıvılcımı adamın yüzünün yarısını aydınlattı. Onları böyle görünce, yola çıkmaktan korktuğum için kendi kendimi ayıplamaya başladım. Benim arabacı da aynı şeyi düşünmüş olacak ki, ikimiz birden "Gidelim şunların arkasından!" dedik.

3

Üçüncü kızak daha bizi geçmeden bizim arabacı atları beceriksizce döndürmeye başladı. Bizim kızağın okları ötekinin arkasına bağlı atlara bindirince hayvanlar ürktüler, kızağa bağlı dizginlerini koparark yana fırladılar. Konuşmasından, duruşundan yaşlıca biri olduğunu tahmin ettiğim kısa boylu bir adam kısık, çatlak sesiyle bizimkine şöyle bağırdı:

— Hay senin gözün çıksın, e mi! Koskoca yolu bıraktın da bizi mi buldum, kör pezevenk!

Sonra çevik bir sıçrayışla aşağı atladı, atların arkasın-

dan koştu. Bir yandan da bizim arabacıya yakası açılmadık küfürler savuruyordu.

Huysuzlanarak iplerini koparan, sonra da kaçmaya başlayan atları yakalamak için peşlerine düşmüştü. Bir dakika sonra hem atlar, hem de arabacı, tipinin beyaz sisi içinde gözden kayboldular.

Uzaktan arabacının şöyle bağırdığı duyuluyordu:

— Vasiliii! Doru atı buraya getir! Onları başka türlü yakalayamayız!

Arabacılardan oldukça uzun boylu olanı, kızaktan aşağı atladı, yedek atların bağlarını çözüp birinin boynuna tırmandıktan sonra, dörtnala, karları tepeleye tepeleye aynı yönde gözden kayboldu.

Öbür iki kızak ile biz, en önde çıngıraklarını şıngırdatarak koşturan posta kızağı, yoldan çıkıp çıkmadığımıza aldırmadan ileri yürüdük.

Atları yakalamaya giden adam için benim arabacı;

— Yakalamaz olur mu? diyordu. Ötekilere uymadıklarına göre, atlar bayağı huysuz olmalı. Kaçtıkları yerden geri getirmek kolay olmaz.

Bütün uykum kaçmıştı. Benim arabacı ise öbür kızakların peşine takılalı beri canlanıp neşelenmişti. Elbette bu durumdan yararlanmakta gecikmedim. Nerden, ne zaman geldiğini, kimin nesi olduğunu sormaya başladım. Çok geçmeden Tula'nın Kirpiç köyünden toprak kölesi* bir hemşerim olduğunu öğrendim. Beyin toprakları iyice azalmış, kolera salgınından sonra buğday büsbütün yetişmez olmuş. Benim hemşeri, kardeşlerden biri askere gidince ailede iki erkek kardeş kalmışlar. Yılın sonuna kadar ekmekleri zor yetermiş, rençberlikle kıt kanaat geçinirlermiş. Küçük kardeşi evli, kendisi ise dul olduğu için ev işlerini öteki yönetiyormuş. Her yıl köylerinden buraya arabacılık yapmak için gelirlermiş; kendisi arabacılığı sevmezmiş, ama

* Toprak köleliği 1861'de kaldırılmıştır, yasanın kalkmasından önce köylüler toprak ağasının (beyin) mülkü sayılırdı. Tolstoy da Tulalıdır. – ç.n.

kardeşine yardım olsun diye posta sürücülüğüne geçmiş. Şimdi bu iki menzil hanı arasında çalışıyor, "bereket versin" yılda yüz yirmi ruble kazanarak yüz rublesini eve gönderiyormuş. Bu "yaşam" yine de hoşuna gidiyormuş, ama posta sürücüleri ile bütün arabacı milleti kaba, küfürbaz adamlarmış.

— İşte örneği! Kendi kulaklarınızla işittiniz. Bu adam bana ne diye sövdü? Aman tanrım! Sanki isteyerek mi yaptım? Atların koşmasında benim suçum ne? Kimsenin kötülüğünü ister miyim? Sonra atların hemen peşine düşecek ne vardı! Kendileri çıkar gelirlerdi. Şimdi hem atları kovalarken yoracak, hem de yolunu bulup dönmesi güçleşecek.

Önümüzde birkaç karaltı görerek sordum:

— Şu kararan şeyler ne, biliyor musun?

Hasır örtülü kocaman arabalarla aynı hizaya gelince:

— Yük kervanı, dedi. Yolculuk diye ben buna derim! Tek Allahın kulu görünmüyor ortalıkta, arabalara yatmış uyuyorlar. İşini bilen, akıllı atlar hepsi de. Bu hayvanları yollarından kimse ayıramaz...

Biraz durduktan sonra;

— Biz de sıra sıra dizilir giderdik. Biliriz bunları, diye ekledi.

Tepelerindeki hasırlardan tekerlerine kadar karla örtülü, içinde kimsecikler gözükmeyen bu kocaman arabaların görünüşü gerçekten çok garipti. Bir ara bunlardan birinin üstündeki hasır ön köşeden biraz aralanarak, çıngırakları merak eden birinin şapkası dışarı çıktı, sonra hemen içeri kaçtı. İri ala bir at boynunu uzatıp belini gerginleştirerek, kalın karla örtülü yolda ölçülü adımlarla yürürken, kardan bembeyaz boyunduruğunun altındaki kıllı başını durmadan sallıyordu. Bizim hizamıza gelince, tepeleme kar yığılmış kulaklarından birini dikti.

Yarım saat daha geçince arabacı bana dönerek;

— Beyim, size göre doğru yolda mı gidiyoruz? diye sordu.

— Bilmem.

Söylediğinin doğruluğuna inanan bir sesle;

— Önceden rüzgârın nasıl estiğini biliyorsunuz, diye sürdürdü konuşmasını. Ama şimdi oldukça durgun bir havada gidiyoruz. Bana kalırsa gene yolumuzu şaşırdık.

Adamın ödleğin biri olduğu apaçık ortadaydı. Bununla birlikte yol bulma sorumluluğunu üzerinden attığı için, bir de "Ölürsek hep birlikte ölürüz", rahatlığı içinde öteki kızakların peşine takıldığımızdan beri oldukça sakinleşmişti. Sanki bu işte onu ilgilendiren bir şey yokmuş gibi, önde giden kızağın sürücüsünün yanlış hareketleri üzerinde soğukkanlıca fikirler yürütüyordu. Baştaki kızağın bazen sağa, bazen sola kaydığını ben de fark etmiştim; hatta küçük bir alanda dönüp durduğumuzu bile düşünüyordum. Ama üzerinde ilerlediğimiz ova dümdüz olduğu halde öndeki kızağın önce yokuşa tırmandığını, bir süre böyle gittikten sonra yeniden aşağı doğru indiğini sanmam gibi, bu da bir duyu yanılması olamaz mıydı?

Böyle bir süre daha yol alınca uzakta, ta ufukta kımıldayan, alçak, uzun bir karaltı dikkatimi çekti. Bir dakika bile geçmemişti ki, bunun karşılaştığımız yük kervanı olduğunu anladım. Durmadan yağan kar, bazıları hiç dönmeyen gıcırtılı tekerleri iyice örtmüştü. Hasırların altındaki insanlar eskisi gibi uyuyorlar, öncü ala at aynı biçimde burun deliklerini şişire şişire yolu koklarken kulaklarını dikiyordu.

Benim arabacı canı sıkkın bir tavırla;

— Vay anasını! Döndük dolaştık gene aynı kervanla karşılaştık, dedi. Ah, bizim kızağımızda da ulak atları olacaktı da görecektiniz? Şimdi şunları hızlı sürmeye kalk, fazla dayanamayıp çatlarlar.

Öksürerek boğazını temizledikten sonra;

— Geri dönelim beyim, gözü kör olsun böyle yolculuğun! diye sürdürdü konuşmasını.

— Neden dönecekmişiz. Herhalde sonunda bir yere varacağız.

— Nereye varacağımızı bilmiyorum. Geceyi bu Tanrının belası kırda geçirmeyelim de!.. Aman Tanrım, şu tipinin azgınlığına bak!

Öndeki sürücü yolunu şaşırıp şaşırmadığını merak edip kızaktan bir kerecik aşağı inmemiş, şarkı söyleyerek atları ha bire koşturmuştu. Bu işe pek aklım ermemekle birlikte, ne olursa olsun onlardan geri kalmak istemiyordum.

Arabacıya:

— Durma, sür! dedim.

Arabacı atları dehledi, ama artık eski neşesi kalmamıştı, benimle konuşmuyordu.

4

Tipi gittikçe şiddetini artırıyor, yukardan ufak ufak kuru bir kar yağıyordu; ayaz şiddetini artırmıştı. Burnum ile ayaklarım en çok üşüyen yerlerimdi. Soğuk hava şimdi kürkümün altına eskisinden daha çok giriyor, iyice örtünmem gerekiyordu. Ara sıra kızağımız, üzerinden karların uçup gittiği, buzlaşmış toprak üzerinde takırdayarak kayıyordu. Yoldan çıkarsak başımıza neler geleceği beni son derece ilgilendirmekle birlikte, gece gündüz dinlenmeden yaptığımız altmış-yetmiş kilometrelik yolculuktan sonra ister istemez gözlerimi yumdum ve kestirmeye başladım. Bir ara gözlerimi şöyle bir açtım, ilk anda gözüme çarpan şey, şaşırtıcı parlaklığıyla beyaz ovayı dolduran aydınlık oldu. Ufuk epeyce uzaklara gitmiş, kurşun rengi alçak gökyüzü görünmez olmuştu. Yağan karın beyaz eğik çizgileri, dört bir yandan sicim gibi aşağıya iniyordu. Önümüzdeki kızakların karaltıları açıkça belliydi. Yukarıya bakınca bir an bulutlar dağılmış, gökyüzü yağan karla örtülmüş gibi geldi. Ben uyurken ay çıkmıştı; seyrek bulutlar ile kar sicimleri arasından aydede soğuk parlak ışıklarını saçıyordu. Açıkça seçebildiğim üç nesne vardı: Bindiğim kızak, kızağın sürücüsü ile Alyoşa, bir de önde giden üç troyka. Troykalardan birincisi, önde oturan arabacının atları tırısla sürdüğü ulak kızağıydı; ikincisi, iki arabacının dizginleri bırakıp cepkenlerine iyice sarınarak oturdukları ve üst üste parlayan kıvılcımlardan anlaşıldığına göre, durmadan pipo içtikleri kızak; üçüncüsü ise, içerisinde kim-

secikler görünmeyen, belki sürücüsünün arkaya çekilip yolcuların oturma yerinde uyuduğu kızaktı. Uyandığım zaman en öndeki sürücü, atları ikide bir durdurarak yol aramaya koyuluyordu.

Biz de posta kızağı ile birlikte durunca rüzgârın uğultusu artıyor, havada uçuşan karın şaşırtıcı bolluğu daha bir göze çarpıyordu. Kar bulutunun örttüğü parlak ay ışığında, elindeki kamçının sopasıyla karı yoklayarak ilerleyen kısa boylu arabacının karaltısı sağa sola gidip gidip geliyor, sonra gene kızağa yaklaşıyor, yandan sıçrayarak kızağın önüne biniyordu. Bunun üzerine tipinin biteviye uluması arasından yeniden haykırışlar, ince çıngırak sesleri işitilmeye başlıyordu. En öndeki kızak sürücüsü, yol ya da harman yeri aramak için kızağından indikçe, ikinci kızaktan ona bağıran birinin kendine güvenli, canlı sesi çınlıyor; her seferinde başka bir uyarıda bulunuyordu.

— Beni dinle, İgnaşka, sola doğru fazla saptın; sağa, tipiye karşı sür kızağı...

— Deli dana gibi ne dönüp duruyorsun? Karın yağışına bakarak yürürsen yolu bulursun...

— Sağa doğru sür, aslanım! Durma, gözünü seveyim! Bak hele şurada bir şey kararıyor! Kilometre taşı mı nedir? Görebiliyor musun?

— Hey, İgnaşka, ne diye durmadan yön değiştiriyorsun? Ala atı çöz de kendi başına salıver, sana yolu bulup çıkarsın. Yapacak başka bir şey kalmadı.

Öğüt veren arabacı, sözünü ettiği atı çözmek ya da yol aramaya gitmek şöyle dursun, burnunu cepkeninden dışarı çıkarmak niyetinde bile değildi. İgnaşka, adamın öğütlerine karşılık, madem kendisi yolu daha iyi bildiğini ileri sürüyor, ne diye inip göstermiyor? diye sordu.

Beriki ise, onun da altında seçme ulak atları olsa hemencecik atlayıp yolu bulacağını bildirdi.

— Bizim kör olası atlar en önde gitmekten korkarlar. Seninkiler başka, ne de olsa, dedi.

Atlarını neşeyle ıslıklayıp süren İgnaşka bunun üzerine;

— Öyleyse sen kendi işine bak! Başkalarına öğüt vermeye kalkma! karşılığını verdi.

Öğütçüyle birlikte aynı kızakta giden öbür arabacı ağzını açıp İgnaşka'ya tek söz söylememiş, uyanık durduğu halde onların konuşmalarına karışmamıştı. Onun uyumadığını sönmeyen piposundan, durakladığımız zamanlar işittiğim, ardı arası kesilmeyen, tekdüze konuşmasından çıkarıyordum. Masal anlatıyor olmalıydı. İgnaşka, altıncı ya da yedinci kez durunca, yolculuk zevkinin bozulmasından dolayı dayanamadı.

— Neden durdun gene? Şuna bak, yol bulacakmış! Sen tipi nedir, bilmez misin? Yolu yapan mühendisin kendisi bile bulamaz yolu! Atlar nereye çekerse oraya gideceksin. Kırlarda donup ölmeye hiç niyetimiz yok. Sür hadi!

Benim arabacı adamı destekledi.

— Öyle, öyle! Geçen yıl bir arabacı bu yüzden ölmedi mi?

Üçüncü kızaktaki sürücü bir türlü uyanmıyordu. Öğüt vermeyi seven arabacı bir duraklama sırasında ona seslendi:

— Filip! Hey, Filip! Uyuyor musun?

Adamdan yanıt alamayınca aklından geçenleri açıkça söyledi;

— Dondu mu yoksa? İgnaşka, baksana şuna!

Her yere yetişen İgnaşka, üçüncü kızağa yaklaştı, uyuyan adamı dürtüklemeye başladı. Onu sarsarken bir yandan da şöyle söyleniyordu:

— Vay anasını! Bir yarımlık* adamı nasıl da sızdırıvermiş!.. Yoksa dondu mu gerçekten?

Uyuyan adam homurdandı, bir küfür savurdu.

İgnaşka;

— Amanın kardeşler, sağmış meğer! dedi.

Sonra kızağının önüne sıçardı, atları dehledi, kuyruğuna durmadan kırbaç yiyen benim kızağın üçlü takımından yana koşulu küçük doru, dörtnala kalkarak beceriksizce sıçramaya başladı.

* Yarım şişelik votka. – ç.n.

5

İplerini koparıp kaçan atların peşindeki ihtiyar ile Vasili, sanırım, gece yarısına doğru bize yetiştiler. Atları yakalamışlar, bizi bulup gelmişlerdi. Dümdüz ovanın ortasında, bu göz açtırmayan boz bulanık tipide bu işi nasıl becerdikleri bugüne değin akıl erdiremediğim bir gerçek olarak kaldı. İhtiyar, ortadaki ata binmiş, kollarını bacaklarını hoplata hoplata tırısla geliyordu. (Tipide atlar serbest bırakılmayacağı için öbür iki at ortadakinin hamuduna bağlanmıştı.) Bizimle aynı hizaya gelince benim arabacıya yeniden sövmeye başladı:

— Şuna bak! Ne olacak, herif kör! Gözünün önünü görmüyor! Senin...

İkinci kızaktaki masalcı ona:

— Hey, Mitriç Dayı, sağ mısın? Gel, bizim kızağa bin! diye bağırdı.

— İhtiyar ona yanıt vermedi, birkaç küfür daha savurduktan sonra öfkesi geçmiş olmalı ki, ikinci kızağa yaklaştı. Oradakiler;

— Atların hepsini yakaladın mı? diye sordular.

— Yok, bir de yakalamayacaktık!

Tırısla giderken atın üzerine yüzükoyun uzandı, boynunun kısalığına bakmaksızın karların üstüne hop diye atladı, hiç durmadan kendi kızağına doğru koştu, bacakları kızağın çevre sırıkları üzerinde havada sallanarak boylu boyunca kızağın içine devrildi. Sırık gibi uzun Vasili gene birinci kızağa İgnaşka'nın yanına oturdu; konuşmadan onunla birlikte yolu gözlemeye başladı. Benim arabacı:

— Aman Tanrım! Bu ne ağzı bozuk adam! diye homurdanıyordu.

Ondan sonra bu beyaz çölün titreyen, soğuk, saydam aydınlığında hiç durmadan atları sürdük. Arada bir gözlerimi açıyordum, aynı biçimsiz şapka ve karla örtülü sırt önümde dikilip duruyordu. Rüzgârın ha bire yana savurduğu siyah yelesini arada bir silkeleyen ortadaki atın başı,

gergin dizginler arasında hep aynı uzaklıkta, alçak boyunduruk altında aşağıya yukarıya sallanmaktaydı. Yandaki küçük doru, topuz yapılmış kuyruğu ve arada bir kızağın önüne çarpan falakasıyla sağdaydı; onu arabacının omzu üzerinden görüyordum. Aşağıya bakıyordum; kirişler un ufaklığındaki karları eskisi gibi savuruyor, rüzgâr bunları önüne katarak uzaklara doğru sürüklüyordu. Öndeki kızaklar hep aynı uzaklıkta koşuyorlar, sağımda solumda her şey beyazlar içinde hayal gibi gözüküyordu. Gözlerim boşu boşuna başka nesneler arıyordu; ne bir taş, ne bir ot yığını, ne bir çit... Görünürlerde böyle şeyler yoktu. Çevremdeki dünya beyazlara bürünmüştü, kımıldanıp duruyordu. Ufuk kâh çok uzaklarda, kâh dört bir yandan kavuşarak hemen yanı başımda gözüküyordu. Bazen beyaz bir duvar sağdan yükselerek atların koştuğu yönde uzayıp gidiyor, sonra birdenbire gözden siliniyor, bizimle birlikte uzaklara, uzaklara koşmak ve başka bir yerde yeniden kaybolmak niyetiyle ilerde ansızın beliriveriyordu. Yukarıya bakıyordum; ilk anda gözüme parıltılar çarpıyor, sanki sis arasından yıldızları görüyormuşum gibi bir duyguya kapılıyordum. Derken, yıldızlar gittikçe yükselerek uzaklaşıyorlar, sonra bunların yerine, burnumun önünden geçip yüzüme, yakama yapışan kar tanecikleri görüyordum. Gökyüzü her yerde eşit yakınlıkta, eşit renksizlikte ve tekdüzelikte, sürekli kımıldanış içerisindeydi. Rüzgâr bazen karşıdan esiyor, kirpiklerimin arasını karla doldururken kürkümün yakasını yandan başıma doğru savuruyor, yaka canımı sıkıncaya kadar yüzüme çarpıyor; rüzgâr bazen arkadan, bir yarık arasından esiyormuş gibi uğulduyordu. At toynaklarının, kirişlerin karı ezerken çıkardığı zayıf kıtırtı ve kızağımız derin kardan geçerken çıngırakların kısılan sesleri hiç kesilmiyordu. Arada bir rüzgâra karşı ve donmuş çıplak yerlerden gittiğimiz sırada İgnat'ın neşeyle ıslık çalışı, çıngırakların havada beş perde üstten yansıyan titrek çınlaması kulağıma çarpıyordu. Bu sesler bozkırın hüzünlü havasını ansızın dağıtıyor, durup dururken aklıma takılan bir ezgiyi bıkkınlık

verici aynılığıyla yineleye yineleye uzayıp gidiyordu. Bir ara baktım, ayağımın biri üşümeye başlamış. İyice örtünmek için arkaya dönerken, yakamda, şapkamda biriken kar boynumdan kaçtı, soğuktan tüylerim diken diken oldu. Gene de kışlık kürküm beni soğuktan koruyordu, kendimi tatlı uykunun gevşekliğinden kurtaramıyordum.

6

Zihnimde anılar, düşünceler gittikçe artan bir hızla birbirini kovalıyordu.

"İkinci kızakta bağırıp duran öğütçü nasıl bir adam acaba? Herhalde kızıl saçlı, tıknaz, kısa bacaklı, bizim ihtiyar büfe görevlisi Fiyodor Filippiç tipinde biridir." Gözlerimin önünde büyük evimizin merdiveni, evin yan bölmesinden kuyruklu piyanoyu köşelere havlu koyup tutarak taşıyan beş uşak canlanıyor. Fiyodor Filippiç'in, sırtında kolları kıvrılmış redingotu, bir eliyle piyanonun ayağını tutarak ileriye doğru seğirttiğini, kapıların sürgülerini açtığını, orada bir mandalı çekip uşaklardan birini yana ittiğini, aynaklar arasında dolaşarak herkesin işine engel olurken tasalı bir sesle durmadan bağırdığını hayal ediyorum.

— Hey, öndekiler! Piyanoyu kendinize doğru çekin! Ha şöyle! Kuyruğunu biraz yukarıya kaldırın, böylece kapıdan içeri girin. Hah, tamam, oldu işte.

Piyano ile parmaklıklar arasına sıkışan bahçıvan, zorlanmaktan dolayı yüzü kıpkırmızı, piyanonun bir ucundan var gücüyle asılırken, çekine çekine büfe görevlisine;

— Fiyodor Filippiç, hele siz biraz müsaade edin! diyordu. Bu işi kendi başımıza da yaparız!

Ama Fiyodor Filippiç onları rahat bırakmıyordu.

Ben düşüncelerden alamıyordum kendimi.

"Yoksa adamcağız, herkesin işine yarayan, kimsenin onsuz edemeyeceği biri olduğunu mu sanıyor? Tanrının ona inandırıcı bir konuşma yeteneği verdiğini düşünerek mi böyle kasılıp duruyor acaba? Öyle olsa gerek..." Her nedense

çiftliğimizdeki su bendini, diz boyu suyun içinde ağ çekmekten yorgun düşmüş uşakları görüyordum. Gene Fiyodor Filippiç, elinde bir süzgeçli tenekeyle herkese bağırarak kıyıda koşuyor; bir elinde altın renkli sazanları tutarken, öbür eliyle tenekedeki bulanık suyu boşaltıp yerine temizini doldurmak için arada bir ırmağa giriyor. İşte bir temmuz öğlesi. Bahçemizin yeni biçilmiş çimlerini çiğneyerek güneşin yakıcı sıcağı altında bir yere doğru yürüyorum. Toyluk çağım, içimde bir şeylerin eksikliğini duyuyor, yaşamdan yeni şeyler bekliyorum. Su bendine doğru, yabangülü tarhları ile kayın ağaçlı yol arasındaki sevgili köşeme yaklaşıyorum. Oraya varınca uyumak için çimlerin üzerine uzanıyorum. Yattığım yerden, yabangüllerinin dikenli, kırmızı dalları arasından parça parça kurumuş kara toprağa, bendin ışıldayan açık mavi yüzeyine bakarken hissettiğim duygular olduğu gibi hatırıma geliyor. Hüzünle karışık, çocukça bir kendini beğenme duygusu doldurmuştu yüreğimi. Çevremde her şey öyle güzeldi, bu güzellik beni öylesine etkiliyordu ki, kendim bile kendime güzel görünüyordum. Canımı sıkan tek şey, herkesin bunu olağan bulmasıydı. Hava çok sıcaktı. İçimdeki bu sıkıntıyı unutmak için uyumaya çalışıyordum. Ama sinekler, can sıkıcı sinekler burada da rahat vermiyorlar; durmadan şurama burama konuyorlardı. Bir bal arısı yakınlarda güneşli bir yerde vızıldıyordu. Sıcaktan serseme dönen sarı kanatlı kelebekler bir ottan ötekine konarak uçuyorlardı. Yukarıya bakıyordum; gözlerim kamaşıyordu, güneş ta tepemde yükseklerdeydi. Budaklarını usul usul sallayan kayın daha bir pırıltılı, daha bir ışıltılı gözüküyordu. Mendilimle yüzümü örtüyor, ama çok geçmeden bunalıyordum; sinekler terden nemlenen ellerime yapışıyorlardı.

İşte yabangüllerinin en sık yerine serçeler üşüştüler. Bir tanesi bir adım ileriye, yere sıçradı; iki kez toprağı sertçe gagalıyormuş gibi yaptı. Sonra dalları hışırdatıp neşeyle cıvıldayarak çiçeklerin arasından uçtu gitti. Bir başkası daha yere indi, kuyruğunu hoplatarak çevresine bakındı, cik cik sesleriyle birincinin peşinden ok gibi fırladı. Bendin kıyısında

bir tokacın ıslak çamaşırlara vuruşu işitiliyor, takırtılar alçaktan alçaktan bent boyunca yayılıyordu... Yüzen insanların şıpırtısı, gülüşmeleri duyuluyordu. Arada bir rüzgâr çıkarak uzaklardaki kayın ağaçlarını hışırdatıyor, üzerlerine uzandığım otlar esen yelden kımıldanmaya başlıyordu. İşte şurada tarhtaki yabangülü yaprakları da sallandılar, dalları birbirine girerek karıştı. Bakın, mendilimin bir ucunu kaldırıp terli yüzümü gıdıklayan serin hava bana kadar geldi. Mendilin aralığından içeriye bir sinek girdi, ıslak ağzımın kenarına korkuyla takılıp kaldı. Alttan sırtıma kuru bir dal batıyor. Sıcakta fazla yatamadığım için yüzmeye gitmek istiyorum. İşte tarhın ta yakınından çabuk çabuk yürüyen birinin ayak patırtılarını, bir kadının korkulu sesini işitiyorum:

— Amanın, nedir başımıza gelenler! Ortada tek erkek kalmamış! diye söyleniyor kadın.

Gölgelikten dışarı çıkıyorum, ahlarla, oflarla önümden geçen hizmetçi kadına;

— Ne var, ne oluyor? diye soruyorum.

Bana şaşkınlık içinde dönüp bakıyor, ellerini sallayarak koşa koşa uzaklaşıyor. Daha ilerde, yetmişlik Matriyona Nine, başından kayan yazmasını bir eliyle tutarken, ipek çorap giydiği ayaklarından birini sürüye sürüye su bendine doğru koşuyor. El ele tutuşmuş iki kız çocuğu ile bunlardan birinin keten etekliğini yakalayan, babasının redingotunu giymiş bir erkek çocuğu da arkadan seyirtiyorlar.

Onlara;

— Bir şey mi oldu? diye soruyorum.

— Bir köylü boğulmuş.

— Nerede?

— Bentte, yüzerken...

— Hangi köylü? Bizimkilerden mi?

— Hayır, yabancı.

Ayaklarına geçiriverdiği bol çizmeleri, biçilmiş otlar arasında koşarken fırt fırt oynayan arabacı İvan ile şişman, tıknefes kâhya Yakov da hızlı hızlı oraya gidiyorlar. Ben de arkalarından koşuyorum.

"Hadi göster kendini. Köylüyü herkesten önce sen kurtar da herkes hayran kalsın!" diye geçiriyorum içimden. Böyle bir kahramanlığı seve seve göze almaya hazırım.

Kıyıda toplanmış uşak, hizmetçi kalabalığına yaklaşarak soruyorum:

— Hani, nerde?

Islak çamaşırları omzundaki sırığa asmış duran çamaşırcı kadın;

— İşte orda, ta cumbakta (derin yerde), öbür kıyıdaki yunağa yakın, diyor.

Bir de bakıyorum, adamın biri suya batıp batıp çıkıyor; her dışarı çıkışta: "İmdat! Boğuluyorum!" diye bağırıyor. En sonunda bir daha çıkmamak üzere batıyor, suyun üstünde hava kabarcıkları beliriyor. Gözlerimin önünde geçen bu boğulma olayı karşısında dayanamayarak:

— Yetişin! Biri boğuluyor! diye bağırıyorum.

Çamaşırcı kadın, çamaşır sırığı omzunda, kalçasını sallaya sallaya patika boyunca bentten uzaklaşıyor.

Kâhya Yakov umutsuz bir sesle;

— Vah başıma gelenler! diye inliyor. Çiftçiler birliği mahkemesinden çekeceğimiz var! Yakanı kurtarabilirsen kurtar!

Kıyıda toplanan çoluk çocuk, ihtiyar kalabalığını, elinde oracığıyla bir köylü yarıp geçiyor. Orağını söğüt dalına astıktan sonra ağır ağır soyunuyor.

Ben gene de olağanüstü bir iş başarmak isteğiyle;

— Hani, adam nerde? Nereye battı? diye soruyorum.

Rüzgâr estikçe üzeri hafifçe kırışan, bendin durgun yüzeyini gösteriyorlar. Adamın orada batmış olabileceğini aklım almıyor; öğle güneşinin, altın rengi ışıklarıyla parlattığı suyun yüzeyi, her zamanki düzgün, kayıtsız, göz alıcı görünüşüyle orda, adamın tepesinde kımıltısız duruyor. Bir yandan da, pek iyi yüzemediğim için, bu işi başaramayacakmışım, kimseyi kendime hayran bırakamayacakmışım gibime geliyor. O sırada soyunan köylü gömleğini çıkarıp suya atlıyor. Herkes ona umutla, hayranlıkla bakıyor, ama köylü boğazı-

na kadar suya girdikten sonra ağır ağır geriye dönüyor, yeniden giyinmeye başlıyor. Meğer yüzme bilmiyormuş.

Durmadan başka insanlar geliyor, kalabalık büyüdükçe büyüyor. Kadınlar birbirlerine sarılıyorlar, yardım elini uzatacak tek insan çıkmıyor. Yeni gelenler başka çareler ileri sürüyorlar, içlerini çekiyorlar; yüzlerinden korku, umutsuzluk okunuyor. İlk gelenlerden kimisi ayakta durmaktan yorgun, çayırlara oturuyor; kimisi evlerine dönüyor. Matriyona Nine kızından fırının kapağını kapatıp kapatmadığını soruyor. Babasının redingotunu giymiş olan oğlan çocuğu suya ha bire taş atıyor.

Büfe görevlisi Fiyodor Filippiç'in köpeği Trezorka, havlaya havlaya bayır aşağı koşuyor, bir yandan da "Burada ne oluyor?" gibisinden dönüp dönüp geriye bakıyor. Köpeğin arkasından görünen büfecimiz, yabangülü tarhlarının arkasından yokuş aşağı yuvarlanır gibi hızla iniyor.

O hızla koşarken redingotunu sırtından çıkarmaya başlıyor.

— Orda ne dikilip duruyorsunuz? Adam çoktan batmış, bunlar seyrediyorlar! Çabuk bana bir ip verin! diye bağırıyor.

Ona yardıma gelen bir uşağın omzuna tutunup sol ayağının ucuyla sağ ayakkabısını çıkarırken, herkes ona korkuyla karışık bir umutla bakıyor.

— İşte şurda, kalabalığın ilerisinde söğüdün biraz sağında, Fiyodor Filippiç! diyor birisi.

— Biliyorum, diye yanıtlıyor Fiyodor Filippiç.

Yaşlı büfeci, kadınlar arasında başlayan utanma kımıldanışlarına aldırmaksızın kaşlarını çatarak, gömleğini, haçını çıkarıyor; bunları önünde yılışık yılışık duran bahçıvan çocuğa verdikten sonra yeni biçilmiş otlar üzerinden bende doğru yürüyor.

Efendisinin hareketlerindeki çabukluğu anlayan Trezorka, kalabalığın yanında durarak ağzını şapırdata şapırdata ot yemeye başlıyor. Sonra sahibinin yüzüne bakıyor, havlayarak onun peşinden suya dalıyor. İlk anda, çevreye sıçra-

yan köpüklerden, su zerrelerinden başka bir şey görünmüyor; sonra Fiyodor Filippiç'in düzgün kol atışlarıyla, sırtı ritmik bir biçimde inip kalkarak, karşı kıyıya doğru korkmadan yüzdüğünü görüyorum. Boğazına su kaçan Trezorka çabucak geri dönüyor, kalabalığın yanındaki çayırlarda yuvarlanıyor, silkiniyor. Fiyodor Filippiç karşı kıyıya yaklaştığı sırada ellerinde sopaya sarılmış bir ağ tutan iki köylü söğüde doğru koşa koşa geliyorlar. İhtiyar büfecimiz bir şey söylemek ister gibi ellerini kaldırıyor, sonra birkaç kez suya dalıp çıkıyor. Her dışarı çıkışta ağzından sular fışkırtıp saçlarını güzel bir hareketle arkaya atarken, dört bir yandan yağan soruları yanıtsız bırakıyor. En sonunda kıyıya çıkıyor, görebildiğim kadarıyla, ağın serilmesine gözcülük ediyor. Ağı çekiyorlar, balçık içinde debelenen birkaç ufak balıktan başka bir şey çıkmıyor. Ağı ikinci kez sererlerken ben öbür kıyıya geçiyorum.

Durmadan emir yağdıran Fiyodor Filippiç'in sesi, ıslak ipin suda şıpırdaması, korkulu iç çekmeler geliyor kulağıma. Ağın sağ ucuna bağlı olan ıslak ip, gittikçe daha çok yosunlarla sarılmış olarak, sudan çıkıyor da çıkıyor.

Fiyodor Filippiç;

— Şimdi hep birden asılın! diye bağırıyor.

Sulu yosunlar görünüyor ağa dolanmış olarak.

Birinin sesi;

— Amanın kardeşler, ağda bir şeyler var! Çok ağır geliyor, diyor.

İçerisinde birkaç sazanın çırpındığı ağın iki ucu otları ıslatıp yatırarak kıyıya çekiliyor. İşte suyun bulanmış, titreyen yüzeyi altından, gergin ağda beyaz bir şey görünüyor. Birinin yavaşça çıkardığı korkulu bir ah, bu ölü sessizliğinde şaşılacak bir açıklıkla her yerden işitiliyor. Fiyodor Filippiç kararlı sesiyle;

— Çekin, çekin! Hep bir koldan, kuru yere çekin diye buyuruyor.

Boğulan adamı kelotları, dulavratotlarının biçilmiş sapları üzerinden sürükleyerek söğüde kadar götürüyorlar. Bu

sırada, ipek entarisini giymiş olarak gelen yaşlı, iyi yürekli bir kadın olan halamı görüyorum. Sadeliğinden dolayı çok korkunç olan bu ölüm tablosuyla uyuşmadığı açıkça görünen saçaklı mor şemsiyesi, ağlayıvereceğe benzeyen yüzündeki hayal kırıklığı ve bana olan sevgisinin saf bencilliğiyle; "Gidelim dostum. Bu ne korkunç şey! Ah, sen de durmadan yüzersin!" diyor bana.

Bu sözleri söylediği sırada duyduğu o derin acıyı hiç unutmayacağım.

Güneşin, ayaklar altında dağılıveren kumu göz kamaştırıcı ışıklarıyla ısıtırken suyun yüzeyinde ışıl ışıl oynayışını, kıyıya yakın yerlerde büyük sazanların tedirgin kaçışını, balık sürülerinin bendin ortasında suyun yüzünü kırış kırış edişlerini bugünkü gibi anımsıyorum. Suyu karıştırıp şapırdayarak sazlıklar arasından ortaya doğru yüzen ördek yavrularının, yavruların tepesinde, ta yükseklerde dönerek uçan atmacanın katmerli beyaz fırtına bulutlarının ufukta kümelenişinin, bendin her yanına yayılan tokaç vuruşlarının hepsinin, hepsinin, belleğimde tüm canlılığıyla yer ettiğini şimdi daha iyi anlıyorum.

Tokaç, sanki iki tokaç birden vuruluyormuş gibi üç perde yüksekten birleşik bir ses çıkarıyor; kızakların çıngıraklarından geldiğini bildiğim bu ses beni yoruyor, bana eziyet ediyor. Fiyodor Filippiç bile bunu susturamıyor. Uykudan açamıyorum gözümü.

Derken uyanıveriyorum. Uyanmamın nedeni kızağın hızla yol alması, bir de kulağımın dibinde iki kişinin durmadan konuşmaları.

Benim arabacı;

— Hey İgnat, beni dinlesene! diyor. Benim kızaktaki yolcuyu sen al, nasıl olsa boş gidiyorsun. Ben de böylece bunca yolu tepmekten kurtulurum. Ha, ne diyorsun? Alacak mısın?

İgnat'ın çınlayan sesi kulağımı oyuyor sanki:

— Yolcuyu almasına alırım, ama karşılığında ne verirsin? Var mısın bir şişe votkaya?

— Bir şişe mi dedin?.. Yarımlık nene yetmez?

Başka bir ses onlara katılıyor:

— Yarım şişe de ne ki! Atlara eziyet çektirmeye değmez...

Gözlerimi açıyorum. Hep aynı yoğunlukta yağan kar gözlerimde pul pul oluyor. Arabacılar, atlar aynı, ama hemen yanımda bir kızak daha var. Meğer benim arabacı İgnat'a yetişmiş, onun kızağıyla yan yana gidiyoruz. Öbür kızaktaki adamın bir şişeden daha aza razı olmamasını söylemesine aldırmadan, İgnat kızağı birdenbire durduruyor.

Benim arabacı umulmadık bir canlılıkla yere atlıyor, beni selamlıyor, İgnat'ın kızağına binmemi istiyor. Ben çoktan razıyım buna. Dindar arabacım öylesine seviniyor ki, sevincini, minnettarlığını bildirmek için bana, Alyoşka'ya, İgnaşka'ya durmadan selam veriyor, teşekkür üstüne teşekkür yağdırıyor.

— Eh, çok şükür, bu da oldu, diyor. Akşamdan beri gidiyoruz, gidiyoruz, nereye gittiğimizi kendimiz de bilmiyoruz. İgnaşka sizi götürür, efendim. Benim atlar iyice yoruldu.

Ondan sonra da artan bir çabayla eşyalarımı öteki kızağa taşımaya başlıyor.

Onlar taşıma işini sürdüre dursunlar, ben rüzgâr arkamdan hızla ite ite ikinci kızağa geçiyorum. Kızak, iki arabacının rüzgârdan korunmak amacıyla başları üzerine bir cepken gerdikleri taraftan bir karış karla örtülmüştü. Cepkenin arkasında hava durgundu. İhtiyar sürücü hep öyle ayaklarını uzatarak yatıyor, masalcı ise masalını anlatıyordu.

— İşte böyle, kralın izniyle zindana giden general, Mariya'nın hücresine girince Mariya ona; "General, benden uzak dur; ben seni sevemem, senin metresin olamam!" diyor. "Benim sevdiğim adam diyor, prensin ta kendisidir..."

— O sırada... diye devam ediyordu ki, beni görerek sustu, piposunu çekmeye başladı.

Öğütçü adını verdiğim öteki arabacı;

— Beyim yoksa masal dinlemeye mi geldiniz? diye sordu bana.

— Sizin burası kuytu, keyfiniz de yerinde, karşılığını verdim.

— Ne yaparsınız, can sıkıntısı! Kötü kötü düşünmekten kurtuluyoruz hiç olmazsa.

— Eee, şimdi nerde bulunduğumuzu biliyor musunuz?

Bu sorum arabacıların hoşuna gitmemişti anlaşılan.

— Nerde bulunduğumuzu Tanrı bilir, belki de bir Kalmık köyüne gelmişizdir.

Ben gene sordum:

— Peki, şimdi ne yapacağız?

Adam, canı sıkkın;

— Yapacağımız bir şey yok, dedi. Gidiyoruz bakalım, sonunda bir yere varırız nasıl olsa.

— Ya tipiden çıkamazsak, atlar da yorulursa?

— İş olacağına varır...

— Ama sonunda donmak da var!

— Bu havadan her şey beklenir. Bakmıyor musun, daha ot yığınlarını bile göremedik! Kalmık köylerinden birine mi geldik, ne yaptık! İnelim de karın durumuna bir bakalım.

Titreyen sesiyle ihtiyar;

— Beyim, bakıyorum da donmaktan çok korkuyorsun, dedi.

Sözüm ona benimle alay ediyordu, ama kendisi de soğuktan tir tir titriyordu.

— Doğrusunu söylemek gerekirse, çok üşüyorum, dedim.

— Beyim, bunun kolayı var. Benim gibi şöyle biraz koşsan, ısınıverirsin!

Öğütçü de;

— Hele bir de kızağın arkasından yetişmeye çalışsanız o zaman daha iyi ısınırsınız, dedi.

7

İlerki kızaktan Alyoşa bana;

— Buyrun, her şey hazır! diye seslendi.

Tipi o kadar şiddetliydi ki, iyice öne eğilip, paltomun eteklerini iki elimle birden tuttuktan sonra, iki kızağı birbirinden ayıran birkaç adımlık yeri, rüzgârın ayaklarımın al-

tından kapıp savurduğu gevşek karda güçlükle yürüyerek geçebildim. Eski arabacım boş kızağın ortasında dizüstü oturmuştu. Beni görünce kocaman şapkasını çıkardı, bu sırada şiddetli bir rüzgâr saçlarını yukarı kaldırırken benden bahşiş istedi. Benim vereceğimi ummadığı için, reddedişim onu hiç incitmedi. Gene de teşekkür ederek şapkasını başına geçirdi. "Eh beyim, Allah sana çok versin..." dedikten sonra dizginleri çekti, dilini şaklatarak uzaklaştı gitti. İğnaşka sırtını kamburlaştırıp kamçısını salladı, atlara haykırdı. Toynakların karda kıtırtısı bağrışmalar, çıngırak sesleri, kızaklar durduğu sırada daha çok işitilen rüzgârın uğultusunun yerini aldılar.

Kızak değiştirmeden sonra çeyrek saat kadar gözüme uyku girmedi, yeni arabacı ile atları seyrederek oyalandım. İğnaşka kızakta dimdik otururken ikide bir hopluyor, sarkık kırbacını koluyla birlikte atlara doğru sallıyor, bağırıyor, ayaklarını birbirine vuruyor, ortada koşulu atın hep sağa kaçan yan kayışını öne eğilerek sık sık düzeltiyordu. Boyu uzun sayılmazdı, ama görünüşe bakılırsa sağlam yapılıydı. Gocuğunun üstünden yakalarını iyice açtığı kemersiz bir cepken giymişti. Atkıyla sarmadığı için boynu çıplaktı, ayaklarında keçe çizmeler* yerine deri çizmeler vardı, ikide bir düzelttiği şapkası besbelli, başına küçük geliyordu. Kulaklarını örten tek şey saçlarıydı. Hareketleriyle kendisini olduğundan daha güçlü göstermek ister gibi bir hali vardı. Kızaklar ilerlerken sık sık oturuşunu düzeltiyor, iğne batmış gibi yerinden hopluyordu. Ayaklarını durmadan birbirine vuruyor, benimle ve Alyoşka'yla konuşuyordu.

Moralinin bozulmasından korktuğu belliydi. Korkması için neden de vardı: Yiğit atları olmakla birlikte yol her adımda zorlaşıyor, atların daha isteksiz yürüdüğü gözden kaçmıyordu. Hayvanları kamçılamak gerekiyordu hızlı gitmeleri için. Ortaya koşulu kıllı iri at iki kez tökezledi, ama her ikisinde de düşmekten korkarak ileri doğru atıldı, başı-

* Keçe çizmeler karlı havalarda ayakları daha iyi korur. – ç.n.

nı yukarı kaldırdı. Kızağın sağında oturduğum için hep önümde gözüken sağ yana koşulu at, sırt kayışının tarla tarafından hoplayıp zıplayan deri püskülüyle birlikte ok kayışını da belirli bir biçimde aşağıya çekiyor, canı kırbaç istiyordu. Ama aslında yiğit bir atmış da yorulmuş olmasına canı sıkılmış gibi, dizginlerin serbest bırakılmasını istercesine başını öfkeyle bir indirip bir kaldırıyordu. Tipinin, ayazın gittikçe şiddetlendiğini, atların yorulduğunu, yolun gitgide bozulduğunu görerek nerde bulunduğumuzu, nereye gideceğimizi, değil bir menzil hanına, bir barınağa bile ulaşıp ulaşamayacağımızı bilememek gerçekten ürkütücüydü. Güneşli, soğuk bir paskalya günü öğle saatlerinde, köy caddesinden bayrama gidiyormuşuz gibi çıngırağın şen çın çınlarını, İgnaşka'nın neşeli bağırmalarını işitmek tuhafıma gidiyordu. Hele kendimizi güven içinde hissettiğimiz yerden uzaklaştığımızı, hem de hızla uzaklaştığımızı düşünmek garip geliyordu bana. İgnaşka'nın arada bir ıslık çalarak, çirkin tiz sesiyle bağıra bağıra söylediği şarkıyı dinlerken korku duymak hoş kaçmıyordu.

Bir ara öğütçü;

— Hey, İgnat! Boğazını ne yırtıp duruyorsun? Dur bir dakika! diye bağırdı.

— Ne var?

— Dur diyorum sana!

İgnat durdu. Gene her şey sessizleşti, rüzgâr ulur gibi uğuldadı, karlar döne döne kızağa daha çok yağmaya başladı. Öğütçü bizim kızağa yaklaştı:

— Ne var? Ne oluyor? diye sordu İgnat.

— Ne olacak? Nerye gittiğimizi biliyor musun?

— Ben nereden bileyim?

— O ne öyle, ayakların mı üşüdü? Yere vurup duruyorsun?

— Bana kalırsa yoldan çok uzaklaştık.

— Bakar mısın, şurada Kalmık köyüne benzeyen bir yer gözüküyor. Evlerden birine girip ayaklarınızı ısıtırdık hiç olmazsa.

— Olur. Atları tut bir dakika.

İgnat böyle söyleyerek gösterilen yere doğru koştu. Öğütçü bana döndü.

— Hep yolu kollayarak gitmeli. Nedir öyle ortalıkta deli danalar gibi dolaşıyoruz!... Vay anasını, atları da nasıl terletmiş!

İgnat köy araya dursun, bu iş öylesine uzun sürdü ki, nerdeyse kaybolmasından korkmaya başladım. Öğütçü kendine güvenen, sakin bir sesle tipi sırasında nasıl davranmak gerektiğini, en iyisinin atı koşumdan çözüp bırakmak ya da yıldızlara bakmak olduğunu, böylece yolun kesinlikle bulunacağını, önde kendisi gitmiş olsa şimdi çoktan menzil hanına varacağımızı övüne övüne anlattı.

İgnat döndü en sonunda. Derin karda güçlükle adım atıyordu. Öğütçü atıldı hemen:

— Ee, var mı bir şey? Köy filan bulabildin mi?

İgnat soluk soluğaydı.

— Bir Kalmık köyü görünüyor, ama hangisidir bilmem. Kardeş, gele gele Prolgovski'nin yazlığının bulunduğu yere sapmış olmayalım? Bence sola doğru gitmeliyiz. Ne dersiniz?

Öğütçü itiraz etti:

— Sen neler söylüyorsun! Senin gördüğün yer Kalmık köyü değil, bizim köylerin yaylağıdır.

— Ben aynı düşüncede değilim.

— Bana kalırsa öyle, orası değilse bile Tomuşevski köyüdür. Sağa doğru gidersek sekiz kilometre sonra büyük köprüye çıkarız.

İgnat canı burnunda;

— Orası değil dedik sana, diye bağırdı. Kendi gözlerimle gördüm. Bana niçin inanmıyorsun?

— Hıh, şuna bak, bir de arabacı geçinir!

— Sapına kadar arabacıyım işte! Neden kendin gidip bakmıyorsun?

— Gidip baksam ne olacak? Ben gitmeden de bilirim.

İgnat çok kızmıştı, adama karşılık vermeden yerine oturdu, atları sürdü.

— Vay vay vay, ayaklarım donmuş, şimdi ısınmak bir mesele! dedi.

Çizmelerinin koncuna dolan karı çıkarıp atarken bacaklarını birbirine hızlı hızlı vurmaya başladı.

Gözlerimden uyku akıyordu.

8

Uyku sırasında; "Donuyor muyum yoksa? Donmadan önce uyuklama başlarmış. Donmaktansa boğulmak daha iyi, varsından beni sudan ağla çıkarsınlar! Bununla birlikte boğulmak da, donmak da aynı kapıya çıkar; yeter artık, şu arkamdaki sopa sırtımı dürtüp durmasa da derin bir uykuya dalsam!" diye düşünüyordum.

Bir an dalıyorum, sonra gözlerimi açıp önümdeki beyaz boşluğa bakarak aklımdan şöyle geçiriyorum: "İyi, güzel ama bunun sonu neye varacak? Ot yığınlarını bulamaz da atlar yorulur kalırsa donmaktan başka yol yok." Ne yalan söyleyeyim, biraz korkmakla birlikte, olağanüstü, hatta ürküntü verici bir olayın başımıza gelmesini daha çok istiyorum. Atların bizi kendiliğinden sabaha karşı uzak, bilinmeyen bir köye yarı donmuş, hatta kimimiz büsbütün donmuş olarak getirseler hiç de fena olmayacaktı. Bu çeşit hayaller, olağanüstü parlaklık ve çabuklukla zihnimden ardı ardına geçiyordu.

Atlar yürümekte güçlük çekiyor, kar gitgide üstlerini örtüyor; sonunda atların yalnız boyundurukları ve kulakları görünüyor. Birden İgnaşka kızağıyla önümüzden geçip gidiyor. Bizi alması için yalvarıyor, bağırıyoruz, ama rüzgâr sesimizi uzaklara götürüyor. İgnaşka gülüyor, atlara haykırıyor, ıslık çalıyor, karların doldurduğu derin bir yarda kayboluyor. Yanımdaki ihtiyar, atına atlıyor, dirseklerini sallayarak atı koşturmak istiyor, ama yerinden bile kıpırdayamıyor. Benim kocaman şapkalı eski arabacı, ihtiyarın üstüne saldırarak onu karların üstüne deviriyor, ayaklarının altında tepelemeye başlıyor. Bir yandan da, "Büyücü herif! Sen küfürbazın birisin. Olsun, ikimiz de yolu bulamadan

geberelim!" diye bağırıyor, ama ihtiyar, başıyla karı yarıp çıkıyor. Adamdan çok tavşandır şimdi o. Birden sıçrayıp kaçıyor. Birkaç köpek onun peşine takılıyor. Derken, birdenbire Fiyodor Filippiç'e dönüşen öğütçü, halka olup oturmamızı, üstümüzü kar örtse bile bize bir şey olmayacağını söylüyor. Gerçekten de ısınıp rahatlıyoruz. Canım bir şeyler içmek istiyor. Yol çantasını alıyorum, herkese şekerli rom ikram ediyorum, kendim de bir bardak içiyorum. Masalcı, gökkuşağı hakkında bir masal anlatıyor: Tepemizde kardan bir tavan ve gökkuşağı görüyoruz. "Şimdi herkes kendine kardan bir oda yapsın, uyusun," diyorum. Kar, tüy gibi yumuşak. Kendime bir oda yapıyorum, içine girmek istiyorum, ama cebimdeki paraları gören Fiyodor Filippiç; "Dur, ver o paraları bana! Nasıl olsa öleceksin!" diyerek beni ayağımdan yakalıyor. Paraları çıkarıp veriyorum, beni bırakmalarını söylüyorum, ama bunların benim param olduğuna inanmıyorlar, beni öldürmek istiyorlar. İhtiyarın elini yakalıyor, anlatılmaz bir zevkle öpüyor, öpüyorum. Yumuşak, tatlı bir eli var yaşlı adamın. Önce elini vermek istemiyor, ama sonra uzatıyor, öbür eliyle de beni okşuyor. O sırada Fiyodor Filippiç bize yaklaşıyor, parmağıyla beni tehdit ediyor. Odama doğru koşuyorum, ama burası oda değil, uzun beyaz bir koridor. Biri beni ayağımdan yakalıyor, pantolonumla birlikte derimin bir kısmı beni yakalayan adamın elinde kalıyor. Üşüyorum, utanıyorum; halam, elinde şemsiyesi ile bir şişe hemeopati ilacı, suda boğulan adamla birlikte kol kola bana doğru geldikleri için daha çok utanıyorum. Bana gülüyorlar, kendilerine yaptığım işmarları anlamazlıktan geliyorlar. Kızağa atlıyorum, ayaklarım karda sürünüyor. İhtiyar arabacı kollarını sallaya sallaya arkamdan koşuyor, bana gittikçe yaklaşıyor. Bu sırada uzaktan iki çan sesi duyuyorum, çanların yanına varırsam kurtulacağımı biliyorum. Çan sesleri gittikçe daha yakından işitiliyor, ama yaşlı adam bana yetişiyor, üstüme kapaklanıyor, çan seslerini güçlükle duyabiliyorum. İhtiyarın elini tekrar yakalıyor, öpmeye başlıyorum, ama ihtiyar ara-

bacı değil, boğulan adamın ta kendisidir. Bir yandan da, "İgnatka, sanırım Ahmet'lerin ot yığınlarına geldik! Dur da şunlara bakıver bir yol!" diye bağırıyor. "Buna dayanamayacağım artık, uyanayım daha iyi..." diye düşünüyorum.

Gözlerimi açıyorum. Rüzgâr, yüzüme Alyoşka'nın paltosunu eteğini atmış, dizlerimdeki battaniye yana kaymış; buzla kaplı sert yerlerin üzerinde gidiyoruz. Avcı takımı çıngıraklarının üç ayrı tondaki tiz çın çınları beş perde yüksekten çıkan yansımasıyla birlikte uzaklardan zar zor duyuluyor.

Ot yığınlarını görmek istiyorum, ama gözlerimi açınca yığınların yerinde balkonlu bir ev ve bir kalenin mazgallı duvarını görüyorum. Evin ve kalenin ansızın karşımıza çıkması beni pek etkilemiyor; içerisinde koştuğum beyaz koridoru yeniden görmek, kilise çanının sesini dinlemek, ihtiyarın elini öpmek istiyorum. Gözlerimi yumuyor, yeniden uykuya dalıyorum.

9

Mışıl mışıl uyuyorum. Uyku arasında çıngırakların ince çın çınları çalınıyor kulaklarıma; bu sonu gelmez ses, düşüme bazen havlayarak üzerime atılan bir köpek, bazen düdüklerinden biri ben olduğum bir org, bazen de kendi yazdığım Fransızca bir şiir olarak giriyor. Çıngırakların üç ayrı tonda ince çınlamaları zaman zaman sağ topuğumu durmadan sıkıştıran bir işkence aracı oluyor. Topuğumun sızlaması artıyor, dayanamayıp gözlerimi açıyorum. Ayağım donmaya başlamış; aynı aydınlık, bozbulanık, beyaz gece. Aynı kuvvet beni ve kızağı ileri doğru itiyor, aynı İgnat ayaklarını tokuşturarak, bana yan dönmüş, oturuyor. Yelesi savrulan, ortaya koşulu atın başı ile boyunduruğa bağlı dizginleri bir gerilip bir gevşeyerek sallanıyor. Yana koşulu at boynunu ileri uzatarak, ama ayaklarını fazla yukarı kaldırmadan tırısla koşuyor; püskülü, yan kayışında zıp zıp zıplarken karnını döğüyor. Çevre, eskiye göre daha kalın bir kar tabakasıyla örtülü, atların ayakları diz boyu kara gömülmüş. Önden kar savruluyor, yandan ki-

rişler kar saçıyor, yukardan şapkalara kar yağıyor... Rüzgâr bir sağdan, bir soldan esiyor, yakamı hoplatıyor; İgnatka'nın cepkenini, eteğini, dışta koşula atların yelelerini yana savuruyor, boyunduruklarda, oklarda uğulduyor.

Hava çok soğuk. Başımı yakamdan dışarı şöyle bir çıkarmaya göreyim; kuru, dondurucu kar tanecikleri döne döne gözlerime, ağzıma doluyor, boynuma giriyor. Çevreme bakıyorum: Her şey beyaz, aydınlık ve karla kaplı. Donuk bir aydınlıktan, karda başka bir şey görünmüyor. Ciddi olarak korkmaya başlıyorum. Alyoşka ayağımın ucunda, kızağın dibinde uyuyor; sırtı kalın bir kar tabakası ile örtülmüş. İgnatka'nın neşesi hiç eksilmemiş, durmadan dizginleri çekiyor, bacaklarını birbirine vuruyor. Çıngıraklar hep aynı hoş sesleriyle çıngırdıyor, atlar pofurduyor, gittikçe daha çok tökezleyerek eskisine göre daha yavaş gidiyorlar. İşte İgnatka yerinde bir kez daha hopladı, eldivenli elini sallayarak ince, zorlamalı sesiyle bir türkü tutturdu. Ama türküyü sonuna kadar söylemeden kızağı durdurdu, dizginleri atların sırtına attı, aşağı indi. Rüzgâr uğulduyor; kar, üzerime küreleniyormuş gibi kürkümün eteklerine dökülüyor. Çevreme bakındım: Üçüncü kızak arkamızda yoktu, gerilerde kalmış olmalıydı. İkinci kızağın yanında, kar sisi içerisinde ihtiyar sürücünün ayakları üstünde zıpladığını gördüm. İgnatka kızaktan birkaç adım ileri yürüdü, karın üstüne oturdu, kemerini çözdü, ayaklarından çizmelerini çıkarmaya başladı.

— Hey, ne yapıyorsun orda? diye seslendim.

— Çizmelerimin solunu sağ ayağıma, sağını da sol ayağıma giyeceğim. Ayaklarım çok üşüdü...

Başımı yakamdan dışarı çıkarıp onun bu işi nasıl yaptığına bakmak bile benim soğuktan titrememe yetiyordu. Arka ayaklarından birini geriye attıktan sonra, karla örtülü, topuz yapılmış kuyruğunu yorgun yorgun sallayan sağ yana koşulu atı seyrederken yerimde dimdik oturuyordum. İgnat'ın, kızağın önüne atlarken kızağı sarsması beni kendime getirdi.

— Nerdeyiz şimdi? Ortalık aydınlanıncaya dek menzil hanına varabilecek miyiz? diye sordum.

— İçiniz rahat etsin, varacağız elbet... Bak hele! Çizmeleri değiştirince ayaklarım çabucak ısınıverdi.

Yeniden yürüdük. Kızak sarsıldı, çıngıraklar yeniden şıngırdadı. Rüzgâr kirişlerin altında ıslık çalarken, biz gene engin kar denizinde yüzmeye başladık.

10

Derin bir uykuya dalmışım. Alyoşka, ayağıyla bana dokunup uyandırınca gözlerimi açtım. Hava öncekine göre daha da soğumuş gibiydi. Kar yağmıyordu, ama şiddetli, kuru bir rüzgâr, kar tozlarını özellikle at toynaklarının, kızak kirişlerinin altından alıp uzaklara değin savuruyordu. Sağ yanda, doğuda gökyüzü bulanık, koyu mavi renkteydi. Zaman geçtikçe parlak, kırmızı, turuncu eğik ışınlar burada çoğaldıkça çoğaldı; tepemizde kımıldanan, henüz aydınlanmamış bulutların arkasından soluk bir mavilik belirdi. Soldaki parlak, tüy gibi ince bulutlar durmadan yer değiştiriyordu. Dört bir yanda göz alabildiğine uzanan düzlükte karlar, üst üste yığılmıştı. Şurda burda, üzerinden ufak, kuru kar zerreciklerinin uçuştuğu tepecikler gözüküyordu. Çepeçevre ne bir kızak, ne bir insan, ne de başka bir canlı varlık... Kendileri de yok, izleri de. Birlikte yolculuk yaptığımız arabacılar ile atlar, kar örtüsünün beyaz zemininde öylesine belirgin ki! İgnatka'nın yuvarlak lacivert şapkası, yakası, saçları, hatta çizmeleri bembeyaz olmuş. Kızaklar tepesine değin karla dolmuş. Ortada koşulu atın başının sağ yanı ve perçemi karla örtülü. Benim önümdeki yana koşulu atın ayakları dizlerine kadar kara bulanmış, sağrısının terden kıvırcıklaşan tüylerine, sağdan soldan boydan boya kar yapışmış. Yan kayıştan sarkan püskül, aklıma nerden takıldığını bilmediğim bir ezginin ritmine uyarak zıp zıp oynuyor, at da aynı ritme uyarak koşuyor. Ancak, kalkıp kalkıp inen, içeri çökük karnından, sarkık kulaklarından zavallı hayvanın ne kadar bitkin düştüğü anlaşılıyor. Bu sırada dikkatimi çeken tek şey, tepesinden karlar uçuşan, sağ yanına rüzgârın koskoca kar kümesi yığdığı bir kilo-

metre taşıydı. Tipi, taşın çevresinde cirit atıyor; un gibi karları bir yandan alıp öbür yana savuruyordu.

Nereye gittiğimizi bilmeden bütün gece aynı atlarla duraklaya duraklaya on iki saat yol almamız, sonunda bir yolunu bulup, gideceğimiz yere varmamız beni çok şaşırttı. Çıngırağımızın sesi daha bir sevinçliydi şimdi. İgnat kürküne sarınırken durmadan bağırıyor, arkadan atlar pofluyor, ihtiyar arabacıyla öğütçünün çıngırakları şen şakrak çınlıyordu. Uyuyakalan öteki arabacı ise kızağıyla birlikte ortalıktan yok olmuştu. Yarım kilometre daha gidince bir kızak ile üç atın karla yeni örtülmüş izine rastladık. Yaralı bir atın ayağından damlamışa benzeyen pembe kan lekeleri, iki adımda bir bu izlerin üstünde önümüze çıkıyordu.

İgnatka;

— Filip'in kızağı, dedi. Nasıl olmuş da bizden önce gelebilmiş!

İşte ilerde, yolun kıyısında, cephesinde tabela asılı bir ev belirdi. Ev, pencerelerine, hatta damına dek kara gömülmüş olarak orda tek başına duruyordu. Yolcuların bir şeyler yiyip içtikleri bu yerin yanında, terden kılları kıvrım kıvrım olan üç at, ayaklarını açıp başlarını öne eğerek ayakta dikiliyorlardı. Kapının önündeki karlar kürekle güzelce temizlenmiş, kürek duvara dayalı bırakılmıştı. Eskisi gibi uğuldayan rüzgâr, damdan savurduğu kar taneciklerini havada döndürüyordu.

Kırmızı yüzlü, kızıl saçlı, iriyarı bir arabacı, bizim çıngırakların sesini işitince elinde bir bardak şarapla dışarı çıktı, bize bağıra bağıra bir şeyler söyledi. İgnatka bana dönerek durabilir miyiz, diye izin istedi. Arabacının yüzünü ilk kez burda gördüm.

11

Saçlarından ve duruşundan tahmin ettiğim gibi, ablak suratlı, kalkık burunlu, büyük ağızlı, yuvarlak gök gözlü, neşeli bir adamdı benim kızağın sürücüsü. Yanakları ve boynu hamam lifiyle ovulmuş gibi kıpkırmızıydı; kaşları, uzun

kirpikleri, yüzünü düzgün bir biçimde kaplayan sakalı bembeyaz kar içindeydi. Durduğumuz bu yer, menzil hanına beş yüz metre uzaklıktaydı. İgnatka kızağın önünden atlayıp Filip'e doğru koşarken;

— Gecikme sakın! dedim.

— Bir dakika yeter, fazla gecikmem.

Orda kırbaç tuttuğu elinden eldiveni sıyırıp karların üstüne fırlatarak;

— Ver kardeş! dedi.

Verdikleri votka dolu küçük bir kadehi başını geriye atıp bir dikişte içti.

Emekli bir Kazak subayını andıran meyhaneci, elinde bir şişeyle dışarı çıktı.

— Başka içki isteyen var mı?

Zayıf, uzun boylu, keçi sakallı, sarışın bir köylü olan Vasili ile kardan bembeyaz gür sakalı kırmızı yüzünü kaplayan, ak tenli, şişman öğütçü, meyhaneciye doğru yürüdüler; birer kadeh votka içtiler. İhtiyar arabacı da içenlerin yanına yaklaşmıştı, ama ona vermediler. Bunun üzerine adamcağız, kızağın arkasına, yedeğe alınmış olan atların yanına giderek bunlardan birinin sırtını, boynunu sıvazlamaya başladı.

İhtiyarcık, tam da tasarladığım gibi, ufak tefek, kupkuru, buruşuk morarmış suratlı, seyrek sakallı, sivri burunlu, yenik dişli bir adamdı. Yepyeni bir arabacı şapkası vardı başında; omuz ve eteklerinde eskiyip tiftiyen, katran bulaşığı gocuğu ise ne dizlerini örtüyordu, ne de paçaları kocaman keçe çizmeler içine sokulu kaba şayak poturunu. Adamcağız iki büklüm yürürken yüzünü buruşturuyor, dizleri ve yanakları tir tir titrerken, aklınca ısınmaya çalışarak, kızağın çevresinde dolanıp duruyordu.

Öğütçü ona;

— Mitriç, sen de bir yarımlık içeydin ısınırdın, dedi.

Adamın yüzü seğirdi. Atının yan kayışını, boyunduruğunu düzelterek bana yaklaştı. Kırlaşmış saçlarının üzerinden şapkasını eline alıp beni selamlayarak;

— Ne olursunuz, beyciğim, bütün gece birlikte dolaştık, yol aradık durduk. Lütfedin, bir yarımlık içeyim dedi.

Sonra yaltaklanan bir gülümsemeyle;

— Ne yaparsanız, efendiciğim, cebimde içimi ısıtacak tek meteliğim yok, diye ekledi.

Ona bir yirmi beş kapik verdim. Meyhaneci yarım bardak votka getirip ihtiyara uzattı. Adamcağız kırbaç tuttuğu elinden eldiveni çıkardı; kara kuru, küçük, biraz morarmış elini bardağa yaklaştırdı. Ama parmakları sanki onun değilmiş gibi kıvrılmıyordu... Bardağı tutamayarak yere düşürdü, içindeki votka karların üstüne döküldü.

Arabacılar kahkahayla gülmeye başladılar.

— Vah, vah! Mitriç Dayı çok üşümüş; votka bardağını bile tutamıyor.

Mitriç, votkasını döktüğüne çok üzüldü.

Neyse ki bir bardak votka daha getirip arabacının ağzına akıttılar. İhtiyar hemen neşelendi, meyhaneye girip piposunu yaktı, her sözünün sonunda bir küfür savurarak yenik dişleriyle sıırtmaya başladı. Son yarım bardak votkalarını da içince arabacılar kızaklarına dağıldılar, yeniden yola koyulduk.

Kar gittikçe ağarıyor, ağardıkça parlıyordu. Bu parlaklık gözlerimi kamaştırıyordu. Kırmızımtrak turuncu bulutlar gökte ta yükseklere çıktılar, sonra gitgide ışıltıları artarak gözden silindiler. Güneşin kırmızı yuvarlağı, boz bulutların ardından ufukta görünmeye başladı. Gökyüzü koyu, duru mavi bir renge büründü. Menzil hanına yaklaştıkça, izler aydınlanıp derinleşerek daha belirgin bir hale geliyordu. Buz gibi soğuk hava artık dokunmuyordu insana.

Benim kızak uçarcasına gidiyordu. Ortada koşulu atın yelesi boyunduruğuna çarpıp dağılırken, boynu ile başı; dili artık vurmayan, yalnızca çeperlerine sürtünen avcı çıngırağının üstünde hemen hemen aynı yükseklikte hızlı hızlı sallanıyordu. Dıştaki yiğit atlar, ayazdan sertleşmiş eğri büğrü ok kayışlarına asılıp gererek bütün hızlarıyla koşuyorlar; püsküllleri karınlarını, yan kayışlarını dövüyordu. Yanlar-

daki atlardan biri arada bir bozuk yoldan dışarı fırlayarak kenardaki kar yığınına dalıyor; oradan korkuyla kurtulurken kafası yarıya kadar kara gömülüyordu. İgnatka neşeyle bağırıp çağırıyor, bıçak gibi kesen soğuk rüzgâr kirişlerde ıslık çalıyordu. Arabadaki çıngırakların çınlamaları arasından arabacıların çığlıkları geliyordu arada bir. Geriye dönüp baktım: Arkadaki kızakta yanlara koşulu, kıvırcık boz tüylü atlar boyunlarını ileri uzatmışlar; çarpık gemleri ağızlarında, soluklarını bir ölçü tuta tuta derin karların içinden sıçrayarak geliyorlardı. Filip kamçısını sallarken bir yandan da şapkasını düzeltiyordu. İhtiyar sürücü eskisi gibi ayak uçları yukarda, kızağın ortasında yatarak geliyordu.

İki dakika sonra menzil hanının önündeki, karları temizlenmiş tahta döşemede kızaklar gıcırtılar çıkararak durdu.

Kardan görünmeyen yüzünden ayazlı bir hava saçan İgnatka bana döndü, sevinçle;

— İşte, beyim, geldik! dedi.

Efendi ile Uşağı

1

1870'lerde, bir kış mevsimi geçti anlatacağımız bu olay. Aziz Nikolay Yortusu'nun ertesi günüydü. Yortu köyün kilisesinde topluca kutlanmıştı, ama ikinci sınıf tüccar* Vasili Andreyiç Brehunov kiliseyi bir türlü bırakıp işlerinin başına dönemedi. Kilise yönetim başkanı olan tüccar, yortuyu daha sonra bir de evinde kutlayarak akraba ve tanıdıklarını ağırlamak zorundaydı. Ancak evinden son konuklar gider gitmez yol hazırlığına koyuldu.

Komşu köyden bir toprak ağasının bir süre önce fiyatını kararlaştırdıkları korusunu almaya gidecekti. Kentli tüccarlar bu yağlı parçayı elinden kapmadan bitirmeliydi işini. Vasili Andreyiç koruya yedi bin ruble verdi diye toprak ağası fiyatı 10 bine yükseltmişti. Aslına bakılırsa yedi bin ruble korunun değerinin yarısıydı. Belki Vasili Andreyiç fiyatı on binden aşağı düşürebilirdi; çünkü koru, onun bulunduğu bucağın sınırları içindeydi ve ilçenin tüccarlarıyla aralarında varılan anlaşmaya göre, bir tüccar bir başkasının bucağında satılan malın fiyatını artıramazdı. Ne var ki, il merkezindeki kereste tüccarları göz dikmişti Goryaçkino köyü korusuna. Vasili Andreyiç onlardan önce davranıp, toprak ağasıyla pazarlığı sonuca bağlamalıydı.

İşte bu yüzden kutlamaların sona ermesiyle birlikte Vasili

* Çarlık Rusyasında tüccarlar anamallarının büyüklüğüne göre üç sınıfa ayrılmıştı. – ç.n.

Andreyiç sandıktaki yedi yüz rublesini çıkardı, avans olarak vereceği üç bini fazlasıyla tamamlamak için buna kilisenin iki bin beş yüz rublesini ekledi. Özenle saydığı para destelerini cüzdanlarına yerleştirdikten sonra yol hazırlığına başladı.

Kızağı koşma işi Nikita'ya kalmıştı, çünkü Vasili Andreyiç'in o gün sarhoş olmayan tek uşağıydı. Onun sarhoş olmayışının nedeniyse, Büyük Perhiz'den bir gün önce gömleğini, çakşırını, meşin çizmesini satarak iyice kafayı çekmesi ve sonra bir daha içki içmeye tövbe etmesiydi. İki aydır ağzına içkinin damlasını koymamıştı zavallıcık. Votkanın su gibi aktığı Aziz Nikolay yortusunun ilk iki gününde bile...

Nikita yakın bir köyden, yaşamını daha çok şunun bunun yanında uşaklık yaparak geçirdiği için evsiz-barksız sayılan, elli yaşlarında bir köylüydü. Çalışkanlığı, işe yatkınlığı, güçlü kuvvetli oluşu, en çok da uysallığı yüzünden aranan bir işçiydi. Gel gelelim, yılda birkaç kez zil zurna kafayı çekerek nesi var, nesi yok sattığı için hiçbir yerde dikiş tutturamamıştı. Daha da kötüsü, azgın, çekilmez bir adam olurdu içtiği zamanlar. Vasili Andreyiç, onu evinden birkaç kez kovduğu halde, dürüstlüğü, evdeki hayvanlara özenle bakması, en çok da az ücretle çalışmasından ötürü yeniden yanına almıştı. Nikita'ya yılda, böyle bir ırgatın gerçek değeri olan seksen ruble değil, ancak yarısını öderdi. Onu da hesap-kitap tutmadan, bölük pörçük, daha çok dükkânından pahalı pahalı mal vererek...

Oysa Nikita, Marfa adında, becerikli bir kadınla evliydi. Güzelliğini geçmiş yıllarda bırakan Marfa, delikanlı yaşında bir oğlu ve iki küçük kızıyla evini çekip çeviriyordu. Kocasını eve almayışına gelince... Birinci neden, yirmi yıldır başka köyden bir fıçıcı ustasıyla yaşaması; ikincisiyse ayıkken Nikita'yı parmağında oynattığı halde, sarhoşluğunda ondan şeytandan korkar gibi korkmasıydı. Bir keresinde evde iyice kafayı çeken Nikita, ayık olduğu zamanki uysallığının acısını çıkarmak istediğinden midir nedir, baltayı kaptığı gibi karısının çeyiz sandığına saldırmış; ne kadar cicili bicili giysisi, çamaşırı varsa hepsini dilim dilim doğramıştı.

Nikita'nın ırgatlık ücreti karısına ödendiği halde, onun buna hiç sesi çıkmazdı. İşte, yortudan iki gün önce Marfa gene Vasili Andreyiç'in dükkânına gelmiş, hepsi topu topu üç ruble tutan buğday unu, çay, şeker, küçük bir şişe votka ve beş ruble para almıştı. Vasili Andreyiç'ten en azından yirmi ruble daha alacakları olduğu halde, onun tüccara teşekkür edişini bir görmeliydiniz...

— Ben sana "Karının her gelişinde şu kadar vereceğim" diye bir şey söyledim mi? derdi Vasili Andreyiç, Nikita'ya. Bizde öyle "Sonra gel, al! Deftere yazdım! Sana şu kadar ceza kestim!" gibi şeyler yok. İstediği zaman gelip alsın. Biz dürüst adamız, kimsenin hakkını yemeyiz, bunu böyle bil! Sen bana hizmet ettiğin sürece ben de seni bırakmam, aslanım.

Bunları söylerken Vasili Andreyiç, Nikita'ya babalık ettiğine iyice inanmış olmalıydı. Neden derseniz; Nikita gibi, tüccar Vasili Andreyiç'in verdiği parayla geçinen insanlar, saygılı davranışlarıyla, onun kendilerini aldattığını düşünmek şöyle dursun, nerdeyse onun yardımıyla ayakta durdukları inancını pekiştiriyorlardı adamda.

Nikita da ona;

— Dediklerinizi anlıyorum, Vasili Andreyiç, karşılığını verirdi. Herhalde size karşı hizmette kusur etmiyorum. Ancak öz babamın işine böyle canla başla koşardım.

Oysa Vasili Andreyiç'in onu aldattığını adı gibi bilirdi. Ama ne yapsın zavallı, tüccarla hesabını açık açık yapamayacak olduktan sonra, verileni almaktan başka çıkar yol var mıydı?

İşte böyle, Nikita, efendisinden kızağın koşulması buyruğunu alır almaz, her zamanki canı tezliğiyle samanlığın yolunu tuttu. Ne kadar da istekli koşuyordu işe! Kurşun gibi ağır, püsküllü koşum başlığını asılı durduğu yerden aldı, kantarmanın çıngıraklarını şıngırdatarak ahırın kapalı kapısına doğru yürüdü. Kızağa koşulacak at ayrı olarak bekliyordu burada. Sarı benekli, dolgun sağrılı, sülün gibi at, selam verircesine hafifçe kişnedi onu görünce. Bu orta boylu,

koyu doru tayın tek başına orda duruşu Nikita'ya pek dokundu.

— Ne o, canın mı sıkıldı? dedi. Seni kerata, dışarı çıksan da doya doya koştursan, öyle değil mi? Ama önce seni bir savuralım bakalım...

Nikita, dilini anlayan bir yaratıkla konuşurcasına konuşuyordu erkek tayla. Atın eyer vurula vurula ortası çukurlaşmış belinden, gürbüz omuzlarından tozu toprağı, gocuğunun eteğiyle şöyle bir silkeledi. Sonra başlığı hayvanın kafasına geçirip kulaklarını, perçemini kayıştan kurtardı; yularını eline alarak atı sulamaya götürdü.

Ahırdaki diz boyu gübreden çıkar çıkmaz doru tay keyfe geldi, peşinden kuyuya doğru koşturan Nikita'ya vurmak istercesine, arka ayaklarıyla birkaç kez çifte attı.

— Seni gidi seni, diye söylendi Nikita.

Tekmelerinin kirli gocuğunun eteklerine değmesinden öteye bir şey yapamayacağını bildiği için, Nikita doru tayın bu oyunundan pek hoşlanırdı.

Buz gibi sudan kana kana içen at derin bir soluk aldı, kıllı dudaklarından yalağa duru damlalar düşerken düşünceli düşünceli durdu, sonra gürültüyle pofurdadı.

— Tamam mı? dedi, Nikita. Daha fazla içmeyeceksen biz de bilelim. Ama sonra gene istemek yok ha!..

Bunları ciddi ciddi söylerken doru tayın kendisini anlamasını istiyor gibiydi. Sonra kişnemesiyle avluyu çınlatan, durmadan çifte atan hayvanı çeke çeke ambara doğru götürdü.

Avluda ondan başka ırgat yoktu. Yalnızca aşçı kadının kocası gelmişti bayramlaşmaya. Nikita onu görünce;

— Hey, iki gözüm, dedi. Git de tüccar efendiye sor bakalım, büyük kızağı mı istiyor, yoksa ufağını mı?

Aşçının kocası yüksek taş temel üzerine yapılmış, sac damlı eve girdi; az sonra dışarı çıkarak Nikita'ya küçük kızağı koşmasını söyledi. Nikita bu sırada atın boynuna hamutu geçirmiş, kabara döşemeli eyeri vurmuş; bir elinde cicili bicili boyunduruğu, öteki elinde de tayın yularını tutarak kızakların bulunduğu ambara doğru yürüyordu.

— İyi, ufağı olsun bakalım, dedi; akıllı hayvanı kızağın okları arasına yanaştırdı.

Doru tay ısıracakmış gibi numaralar yaparken, aşçının kocasıyla birlikte onu küçük kızağa koşmaya başladılar.

Dizginlerin takılmasından başka işi kalmayınca, Nikita, aşçının kocasını biraz saman ve kızak yaygısını getirmesi için ambara gönderdi.

Nikita, adamın getirdiği taze yulaf samanını kızağın dibine döşerken at sinirli sinirli kıpırdandı.

— Dur, sinirlenme bakayım, dedi Nikita. Şu samanı döşeyelim önce, üstüne de yaygıyı serdik mi bu iş tamam. Rahat rahat otursun bizim bey.

Dediği gibi yaptı, kızağın oturma yerine çepeçevre yaygıyı örttü.

Sonra aşçının kocasına döndü:

— Sağ ol, aslanım. İkimiz bir olunca çabucak bitirdik.

Ucu tokalı kayış dizginleri elinde topladı, kızağın sürücü yerine çömeldi, yürümek için can atan doru tayı donmuş gübreler üstünden avlu kapısına doğru sürdü.

O sırada siyah gocuklu, yedi yaşlarında bir oğlan çocuğu; başında kışlık şapkası, ayaklarında yeni keçe çizmeleriyle evden dışarı fırladı.

— Amca! Amca! Nikita amca. Beni de al! diye bağırıyordu gocuğunun önünü düğmeleyerek.

Kızağı durduran Nikita;

— Koş koş, yavrucuğum! diye seslendikten sonra, efendisinin sevinçten zıp zıp zıplayan, cılız mı cılız oğlunu kızağa bindirdi.

Sokağa çıkmışlardı. Öğle üzeri üç sularıydı. Rüzgârlı, berbat bir hava vardı dışarda. Ayaz derseniz, en azından eksi on dereceydi. Göğün yarısını koyu bir bulut kaplamıştı. Oysa avlunun içi o kadar sakindi ki! Komşusunun ambarının damından savrulan karlar, hamamın köşesinde burgaçlanarak dönüyordu.

Nikita kızağı avludan dışarı yeni çıkarmıştı ki, ağzında sigarasıyla Vasili Andreyiç evin kapısında belirdi. Koyun deri-

sinden kürkünü belinden kayışla sımsıkı bağlamıştı, meşinle kaplattığı keçe çizmelerinin* altında, çiğnenmiş karla örtülü sahanlığın döşeme tahtaları gıcır gıcır ediyordu. Vasili Andreyiç sigaradan bir soluk daha çektikten sonra izmariti yere atıp üstüne bastı; dışarda onu bekleyen kızağa şöyle bir baktıktan sonra, kürkünün yün kaplamalı yakası soluğundan nemlenmesin diye, tıraşlı kırmızı yanaklarından iki yana indirdi, ağzından buğular çıkara çıkara avlu kapısına doğru yürüdü.

O sırada kızakta oğlunu gördü. Büyük bir sevinçle;

— Vay, yaramaz! dedi. Hemen buraya da mı yetiştin?

Konuklarıyla birlikte içtiği votka kanını kızıştırmıştı. Hele yortuda yaşadığı olaylarla başardığı işler, tüccarı bugün pek gururlandırıyordu. "Varisim" diye düşündüğü oğlunu görmek ayrıca sevindirmişti onu. Gözlerini kısıp uzun dişlerini göstere göstere güldü çocuğa bakarken.

Omuzlarını, başını sarıp sarmaladığı yün atkısının altından yalnızca gözleri gözüken, Vasili Andreyiç'in solgun yüzlü, sıska, gebe karısı, tüccarı uğurlamak için sahanlığa çıkmıştı. Kocası yürüyünce arkasından şöyle seslendi:

— Nikita'yı da al diyorum sana!

Adam karısının sesinden pek hoşlanmıyor olacak ki, karşılık vermedi, kaşlarını öfkeyle çattı, yere tükürdü.

— Parayla çıkıyorsun yola, dedi kadın aynı acıklı sesle. Sonra baksana şu havaya! Fırtına kopacak nerdeyse.

Vasili Andreyiç, bir müşteriyle konuşurken yaptığı gibi, dudaklarını sıkıp sözcüklerin üstüne basarak;

— Yoksa yolu bilmiyorum da yanıma kılavuz mu alacağım? dedi.

Kadın atkısının ucunu omzuna attı.

— Yalvarırım, ne olur! Tanrı aşkına al Nikita'yı da yanına!

— Kene gibi yapıştın sen de... Alıp da ne yapayım şu garibanı?

* Keçeden yapılmış çizmeler sert karda ayakları soğuğa karşı daha iyi korur. – ç.n.

Nikita konuşulanları işitmişti.

— Ben gelmeye hazırım, diye bağırdı.

Sonra neşeyle, efendisinin hanımına seslendi:

— Ama ahırdaki atları yemlemeyi unutmasınlar.

Kadın;

— Ben bakarım o işe. Semson'a söylerim, dedi.

— E, gidiyor muyuz, Vasili Andreyiç? diye sordu Nikita, efendisinin buyruğunu bekleyerek.

Adam, uşağının yıllardır giyile giyile etekleri eprimiş, sırtında, koltuk altlarında kocaman delikler açılmış kirli gocuğuna bakarak gülümsedi, göz kırptı.

— Anlaşıldı, kocakarının elinden kurtuluş yok. Madem gelmek istiyorsun, git de sırtına kalınca bir şey giy.

Nikita, avluda duran aşçının kocasına seslendi:

— Gel, koçum, şu atı tutuver biraz.

Küçük oğlan soğuktan kızarmış ellerini ceplerinden çıkardı, buz gibi dizginlere yapıştı.

— Ben tutarım... Ben tutarım...

— Hemen geliyorum, Vasili Andreyiç.

Nikita böyle diyerek ayaklarının uçlarını içeri basa basa uşakların barakasına koştu. Eskidikçe yama vurduğu keçe çizmeleri vardı ayaklarında.

— Arinuşka, anacığım, ocağın üstündeki paltomu ver bana. Efendiyle yola çıkıyorum.

Kendisi de çividen kuşağını aldı.

Öğle uykusundan kalktıktan sonra kocası için semaver yakan aşçı kadın – Nikita'nın telaşı karşısında kımıldandı; yüzünde bir gülümsemeyle ocağın üstünde kuruyan eski püskü, tiftiği çıkmış paltoyu aldı; elleriyle onu düzeltmeye, silkelemeye başladı.

— E, demek kocanla günün tadını çıkaracaksın, ha...

Yüz yüze geldiği aşçı kadına hoş bir şey söylemiş olmak için söylemişti bunu Nikita.

Zaten içeri çekik olan karnını daha da içeri çekerek incecik, partal kuşağını gocuğunun üstünden sımsıkı doladı, ucunu beline soktu.

— Ha şöyle! Şimdi bir daha çıkar mısın bakalım!..

Bunları aşçının karısına söylemekten çok kuşakla konuşur gibi söylemişti.

Kolları serbest olsun diye omuzlarını şöyle bir yukarı aşağı oynattı, gocuğun üstünden paltosunu giydi. Sonra kollarında rahatlık sağlamak için sırtını kamburlaştırıp gerindi; ellerini koltuk altlarına sokarak oradan elliklerini* çıkardı.

— Eh, şimdi tamam.

— Hey, Nikita Stepaniç, dedi aşçı kadın. Şu çizmelerini de değiştirseydin ya…

Nikita aklına bir şey gelmiş gibi durdu.

— İyi olur ama gideceğim yer uzak değil, dedi, kızağa doğru seğirtti.

Kızağın yanına varmıştı ki, evin hanımı arkasından seslendi:

— Nikita, böyle üşümezsin ya?

— Ne üşümesi, yanıyorum vallahi!..

Kızağın önüne oturduktan sonra ayaklarını samanla örttü, acar ata gerekmeyeceği için kamçıyı yaygının altına soktu.

Üst üste iki kürk giymiş olan Vasili Andreyiç, kızağın yarı kapalı arkasını nerdeyse tek başına doldurmuştu. Kızağa oturur oturmaz uşak Nikita dizginleri çekip atı sürdü, ancak kızak yürüdükten sonra sol yana doğru yerleşebildi, bir ayağını uzattı.

2

Çiğnene çiğnene sertleşmiş köy yolunda, kirişleri karda gıcırdayarak kayan kızak, yiğit ata tüy gibi hafif gelmişti.

Vasili Andreyiç, varisini yanı başında görmekten gizli bir sevinç duyarak;

— Bak şu kerataya! dedi. Nikita, kamçıyı uzat hele. Şimdi gösteririm sana, köpoğlusu, koş bakalım annenin yanına!

* Tek parmaklı eldiven. – ç.n.

Oğlancağız kızaktan aşağı atladı. Doru tay hızını artırarak tırısa kalktı.

Kresti köyündeki altı evden biri de Vasili Andreyiç'indi. Nalbant dükkânını geçip köyün dışına çıkınca, rüzgârın düşündüklerinden de şiddetli olduğunu anladılar. Karların altında yol filan görünmüyordu.

Kızak izlerini hemencecik kar örtüyordu, yolda gittiklerinizse ancak yerin düzgünlüğünden anlıyorlardı. Kar burgaçları dönüyordu dört bir yanda, göğün nerde başlayıp nerde bittiği belli değildi. Yeşilliğiyle göze çarpan Telyatin Ormanı, savrulan karların arasından, arada bir gözüküp kayboluyordu. Soldan esen rüzgâr, gürbüz tayın yelesini yana yatırmıştı; topuz yapılmış tüylü kuyruğunuysa sağa doğru itip duruyordu. Arkasını rüzgâra vererek oturan Nikita'nın geniş yakası adamcağızın yüzüne yapışmıştı.

Vasili Andreyiç atıyla övünerek;

— Hayvan gerçek yürüyüşünü gösteremiyor ki, dedi. Şu tipiye bak. Bir keresinde Paşutino'ya yarım saatte götürmüştü beni. Yüzüne yapışan yakasından dolayı Nikita, efendisinin söylediklerini işitememişti.

— Bir şey mi dedin? diye sordu.

— Paşutino'ya, diyorum, yarım saatte götürdüydü beni...

— Atın yiğitliğine diyecek yok aslında.

Sonra ikisi de sustular. Ama Vasili Andreyiç'in canı konuşmak istiyordu.

— Hey, Nikita, fıçıcıya içki aldı diye karına ne ceza verdin bakalım?

Vasili Andreyiç bunları kendine güvenli bir sesle söylemişti. Uşağının, kendisi gibi akıllı bir efendiyle konuşmaktan zevk alacağı düşüncesi onda bu güveni uyandırıyordu. Sonra, yaptığı bu hoş(!) şakadan uşağının alınacağı, aklının köşesinden bile geçmemişti.

Fakat Nikita, rüzgârdan ötürü efendisinin söylediklerini gene duymadı.

Bunun üzerine Vasili Andreyiç sesini yükseltti, sözcükleri tek tek söyleyerek fıçıcıyla ilgili şakasını yineledi.

— Boş verin siz ona, Vasili Andreyiç. Karımın işlerine aklım ermiyor. Delikanlı oğlumu incitmesin de başka bir şey beklemiyorum ondan...

— Orası öyle, dedi Vasili Andreyiç de.

Sonra başka bir konu açtı.

— E, bahara kendine bir at alıyorsun, değil mi?

Bu konuşma Nikita'nın ilgisini çekmişti. Hemen yakasını yüzünden indirdi, efendisine doğru eğildi.

— Almaz olur muyum? Oğlan büyüdü artık, çifti çubuğu kendisi sürecek. Yeter artık başkasından hayvan kiraladığımız.

Vasili Andreyiç heyecanlıydı. Aklını başından alan kazanç hırsıyla bu pek sevdiği konuya sımsıkı sarıldı:

— Öyleyse bodur atı satayım size, fazla paranızı da almam.

Nikita, Vasili Andreyiç'in onlara satmak istediği bodur atın taş çatlasa ancak 7 ruble edeceğini, ama onu almaya kalksalar tüccarın en azından 25 ruble isteyeceğini, ondan sonra da ırgat ücreti olarak altı ay tek kuruş koklatmayacağını bildiği için;

— Siz bana ücretimden 15 ruble verin, ben at pazarından bir tane buldururum, dedi.

— Bodur at tam size göre, yalan söylüyorsam gözüm çıksın. Ben vicdanlı bir adamım. Kimsenin hakkı geçsin istemem. Varsın, olacak zarar bana olsun. İşte sana şerefimle söylüyorum. Bodurun üstüne at yoktur.

Vasili Andreyiç, alışveriş yaptığı insanlarla konuşurken takındığı göz boyayıcı tavırlarını takınmıştı hemen.

Tüccarın konuşmasında dinlemeye değer başka bir şey kalmadığını gören Nikita;

— Ya, ya, öyle! diyerek yakasını elinden bıraktı.

Serbest kalan yaka hemen kulaklarına, yüzüne yapıştı.

Böylece yarım saat kadar konuşmadan gittiler. Paltosunun yırtık yerlerinden giren rüzgâr, Nikita'nın böğrünü, bir kolunu dondurmaya başlamıştı. Adamcağız büzüşüyor, ağ-

zını kapatan yakanın içinde soluk alıp vermeye çalışıyordu. Ama henüz üşüyor sayılmazdı.

— Karamışevo'dan mı gidiyoruz, yoksa kestirmeden mi? diye bir ara sordu Vasili Andreyiç.

Karamışevo köyünden giderlerse yol biraz uzardı, ama iki kıyısına işaret direkleri dizilmiş düzgün bir yol geçerdi ordan. Kestirmeden giden yolsa bozuktu; üstelik işaret direkleri çoğu yerde konulmamış, konulanlar da karların altında kalmıştı.

Nikita bir süre düşündü.

— Karamışevo yolu uzun ama düzgündür, dedi.

Vasili Andreyiç, kestirmeden gitmek istiyordu.

— Kestirmeden gidersek vadiden geçmemiz gerekiyor, öbür yolda orman var, kuytu olur ama biz gene de kestirmeden gidelim.

— Siz bilirsiniz, diyerek Nikita gene yakasını bıraktı.

Vasili Andreyiç'in istediği gibi yaptı. Yarım kilometre kadar ilerledikten sonra yüksek bir meşe ağacının yanından sola saptı. Dallarında tek tük kuru yaprak kalan ağaç rüzgârda sallanıp duruyordu.

Dönemeci kıvrılınca rüzgâr tam karşılarına geldi. Yukarda ha bire karlar uçuyordu. Nikita önde uyuklayadursun, kızağı oflayıp puflayarak Vasili Andreyiç sürmeye başladı.

Böylece on dakika kadar gittiler. Birden Vasili Andreyiç'in bir şeyler söylediğini duydu Nikita.

— Ne diyorsun? dedi gözlerini açarak.

Efendisinden yanıt alamayınca;

— Bir şey mi söyledin? diye üsteledi.

— Sağır mısın, be adam! "Yolu kaybettik" diyorum sana. Baksana, direk mirek görünmüyor.

— Öyleyse durdur da yolu arayalım.

Nikita hemen kızaktan aşağı sıçradı, kamçıyı samanların arasından alarak sola doğru yürümeye başladı.

O yıl fazla kar yağmamıştı, bu bakımdan çekinmeden yürüdü. Ama gene diz bozu karlara gömüldüğü yerler vardı. Çukurlardan geçerken çizmelerinin içine kar giriyordu.

Ayaklarıyla, kamçısıyla yolu bir hayli aradığı halde eli boş çıkmıştı. Kızağın yanına dönüp geldiği zaman efendisi;

Ne oldu? diye sordu.

— O yanda yok. Biraz da şu tarafı arayacağım.

— Bak, şurda bir şeyler kararıyor, git de bak bakalım.

Nikita kararan yere doğru yürüdü. Burası, kışlık ekin ekilmiş sürülü tarlalardan rüzgârın karlar üstüne toprak savurarak koyulaştırdığı yerlerdi. Kırlarda hayli dolaşan Nikita bir süre sonra kızağın yanına döndü. Çizmesindeki, üstündeki başındaki karları silkeledi.

— Sağa gitmemiz gerekiyor, dedi kararlı bir sesle. Yoldan sapmadan önce soldan esen rüzgâr şimdi tam karşıdan geliyor. Sağ dizgini çek.

Uşağının sözü üzerine Vasili Andreyiç atın yönünü sağa çevirdi. Böylece epeyce gittikleri halde ne yol bulabildiler, ne de iz. Artan rüzgârla birlikte kar yağışı da artmıştı.

Nikita bu duruma pek sevinmiş gibi;

— Vasili Andreyiç, anlaşılan biz yolu iyice şaşırdık, dedik.

Sonra karların altından kara kara gözüken patates köklerini gösterdi.

— Bunlar da nesi?

Vasili Andreyiç terden ıslanmış, şişkin karnı inip kalkan yorgun atı durdurdu.

— Ne diyorsun?

— Zaharova köyünün bostanları burası. Gördün mü, ta nereye gelmişiz!..

— Hadi canım sen de!..

— Vallahi doğru söylüyorum. Baksana, patates tarlaları burası! Kızağımız ikide bir de tümseklerden geçiyor. Zaharova bostanları. Kökenleri toplayıp götürmüşler.

— Vay anasını, amma da uzaklaşmışız! E, ne yapacağız şimdi?

— Dümdüz gidersek bir yere çıkarız elbet. Ya Zaharova'ya varırız ya da ağanın çiftliğine.

Andreyiç gene uşağını dinledi, atın dizginlerini ona bıraktı. Böylece hayli gittiler. Kızak bazen kışlık ekinlerin

üzerinden, bazen donmuş keseklerden geçiyordu. Arada bir güzün biçilmiş tarlalara dalıyordu. Karın altından çıkmış saplar, rüzgârın savurduğu saman öbekleri çıkıyordu karşılarına. Bazen de yerde mi, gökte mi gittikleri belli olmayan, baştan başa karla örtülü yumuşak yerlerden geçiyorlardı.

Hem yukardan, hem de aşağıdan savruluyordu kar. İyice yorulan at koşmayı çoktan bırakmıştı. Terden top top olan tüyleri kırağı bağlıyordu.

Doru tayın yürüyüşü birden değişti. Hayvancağız, bir çukura ya da hendeğe saplanmış olmalıydı. Vasili Andreyiç atı durdurmak istedi. Ama Nikita önledi onu.

— Bırak kendisi çeksin. Başka türlü çıkamayız burdan.

Sonra kızaktan aşağı atladı, çukur yere daldı.

— Hadi yavrum, davran!

Nikita'nın haylaması üzerine doru tay yekinerek kızağı toprak yığınının üzerine çıkardı. Anlaşılan bir hendeğe düşmüşlerdi.

— Nereye geldik, yahu? diye sordu Vasili Andreyiç.

— Şimdi anlarız. Sen ileri doğru sür hele.

Tüccar ilerde, karların arasından görünen bir karaltıyı işaret etti.

— Burası Goryaçkino köyü ormanı olmasın sakın?

— Yaklaşınca neresi olduğunu anlarız.

Nikita, rüzgârın uçurduğu uzun kuru yapraklardan karşılarındaki karaltının orman değil, bir köyün söğütlüğü olduğunu anlamıştı. Ama sesini çıkarmadı. Gerçekten de hendeği geçtikten sonra yirmi metre bile gitmemişlerdi ki, önlerinde birtakım ağaçlar belirdi. Rüzgârın çıplak dallarda hüzünlü hüzünlü uluması duyuldu. Nikita iyi tahmin etmişti: Dallarında tek tük yapraklar çırpınan yüksek söğüt ağaçlarıydı bunlar, köyün harman yerinin çevresindeki hendeğe dikilmiş söğüt ağaçları.

Rüzgârda uğuldayan söğütlere iyice yaklaştıkları sırada, doru tay ayaklarını yüksekçe bir yere bastı, ardından arka ayaklarının üstünde yükseldi, sola kıvrıldı, ayakları diz boyu karlara gömülmeden yürümeye başladı. Yola çıkmışlardı.

— Yola geldik, dedi Nikita. Ama nerdeyiz, bilemem.

At karla örtülü yolda sağa sola sapmadan yürüyordu. Yüz metre bile gitmemişlerdi ki, tepeleme karla örtülmüş bir ot yığınının çevresindeki düzgün çitler belirdi önlerinde. Yığının üstünde karlar savruluyordu. Çitin bitiminde yol sola kıvrıldı, derken kalın bir kar tabakasına saplandılar.

Karşılarında iki ev görünüyordu şimdi, anlaşılan tipi evlerin arasındaki boşluğa iyice kar yığmıştı. Burayı da geçince bir sokakta buldular kendilerini. En kıyıdaki evin avlusunda ipe çamaşır asılmıştı. Biri beyaz, biri kırmızı iki gömlek, bir etek, bir pantolon, birkaç dolaktan ibaret bu donmuş çamaşırlar rüzgârda çırpınıp duruyordu. Kollarını habire sallayan beyaz gömleğin çırpınışı görülmeye değerdi.

— Bunları asan karı ya tembelin biri ya da ölüm döşeğinde kıvranıyordur, dedi Nikita. Baksana yortu gününe kurutup yetiştirememiş çamaşırları.

3

Sokağın başında rüzgârın hızı gene aynıydı, yol kalın karla örtülmüştü. Ama köyün ortasına doğru hava birden durgunlaştı, ılındı. Evlerden birinde bir köpek havlıyordu. Bir başkasının önünde, kapıya doğru çabuk çabuk yürüyen bir kadın evinin eşiğine varınca durdu; başının üstünden attığı bir erkek gocuğunun altından, geçenlere dik dik baktı. Genç kızların söylediği şarkılar duyuluyordu evlerden.

Köyün içinde tipi, kar, ayaz azalmış gibi geldi tüccarla uşağına.

— Burası Grişkino, dedi Vasili Andreyiç.

— Evet, tanıdım.

Gerçekten Grişkino'ya gelmişlerdi. Anlaşılan yolu şaşırınca sekiz kilometre kadar başka bir yöne gitmişler, ama gene de gidecekleri yere bir hayli yaklaşmışlardı. Grişkino ile Goryaçkino'nun arası beş kilometre tutardı.

Köyün ortasına varınca yolda yürüyen uzun boylu bir adamla burun buruna geldiler. Adam atın dizginine sarıldı,

Vasili Andreyiç'i tanır tanımaz kızağın okuna yapıştı, eliyle tutuna tutuna içinde oturanlara yaklaştı, kendisi de öne oturdu.

Bu adam, Vasili Andreyiç'in yakından tanıdığı, çevrede at hırsızı olarak ün yapmış, İsa adında bir köylüydü.

İsa ağzından tüccarın yüzüne votka kokusu savura savura;

— Sizi hangi rüzgâr attı, Vasili Andreyiç? dedi.

— Goryaçkino'ya diye yola çıkmıştık ama yolu şaşırdık.

— Şuna bakın, çok sapmışsınız. Malahovo'dan gitseydiniz ya!

— Biz de biliyoruz ama beceremedik işte.

Vasili Andreyiç böyle diyerek kızağı durdurdu.

İsa atı tepeden tırnağa süzdü, elinin alışık bir hareketiyle hayvanın saçaklı kuyruğundaki gevşek topuzu yukarı doğru iterek sıkılaştırdı.

— E, geceyi burada geçireceksiniz, değil mi?

— Olmaz. Görülecek çok işimiz var.

— Anlaşılıyor. A, bu da kim? Sen misin Nikita Stepaniç?

— Başka kim olacak! Bak, iki gözüm, yolumuzu bir daha şaşırmamak için ne yapalım, söyler misin?

— Korkmayın, şaşırmazsınız. Şimdi buradan geriye dönün. Sokağı dümdüz geçin, sağa sola sapmayın sakın. Ana yola çıkınca sağa dönersiniz.

— Peki, ana yola nerden döneceğiz?

— Sol yanda çalıları göreceksiniz. Çalıların karşısında meşe ağacından kocaman bir işaret direği durur. İşte oradan.

Vasili Andreyiç atın başını geriye çevirdi, köyün çıkışına yöneldi, arkalarından İsa'nın:

— Geceyi burda geçirseydiniz iyi olurdu! diye bağırdığını duydular.

Tüccar dizginlerle ata vururken adama yanıt bile vermedi. Önlerinde topu topu beş kilometrelik yol kalmıştı, bunun da iki kilometresi ormandı. Tipi biraz dinmişti, kar da azalmışa benziyordu. Pek zor görünmüyordu yolculuk.

Taze gübrelerin alaz alaz koyulaştırdığı, çiğnenmiş karlı

sokaktan geçtiler. Çamaşır asılı evin önüne vardıklarında, beyaz gömlek yalnızca bir kolundan kaskatı asılı duruyordu. İç parçalayıcı uğultular çıkaran söğütlerin de yanından geçince, kendilerini gene kırların ortasında buldular. Fırtına dinmek şöyle dursun, hızını daha da artırmışa benziyordu. Kardan yol iz belli değildi, ancak işaret direklerine bakarak buluyorlardı gidecekleri yönü. Gel gelelim rüzgârın karşıdan esmesi direkleri görmelerini hayli güçleştiriyordu.

Vasili Andreyiç işaret direklerini kaçırmamak için gözlerini kısıyor, başını eğiyor, ama yolu bulmayı daha çok ata bırakıyordu. At da tam güvenilecek hayvandı doğrusu. Ayaklarının altındaki sert yolun dönemeçlerine uyarak bazen sağa, bazen sola kıvrılıyordu. Kar ve tipi şiddetini iyice artırdığı halde kızaktakiler kâh sağda, kâh solda işaret direklerini görmeye devam ettiler.

Böyle on dakika kadar ilerlemişlerdi ki, atın hemen önünde, rüzgârın uçuşturduğu kar bulutunun ötesinde kımıldanan koyu bir leke gördüler. Onlarla aynı yöne giden bir kızaktı bu. Doru tay yetişince ayakları öndeki kızağın tahtasına çarpmaya başladı.

— Önümüze geçin! diye bağırmaya başladılar öteki kızağın içindekiler.

Vasili Andreyiç yana kırıp öndeki kızağı geçmeye başladı. Kızakta üç erkekle bir de kadın vardı. Yortu ziyaretinden dönüyorlardı anlaşılan. Erkeklerden biri elindeki çırpıyla atın karlanmış sağrısına ha bire vuruyordu. Önde oturan öteki iki erkek ellerini sallayarak bağırıyorlardı. Kadın kızağın arkasında iyice örtünmüştü, üstüne yağan karların altında kıpırdamadan otururken taşlaşmış gibiydi.

— Kimsiniz siz? diye bağırdı yanlarından geçerken Vasili Andreyiç.

...lerdeniz! diye seslendiler berikiler.

— Kimlerdensiniz?

— ...deniz...

Adamlardan biri avazı çıktığı kadar bağırdığı halde hiçbir şey anlaşılmıyordu.

Elindeki çırpıyla atı kamçılayan köylünün haykırması duyuluyordu yalnızca:

— Onlardan geri kalma! Hızlı sür!

— Yortudan mı dönüyorsunuz?

— Çek dizginleri Syomka! Geri kalma! Geç şunları!

Kızakların yan kirişleri birbirine sürtündü. Atlar bir an birbirlerine girecekmiş gibi oldular, sonra ayrıldılar. Öteki kızak geri kalmaya başladı.

Geniş karınlı, tepeden tırnağa kara belenmiş uzun tüylü at, sağrısına inen sopalardan kurtulmak için var gücüyle yekiniyor; kısa bacaklarıyla diz boyu karı savurarak boyunduruğun altında başını öne eğerek, ağır ağır oflaya puflaya ilerliyordu. At geride kalırken, Nikita zavallı hayvanın kafasını bir an kendi omuz başında gördü. Gencecik bir attı bu. Ama hayvancağızın alt dudağı iyice gerildiği için ağzı balık ağzına benzemiş, burun delikleri genişlemiş, korkudan kulakları arkaya yatmıştı.

— İçki neler yaptırıyor. Hayvanın canını çıkarmışlar. Köylü parçaları, ne olacak! dedi Nikita.

Yorulan beygirin sık sık solumalarını, sarhoş adamların haykırışlarını bir süre daha duydular. Sonra bütün bunlar da kesildi. Rüzgârın kulaklarının dibinde ıslık çalmasından, arada bir kızak kirişlerinin tümseklerde çıkardığı gıcırtılardan başka bir ses işitilmiyordu artık.

Köylülerle karşılaşmaktan keyiflenen, yüreklenen Vasili Andreyiç, işaret direklerine fazla aldırmaksızın, yolu bulmayı daha çok ata bırakarak dizginleri hızlı hızlı çekti.

Nikita'ya yapacak bir iş kalmıyordu. O da bu gibi durumlarda başvurduğu işe koyuldu: Uykusuz geçirdiği gecelerin acısını çıkarırcasına uyuklamaya başladı.

Derken at, ansızın duruverdi. Nikita az kalsın tepe üstü kapaklanıyordu.

— Gene yoldan çıktık sanıyorum, dedi Vasili Andreyiç.

— Nasıl?

— Direkler görünmez oldu. Yitirdik yolumuzu.

— Hemen gidip bakayım...

Nikita böyle diyerek doğruldu, ayak uçlarını içerlek basa basa, karlarda yürüdü gitti.

Bazen görünüp bazen gözden kaybolarak uzun süre dolaştı. En sonunda geriye döndü, kızağa bindi.

— Buralarda yol filan yok. Belki de ilerde bir yerde.

Hava kararmaya yüz tutmuştu. Tipinin şiddeti ne artıyor, ne de azalıyordu.

— Şu köylülerin sesini bir daha duysaydık, dedi Vasili Andreyiç.

— Onlarla bir daha karşılaşmadığımıza göre yoldan bir hayli uşaklaşmışız. Kim bilir, belki adamlar da yitirdiler yollarını.

— Peki, şimdi nereye gideceğiz?

— Atı kendi haline bırak. Bulur yolunu. Dizginleri ver bana.

Vasili Andreyiç sevinerek dizginleri Nikita'ya verdi. Çünkü kalın eldivenler içinde parmakları üşümeye başlamıştı.

— Nikita dizginleri elinde tutarken hayvanı hiç yönlendirmemeye çalışıyordu. Akıllı hayvanın yolu bulup çıkaracağına inancı vardı. Gerçekten de at bir o kulağını, bir ötekini oynattıktan sonra kızağı yola doğru çekmeye başladı.

— Dili olsa konuşacak diye mırıldandı Nikita. Yürü yavrum! Bildiğin gibi git yoluna.

Rüzgâr arkadan esiyordu şimdi, keskin ayaz hissedilmez olmuştu.

Atın zekâsına şaşarak seviniyordu Nikita.

— Cin gibi hayvan. İnsanlar vardır, kalıplarına bakınca bir şey sanırsın; oysa kafaları çalışmaz. Şu kulaklarını oynatışına bak! Telgrafa ne hacet, bir kilometre uzaktan her şeyi duyar vallahi.

Yarım saat bile geçmeden önlerinde birtakım karaltılar belirdi, sağ yandan işaret direklerini gördüler. Yeniden yola çıkmış olmalıydılar; önlerindeki koyuluk ya bir köydü ya da orman.

— Hey, gene Grişkino'ya gelmişiz! dedi Nikita.

Gerçekten de üstünden karlar savrulan aynı ot yığınını,

asıldıkları ipte çırpınıp duran aynı gömlekleri, çamaşırları gördüler. Sonra gene gübreden alaca bulaca koyulaşmış sokağa girdiler; gene hava durgunlaştı, ılındı; gene evlerden konuşmalar, türküler, köpek havlamaları duyulmaya başladı. Hava bir hayli karardığı için kimi evlerin pencerelerinde ışık vardı.

Sokağın ortasında Vasili Andreyiç tuğladan yapılmış bir eve doğru çevirdi kızağı, evin önüne varınca durdular.

Nikita, karların yarı yarıya örttüğü aydınlanmış pencereye yaklaştı, kamçısının sapıyla cama vurdu. Solgun ışıkta karların uçuştuğu görülüyordu.

İçerden biri;

— Kim o? diye seslendi.

— Kresti köyünden Brehunovlar, dedi Nikita. Bir dakika bakıver, iki gözüm.

Pencereden bakan adamın geriye çekilmesinden bir süre sonra sahanlığın iç kapısı açılıp kapandı, ardından dış kapının sürgüsü çekildi. Kapıyı rüzgârın itmemesi için eliyle tutan uzun boylu, ak sakallı, yaşlı bir adam göründü önce. Bayramlık beyaz gömleğinin üstünden bir gocuk atıvermişti omuzlarına. Onun arkasında kırmızı mintanlı, meşin çizmeli bir delikanlı belirdi.

— Andreyiç, sen misin? diye sordu yaşlısı.

— Benim ya. Yolumuzu şaşırdık da... Goryaçkino'ya gidelim derken sizin köye gelmişiz... Üstelik bu ikinci geçişimiz.

— Bakın şu işe. Petruşka, hadi, avlu kapısını açıver.

Kırmızı mintanlı genç neşeli bir sesle;

— Hemen, şimdi, diyerek dışarı seğirtti.

— Ama biz geceyi burda geçirecek değiliz, dedi Vasili Andreyiç.

Gece vakti yola gidilir mi? Kalın burda.

— Çok isterdik ama kalamayız. İşimiz çok.

— Hiç olmazsa bir içeri girin de ısının. Hazır, sıcak çayımız da var.

— Eh, ısınmaya bir diyeceğimiz yok. Az sonra ay çıka-

cağına göre gece karanlık olmaz... E, Nikita, girip biraz ısınalım mı?

— İyi olur, efendim.

Soğuktan Nikita'nın eli ayağı donmuştu. Sıcak bir odada kemiklerini ısıtmaktan başka ne isteği olabilirdi.

Vasili Andreyiç ile yaşlı adam eve girdiler. Nikita da, Petruşka'nın açtığı avlu kapısından kızağı içeri sokup ahırın sundurması altına çekti. Ahırın tabanı gübreyle doluydu. Tavanın kiriş kütüğüne kocaman bir boyunduruk asılmıştı. Kirişe tüneyen tavuklar, horozlar, rahatlarının kaçmasından dolayı durdukları yerde didişmeye, gıdaklamaya başladılar. Koyunlar bir hayli ürkmüş olacaklar ki, tırnakları kaskatı gübre tabakasında tıkırdayarak hepsi bir köşeye sıkıştılar. İçeriye bir yabancının girmesinden ödü patlayan bir köpek olanca hıncıyla, boğulurcasına havlamaya koyuldu.

Oysa Nikita her birine yatıştırıcı sözler söylüyordu. Rahatlarını kaçırdığı için tavuklardan özür diledi. Gelişinden ürktüler diye koyunlara sitem etti. Oysa biraz bekleyip işin sonunu anlasalardı ya... Atı yerine bağlarken köpekle konuştu.

İşini bitirince üstünden başından karları silkti.

— E, oldu işte, şimdi keyfinize bakın.

Köpeğe döndü:

— Sen de amma havlarmışsın! Hadi, kes sesini artık, küçük budala! Boşuna paralıyorsun kendini. Hırsız mı sandın yoksa beni?

Sundurmanın dışında kalan kızağı bir eliyle tuttuğu gibi içeri alan Petruşka;

— Boşuna bunlara evin üç akıllısı dememişler, dedi.

— Anlamadım. Nasıl bir şey o?

— Paulson'un kitabında öyle yazıyor... Eve bir hırsız girecek olsa köpek hemen havlayarak ev sahiplerini uyarır, horoz ötmesiyle sabahları herkesi kaldırır. Ya kedi? Patisiyle yüzünü temizlemesi, eve değerli bir konuğun geleceğini gösterir...

Delikanlı bunları söylerken gülümsüyordu. Okuma yazma bildiği için, evlerinde bulunan tek kitabı, Paulson'un ki-

tabını ezbere öğrenmişti. Şimdiki gibi çakırkeyif olduğu zamanlar, konuyla ilgili bulduğu bölümleri söylemeye bayılırdı.

— Doğru, diye onayladı Nikita.

— Çok üşüdün mü, amca?

— Hem de nasıl!

Avludan geçtiler, sahanlıktan içeri girdiler.

4

Vasili Andreyiç'in kapısını çaldığı ev, köyün en varlıklı ailelerinden birinindi. Bu varlıklı insanlar, beş aileye yetecek topraklarından başka, sağda solda tarla kiralayıp ekerlerdi. Altı at, üç inek, iki düve, yirmi kadar da koyun besliyorlardı evlerinde. Evdeki horanta sayısına gelince, tastamam 22 kişiydiler. Ana babadan başka, hepsi de evlenmiş dört oğul, dört gelin, aralarında yalnızca Petruşka'nın evli bulunduğu altı torun, iki küçük torun (torunun çocuğu), üç de kimsesiz çocuk. Baba ocağını dağıtmamış olan seyrek ailelerden biriydi bu insanlar. Ancak kadınların arasında başlamış olup kısa zamanda ayrılmaya sonuçlanacak gizli bir iç çekişme de sürüp gidiyordu. İki oğul Moskova'da sakalık yapıyorlardı, biri de askerdeydi. Şu an evde, ailenin işlerini yürüten öbür oğul, bunların karıları, çocukları bulunuyordu. Çocuklarının vaftiz babalarından bir komşu da konuktu onlarda.

Odanın ortasındaki masanın tepesinde abajurlu bir lamba asılıydı. Lambadan masadaki çay bardaklarına, votka dolu şişeye, meze ve yemek tabaklarına, tuğla duvarlara, kutsal köşedeki* tasvirlere, bunların iki yanındaki resimlere parlak bir ışık düşüyordu. Vasili Andreyiç masada baş köşeye kuruldu. Sırtındaki kürkü çıkardı, yalnızca kara gocuğuyla kalınca buz tutmuş bıyıklarını emerek, pırtlak atmaca gözleriyle odayı, içerdekileri incelemeye koyuldu. Masada kendisinden başka, elde dokunma bezden beyaz bir gömlek

* İçinde aziz tasvirleri, kutsal resimler bulunan dolabın konulduğu köşe. – ç.n.

giymiş, ak sakallı, dazlak kafalı yaşlı baba; onun yanında Moskova'dan bayramı geçirmeye gelen ince basma gömlekli büyük oğul; onun yanındaysa ev işlerini yürüten ikinci oğul vardı. Bu ikisi, geniş omuzları, kalın enseleriyle gerçek birer babayiğitti. Kızıl saçlı, zayıf bir adam olan komşuları en uca oturmuştu.

Mezelerden atıştırarak ufak ufak votka demlenen erkekler, ocağın köşesinde uğuldayıp duran semaverden konulacak çayı bekliyorlardı. Ocağın üstünde, yerdeki sedirlerde bir sürü çocuk vardı. Beşiğin üzerine abanan genç bir kadın bebeğini emzirmekteydi. Yüzü kırışıklarla kaplı, dudakları bile buruşmuş olan, ailenin yaşlı anası, Vasili Andreyiç'i ağırlamaya çalışıyordu.

Nikita içeri girdiği sırada, yaşlı nine kalın camlı bir bardağa doldurduğu votkayı tüccara uzattı.

— Buyur, Vasili Andreyiç, yortuyu bir kere de bizimle kutlamış olursun. Mezelerden de al.

Bunca yorgunluktan, soğuktan sonra votkanın görünüşü, bayıltıcı kokusu Nikita'nın başını döndürmeye yetti. Nikita, kutsal köşede durdu, odada bulunanlara aldırmadan üç kez istavroz çıkardı, tasvirlerin önünde saygıyla eğildi; ev sahibi yaşlı adamdan başlamak üzere masada oturan erkeklere, ocağın yanında dikilen kadınlara "yortunuz kutlu olsun" dedi, yiyeceklere bir kez bile bakmadan, sırtındaki eski püsküleri çıkarmaya koyuldu.

Büyük oğul, Nikita'nın kardan ağarmış yüzüne, kirpiklerine, sakalına bakarak;

— Soğuktan buz tutmuşsun, amca, dedi.

Nikita paltosunu çıkardıktan sonra üstündeki karları bir daha silkti, ocağa yakın bir yere astı, masaya yaklaştı. Ona da bir bardak votka verdiler. Bu hoş kokulu sıvıyı bir yudumda içmekle içmemek arasında azap veren bir duraksama geçirdi. Ama gözleri bir an Vasili Andreyiç'e kayınca ettiği tövbe, içki yüzünden sattığı çizmesi, karısının fıçıcı dostu, bahara bir at almak için söz verdiği oğlu geldi aklına. Derin derin içini çekti, kaşlarını çattı.

— İçmiyorum, teşekkür ederim, dedi.

İkinci pencerenin önündeki iskemleye oturdu. Evin ikinci oğlu merakla sordu:

— Niçin içmiyorsun, amca?

Nikita ellerini salkım salkım buz tutmuş seyrek sakalından, bıyıklarından ayıramıyordu.

— İçmiyorum işte, dedi sıkılgan bir sesle.

Bir bardak votkayı bir dikişte yuvarlayan Vasili Andreyiç, tabaktan bir çörek alarak konuşmaya katıldı:

— Ona yaramaz, içmesin daha iyi.

Bunun üzerine nine söze karıştı:

— Öyleyse çay veririz. Çok da üşümüşe benziyor. E, gelinler, semaver hazır değil mi daha?

Gelinlerin en genci, üstü bezle örtülü semaveri iki eliyle tutup kaldırdı. Güçlükle taşıyarak masanın ortasına koydu.

O sırada Vasili Andreyiç yolu yitirişlerini, yanlışlıkla iki kez onların köyüne gelişlerini, yolda sarhoşlarla karşılaşmalarını, kırlarda yol aramalarını anlatıyordu. Ev sahipleri de ona yoldan ayrılmalarının nedenini, sağa sola sapmadan gitmek için neler yapmaları gerektiğini açıkladılar. Yolda rastladıkları köylüleri de tanıyorlardı.

Ev sahiplerinin komşusu:

— Buradan Molçanovka köyüne bir çocuk bile gidebilir, dedi. Yalnız, ana yola nerden döneceğini bilsin yeter. Anlaşılan siz çalılığa varmadan dönmüşsünüz.

Nine bir yandan:

— Bu geceyi burda geçirin de öyle yola çıkın. Gelinler size birer yatak seriverirler, diyordu.

Yaşlı adam da karısını destekliyordu:

— Öyle ya. Sabahleyin kalkınca gündüz gözüyle daha rahat giderdiniz.

Vasili Andreyiç razı olur mu!

— Olmaz. İnsan bazen bir saat geç kalmakla kaçırdığını, bir yılda kazanamaz.

Bunları söylerken, kentli tüccarların elinden kapacaklarına inandığı ormanı düşünüyordu.

— E, Nikita, yolcu yolunda gerek, değil mi? dedi uşağına.

Nikita, sakalındaki, bıyığındaki buzların çözülmesi işine fazlaca dalmış gibi ağırdan aldı. Sonra üzgün bir sesle:

— Gene yolumuzu şaşırmaktan korkuyorum, diye mırıldandı.

Üzgün olmasının nedeni içki içmek için hâlâ büyük bir istek duymasıydı. Bu isteği bastıracak tek şey çaydı. Ama onu da vermemişlerdi henüz.

Vasili Andreyiç niyetinden vazgeçecek gibi değildi:

— Şu dönemece bir varsak, ondan ötesi kolay. Yolumuz hep orman.

Nikita'ya sonunda bir bardak çay verdiler.

— Siz bilirsiniz, Vasili Andreyiç, gidelim derseniz gideriz.

— Çayımızı içelim de kalkalım hemen.

Nikita bir şey söylemeden başını salladı. Bardağındaki sıcak çayı tabağına döktü.* Elinin çalışmaktan şişen parmaklarını çayın buharına tuttu. Sonra kesme şekerden bir parça ısırdı, ev sahiplerine başıyla selam verdi:

— Sağlığınıza, diyerek sıcacık sıvıyı iştahla içti.

— Birisi bizi dönemece değin geçirse bari, dedi tüccar.

Büyük oğlan onun bu isteğini sevinçle karşıladı:

— Ne olacak, geçiririz. Petruşka şimdi kızağı koşar, sizi götürür oraya dek.

— Hadi koş kızağı, iki gözüm. İkramlarınız için çok teşekkür ederim, dedi tüccar.

Nine, tatlı bir sesle konuğunu yanıtladı:

— A, teşekkür edecek ne yaptık ki? Evimize uğradığınız için asıl biz teşekkür etmeliyiz.

Dedesi Petruşka'ya:

— Petruşka, git de kısrağı kızağa koş, dedi.

Delikanlı yüzünde tatlı bir gülümsemeyle kalktı, duvarda asılı duran şapkasını kaptığı gibi dışarı fırladı.

Petruşka kızağı hazırlayadursun, tüccarın eve gelişiyle yarıda kesilen konuşma gene aynı konuya döndü. Yaşlı baba,

* Büyük bardakla içilen çay biraz soğusun diye. – ç.n.

aynı zamanda köy muhtarı olan komşusuna, Moskova'daki oğlunun yortu dolayısıyla evdekilere hiçbir şey göndermediği halde, karısına Fransız malı bir şal gönderdiğini anlatıyor, dert yanıyordu.

— Gençler gitgide kopuyorlar bizden.

— Kopmak da laf mı? dedi komşusu. Dirlik düzenlik mi kaldı evlerde? Kendilerini her şeye akılları erer sanıyorlar. Bilmiyor musun, Demoçkinlerin oğlan, döve döve babasının kolunu kırdı. Herhalde aklının fazlalığından olacak.

Adamların yüzlerine dikkatle bakarak konuşmaları dinleyen Nikita, kendisi de bir şeyler söylemek için can atıyordu ama o sırada çay içme işine fazlaca kapılmış olduğundan, onları destekleme anlamında başını sallamakla yetiniyordu. Verilen her bardaktan sonra biraz daha ısınıyor, bir gevşeme yayılıyordu tüm bedenine.

Konuşma dönüp dolaşıp aynı konuya, baba evinden ayrılmanın zararlarına geliyordu. Genel bir ayrılma, ailenin tümüyle dağılması değildi söz konusu edilen. Onlar kendi evlerinin içindeki bir ayrılmadan, dilini yutmuş gibi somurtup duran ikinci oğulun gerçekleştirmek istediği ayrılmadan söz ediyorlardı. Öte yandan, evde herkesi ilgilendiren bu çok duyarlı konuyu yabancıların yanında tartışmak istemedikleri de anlaşılıyordu tavırlarından. Ama yaşlı baba bir ara dayanamadı; gözlerinden yaşlar boşanarak, sağ olduğu sürece oğullarının ayrılmalarına göz yummayacağını söyledi. Çocukların her biri bir yana gidince kurulu düzen diye bir şey kalmazdı.

— Matveyevlere ne oldu, bilmiyor musunuz? dedi muhtar. Orada ne ev kaldı, ne bark. Dağıldılar gittiler...

Yaşlı baba oğluna döndü:

— Sen de mi aynı şeyi istiyorsun ha? Söyle hadi!..

Oğlu buna yanıt vermeyince garip bir suskunluk çöktü ortalığa. Bu suskunluğu bozan Petruşka oldu. Biraz önce kızağı koşup geriye dönen delikanlı, yüzüne yayılan bir gülümsemeyle konuşulanları dinliyordu.

— Paulson'un kitabında ne der? Bir babayla üç oğlu varmış diye girdi araya. Adam, kırmaları için onlara bir de-

met çıta vermiş, hiçbiri kıramamış. Aynı çıtaları teker teker kırıvermişler. İşte bu da böyle... E, kızak hazır.

Vasili Andreyiç:

— Eh, öyleyse kalkalım artık, dedi. Ortanca oğlanın ayrılmasına gelince, amca sakın razı olma. Bunca malı mülkü sen kazandın, öyleyse bu evde senin sözün geçer. Daha olmazsa düzenin korunması için mahkemeye başvurursun.

Yaşlı adamın sesi çatallaşmıştı gözyaşlarından.

— İşi gücü hır çıkarmak. Evde huzur kalmadı. Evlat değil, baş belası bu oğlan.

Bu arada beşinci çayını bitiren Nikita bardağı baş aşağı çevirmemiş, altıncısını doldururlar umuduyla tabağa yan yatırmıştı. Ama semaverde su tükendiği için onun isteğini yerine getiremediler. Ayrıca Vasili Andreyiç gitmek üzere hazırlanıyordu. Yapılacak bir şey kalmamıştı artık. Nikita ister istemez doğruldu, dişiyle dört bir yanından parçalar koparıdığı şeker topağını gerisin geriye kutusuna koydu, terden ıslanmış yüzünü silerek paltosunu giymek için kalktı.

Hazırdı Nikita. Derin derin içini çekti, ev sahiplerine teşekkür edip esenlikler diledi. Aydınlık, sıcacık odadan çıkıp, kapı aralıkları karla sıvanmış, içinde soğuğun, rüzgârın kol gezdiği sahanlığa, oradan da karanlık avluya gitmek ölüm geliyordu şimdi ona.

Gocuğunu giymiş olan Petruşka avluda onları bekliyordu. Yüzünde her zamanki gülümsemesiyle Paulson'un kitabından bir şiir okudu:

Koyu bir sis kaplamış gökyüzünü.
Kar burgaçları kıvrılıyor durmadan.
Bazen vahşi hayvanlar gibi uluyor.
Bazen ağlıyor çocuk sesiyle... *

Nikita kendi kızağının dizginlerini toplarken Petruşka'nın okuduğu şiiri başıyla onayladı.

Elinde fenerle Vasili Andreyiç'i uğurlamaya çıkmıştı

* Aleksandr Puşkin'in bir şiirinden. – ç.n.

yaşlı baba. Ama eşikten dışarıya adımını atar atmaz rüzgâr feneri söndürüverdi. Anlaşılan, fırtına iyice şiddetlenmişti.

Tüccar, "Şu tipiye bak. Bu havada yola çıkılmaz, ama işten de kalmak istemiyorum. Üstelik hazırlandık artık, bizim için kızak bile koştular. Kısmet olursa varırız gideceğimiz yere..." diye geçirdi içinden.

Ev sahibi yaşlı adam da böyle bir havada konuklarını bırakmaması gerektiğini düşünüyordu. Gel gelelim onları zorla tutamazdı. Kaç kez gitmemelerini söylediği halde sözünü dinletememişti. "Kim bilir, belki adam haklı. Kocadığım için kardan kıştan gözüm korkuyor. Şu konuşmalar bitse de yatsak hemen..."

Petruşka'nın tehlikeye filan aldırdığı yoktu. O yöreyi, yolları avcunun içi gibi bilirdi. Ayrıca, "Kar burgaçları kıvrılıyor durmadan" dizesi olup bitenlere tıpatıp uyduğundan keyfi yerindeydi.

Zavallı Nikita'ya gelince, yıllar var ki, yalnızca başkalarının isteğine göre hareket etmeye alıştığı için, istese de istemese de gitmek zorundaydı. Bu durumda yolcuların önünde hiçbir engel kalmıyordu.

5

Vasili Andreyiç yaklaştı, karanlıkta çevresini doğru dürüst seçemeden yerine oturdu, dizginleri çekti.

— Öne düş, delikanlı, diye bağırdı Petruşka'ya.

Kızağında dizleri üzerinde bekleyen Petruşka, kısrağı sürdü. Ne zamandır kişneyip duran, tüccarın doru tayı, önünde kısrak kokusu alınca ileri fırladı, bir anda avludan sokağa çıktılar.

Köyün ortasından geçiyorlardı şimdi. Donmuş çamaşırların asılı olduğu evin önüne vardılar, çamaşırların tekini bile göremediler. Hepsi yere düşmüştü, anlaşılan. Tepeden tırnağa beyazlara gömülü, üstünde kar bulutları uçuşan ot yığınının önünden geçtiler. Sonra acı acı iniltiler çıkararak, dalları sağa sola savrulan söğüt ağaçlarına vardılar. En so-

nunda, alttan üstten karların kaynaştığı azgın bir denizin ortasında buldular kendilerini. Fırtına o denli şiddetliydi ki, kızağa yandan çarptığı zaman hem atı, hem de içindekileri devirecekmiş gibi sarsıyordu.

Petruşka geniş adımlarla tırısa kalkan yiğit atını durmadan haylıyordu. Doru tay kısrağın birkaç adım arkasındaydı.

Böylece on dakika kadar gittiler. Sonra Petruşka başını geriye çevirdi, bir şeyler haykırdı. Ne Vasili Andreyiç, ne de Nikita, onun söylediğinden bir şey anlamadılarsa da, dönemece geldiklerini tahmin ettiler. Gerçekten Petruşka kızağıyla sağa döndü, yandan vuran rüzgâr karşıdan esmeye başladı. Bu sırada kar örtüsünün ilerisinde bir koyuluk belirdi. Dönemeçteki çalılıktı bu.

— Hadi, hoşça kalın.

— Teşekkürler, Petruşka.

Petruşka, son kez;

— "Koyu bir sis kaplamış gökyüzünü" diye bağırarak gözden silindi.

— Şu delikanlı şiire amma da meraklı!

Vasili Andreyiç dizginleri sarstı.

— Evet, yiğit oğlan, tam köy delikanlısı!

Nikita iyice büzülüp boynunu içine çektiği için küçük sakalı göğsüne yapışmıştı. Sıcak odada kaldığı sürece ısınan bedeninin sıcaklığını yitirmek korkusuyla sesini bile çıkarmıyordu. Şimdi önünde bütün gördüğü; gide gele çiğnenmiş bir yol gibi duran otlar, doru tayın inip inip kalkan sağrısı, fırtınadan savrularak hep yan yatan topuzlu kuyruğu, biraz ilerde yüksek boyunduruğunun altında sallanan başı ve boynunun bir yanına yapışmış yelesiydi. Arada bir gözüne çarpan işaret direklerinden ötürü doğru yolda gittiklerini düşünüyor, yerinde tasasız oturuyordu.

Dizginleri elinde tutan Vasili Andreyiç yolu bulma işini ata bırakmıştı. Ama köyde dinlendiği halde pek gönüllü yürümüyordu doru tay. Birkaç kez geriye döner gibi yapınca tüccar dizginleri çekti.

Tüccar, direkler geçtikçe içinden sayıyordu: "İşte birinci

direk, işte ikincisi, işte üçüncüsü... Eh, ormana geldik artık." Onun orman sandığı karaltı, aslında bir çalı yığınından başkası değildi. Karaltıyı geçip elli metre kadar gittikleri halde ne dördüncü direği görebildi, ne de ormanı. "Orman buralarda bir yerde olmalı" dedi kendi kendine. Votkanın, çayın verdiği yüreklilikle dizginleri çekti, kızağı hızlandırdı. Söz dinleyen yiğit at bazen eşkinle, bazen hafif tırısla nereye çevirirlerse oraya gidiyordu. Oysa doğru yöne sürülmediğinin çok iyi farkındaydı. On dakika daha gittiler; gene ne orman vardı, ne bir şey...

Vasili Andreyiç atı durdurdu.

— Gene yolu şaşırdık.

Nikita tek söz söylemeden kızaktan indi. Tipide bazen bedenine sımsıkı yapışan, bazen de uçup gidecekmiş gibi omuzlarından sıyrılan paltosunun içinde bir o yana, bir bu yana koşarak yolu aramaya koyuldu. Birkaç kez gözden silindiği de oldu. Sonunda kızağa döndü, dizginleri Vasili Andreyiç'in elinden aldı.

Kararlı, sert bir sesle;

— Sağa gitmeniz gerekiyor, dedi.

Atın başını o yöne çevirdi. Dizginleri uşağına bırakan tüccar, üşüyen ellerini yenlerinin içine soktu.

— İyi, sağa gitmek gerekiyorsa yol senin.

Nikita sesini çıkarmadı. Ama az sonra ata bağırdı:

— Hadi, koçum, kımıldan biraz!

Dizginleri çekilen doru tay hiç istifini bozmadı; ağır adımlarla yürümesini sürdürdü.

Kar kimi yerlerde diz boyu derinlikteydi, at boyunduruğa asıldıkça kızak yerinde yalpalıyordu.

Nikita, kamçıyı soktuğu yerden çıkardı, ata birkaç kez yapıştırdı. Kırbaçlanmaya hiç alışık olmayan hayvan hemen tırısa kalktıysa da az sonra gene eşkine, ondan da düz yürüyüşe geçti. Beş dakika kadar böyle gittiler. Aşağıdan, yukarıdan öyle zorlu bir kar bastırmış, hava öylesine kararmıştı ki, bazen atın boyunduruğu bile gözükmüyordu. Kızak duruyormuş, savrularak yağan karlar geriye gidiyormuş gibi geli-

yordu insana. Derken, at ansızın duruverdi. Önünde bir tehlike sezmiş olmalıydı. Dizginleri bırakan Nikita yavaşça aşağıya atladı, atın neden durduğunu görmek için ileri doğru yürüdü. Ama atın önüne doğru adımını atar atmaz ayakları birden kaydı, paldır küldür aşağı yuvarlandı.

Sanki atı durdurmak istiyormuş gibi;

— Dübrr! Dübrr! diye bağırıyordu bir yandan da.

Adamcağız kaymamak için çok uğraştı, ama ayakları derin çukurun dibinde birikmiş sert kar yığınına saplanınca durabildi ancak.

Yarın kıyısına yığılmış kar kütüğü Nikita'nın sarsıntısıyla göçtü ve zavallı uşak tepeden tırnağa beyaza bulandı. Bu arada soğuk kar ensesinden içeri girmişti.

Nikita boynundaki karları temizlerken kar yığınına sitem edercesine;

— Bu da yapılır mı? diye söyleniyordu.

Vasili Andreyiç korkuyla;

— Nikita! Nikita! diye seslendi.

Nikita karşılık vermedi. Çünkü o sırada yapılacak pek çok işi vardı. Üstünü başını güzelce silkeledikten sonra kayarken düşürdüğü kamçısını arayıp buldu. Sıra şimdi tırmanarak yukarı çıkmaya gelmişti. Ama kolay mı? Kaydığı yerden bir iki kez tırmanmaya çalıştıysa da kendini hep aşağıda buldu. Bunun üzerine, başka bir çıkış yolu bulmak için yar boyunca ilerlemeye başladı. Ancak yuvarlandığı yerden beş altı metre ilerde bir çıkış yolu buldu, emekleyerek yukarı tırmandıktan sonra atın bulunduğu yere doğru yürüdü. Fakat görünürlerde ne at vardı, ne de kızak. Fırtına ona doğru estiğinden önünde hiçbir şey gözükmüyordu, ama onu çağıran Vasili Andreyiç'in ve kişneyen doru tayın seslerini işitebildi.

— Geliyorum, geliyorum. Ne bağırıyorsun?

Kızağa iyice yaklaşınca atla Vasili Andreyiç'i seçebildi. Beyazların içinde dev gibi duran tüccar, uşağına çok kızgındı.

— Deminden beri ne cehennemdesin! Gidince gelmek bilmiyorsun! Grişkino'ya geri dönelim, çabuk!

— Ben dönmek istemez miyim, Vasili Andreyiç? Dönelim ama nasıl? Önümüzde kocaman bir yar var. Kurtuluncaya kadar canım çıktı.

— E, burada ne dikilip duruyoruz öyleyse? Uzaklaşalım şu cenabet yardan bir an önce.

Nikita bir şey söylemedi. Sırtı rüzgâra dönük, kızağa oturdu, çizmelerini çıkararak içindeki karı temizledi, sol çizmesindeki deliği bir tutam samanla güzelce tıkadı.

Her şeyi Nikita'ya bırakan Vasili Andreyiç sesini çıkarmadan bekliyordu. Çizmelerini yeniden giyen Nikita kızaktaki yerine oturdu, elliklerini takıp dizginleri kavrayarak kızağı yar boyunca sürdü. Yüz adım bile gitmemişlerdi ki, at olduğu yerde çakıldı. Gene uçurumun kıyısına gelmişlerdi.

Nikita bir daha kızaktan indi, kar yığınlarının arasında yol aramak için gitti, ama uzun süre dönmedi bu sefer. Sonunda gittiği yere tam ters yönden çıktı geldi.

— Vasili Andreyiç, nerdesin?

— Burdayım. Ne oldu?

— Hiç, ne olacak! Karanlıkta bir şey görünmüyor. Sağda solda hep yar var. Rüzgâra karşı mı gitsek, ne yapsak?

Atı sürdüler, az sonra Nikita gene keşfe çıktı. Sonra gene kızağa bindi, gene karlara bata çıka yürüdü. Soluk soluğa kızağın yanına döndüğünde Vasili Andreyiç;

— Bir şey buldun mu? diye sordu.

— Hayır, üstelik iyice yoruldum. At da bitti zaten. Sen dur burda.

Bir iki dakika yürüdükten sonra geri döndü. Atın başına geçerek;

— Ben sizi götürürüm, dedi.

Vasili Andreyiç uşağına emir vermek şöyle dursun, onun söylediklerini sesini çıkarmadan uyguluyordu.

Nikita birden sağa saptı, dizginlerinden tuttuğu doru tayı da çekerek, kar yığınından aşağı doğru yürüdü.

Ama daha adımını atar atmaz kara saplanan hayvan, yığından kurtulmak için şöyle bir yekindiyse de gücü yetme-

di, karın içine çökerek boynuna kadar gömüldü. Vasili Andreyiç hâlâ kızakta kurulmuş oturuyordu. Nikita ona;

— İn aşağı! diye bağırdı.

Kızağı bir okundan tuttu, ata doğru itmeye başladı. Bir yandan da doru tayı;

— Hadi koçum! İşin çok zor ama başka çare yok. Davran! diye haylıyordu.

Hayvan birkaç kez daha yekindi, kızağı kurtaramayacağını aklı kesmiş olacak ki, yerine rahatça çöktü. Nikita onu rahat bırakır mı?

— Yo, aslanım, öyle şey olmaz! Hadi durma, davran!

Okun birinden Nikita, ötekinden efendisi tuttu, kızağı çekmeye başladılar. Doru tay bir iki kez başını oynattı ve birden ileri doğru yekindi.

— Hadi, hadi koçum! Bak, işte kurtuldun!

Atın üst üste hamleleri sonunda kızak saplandığı yerden çıktı. Hayvancağız soluk soluğa kalmıştı. Nikita o hızla biraz daha ilerlemek istediyse de, kalın gocuğu ve kürkü içinde tıkanan Vasili Andreyiç koca gövdesiyle kızağa yuvarlanıverdi. Köyde boynuna doladığı atkısını çözmeye çalışıyordu.

— Of, dur, soluk alayım biraz!

— Sen rahatına bak. Ben götürürüm.

Böylece tüccar içinde olmak üzere kızağı yamaç aşağı on adım kadar çekti, öbür yamaca varınca durdu.

Nikita'nın durduğu yer bir dere gibiydi. Yarın kenarlarından öylesine çok kar savruluyordu ki, aşağı inen yolcuları kısa zamanda örtebildi. Gel gelelim fırtınanın fazla hissedilmediği kuytu bir yerdi burası.

Fırtına bazen azalıyor, bazen de bunun acısını çıkarmak istercesine, var gücüyle çullanıyordu. Vasili Andreyiç bir süre dinlendikten sonra kızaktan inip konuşmak için Nikita'nın yanına yaklaştığı zaman da böyle bir rüzgâr dalgasıyla karşılaştılar. Uşakla efendisi konuşmadan, birbirlerine iyice sokuldular, fırtınanın hızının geçmesini beklediler. Tipi biraz azalınca Nikita hemen elliklerini çıkarıp kemerine

soktu, ellerine birkaç kez hohladıktan sonra atın boyunduruk kayışlarını çözmeye başladı.

Vasili Andreyiç şaşırmıştı.

— Hey, ne yapıyorsun?

— Ne yapacağım, atı koşumdan çıkarıyorum. Derman mı kaldı hayvanda?

— E, buradan çıkıp gitmeyecek miyiz?

— Boşuna uğraşma. Bu at bir adım bile yürüyemez artık.

Nikita bunu söylerken her söyleneni yapmaya hazır, başı önünde bekleyen hayvanı gösterdi. Bu sırada terden sırılsıklam karnı inip inip kalkıyordu.

Nikita kararını vermişti:

— Geceyi burda geçireceğiz!

Sanki geceyi handa geçirmeye hazırlanıyormuş gibi hayvanın hamut kayışını çözmeye başladı. Hamut çıkarılınca açıkta kalan sakırgalar kaçıştılar.

Vasili Andreyiç kaygılıydı.

Donmaz mıyız burda?

Başka ne yapabiliriz? Korkunun ecele yararı var mı?

6

Gocuğuyla kürkünün içinde üşüyor sayılmazdı Vasili Andreyiç. Hele kızağı kurtarmaya çalışırlarken hayli terlemişti. Ama gerçekten geceyi orda geçireceklerini anlayınca tüyleri diken diken oldu. Biraz aklını başına toplamak için kızağa oturdu, cebinden sigarasını, kibritini çıkardı.

Nikita bu arada atı koşumdan kurtarıyordu. Hayvanın kolanını, kuskununu gevşetti, hamut kayışlarını çözüp boyunduruğu aldı, koşum takımını topladı. Bir yandan da yüreklendirmek için hayvanla konuşuyordu.

— Hadi, çık ordan, koçum.

Atı okların arasından çekti.

— Şimdi seni şuraya bağladık mı, tamam. Gemini çıkarır, önüne samanını koyarız.

Dediklerini yapıyordu bu arada.

— Yemini yiyince oh, gel keyfim gel!

Ama bu konuşmalar doru tayı pek yatıştıracağa benzemiyordu. Bakıcısı, onunla ilgilenirken sinirli sinirli bacaklarını oynatıyor, arkasını rüzgâra verip kızağa sokulmaya çalışıyor, kafasını durmadan Nikita'nın koluna sürtüyordu.

Doru tay, bakıcısını kırmamak istercesine, onun kendisine ikram ettiği samandan dudaklarıyla bir tutam kavradı; ama yem yemenin sırası olmadığını anladığından mıdır, nedir, ağzına aldığı şeyi çiğnemeden geriye bıraktı. Rüzgârda savrulan saman tanecikleri dört bir yana uçuştu, karların arasına karıştı.

— Şimdi şuraya bir işaret koyalım.

Böyle söyleyen Nikita kızağın yönünü tipiye karşı çevirdi, iki okunu birden havaya kaldırarak uçlarından eyer kayışıyla birbirine tutturdu, kızağın önüne sıkıca bağladı.

— Kar üzerimizi örtünce köylüler okları görsün de bizi çıkarsınlar diye yapıyoruz bunu. Yaşlılar böyle söylerdi hep...

Nikita işini bitirince elliklerini giydi, ısınmak için ellerini bir süre birbirine çarptı.

Bu arada Vasili Andreyiç, kürkünün eteğini fırtınaya karşı siper ederek birbiri ardına kibrit çakıyordu. Ama elleri doğru dürüst tutmadığı için, kibrit çöpleri ya iyice tutuşmadan ya da tam sigaraya yaklaşırken sönüyordu. Derken kibritlerden birisi alev aldı, bir an kürkünün yakasını, tüccarın içe kıvrık işaret parmağındaki altın yüzüğünü, kızak yaygısının altından taşan, karla karışık yulaf samanını aydınlattı ve sigara yandı. Adam sigarasından bir iki soluk çekmiş, ciğerlerine doldurduğu dumanı bıyıklarının arasından savurmuştu ki, rüzgâr sigaranın yanan ucunu kaptığı gibi uçurdu.

Gene de sigarasından çektiği bu birkaç soluk neşesinin gelmesine yetmişti.

— Bu geceyi de burda geçirelim bakalım, dedi. Dur, şuraya bir bayrak takalım önce...

Boynundan çözüp kızağın içine attığı atkısını aldı, eldivenlerini çıkardı, iki okun birleştiği yere ulaşmak için ayaklarının ucunda yükselerek oraya atkısını sımsıkı bağladı.

Atkı bağlandığı yerde hızla çırpınmaya başladı. Bazen bir bayrak gibi dalgalanıyor, bazen de bir süre hırsla dövdüğü oklara dolanıp öylece kalıyordu.

Vasili Andreyiç becerdiği işten pek memnun olmuştu. Yerine otururken:

— Bunu iyi düşündüm, dedi.

Sonra Nikita'ya döndü:

— İkimiz yan yana kızağın içine yatar ısınırız.

— Ben kendime bir yer bulurum. Yalnız şu hayvanın sırtını örtsek iyi olur. Dondu zavallıcık.

Nikita böyle diyerek kızağa yaklaştı. Efendisinin altındaki yaygıyı çekti.

— Kalk da alayım şunu.

Atın kolanını çözdü, eyerini üstünden aldı, ikiye katladığı yaygıyı hayvanın sırtına örttü. Bunun üstüne eyeri koyduktan sonra kolanla bağlarken:

— Artık sesini çıkarma, sımsıcak ısınırsın şimdi, dedi.

İşini bitirince gene kızağın yanına geldi.

— Kızağın keçesi bir işine yarar mı? Hatta samanları da alsam?

Nikita, efendisinin izin vermesi üzerine kızağın arkasındaki yerde karı derince oydu, dibine saman döşediği çukura oturdu, şapkasını kulaklarına değin geçirip paltosunun üstünden keçeye sarınarak kızağın arka tahtasına başını koydu. Burası onu kardan, fırtınadan koruyan kuytu bir yer olmuştu.

Vasili Andreyiç, uşağının yaptıklarını dudak bükerek seyrediyordu. Şu köylü dedikleri de oldum olası kafasız, görgüsüz bir milletti zaten. Bu düşüncelerle geceyi geçireceği kızakta kendine bir yer yapmaya başladı.

Nikita'nın geride bıraktığı samanları kızağın tabanına düzgünce yaydı önce. Yalnız böğrüne gelecek yere biraz kalınca koydu. Kızağın ön tahtası onu fırtınadan koruduğu için başını o yana doğru, köşeye koyup uzandı, ellerini yenlerinin içine soktu.

Gözüne uyku girmiyordu bir türlü. Düşünceler kafası-

nın içinde birbirini kovalamaya başlamıştı. Ama birbirinin aynı düşüncelerdi hepsi de. Yaşamının tek amacı, tek anlamı, tek sevinci, tek öğüncü olan kazanç hırsı. Bugüne değin ne kadar para kazanmıştı, bundan sonra ne kadar kazanacaktı? Tanıdığı başka tüccarların ne kadar malı mülkü vardı, onlar nasıl para kazanıyorlardı? Kendisi de onlar gibi çok kazanmak için neler yapmalıydı?

Goryaçkino köyü korusunun büyük bir önemi vardı onun için. Bu alışverişten bir çırpıda on bin rubleden fazla kazanabilirdi. Şimdi gözünün önüne getiriyordu da, geçen gün görmeye gittiğinde ormanın bir dönümünde bilmem ne kadar ağaç saymıştı.

"Meşeler kızak yapımında kullanılır" diye düşündü. "Hemen kesime başlamalı. Dönüm başına en azından on metre küp kereste çıkar. Bu da demektir ki, bir dönümden yirmi iki buçuk ruble para geçer elime. Bütün koru beş yüz altmış dönüm olduğuna göre iki kere beş bin altı yüz, iki kere beş yüz altmış, beş kere de elli altı ruble tutar hepsini satınca. Eline geçecek paranın aşağı yukarı on iki bin rubleyi bulacağını görüyordu. Asıl hesabı eline kâğıt kalem alınca yapabilirdi. "On bin ruble bile vermem ben korunun sahibine, ağaçsız boşlukları göz önüne alırsak yedi bine iner. Ölçme memuruna yüz, hadi bilemedin yüz elli ruble rüşvet verdim mi, yüz elli dönümünü ağaçsız saydırmak işten değil. Peşin üç bin ruble genç ağanın yelkenleri suya indirmesine yeter de artar bile..." Vasili Andreyiç bunları düşünürken iç cebinde sakladığı para destesini dirseğiyle şöyle bir yokladı. "Nasıl oldu da dönemeçte yolu kaybettik, bir türlü aklım ermiyor. Yakınlarda bir yerde bekçi kulübesi olacaktı. Köpek sesi filan da işitilmiyor. Tam işe yarayacakları zaman havlamazlar bu namussuzlar!.."

Kürkünün yakasını kaldırdı, dikkatle kulak kabarttı. Fırtınanın uğultusundan, oklara pat pat vuran atkının çırpınışından, kızağın önünü döven karların hışırtısından başka ses işitilmiyordu. "Başıma bunların geleceğini bilsem, komşu köyde geçirirdim geceyi. Bir gün yitirmekle ne çı-

kar? Gideceğim yere yarın döner giderdim. Zaten böyle havada ötekiler de çıkmaz yola."

Bu sırada aklına ayın dokuzunda kasaptan alacağı para geldi. Sattığı şişeklerin parasıydı bu. Adam parayı vermek için evine uğrayacağını söylemişti. "Şimdi beni bulamayınca karı ondan parayı alabilir mi? Sanmam... Çok beceriksiz kadın bizimkisi; bilgi, görgü, şınanay..." Bir gün önce zabıta amiri bayramlarını kutlamaya eve geldiğinde, karısının onu doğru dürüst ağırlayamadığını anımsadı. "Kadın milleti işte... Babasının evinde ne görmüş ki! 'Kendi babanın zamanında siz neydiniz?' diyeceksin. Topu topu bir hanla ufak bir korusu olan zengince bir köylü parçasıydı benim babam. Ama ben on beş yılda çok iş yapıp para kazandım. Dükkânım, iki meyhanem, değirmenim, buğday depom, yarıcıya verdiğim iki tarlam, damı saç kaplı bir evle bir ambarım var. Brehunov adı çevrede ün saldı. Ama nasıl kazandım buları, sen onu bana sor! İşimin peşini hiç bırakmadım. Ne başkaları gibi yan gelip yattım, ne de ıvır zıvır işlerle uğraştım... Yağmur, çamur demedim; gecemi gündüzüme katıp çalıştım. Para denen şey aslanın ağzında. Bak, işte, gece yarısı benim buralarda işim ne? Ne diye kafamda bin bir düşünceyle dönüp duruyorum? Bir de insanın şans eseri zengin olduğunu söylerler. Milyonlar içinde yüzen Mironovlar nasıl kazandılar bu serveti. Sen de çalış, sen de kazan. Zenginliğin yolu herkese açık, yeter ki Tanrı sağlık versin..."

Sıfırdan başlayıp milyoner olan Mironov gibi kendisinin de bu servete erişeceği düşüncesi Vasili Andreyiç'i öyle coşturdu ki, biriyle konuşmak için büyük bir istek duydu. Ama çevresinde konuşacak kimse yoktu... Şu Garyoçkino'ya varabilse, toprak ağasıyla doya doya konuşur, sonunda herife külahını ters giydirirdi.

Kızağın ön tarafını aralıksız döven karın hışırtısına, fırtınanın uğultusuna kulak kabartarak; "Vay canına, amma da esiyor! Böyle giderse sabaha değin kara gömüleceğiz" diye düşündü. Yerinden doğrularak sağa sola bakındı, çevresindeki beyaz karanlıkta doru tayın başından, sırtında

dalgalanıp duran örtüden, topuzlu kuyruğundan başka bir şey görünmüyordu. Bazen ağaran, bazen de koyulaşan titrek karanlık sarmıştı dört bir yanı. "Ne diye Nikita'nın sözüne kandım, bilmem ki! Gide gide bir yere varırdık nasıl olsa. Grişkino'ya bari dönsek, geceyi Taras'ın evinde geçirirdik. Uşağın sözünü dinledin de eline ne geçti sanki? Neyse, Tanrı zahmetinin karşılığını verir elbet. Tembeller, uyuşuklar, işini bilmezler başaracak değil ya; sen başaracaksın. Hele bir sigara içelim."

Oturdu, tabakasını çıkardı, içinden bir sigara aldı, yüzükoyun yatıp kürkünün yakasını siper ederek sigarasını yakmaya çalıştı. Ama rüzgâr bir yerlerden giriyor, çaktığı kibritleri söndürüyordu... Derken, en sonunda sigarasını yakabildi. Bu da çok sevindirdi onu. Sigaranın dumanını ondan çok rüzgâr çekmekle birlikte, birkaç nefesten sonra gene neşesi yerine geldi. Bunun üzerine yeniden kızağın önüne uzandı, iyice örtündü, aynı tatlı düşüncelere, hayallere daldı. Hayaller arasında birden kendinden geçti, uyumaya başladı...

Birisinin dürtmesiyle açtı gözlerini. Doru tay saman alırken mi itmişti onu, yoksa içten gelen bir irkilme miydi bu, bilmiyordu. Yalnızca uyandığında yüreği küt küt atıyordu. Birisi kızağı sarsmıştı sanki. Gözlerini açınca ilk işi çevresine bakmak oldu. Değişen bir şey yoktu. Ortalık biraz aydınlanmıştı hepsi o kadar. "Tan atıyor, çok geçmez sabah olur" diye geçirdi içinden. Ama aynı anda ay çıktığı için havanın ağardığını anımsadı. Doğruldu, ata baktı. Doru tay kıçını rüzgâra dönmüş, soğukta tir tir titriyordu. Hayvanın kolanı gevşemiş, kardan bembeyaz örtüsü yana kaymıştı. Fırtınanın savrulan yelesiyle, perçemiyle, karla örtülü boynuyla şimdi daha belirgin görülüyordu.

Vasili Andreyiç eğildi, kızağın arkasına baktı. Nikita yatış biçimini hiç değiştirmemişti. Üstüne çektiği keçeyle ayakları kalın bir kar örtüsü altındaydı. "Zavallı köylü donmasa bari, giyecekleri de öyle yıpranmış ki. Onun akılsızlığı yüzünden başım derde girecek. Cahillik zor şey," dedi.

Kalkıp atın sırtındaki yaygıyı uşağının sırtına örtmek is-

tedi. Ama o soğukta kıpırdanmayı, yerinden kalkmayı gözü yemedi. Hem atın örtüsüz kalınca ayazda donmasından korkuyordu. "Ne diye yanıma aldım şu adamı? Ah, bizim aptal karı yok mu, hep onun yüzünden!" Karısını nefretle anımsadı, sonra gene eski yerine uzandı. "Dedem de bir keresinde bütün gece tipide kalmış, bir şey olmamış. Ama sürücüsü Sevastyan'ın ölüsünü karın altından çıkarmışlar. Donmuş, kaskatı kesilmiş gövdesi. Geceyi Grişkino'da geçirsem başıma bunlar gelmezdi..."

Vasili Andreyiç bu düşüncelerle kürküne sımsıkı sarındı. Şimdi ne boynundan, ne dizlerinden, ne ayaklarından; hiçbir yerden soğuk girmiyordu. Soğuktan korunduğu güvencesiyle gözlerini yumdu, uyumaya çalıştı. Ama nerde? Uykusu kaçmıştı bir kere. Gözüne uyku girmeyince o da yeni baştan kazançlarını, alacaklarını hesap etmeye, parlak durumundan dolayı kendi kendisiyle övünmeye, şişinmeye başladı. Ama gizli bir korku, Grişkino'da kalıp geceyi orda geçirmeye razı olmadığı için duyduğu pişmanlık tatlı hayallerini bozuyordu. "Seninki de iş mi yani? Sıcacık evde yatmak battı sana..."

Yattığı yerin rahatsız oluşundan dolayı bir o yana, bir bu yana döndü, kürküne yeni baştan sarındı, doğrularak ayaklarını örttü, hatta kalkıp yerini değiştirdi. Gözlerini kapayıp kıpırdamadan durdu. Ama hepsi boş. Ya sert keçe çizmelerin içinde kıvrık duran ayakları sızlıyor ya da bir yerlerden soğuk giriyordu. Grişkino'da sıcacık odada rahat uykuyu teptiği için kendine kızarak gene sağa sola döndü, kalktı kürkünü düzeltti, sonra yeniden yattı.

Bir ara uzaktan bir horoz ötüşü işitir gibi oldu. Sevinçle kürkünün yakasını kaldırdı, dikkatle dinlemeye başladı. Ama ne horoz ötüyordu, ne bir şey... Tipinin oklarda ıslık çalmasından, atkısının bağlandığı yerde ha bire çırpınmasından, kızağın ön tahtasını döven karın hışırtısından başka bir ses işitilmiyordu.

Nikita akşamki oturuşunu hiç bozmamıştı, hatta kendisine bir iki kez seslenen efendisine karşılık bile vermiyordu. Vasili Andreyiç başını uzattı, kara gömülü Nikita'nın sırtı-

na baktı; "Adamın derdi yok, mışıl mışıl uyuyor" diye düşündü canı sıkkın.

Kalkıp kalkıp yatması belki de yirmiyi bulmuştu. Sanki gece bitmeyecekmiş gibi geliyordu. Yerinden bir daha doğrulup çevresine bakınarak; "Eh, artık sabah yaklaşmıştır. Saate bir bakayım. Soğukta açılmak iyi değil ama sabaha az kaldığını görünce neşem gelir. Atı hemen koşarız kızağa..." diye geçirdi aklından. Oysa sabaha daha bir sürü vakit olduğunu biliyordu, öyle bir his vardı içinde. Ama benliğini saran ürküntüden kurtulmak için kendini kandırmaya, başka şeyler düşünmeye çalışıyordu.

Kürkünün altından gocuğunun kopçalarını çözdü, elini koynuna soktu, yeleğinin cebini bulana dek bir hayli uğraştı. Sonunda, emaye çiçeklerle süslü, gümüş kaplama saatini çıkardı, baktı. Karanlıkta bir şey görünmüyordu... Bunun üzerine dirseklerine dayanıp doğrularak dizlerinin üstüne çöktü, sigarasını yakarken yaptığı gibi kibriti çaktı. Yalnız bu sefer işi ciddi tutmuş, parmağıyla fosforu en kalın çöpü seçmişti. Saatinin kadranını aleve yaklaştırıp baktığında gözlerine inanamadı: Saat ancak on ikiyi on geçiyordu. Önünde uzun bir gece vardı daha.

"Oh, ne bitmez geceymiş" dedi, bir ürperme geçti sırtından. Sonra yeniden önünü düğmeledi, açık yerlerini örttü, sabırla beklemek niyetiyle kızağın köşesine büzüldü.

Fırtınanın tekdüze uğultusu arasında canlı, yeni bir ses duyuldu ansızın. Yavaş yavaş şiddetlenen bu ses açıkça anlaşılır bir hale geldikten sonra yeniden azalmaya başladı. Hiç kuşku yok, kurt ulumasıydı bu. Kurdun çenesini oynatarak sesini değiştirdiğini fırtınanın uğultusu arasında bile seçebilen Vasili Andreyiç, onun çok yakınlara sokulduğunu anladı. Kürkünün yakasını kaldırdı, dikkatle dinledi. Doru tay da tıpkı onun gibi kulaklarını dikip dinlemeye başlamıştı. Kurdun uluması azalınca hayvancağız ayaklarını oynattı, tehlikeyi haber verircesine pofurdadı.

Vasili Andreyiç'in yalnızca uykusu değil, huzuru da kaçmıştı. Ondan sonra gene hesaplarını, işlerini, onurunu, ünü-

nü, zenginliğini düşünmek için ne denli uğraşırsa uğraşsın, hepsi boştu. Bir kere ölüm korkusu düşmüştü içine. Bu korku ve niçin Grişkino'da kalıp geceyi orda geçirmediği düşüncesi bütün öteki düşüncelere karışıyor, onlara baskın çıkıyordu.

"Koruluk yerin dibine batsın! Tanrı vereceği kadar vermiş bana. Ah, şu geceyi köyde geçirseydim! Sarhoş insan çabuk donarmış derler. Aksi gibi ben de içki içtim." Tüccar aklından bunları geçirirken bir yandan da için için kendini yokluyordu. Nedenini bilmediği bir titreme sarmıştı bedenini. Korkuyor muydu, yoksa üşüdüğü için mi titriyordu? Yeniden kürküne sarınıp yatmak istediyse de yapamadı. Uyuyamadığına göre kalkıp bir şeyler yapmalıydı. Elini kolunu bağlayan, onu güçsüz bırakan bir şeydi şu korku denen şey. Onu yenmesi gerekiyordu. Bu düşünceyle sigara tabakasını, kibritini çıkardı. Kutuda topu topu üç çöp kalmıştı, onlar da en kötülerindendi. Çaktı, çaktı, hiçbiri yanmadı. "Tüh, Allah kahretsin, baş belası!" diyerek bir küfür savurdu, sigarayı kıvırıp attı, kibrit kutusunu da atmak için kolunu kaldırmışken vazgeçti, cebine soktu. Duyduğu tedirginlik yüzünden durduğu yerde duramıyordu. Kızaktan inip sırtını rüzgâra döndü, paltosunun kürkünü düzelte düzelte kuşağını yeniden sıkıladı.

"Burada yatıp ölümü bekleyeceğime, ata atladığım gibi basar giderim" düşüncesi geldi aklına ansızın. "Sırtına binince taşır herhalde. Nikita'ya gelince, nasıl olsa ölecek. Zaten nedir onun yaşantısı? Acınacak nesi var? Ama ben onun gibi değilim, bir değeri var benim yaşamımın." Bu düşünceyle atı çözdü, dizginleri hayvanın boynuna geçirdi. Binmek için üstüne abandıysa da kalın kürkü, ağır çizmeleri yüzünden binemedi. O zaman kızağın üstüne çıkıp ordan binmek istedi. Bu sefer de ağırlığından kızak sallandı, geriye kaydı. En sonunda atı kızağa iyice yanaştırdı. Kendisi de kızağın kenarına dikkatle bastıktan sonra hayvanın sırtına karın üstü yattı. Bir süre böyle yatıp kendini ileri doğru vererek bir bacağını öbür tarafa aşırdı, ayaklarını yan kayış-

lara bastı, doğrulup oturdu. Kızağın sallanmasından Nikita uyanmış, başını doğrultmuştu. Vasili Andreyiç'e, uşağı bir şeyler söylüyormuş gibi geldi.

— Artık senin gibi salakların sözüne kanmam. Ben hayatımı çöplükte bulmadım! diye bağırdı.

Kürkünün rüzgârda savrulan eteklerini toplayıp dizginlerin altına soktu, atının başını çevirdi, hızla sürdü. Ormanın bekçi kulübesinin ne yanda olduğunu aşağı yukarı biliyordu.

7

Keçeye sarındıktan sonra kızağın arkasına yarım yatan Nikita bir kez olsun istifini bozmamıştı. Doğada yaşadıkları için zorlukları bilen bütün insanlar gibi saatlerce, günlerce sızlanmadan durabilirdi oturduğu yerde. Üstelik bundan ne bir rahatsızlık duyuyordu, ne de en ufak can sıkıntısı.

Efendisi kendisine seslendiğinde karşılık vermemişti ona, çünkü yerinden kıpırdamak hiç işine gelmezdi. İçtiği çaylardan, yamaca tırmanmaktan dolayı bedeninde toplanan sıcaklığın fazla sürmeyeceğini biliyordu. O da atı gibi yorgundu. Sahibi yeniden yemledikten sonra, kırbaçladığı halde kendinde kımıldanacak gücü bulamayan doru tay gibi bitkin... Öyleyse ne diye istifini bozacaktı? Hareket ederek ısınacak gücü kalmadıktan sonra...

Nikita, delik çizmenin içindeki ayağının üşüdüğünü, baş parmağınınsa çoktan uyuştuğunu biliyordu. Bu yetmiyormuş gibi soğuk bütün bedenine yayılmaya başlamıştı. O gece orda öleceğini, hem de yüzde yüz öleceğini düşündüğü halde bundan fazlaca üzülmüyor, irkilmiyordu. Neden üzülsün ki, yaşam onun için zaten düğün bayram değildi. Durup dinlenmeden çalışmaktan, yorgunluktan başka ne görmüştü şu dünyada? Sonra neden irkilsindi? Vasili Andreyiç gibi hizmetlerinde bulunduğu efendilerinden ayrı bir efendisi; onu bu dünyaya gönderen, onu yöneten, ölürken onu bütünüyle hükmü altına alacak, onu hor görmeyecek bir Büyük

Efendisi vardı. "Alışılan, sevilen şeyleri bırakıp gitmek kolay değil. Ama ne yapalım, yeni şeylere de alışırsın."

"Ya günahlarım?" Nikita birdenbire sarhoşluklarını, içkiye yatırdığı çizmesini, karısını küçük düşürdüğü zamanları, küfürlerini, kiliseye gitmeyişini, oruç tutmamasını, günah çıkarırken papazın verdiği öğütleri anımsadı. "Evet, çok günahım var. Ama isteyerek işlemedim ki ben! Demek, Tanrı öyle yaratmış bu yoksul kulunu. E, günahsa, günah! Ne yapsam kurtulamayacağım onlardan..."

O gece başına gelecekleri bir kerecik düşündü, ondan sonra bir daha dönmedi bu konuya; başka düşlere daldı gitti. Karısının gelin gelişi, tüccarın evindeki öteki uşakların ayyaşlığı, kendisinin içkiyi bırakması, çıktıkları bu yolculuk, Grişkino köyünden Taras'ın evi, ihtiyarın oğullarının ayrılmasıyla ilgili konuşmalar, kendi oğlu, örtünün altında ısınmaya çalışan doru tay, kızağın içinde sağa sola döndükçe gıcır gıcır sesler çıkaran efendisi, sırasıyla gelip geçtiler zihninden. Efendisini düşünürken içinden; "Yola çıktığına bin pişmandır şimdi. Böyle bir yaşam dururken ölmek ister mi? Ben başka, o başka" dedi. Sonra anıları kafasında birbirine karışırken uykuya daldı.

Vasili Andreyiç ata binince kızak sarsılarak yerinden oynamış; kızağın kirişi, arkaya yaslanarak uyuyan Nikita'nın beline vurmuştu. İster istemez uyandı Nikita. Oturuşunu değiştirmekten başka çare kalmıyordu. Üstünden başından karlar saçarak dizlerini güçlükle doğrulttu, kalktı. Ve kalkar kalkmaz da buz gibi bir soğuk işledi iliklerine. Nikita durumun çıkmazlığını anlıyordu. Efendisi ata binmiş giderken, hayvanın sırtındaki örtüyü vermesi için seslendi. Ama tüccar tınmadı bile, az sonra da kar bulutları arasında gözden silindi.

Yalnız kalınca ne yapacağını şöyle bir düşündü Nikita. Şimdi kalkıp sığınacak bir ev arayamazdı, gücü yoktu buna. Eski yerine de yatamazdı, çünkü karlar dolmuştu. Kızağa yatsa örtüsüz ısınamayacaktı. Gocuğuyla ince paltosunun içinde, sanki sırtında yalnızca gömleği varmış gibi üşüyordu.

Büyük bir korkuya kapıldı.

— Ey Tanrım, ulu Tanrım! diye haykırdı.

Orda yalnız başına olmadığı, haykırışını işiten birinin onu yüzüstü bırakmayacağı düşüncesi onu biraz olsun yatıştırdı.

Derin derin içini çekti, kızak keçesini sırtına alarak efendisinin eski yerine uzandı.

Orda ısınması ne mümkün! Önce gövdesi zangır zangır titredi, sonra titreme geçti. Nikita uyuşmaya başladı. Ölüyor muydu, yoksa uykuya mı varıyordu, farkında değildi. Yalnızca, uyumaya da, ölmeye de hazır olduğunu hissediyordu.

8

Bu arada Vasili Andreyiç, atı tokuplayıp dizginlerin ucuyla vurarak ileri sürdü. Aynı yönde giderse ormana, sonra da bekçi kulübesine ulaşacağı inancı vardı içinde. İlerlemeye çalıştıkça karlar gözlerine yapışıyor, fırtına onu durdurmak istercesine göğsünden iterek karşı koyuyordu. Ama o hiç durmadan öne doğru eğilip, ikide bir açılan kürkünün eteklerini, üzerine oturulmayacak kadar soğuk eyer ile bacakları arasına sokarak hayvanı ha bire sürdü. At ne yapsın; binicisinin onu çevirdiği yöne doğru güçlükle ama durakla-madan yürüyordu.

Beş dakika kadar sanki hep aynı doğrultuda yürüdüler. Tüccar altın başından, çevresindeki beyaz düzlükten başka bir şey görmüyor; atın kulaklarında, kürkünün yakasında ıslık çalan fırtınadan başka bir şey işitmiyordu.

Derken, ansızın bir karaltı belirdi tüccarın önünde. Yüreği sevinçle çarptı, karaltıda bir evin duvarlarını seçerek ileri yekindi. Oysa gördüğü karaltı ev falan değil, durmadan kımıldanan, rüzgâr estikçe ıslıklı sesler çıkararak dallarıyla yeri döven, tarla kelisinde (sınırında) bitmiş kocaman bir kara çalıydı. Amansız fırtınanın tartakladığı bu kara çalıyı görünce Vasili Andreyiç'in yüreği ürpertiden hop etti, hızla ordan uzaklaştı. Kara çalıya yaklaşırken de, ordan uzakla-

şırken de, ilk çıkış yönünü değiştirmiş; gene de hep bekçi kulübesine doğru gittiğini sanmıştı. At durmadan sağa dönmek istiyor, buna karşılık o hayvanı sola çeviriyordu.

Az sonra önlerinde gene kara bir şey belirdi. Vasili Andreyiç artık köye geldiği kanısıyla büyük bir sevince kapıldı. Gel gelelim karaltı, iki tarla arasında biten aynı kara çalıdan başkası değildi. Kuru dallar, Vasili Andreyiç'i ürküten bir çırpınışla yerlere yatıp yatıp kalkıyordu. Tüccar, çalının yanında karların yeni örttüğü at izlerini görünce şaşırdı. Hemen durdu, eğildi; baktı; bu taze izler kendi atının izlerinden başkası değildi. Küçük bir alanda dönüp dolaşıp gene aynı yere gelmişlerdi. "Bu gidişle öbür dünyayı boylayacağım galiba" dedi. Kendini korkuya kaptırmamak için atı olanca hızıyla sürdü. Onu kuşatan beyaz sisin içinden gözlerine ışıklı benekler görünüyor, ama dikkatli bakınca bu benekler hemen siliniyordu. Bir ara köpek havlaması ya da kurt ulumasını andıran sesler çarptı kulağına. Ama sesler öylesine belirsizdi ki, Vasili Andreyiç gerçekten öyle bir şey duyup duymadığını anlamak için durup dikkatle dinledi.

Ansızın kulakları çınlatan, korkunç bir haykırışla irkildi. Korkuyla öne eğilip atın boynuna sarıldı, ama hayvanın boynu, gövdesi zangır zangır titriyordu. Gittikçe yaklaşan bu haykırışlar karşısında Vasili Andreyiç neye uğradığını şaşırdı. Neden sonra anladı ki, doru tay belki kendi kendini yüreklendirmek, belki de birilerini yardıma çağırmak için var gücüyle kişniyordu. "Tüh, Allah kahretsin! Korkuttun beni" diye çıkıştı ata. Ama asıl korkunun nerden geldiğini biliyordu, bu yüzden onu içinden atması kolay değildi.

"Kendine gel, aklını başına topla" diye tedirginliğini yatıştırmaya çalıştıysa da olmadı; önceleri rüzgâr arkadan eserken, farkına varmadan atı rüzgâra karşı sürmeye başladı. Kürkün koruyamadığı, buz gibi eyere değe değe üşüyen bacakları soğuktan sızlıyordu. Elleri, ayakları tutmaz olmuş, soluk alışları kesikleşmişti. Hiçbir kurtuluş yolu görmediği bu korkunç kar çölünde yitip gideceğini anlıyordu.

Derken, at derinden bir "hoh" sesi çıkararak boylu bo-

yunca kara saplandı. Hayvancağız kurtulmak için debeleniyor, debelendikçe de yana yatıyordu. Vasili Andreyiç hemen sıçradı atın üstünden. Terslik bu ya, sıçrarken bir ayağı kayışa takılmış, hayvanın eyerini yana devirmişti. Binicisi üstünden inince doru tay yerinden doğruldu, kişnedi, bir iki kez yekindikten sonra kar yığınından çıktı. Ama durur mu artık oralarda? Binicisini karların üzerinde bırakarak, sırtındaki kızak yaygısını, eyerini, yan kayışlarını sürükleye sürükleye yürüdü gitti.

Vasili Andreyiç atın arkasından yetişmek için ne kadar uğraşırsa uğraşsın, boşuna... Ağır kürkler içinde diz boyu karda yürümek kolay değildi; o nedenle on beş yirmi adım attıktan sonra tıkandı kaldı. İçinden bir ses; "Meyhaneler, değirmen, orman, tarla, dükkân, sac damlı ev, ambar, biricik oğlun nasıl sipsivri kalır ortada? Bu ne biçim iştir?" diyordu. İki kere önünden geçtiği kara çalı geldi aklına ansızın, korkudan ürperdi, içine düştüğü durumun gerçekliğine inanmak istemedi. "Yoksa düş mü görüyorum?" dedi. Düşten uyanmaya çalıştı ama öyle bir şey yoktu ki! Yüzünü kamçılayan, omuzlarına durmadan yağan, eldivensiz kaldığı için sağ elini dolduran kar gerçek kar; iki tarla arasında gördüğü kara çalı gibi, anlamsız, kaçınılmaz bir ölümle onu karşı karşıya bırakan çöl gerçek bir çöldü.

"Ey göklerin ışığı, büyük kurtarıcı Nikolay!" diye mırıldanmaya başladı. Kilisede bir gün önce okunan duaları, altın çerçeve içindeki yağız yüzlü* aziz tasvirini, bu tasvirin önüne dikmeleri için dükkânında sattığı mumları anımsadı. Kendisine hemen geriye getirdiklerinde uçları biraz yanmış mumları satın alıp sandığa kilitlemişti. İşte aynı Aziz Nikolay'a yalvarıyordu şimdi; onu bu güç durumdan kurtarırsa dua okutacağına, mum dikeceğine söz veriyordu. Öte yandan ne azizin yüzünün, ne çerçevesinin, ne mumların, ne papazın, ne de duaların o anda kendisine bir yardımı dokunmayacağını; bunların ancak kilisede gerekli ve önemli

* Hıristiyan azizleri Ortadoğulu oldukları için yüzleri esmerdi. – ç.n.

olabileceklerini; mumlar ve dualarla kendi korkunç durumu arasında bir bağlantının bulunamayacağını adı gibi biliyordu. "Bırak şimdi karamsarlığa kapılmayı! Karlar izini örtmeden atın peşinden gitmeliyim. Böylece yolu bulabilirim, belki yakalarım hayvanı. Ama elin ayağın birbirine dolaşmasın sakın, kızıp heyecanlanma. Yoksa şap gibi yanarsın!.." diye yüreklendirdi kendini.

Heyecanlanmadan yürümeye niyet ettiği halde gene de hızla ileri atıldı, düşe kalka koşmaya başladı. Karın fazla derin olmadığı yerlerde at izleri ancak güçlükle seçilebiliyordu. "Yandım anam; ne izlerini bulabileceğim, ne atı!" diye düşündü. Aynı anda da önünde bir karaltı gördü. Bu, doru tayın ta kendisiydi. Üstelik yalnızca doru tay değil, oklarının ucuna atkısını bağladığı kızak da ordaydı. Örtüsü, eyeri, kayışları iyice yana kayan at, kızağın arkasındaki eski yerine geçmemiş; gelip okların yanında durmuştu. Ayaklarıyla dizginlerinin üstüne bastığı için başını kaldırıp kaldırıp indiriyordu.

Durum şuydu: Vasili Andreyiç daha önce Nikita ile birlikte düştükleri aynı derin yara düşmüştü. Kızak topu topu elli adım ötede bulunuyordu. O nedenle attan indikten sonra izleri süre süre kızağın yanına varması zor olmamıştı.

9

Kızağa ulaşır ulaşmaz kenarına tutundu, bir süre kımıldamadan durarak soluğunun açılmasını bekledi. Eski yerinden kalkmıştı Nikita, kızağın içinde karla örtülü bir kabarıklık yükseldiğine göre uşak orda olmalıydı. Vasili Andreyiç'in bütün korkusu geçmişti; şimdi korktuğu tek şey, atla giderken, en çok da kara saplandıkları zaman duyduğu ürküntünün yeniden gelmesiydi. Bu ürküntüden kurtulmanın tek yoluysa, boş durmamak, bir şeyler yapmaktı. O nedenle ilk giriştiği iş sırtını rüzgâra dönmek, sonra da kürkünün önünü açmak oldu. Biraz daha dinlenip çizmelerinin, sol eldiveninin içinden karları temizledikten sonra (eldivenin sağ

teki düşmüştü, şimdi kim bilir nerelerde, karın içinde ne kadar derindeydi) kürküne sımsıkı sarındı, kuşağını bağladı. Köylüler dükkâna arabayla buğday getirdikleri zaman da kuşağını böyle beline yeniden sarar, işe öyle girişirdi. Şimdi sıra atın ayağını dizginlerden kurtarmaya gelmişti. Vasili Andreyiç, dizginleri topladıktan sonra hayvanı kızağın önündeki eski yerine getirip bağladı; örtüsünü, eyerini, kayışlarını düzeltmek için arkasına dolandı. O sırada kızakta kıpırdanmalar oldu, kar örtüsünün altında Nikita'nın başı göründü. Zavallı adam ne kadar üşümüş olacak ki, yerinden güçlükle doğruldu, yüzüne konan sinekleri kovmak istercesine elini garip bir biçimde sallamaya başladı. Vasili Andreyiç onun kendisine bir şeyler söylemeye çalıştığını sandı. Atın örtüsünü düzeltmeyi bıraktı, kızağa, uşağın yanına sokuldu.

— Söyle, ne mırıldanıp duruyorsun?

Nikita'nın sesi güçlükle, kesik kesik çıkıyordu.

— Ö-ö-lü-yorum. Hak ettiğim ırgatlık ücretimi oğluma ya da benim karıya ver. Diyeceğim bu kadar.

— Çok mu üşüdün? diye sordu Vasili Andreyiç yeniden.

— Biliyorum, ölmem yakın... İsa aşkına bağışla beni...

Yüzünden sinek kovar gibi durmadan elini sallayan Nikita'nın sesi ağlamaklıydı.

Vasili Andreyiç bir süre kıpırdamadan, sessizce durdu. Sonra, kazançlı bir alışveriş sırasında yaptığı gibi, ellerini birbirine vurup geriye doğru kararlı bir adım attı, kürkünün kollarını sıvayıp Nikita'nın üzerinde yattığı, kızaktaki karları temizlemeye başladı. Bu iş bitince ivedilikle kürkünün önünü çözdü, eteklerini iki yana açtı. Nikita'yı şöyle bir dürttükten sonra boylu boyunca üstüne yattı. Şimdi onu yalnızca kürküyle değil, sımsıcak gövdesiyle de örtmüştü. Kürkünün eteklerini Nikita ile kızağın arasına sıkı sıkıya soktu, kurtulmasın diye dizleriyle de üstünden bastırdı. Bu biçimde başını kızağın ön sekisine koyup Nikita'nın üstünde yüzükoyun yatarken ne fırtınanın ulumasını işitiyordu, ne de atın kıpır kıpır kıpırdanışını... Kulak verdiği tek şey, uşağının soluk alış-

larıydı. Zavallıcık hiç kımıldanmadan bir hayli yattıktan sonra, derin derin içini çekti, karnının altında oynadı.

— Ha şöyle!.. Ölüyorum, deme hemen. Yat, yat da ısın biraz...

İstediği halde daha fazla konuşamadı Andreyiç. Ne gariptir, gözlerine yaş doldu, çenesi titremeye başladı. Yutkunmaya çalışıyor, ama gelip gelip boğazına bir yumruk tıkanıyordu. "Korkudan sinirlerim iyice zayıflamış" diye düşündü. Bu zayıflıktan nefret etmek şöyle dursun, bundan şimdiye değin tatmadığı bir mutluluk duyuyordu.

Yüreğini dolduran sevinçten dolayı nerdeyse gururlanarak; "Şimdi ısıtırım ben seni!" diyordu durmadan. Böyle sessizce uzun bir zaman yattı. Gözlerinden gelen yaşları kürkünün yakasına siliyor, rüzgâr sağ eteğini açtıkça yeniden yakalayıp dizinin altına sokuyordu.

İçinde biriken sevinci birilerine söylemeden duramayacaktı Vasili Andreyiç.

— Nikita, diye seslendi.

— İyice ısındım, dedi alttaki ses.

— Isın, ısın, ben de az kalsın yolumu yitiriyordum. Sen donacaktın, ben de...

Çenesi yine titremeye başladı, gözlerine yaşlar doldu, bir yumru gelip boğazında düğümlendi. Konuşamıyordu...

"Olsun" dedi içinden. "Ne diyeceğimi biliyorum ya." Böylece, sesini çıkarmadan epeyce yattı.

Altta Nikita, üstte kürk onu sıcak tutuyordu; gel gelelim elleri kürkünün eteklerini Nikita'nın altına sokmaktan, bacaklarıysa rüzgârın ikide bir kürkünü sıyırmasından dolayı üşümeye başladı. Hele eldivensiz sağ eli nerdeyse donacak gibiydi. Ama onun o andaki tek düşüncesi ne elleri, ne bacaklarıydı; altında ısıtmaya çalıştığı uşağıydı yalnızca.

Birkaç kez dönüp ata baktı. Doru tayın sırtı açılmış; üstündeki örtü, eyer, kayışlar yere düşmüştü. Kalkıp hayvanın üstünü yeniden örtmeyi düşündüyse de Nikita'yı o durumda bırakmak istemediğinden, bir de içindeki mutluluk duygusunu yitirmekten korktuğu için vazgeçti bundan. Ar-

tık ölüm korkusundan eser kalmamıştı. Alışveriş işlerinde olduğu gibi, kendine karşı duyduğu güvenle; "Elimden kurtulmaz, sımsıcak ısıtırım ben seni," dedi.

Vasili Andreyiç böyle bir saat, iki saat, üç saat yattı; vaktin nasıl geçtiğinin farkında bile değildi. Önceleri zihninde fırtınanın savurduğu karlar, kızak, oklar, boyunduruk altındaki doru tay ve uşağı canlanırken; sonra gündüz kutladıkları yortu, karısı, zabıta amiri, mum sandığıyla ilgili anılar dirilmeye başladı. Derken, altında yatan uşağını düşündü yeniden. Bunun ardından, onunla her zaman alışveriş yapan köylüler, Nikita'nın yaşadığı, damı sapla örtülü, küçük kulübe geldi gözlerinin önüne. Sonunda hepsi birbirine karıştı, iç içe girdi. Karışınca beyaz bir ışığa dönen gökkuşağı renkleri gibi, bütün anılar da bir hiçe dönüştü. Vasili Andreyiç derin bir uykuya dalmıştı. Düşsüz, uzun bir uykuydu bu; şafak sökerken yeniden canlandı.

Kendini şimdi kilisedeki mum sandığının başında görüyor. Tihonov'un karısı ondan yortu için beş kapiklik bir mum istiyor, o da mumu kadına vermek niyetiyle kolunu uzatmaya çalışıyor. Ama kalkmıyor kolu, cebinin içinde sıkışıp kalmış. Sandığın öbür yanına dolanmak istiyor, bu sefer de ayaklarını kaldıramıyor yerden. Ayaklarındaki yeni boyanmış, gıcır gıcır lastik çizmeler odanın taş döşemesine yapışmış, kalkmak bilmiyor. Ayakları da çizmenin içinden çıkmıyor. Derken, mum sandığı yatak oluveriyor birden. Vasili Andreyiç kendini mum sandığının, yani evindeki yatağın üstünde yüzükoyun yatar görüyor. Çok istediği halde kalkamıyor yataktan. Oysa az sonra zabıta amiri İvan Metyeviç'in geleceğini biliyor. Onunla birlikte koruyu satın almaya mı gideceklerdi, doru tayın kayışlarını düzeltmeye mi, orasını bilmiyordu. Karısına, "Mihalovna, zabıta amiri gelmedi mi daha?" diye soruyor. Karısı, "Hayır gelmedi," diyor. Vasili Andreyiç kapılarının önüne bir arabanın yanaştığını işitince, beklediği adamın geldiğini düşünüyor. Ama geçip gidiyor araba. O zaman yeniden sesleniyor, "Mihalovna, Mihalovna! Daha gelmedi mi?" "Yok, gelme-

di." Yatağında yatıyor, kalkmak istiyor, hep bekliyor. Hem ürkütücü, hem de sevinç verici bir bekleyiş bu. Derken, sevindirici sonuç gerçekleşiyor birden: Beklediği kişi geliyor en sonunda. Ama gelen, zabıta amiri İvan Metyeviç değil; onu çağıran, ona Nikita'nın üstüne yatmasını söyleyen sesin sahibidir. Onun gelmesinden dolayı, büyük kıvanç duyuyor. "Geliyorum!" diye bağırıyor, bu bağırmasıyla birlikte uyanıyor uykudan.

Uyanıyor uyanmasına ama bu, hiç de her zaman uyandığı zamanki kendisi değildir. Kalkmak istiyor, kalkamıyor; ellerini kımıldatmak istiyor, kımıldatamıyor. Bacağını, onu da kımıldatamıyor. Başını döndürmeye çalışıyor, yapamıyor. Bu işe çok şaştığı halde hiç üzülmüyor. Ölmekte olduğunu biliyor ama acımıyor öldüğüne. Gene de Nikita'nın kendi altında yattığını, ısınıp sağ kaldığını anımsıyor. Kendisinin Nikita, Nikita'nın da kendisi olduğu düşüncesi doğuyor zihninde. Canı kendi gövdesinde değil, Nikita'dadır artık. Dikkatle dinliyor; onun soluk alışlarını, hatta hafif horultusunu işitiyor. "Nikita sağ, öyleyse ben de sağım!" diyor coşkuyla.

Derken, hatırına paracıkları, dükkânı, evi, alıp sattığı mallar, Mironov'un milyonları geliyor. Vasili Andreyiç Brehunov denen adamın ömrünü bu işlerle nasıl tükettiğine bir türlü akıl erdiremiyor. Vasili Brehunov için, "Ne yapsın, yaşamın özünü anlamamış adamcağız. Evet, zavallı, ben şimdiki gibi anlamıyordum o zaman. Şimdi eksiksiz anlıyorum," diye düşünüyor. Ona seslenenin çağrısını bir daha işitiyor. Bütün benliği sevinçten, hazdan kıvranarak; "Geliyorum, geliyorum!" diye karşılık veriyor. Artık serbest olduğunu, onu kimsenin alıkoymayacağını anlıyor.

Vasili Andreyiç'in bu dünyada göreceği, işiteceği, duyacağı hiçbir şey kalmamıştır artık...

Oysa, eskisi gibi gene tipi vardı. Vasili Andreyiç'in ölü gövdesini, ayazda zangır zangır titreyen doru tayı, karın içinde belli belirsiz görünen kızağı ve kızağın içinde, altta, efendisinin ölü gövdesiyle soğuktan korunan Nikita'yı durmadan örten kar fırtınası bütün hızıyla esiyordu...

10

Sabaha doğru gözlerini açtı Nikita. Omuz başlarını sızlatan soğuk uyandırmıştı onu. Tam o sırada düş görüyordu. Efendisinin ununu yüklediği bir arabayla değirmenden gelmektedir. Köprüye varmadan araba birden yönünü değiştiriyor, hızlanarak derenin dibine saplanıyor. Bunun üzerine arabanın altına giriyor, omuzluyor, kaldırmaya çalışıyor. Ama tuhaf bir durum: Araba yerinden oynamak şöyle dursun, omzuna yapışmış sanki. Ne onu kaldırabiliyor, ne de altından çıkabiliyor. Beli kırılacak nerdeyse. Üstelik buz gibi de soğuk. Bir an önce kurtulmalı bu meretin altından. Arabayı sırtına bastıran biri varmış gibi; "E, yeter artık! Boşalt içinden çuvalları!" diye sesleniyor. Araba gittikçe daha çok üşütüyor, çöktükçe çöküyor omuzlarına. Derken, küt diye bir şey çarpıyor, gözlerini açıyor ve her şeyi anımsıyor: Omuzlarındaki soğuk araba, üstünde kaskatı yatan efendisinden başkası değildir. Ayağıyla kızağa iki kez vuran da doru taydır.

Nikita omuzlarını zorladı, gerçeği sezmiş olmanın ürküntüsüyle efendisine seslendi:

— Andreyiç, Andreyiç.

Ses veren yok. Ama bacakları, bütün gövdesi gülle gibi çökmüş omuzlarına.

"Ölmüş, toprağı bol olsun," diye geçirdi içinden...

Başını çevirdi, eliyle karda bir delik açıp dışarı baktı. Ortalık aydınlanmıştı. Rüzgâr gene oklarda vınlıyor, kar durmamacasına yağıyordu. Yalnız öncekinden bir farkı vardı: Kar kızağın tahtalarını dövmeden, atın sırtını, kızağı örterek, sessiz sessiz dökülmekteydi. Attansa ne çıt çıkıyordu, ne de bir kıpırdanma vardı. "O da dondu anlaşılan," diye düşündü Nikita. Gerçekten de onu uyandıran sarsıntı, donmakta olan doru tayın can çekişirken attığı tekmelerin sarsıntısıydı.

"Ulu Tanrım, şimdi sıra bende," dedi içinden. "Emrin başım üstüne! Verecek bir canım var, onu da hemen al, kurtar beni."

Elini delikten içeri çekti, gözlerini kapadı, bu sefer yüzde yüz ölmekte olduğuna inanarak kendinden geçti.

Ertesi gün, Vasili Andreyiç ile Nikita karların altından çıkarıldıklarında vakit öğleyi bulmuştu. İki köylü onları yoldan altmış yetmiş, köyden de beş yüz metre uzakta buldular.

Kar kızağa tepeleme yığıldığı halde oklarla okların ucuna bağlı atkı açıkça gözüküyordu. Karnına değin gömülen doru tayın sırtında ne örtüsü vardı, ne de koşum kayışları. Ayakta dimdik duran beyaz bir heykel gibiydi; başını boynuna doğru eğmiş, burun delikleri salkım salkım buz tutmuştu. Gözlerinden fışkıran yaşlar donmuş kalmıştı çukurlarında. Bir gecede zayıflamış; bir deri bir kemik kalmıştı hayvancağız.

Vasili Andreyiç'in gövdesi kaskatıydı. Ayakları iki yana ayrık biçimde donduğu için, onu Nikita'nın üstünden öylece devirdiler. Pırtlak kartal gözleri camlaşmıştı, özenle kırpıp düzelttiği bıyıklarının altındaki açık ağzı karla doluydu.

Nikita'ya gelince, yaşıyordu hâlâ. Ama bedeninin çoğu yeri donmuştu. Onu uyandırdıklarında artık öldüğüne, ona yapılan şeylerin öbür dünyada geçtiğine inanıyordu. O yüzden, kürekleriyle onu kazıp çıkaran, efendisinin katılaşmış gövdesini üzerinden yuvarlayan iki köylünün bağırıp çağırmalarını işitince, öbür dünyada da köylülerin aynı biçimde bağırdıklarını, beden yapılarının da aynı olduğunu görerek bu duruma pek şaşırdı. Ama sonunda öbür dünyada değil de bu dünyada bulunduğunu anlar anlamaz, içini sevinçten çok bir üzüntü kapladı. Hele ayak parmaklarının donduğunu hissettiğinde...

Nikita hastanede iki ay yattı. Üç parmağını kestiler, kalanlar iyi oldu. Adamcağızın yirmi yıl daha sapasağlam yaşayacak ömrü varmış. Başlangıçta zenginlerin yanında ırgat durdu, kocayınca bekçilik yaptı. Ancak şu yakınlarda öldü, ölümü de tam istediği gibi oldu. Evinde, tasvirlerin altında, yanan balmumları tutuşturdular ellerine. Ölmeden önce yaşlı karısından af diledi, fıçıcıyla düşüp kalkmasından ötürü onu bağışladığını söyledi. Oğluyla, torunlarıyla ayrı

ayrı vedalaştı. Gelinini beleş geçinen birinin yükünden kurtaracağına; bıkkınlık getirdiği bu yaşamdan başka bir yaşama, her yıl biraz daha çekici ve anlamlı gelen bir başka yaşama geçeceğine sevine sevine öldü... Şimdi bulunduğu yerin burdan daha iyi olup olmadığını, gerçek ölümden sonra uyanınca düş kırıklığına uğrayıp uğramadığını biz de oraya gidince göreceğiz. Kim bilir, Nikita belki de umduğunu bulmuştur.

Çilekler

Rüzgârsız, sıcak temmuz günleri. Ormanlarda ağaçlar sık, gürbüz, yeşil yapraklarla örtülü; ancak şurda burda kayın ve ıhlamur ağaçlarının sararan yapraklarına rastlanıyor. Yabangülü çalıları kokulu çiçeklerle donanmış, orman arası çayırlıkları bal rengi yoncalar bürümüş, yarı yarıya olgunlaşan çavdar başakları sık, uzun saplarında sallanıp dalgalanıyor. Düzlüklerde çulluklar ötüşüyor, arpa ve çavdar tarlalarında bıldırcınlar cıvıldaşıp pır pır ediyor, ormanlarda bülbüller arada bir uzun uzun şakıyor, sonra birden susuyor. Hava yakıcı sıcak. Yollar bir parmak tozla kaplı, şöyle hafif bir yel esmeye görsün, hemen koyu bir bulut yükselerek bir o yana, bir bu yana savruluyor.

Köylüler yapılarına son taşları koyuyor, tarlalara gübre taşıyor. Hayvanlar yeni otun çıkmasını bekleyerek nadaslarda aç aç dolaşıyor. Ahırlarına girmek istemeyen ineklerle danalar kuyruklarını havaya dikip böğürerek sığırtmaçlardan kaçıyor. Yollarda, bayırlarda atları çocuklar koruyor. Kadınlar ormanlardan çuval çuval ot taşıyor, kızlarla çocuklar kovalaşarak çalıların arasından geçiyor, ormanın kesilmiş yerlerinden çilek toplayıp yazlığa gelenlere satıyor.

Süslü bir mimariyle yapılmış pırıl pırıl evlere yazlığa çıkanların kimisi kum döşeli bahçe yollarında pahalı, temiz, yazlık giysileriyle, ellerinde şemsiyeler, gezinirken; kimisi de sıcaktan yorulmuş, ağaç altlarında, kameriyelerde oturarak ufacık süslü masalarda çaylar, soğuk içecekler içiyor.

Nikolay Semyonoviç'in balkonlu, sundurmalı, teraslı, kuleli, gıcır gıcır, pırıl pırıl, tertemiz, görkemli kır evinin önünde,

çıngıraklı üç atın çektiği bir kupa arabası duruyordu. Arabacının dediğine göre başkentli* bir beyefendiyi "al aşağı, ver yukarı" sıkı bir pazarlık sonunda on beş rubleye getirmişti.

Liberal düşünceli olmakla ün yapan bu beyefendi, çara bağlılık havası verilen, ama aslında en özgür düşüncelerin tartışıldığı bütün toplantılarda, kurullarda, derneklerde boy gösterirdi. Şimdi de başkentten kalkıp bir dostunun, daha doğrusu epeyce kafa dengi olan çocukluk arkadaşının kır evine gelmişti. İşlerinin çokluğu dolayısıyla gündüzleri kentte kalır, yazlıktaki dostlarını ziyarete ancak akşam üzerleri çıkardı.

Bu iki dostun ayrıldıkları tek nokta, anayasa ilkelerinin uygulanma biçimiydi. Petersburglu konuk daha çok Avrupalıydı, hatta biraz toplumculuğa eğilimi bile vardı; doldurduğu mevkilerden dolayı da eline bavul dolusu para geçerdi. Tam bir Rus insanı, bir Ortodoks olan Nikolay Semyonoviç ise Panislavizme yakınlık duyardı; arazisinin genişliğini sorarsanız, binlerce dönümden aşağı değildi.

Birlikte bahçede beş çeşitten oluşan bir öğle yemeği** yediler, ama sıcak yüzünden fazla bir şey yiyememişlerdi. Bundan dolayı da, hatırlı konuk için ellerinden geleni yapan kırk ruble aylıklı işçiyle yamaklarının emekleri boşa gitti. Bütün yedikleri, taze akbalık (sudak) üstüne soğuk sebze haşlamasıyla çeşit çeşit sebzelerin, bisküvilerin süslediği renk renk dondurmalar oldu. Yemekte bulunanlar; sözü geçen konukla liberal görüşlü bir doktor, çocukların öğretmeni olan ateşli bir üniversiteli (ileri derecede bir toplumcu olan bu gencin dizginlerini ancak Nikolay Semyonoviç toplayabiliyordu), Nikolay Semyonoviç'in karısı Mari ve evin üç çocuğuydu. Bunlardan en küçükleri yalnızca börek yemeye gelmişti.

Yemek biraz uzun sürdü. Çünkü titiz bir kadın olan Mari, Goga'nın midesinin bozulmasından korkuyordu.

* Petersburglu. – ç.n.

** Çalışma saatlerinin bitiminden sonra, saat 5'te yenir. – ç.n.

(Kalburüstü insanların yaptıkları gibi onlar da babasının adını taşıyan en küçük oğlana, Nikolay'a Goga diyorlardı.) Konuklarla Nikolay Semyonoviç arasında siyasal bir tartışma başlar başlamaz, düşüncelerini kimseden çekinmeden söyleyebildiğini göstermek isteyen ateşli öğrenci ağzını bir açıyor, herkes sus pus olup bir köşeye çekilince devrimci genci yatıştırmak Nikolay Semyonoviç'e düşüyordu.

Yemek saat yedide bitti. Yemekten sonra hep birlikte terasa çıktılar; ellerinde buzlu maden sularıyla beyaz şarap kadehleri, söyleşiye başladılar.

İlk anlaşmazlık, seçimlerin nasıl yapılacağı konusunda baş gösterdi. Seçimler iki dereceli mi olmalıydı, yoksa tek dereceli mi? Bu konuda sert bir tartışmaya tutuşmuşlardı ki, pencerelerine sineklere karşı tel gerilmiş salona çay içmeye çağrıldılar.

Çay masasının başında Mari'nin de katıldığı genel bir konuşma başladı, ama Goga'nın midesi bozulacak diye bir an gözünü oğlundan ayırmayan Mari'nin konuşulanlara pek aldırdığı yoktu. Sanattan, resimden söz açılmıştı; Mari, dekadan* resimde görmezlikten gelinemeyecek bir *Un je n'sais qoi*** bulunduğunu kanıtlamaya çalışıyordu. Onun bu sırada dekadan resmi filan düşündüğü yoktu, her zaman söylediklerini bir daha söylüyordu, o kadar.

Masada dekadanlıktan mı, yoksa başka bir şeyden mi konuşulduğu Petersburglu konuğun hiç umrunda değildi; herkesin söylediklerini onun da tıpkısıyla yinelemesi bu konuyla ne kadar az ilgilendiğini göstermeye yetiyordu. İkide bir karısının yüzüne bakan Nikolay Semyonoviç ise Mari'nin bir şeye canının sıkıldığını, az sonra tatsız bir olayın çıkabileceğini hissediyordu. Üstelik, karısının en az yüzüncü kez söylediği şeyi dinlemek de artık bıkkınlık getirmişti.

Avludaki pahalı lambalarla fenerleri yaktılar. Çocukları

* 19. yüzyıl sonlarında sanatta çökmekte, bitmekte olanı savunan ve simgeciliği hazırlayan akım. – ç.n.

** Bilmem ne (Fr.).

yataklarına yatırdılar, hastalanan Goga'yı annesinin bakımlı ellerine bıraktılar.

Nikolay Semyonoviç, konuk ve doktor oturup konuşmak üzere yeniden terasa çıktılar! Uşak masalara abajurlu mumlar, maden suları koydu; saat on iki sularında da asıl ateşli konuşma başladı. Rusya için büyük önemi olan böyle bir dönemde devletin ne gibi önlemler alması gerektiğinden söz ediyorlardı. Sigaraların, konuşmaların sonunun geleceği yoktu.

Avlu kapısının dışında yemsiz bekleyen atlar ikide bir çıngıraklarını şıngırdatıyorlar, arabasında oturan yaşlı arabacıysa ikide bir esnerken başı önüne düşerek horluyordu. Yirmi yıl bir beyefendinin hizmetinde çalışan bu arabacı, içmek için kendine ayırdığı üç-beş rublenin dışında bütün aylığını kardeşine gönderirdi.

Yazlık evlerde ötmeye başlayan horozlardan sonra yakındaki bir evden de bir horoz çığlık çığlığa bağırınca, arabacı uyanarak kendisini orada unutmuş olabileceklerini düşündü. Ama eve girip de terasta oturan müşterisinin hâlâ bir şeyler atıştırarak konuşmakta olduğunu görünce epey kaygılandı. Hemen uşağı aramaya başladı. Uşak, sofada emre hazır beklerken sandalyesinde uyuyakalmıştı. Arabacı uyandırdı onu. Eski bir konaklı* olan uşak, hizmeti karşılığında yılda eline geçen parayla (on beş rublelik ücreti, beylerden aldığı bahşişlerle yüz rubleyi bulurdu) beşi kız, ikisi oğlan, çok çocuklu ailesini geçindiriyordu. Uşak uyanır uyanmaz silkinerek üstünü başını düzeltti, ondan sonra arabacının artık gitmek istediğini bildirmek için beylerin yanına yollandı.

Uşak terasa geldiği sırada konuşma en ateşli yerindeydi. Tartışmaya bu sefer doktor da katılmıştı.

Hatırlı konuk:

— Rus halkının birtakım yabancı gelişme yöntemleriyle ilerlemesi gerektiğini kabul etmiyorum, diyordu. Her şeyden önce özgürlük gereklidir... Hem de özgürlüklerin en

* Kölelik zamanında bey konağında karın tokluğuna hizmet eden köylü. – ç.n.

genişi... Başkalarının haklarına son derece saygılı olmayı gerektiren bir özgürlük...

Adamcağız şaşırıp sözü dolaştırdığını, istediği biçimde konuşamadığını anlıyordu. Tartışma alabildiğine hızlandığı bir sırada kafasını nasıl toplar, neyi nasıl söyleyeceğini nereden bilebilirdi ki?

Zaten konuğu dinlemeyen Nikolay Semyonoviç pek beğendiği kendi düşüncesini ileri sürmek için can atıyordu.

— Doğru... Doğru söylüyorsunuz. Ama sizin dediğiniz, oybirliğiyle, herkesin kabul etmesiyle elde edilebilir. Köy kurulları öyle değil midir?

— Ah, sizin şu köy kurullarınız yok mu?..

— İslav uluslarının kendilerine özgü görüşleri olduğunu yadsıyamayız, dedi doktor. Polonyalıların "veto" hakkını ele alalım... Ama demiyorum ki, en iyisi budur!..

Nikolay Semyonoviç heyecanlandı.

— İzin verirseniz benim de söyleyeceklerim var. Rus ulusunun kendi özellikleri, hem de...

Tam bu sırada üstünde uşak giysisiyle İvan'ın uykulu uykulu içeri girmesi efendisinin konuşmasını yarıda kesti.

— Arabacı merak ediyor da efendim...

— Ona hemen geleceğimi söyleyin, fazla beklettiğim için ücretini fazla fazla öderim. (Petersburglu konuk, uşaklara "siz" diye seslenmesinden ötürü kendine ayrı bir övünme payı çıkarırdı.)

— Peki, efendim.

Uşak gitti. Böylece Nikolay Semyonoviç düşündüklerini sonuna kadar söylemek fırsatını buldu. Ama bunları en az yirmi kez dinlemiş olan konukla doktor (o kadar olmamışsa bile onlara öyle geliyordu) hemen karşı çıktılar. Çok iyi tarih bilen konuk, verdiği örneklerle Nikolay Semyonoviç'e göz açtırmıyordu.

Doktor konuğun tarafını tutuyor, onun derin bilgisine hayran kalırken, böyle bir konuşma fırsatı çıktığı için de belli etmeden seviniyordu.

Konuşma o kadar uzadı ki, ormanın arkasındaki yolun

öbür yanı aydınlanmaya başladı; bülbüller gece uykusundan uyandılar. Tartışmacılar hâlâ sigara üstüne sigara içiyor, konuşmanın ardı arkası kesilmiyordu.

Belki daha da arkası gelmezdi tartışmanın ama kapıyı açarak hizmetçi kız çıktı terasa.

Hizmetçi, kimsesiz bir kızdı, bu işte ekmek parası kazanmak için çalışıyordu. Bir zamanlar tüccarların yanında hizmet etmiş, tüccar kâhyalarından biri onu baştan çıkarınca bir çocuk doğurmuştu. Sonra çocuk öldü, o da bir memurun evine hizmetçi girdi. Bu sefer de memurun oğlundan rahat yüzü göremez oldu. Daha sonra Nikolay Semyonoviç'in evine aşçı yamağı olarak girdi. Artık peşini bırakmayan şehvet düşkünü beyler yoktu, aylığını düzenli olarak veriyorlardı. Terasa, doktorla Nikolay Semyonoviç'i hanımefendinin çağırdığını söylemek için gelmişti.

Nikolay Semyonoviç, "Goga'nın başına bir şey gelmiştir" diye düşündüyse de sormaktan kendini alamadı.

— Ne var, kızım?

— Nikolay Nikolayeviç rahatsızlar efendim. (Nikolay Nikolayeviç, yani "onlar", çok yediği için bağırsakları bozulan Goga'dan başkası değildi.)

— Eh, artık gideyim, dedi konuk. Bakın, ortalık aydınlanmış. Ne kadar oturduğumuzun farkına varmadan sabah olmuş...

Bunları söylerken gülümsüyordu. Bunca zaman oturup konuştukları için hem kendini, hem de ötekileri taktir ettiği belliydi.

İvan, konuğun şapkasıyla şemsiyesini bulmak için yorgun yorgun sağa sola koşturdu durdu. Eşyalarını en biçimsiz yere koyan, konuğun kendisiydi oysa. İvan bahşiş alacağını umuyordu, eli açık bir bey olan konuksa ona bir rubleyi esirgemeden verebildi. Ama konuşmanın heyecanıyla bunu çoktan unutmuş, ancak yolda uşağa bahşiş vermediğini hatırlamıştı. Yapacak bir şey yoktu artık.

Arabacı sürücü yerine geçti, dizginleri topladı, yanlamasına oturarak atları sürdü, çıngıraklar çın çın ötmeye başla-

dı. Yumuşak yaylar üzerinde sallana sallana giden başkentli, onu evinde ağırlayan dostunun dar görüşlülüğünü, önyargılı oluşunu düşünüyordu.

Karısının yanına hemen gitmeyen Nikolay Semyonoviç de, başkentli dostu hakkında aynı kanıdaydı. "Şu Petersburgluların sınırlılığı da korkunç bir şey. Bir türlü bildiklerinden şaşmıyorlar. Dediği dedik adamın!.." diye geçiriyordu içinden.

Karısının yanına gitmek için ağırdan alıyordu, nasıl olsa doktorun çocuğu görmesinden bir yarar sağlanamayacaktı. Çileklerdeydi bütün suç. Bir gün önce köylü çocukların eve getirdiği tam olgunlaşmamış çileklerden iki tabak dolusu almıştı, hem de fiyat bile kırmadan. Bunu gören oğlanlar tabakların başına üşüşerek hemen atıştırmaya koyulmuşlardı. Mari o sırada odasındaydı, daha sonra dışarı çıkıp da Goga'nın çilekleri tıkındığını öğrenince çok öfkelendi. Çocuğun midesi zaten bozuktu. Bunun üzerine kocasına verdi veriştirdi. Kocası da ona. Böylece tatsız bir konuşma, nerdeyse ağız kavgası başladı. Akşamleyin Goga'nın durumu hiç iyi değildi. Nikolay Semyonoviç bu kadarla atlatılacağını sanırken, bir de doktorun çağrılması işlerin kötüye gittiğini gösteriyordu.

Karısının yanına gittiği zaman onu benekli sabahlığını giymiş olarak buldu. (Bu sabahlık Mari'nin çok hoşuna giderdi, ama şimdi sabahlığı düşünecek durumda değildi.) Çocuğun odasında karısı ayakta dikiliyor; Goga'nın lazımlığına eğilip bakan doktora ışık olsun diye, eriyen yağı damlayıp duran bir mum tutuyordu.

Gözlüklerini takan doktor lazımlığa bütün dikkatiyle bakarken, bir yandan da içindeki pis kokulu şeyi bir sopayla karıştırmaktaydı.

Karısı anlamlı anlamlı;

— Bütün bunlar kahrolası çilekler yüzünden oldu, dedi.

Nikolay Semyonoviç çekingen bir sesle sordu:

— Niçin çilekler yüzünden olsun?

— Niçin mi? Çocuğa tıka basa yedirmişsin de ondan. Bütün gece gözüme uyku girmedi. Zavallıcık ölecekti nerdeyse.

— Bir şey olmaz, dedi doktor gülümseyerek. Birkaç

bizmutlu hap veririz, siz de dikkat edersiniz, olur biter. Hemen içirelim şunu.

Şimdi uyuyor ama.

— Öyleyse rahatsız etmeyelim. Yarın gene uğrarım.

— Lütfen.

Doktor gitti; karısıyla baş başa kalan Nikolay Semyonoviç onu uzun süre yatıştıramadı. Uyuduğu zaman ortalık iyice ağarmıştı.

O

O sırada komşu köyde birkaç adamla birkaç çocuk gece at otlatmaktan dönmekteydiler. Kimisi atına binmiş, kimisi de hayvanını yedekte çekiyordu. Arkada kulunlar, taylar koşuşuyordu.

Sırtında gocuğu, başında kasketi olduğu halde ayakları çıplak bir çocuk, ötekileri geçerek atını hızla köye doğru sürdü. On iki yaşlarında olan Taraska Rezunov adındaki bu oğlan ala bir kısrağa binmişti. Yedekte bir aygır çekiyordu, arkadansa gene anası gibi ala bir kulun geliyordu. En önde de dönüp dönüp atlara bakan siyah bir köpek vardı. Karnı doyan ala kulun, çorap giymişçesine beyaz ayaklarıyla bir o yana, bir bu yana çifte savuruyordu. Taraska eve gelince atları kapıya bağladı, içeri girdi.

Sofada yere serili kilimlerin üzerinde uyuyan kız kardeşiyle küçük oğlana seslendi.

— Hey, amma da uyurmuşsunuz ha!

Kardeşleriyle aynı odada yatan annesi inek sağmaya kalkmıştı çoktan.

Olguşka yerinden fırlayarak iki eliyle birden dağılan saçlarını düzeltmeye başladı. Onun yanında yatan oğlan kardeşleri küçük Fedka ise başını kürküne sokmuş hâlâ uyuyor, bir yandan da kürkün altından çıkan minicik bacağını nasır tutmuş topuğuyla kaşıyordu.

Çocuklar akşamdan çilek toplamaya niyet etmişlerdi. Sabahleyin Taraska ot otlatmaktan dönünce ikiz kız kardeşini kaldıracaktı.

Söylediği gibi de yaptı. At otlatırken uykusuzluktan gözkapakları yapıştığı halde şimdi iyice ayılmış, uykuya yatmaktan vazgeçerek kardeşleriyle birlikte çilek toplamaya karar vermişti. Annesi bir tas dolusu süt koydu önüne. Torka'nın eliyle kestiği bir dilim ekmeği alarak masaya oturdu, yemeye koyuldu.

Taraska, sırtında gömleği, askılı pantolonu, tozlu yollarda çıplak ayaklarıyla iz bıraka bıraka koşmaya başladığı zaman iki kız kardeşi uzakta, ormanın koyu yeşilliği arasında kırmızı, beyaz benekler gibi gözüküyordu. Yolda öteki izler yanında kardeşlerinin de birinin büyük, ötekinin küçük parmakları iyice belli olan izleri vardı. (Akşamdan çömleklerini, kaplarını hazırlayan kızlar kalkar kalkmaz dışarı fırlamışlar; ağızlarına tek lokma koymadıkları gibi, ekmek de almamışlardı yanlarına.) Büyük ormanın arkasına doğru kıvrılan yolda Taraska yetişti onlara.

Otlara, fundalara, hatta ağaçların alt dallarına çiy düşmüştü. Kızların çıplak ayakları hemen ıslandı, önce üşürken sonra yumuşak otlara, pürüzlü kuru toprağa bastıkça yanmaya başladı ayak tabanları. Çilek toplama yeri yeni kesilen ormandı. Kızlar, ilkin, geçen yılki kesim yerine girdiler. Genç sürgünler yeni yeni boy veriyordu, genç gürbüz fundalar dört bir yana göz alabildiğine uzanıyordu. İşte buralarda, karşılarına kimisi kızarmış pembemsi beyaz çilekler çıkıyordu. Kızcağızlar iki büklüm eğilerek güneş yanığı küçük elleriyle çilekleri ardı ardına topluyorlar; kötü olanları ağızlarına, iyilerini kaplarına atıyorlardı.

— Olguşka, buraya gel! Bak ne kadar çok!

— Hey, nerdesin? Ses ver!

Çalıların arasında kaybolunca birbirlerinden uzaklaşmamak için böyle sesleniyorlardı.

Taraska onlardan ayrılarak yolun arkasındaki iki yıl önce kesilen koruya gitti. Orada çoğu fındık ve akağaç olan sürgünler adam boyu yükselmişti. Ot örtüsüyse daha sık ve kalındı; otlar kuruduğu için diplerindeki çilekleri iri iriydi, suluydu.

— Gruşka!

— Ne var?

— Kaçan kurdu gördün mü?

— Kurdun burda işi ne? Korkutma beni öyle. Zaten korkmam ki!

Gruşka böyle dediği halde kurdu düşünüyor, dalgınlıkla çileklerin en iyisini çömleğine değil ağzına atıyordu.

— Taraska görünürlerde yok. Az önce yarın arkasına gittiydi. Taraska! Nerdesin?..

— Burdayım! Siz de gelin!

— Hadi, biz de gidelim, belki orda daha çok çilek vardır.

Böyle diyerek fundalara tutuna tutuna dere aşağı indiler, ordan da karşı yakaya geçtiler. Burda, güneşin iyice ısıttığı açıklık bir yerde bodur çalıların arasına gizlenmiş birçok çilek buldular.

Sessizliğin ortasında birtakım kımıltılarla birlikte fundaların, otların arasından ansızın korkunç bir gürültü koptu.

Ödü patlayan Gruşka yere düşerek çömleğindeki çileklerin yarısını döktü.

— Anneciğim!

Olguşka ise fundaların arasından hızla geçen uzun kulaklı boz-yanık renkli bir sırtı göstererek bağırdı:

— Tavşan! Tavşan kaçıyor... Taraska! Tavşana bak!

Bunca korkudan, gözyaşından sonra birdenbire kahkahayı basan Gruşka;

— Ben de kurt sandıydım, dedi.

— Bak sen şu akılsıza!

Gruşka çıngırak gibi çınlayan sesiyle gülmesini sürdürüyordu.

— Aman ne korktum!..

Çilekleri toplayıp daha ileri yürüdüler. Güneş doğmuş, yeşilliğin üzerinde koyulu açıklı lekeler bırakarak çiylerin üzerinde ışıldamaya başlamıştı. Kızlarsa yarı bellerine kadar ıslanmışlardı çiyden.

İleri gittikçe daha çok çilek bulacakları umuduyla dur-

madan yürüyen kızlar nerdeyse ormanın sonuna yaklaşmışlardı. O sırada sağdan soldan çın çın öten kadın, kız sesleri gelmeye başladı. Çilek toplamaya onlardan sonra çıkan komşuların sesiydi bunlar. Aralarında Akulina Teyze de vardı. Bu sırada kuşluk vakti olmuş, kızların çömleklerinde epey çilek birikmişti.

Akulina Teyze'nin arkasından, sırtında yalnızca gömleği olan, başı açık, fırlak karınlı bir oğlan çocuğu kalın, çarpık bacaklarıyla paytak paytak yürüyerek geliyordu.

Akulina Teyze oğlunu kucağına alarak;

— Arkama takıldı, dedi. Bırakacak kimse de yoktu.

— Şimdi biz kocaman bir tavşan ürküttük. Patır patır kaçınca öyle korktuk ki!

Akuline oğlunu yere indirerek;

— Yok canım! dedi.

Böylece bir iki laf ettikten sonra kızlar Akulina Teyze'den ayrılarak kendi yollarına koyuldular.

Bir fındık ağacının koyu gölgesi altına çöken Olguşka;

— Hadi, biraz oturalım, yorgunluktan ölüyorum, dedi. Ah, şimdi ekmeğimiz olsaydı, ne güzel yerdik!

— Benim de canım istiyor, dedi Gruşka.

— Akulina Teyze niye böyle bağırıp duruyor? İşitiyor musun? Hey, Akulina Teyze!..

— Olguşka-a-a! diye sesleniyordu Akulina.

— Ne va-a-ar?

— Benim oğlan yanınızda mı?

— Hayır!

O sırada çalılar hışırdadı, eteğini dizlerine kadar toplayan Akulina Teyze gözüktü uzaktan. Elinde bir torba vardı.

— Küçüğü görmediniz mi?

— Yok!

— Aman Tanrım! Mişka-a!

— Mişka-a!

Yanıt veren çıkmadı.

— Vay, başıma gelenler! Yolunu şaşıracak! Koskoca ormanda kim bilir nereye gitti!

Olguşka hemen ayağa fırladı, yanına Gruşka'yı da alarak bir yöne yürüdü, Akulina da başka bir yöne. Çınlayan sesleriyle durmadan Mişka'yı çağırıyorlar, ama yanıt veren çıkmıyordu.

Gruşka ablasının arkasından yetişemiyor;

— Çok yoruldum, diye bağırıyordu.

Olguşka ise ha bire Mişka'ya sesleniyor, bir sağa bir sola koşturarak her yeri arıyordu.

Akulina'nın mutsuz sesi büyük ormanda ta uzaklardan geliyordu. Olguşka bir ara aramaktan vazgeçip eve gitmek üzereydi ki, genç bir sürgünün fışkırdığı ıhlamur kütüğünün yakınındaki gür çalılıktan sürekli, kızgın, hırçın kuş sesleri gelmeye başladı. Yanında yavruları olan kuşcağız bir şeylerden ürküp öfkelenmiş olmalıydı. Olguşka dönüp çalılığa baktı. Beyaz çiçekli sık, uzun otların bürüdüğü çalılığın dibinde hiçbir orman bitkisine benzemeyen mavimsi bir tümsek gördü. Durdu, iyice baktı. Mişka'ydı bu. Kuş ondan tedirgin olduğu için ötüp duruyordu anlaşılan.

Fırlak karnının üzerine yatarak başını ellerinin üzerine koyan Mişka, kalın, çarpık bacaklarını da sere serpe uzatarak derin bir uykuya dalmıştı.

Olguşka, Akulina'ya seslendi, çocuğu uyandırıp avcuna çilek koydu.

Olguşka karşısına çıkan herkese, evde anasına-babasına, komşulara, Akulina'nın oğlunu nasıl arayıp bulduğunu anlata anlata bitiremiyordu.

○

Güneş ormanın üstünde iyice yükselerek toprağı, toprağın üzerindeki her şeyi cayır cayır yakmaya başladı.

Olga'nın* yanına gelerek onunla birlikte yürümeye başlayan kızlar;

— Hadi Olguşka, yüzelim! dediler.

Hep bir ağızdan şarkılar söyleyerek ırmağa doğru yürü-

* Olguşka küçüklük adı, asıl adı Olga. – ç.n.

düler. Suda debelenip çığlık atan, oynaşan kızlar batıdan koyu alçak bir bulutun yükseldiğini, güneşin bir kapanıp bir açıldığını, ortalığı çiçek ve kayın yaprağı kokusu sardığını, göğün gürlemeye başladığını neden sonra fark ettiler. Yağmur başlayıp da onları iliklerine kadar ıslatıncaya kadar zor giyindiler.

Bedenlerine yapışan, ıslanmaktan koyulaşmış entarileriyle evlerine koşa koşa gelen kızlar bir şeyler yediler, sonra da tarlada patates söken babalarına öğle yemeği götürdüler.

Eve dönüp öğle yemeklerini yediklerinde entarileri iyice kurumuştu. Çilekleri ayıklayıp kâselere koyduktan sonra Nikolay Semyonoviç'in yazlığına yollandılar. Orada iyi para veriyorlardı ama bu sefer ellerine bir şey geçmedi nedense.

Geniş koltuğunda şemsiyesinin altında oturan Mari, sıcaktan bitkin, çilek getiren kızları görünce yelpazesini onlara doğru sallayarak;

— İstemez! İstemez! dedi.

Klasik diller kolejinde okuyan, evin en büyük oğlu Valya, tatilde dinlenmek için geldiği baba evinde komşu çocuklarıyla kritek oynuyordu. Çilekleri görünce koşa koşa Olga'nın yanına geldi.

— Kaça? diye sordu.

— Otuz kapik.

— Çok!..

Büyüklerinden böyle işittiği için "çok" demişti.

— Bekle biraz. Köşeyi dön ama.

Böyle diyerek dadısının yanına koştu.

Olguşka ile Gruşka bu sırada üzerinde küçük küçük evler, ormanlar, bahçeler görünen aynalı küreyi seyrediyorlardı. Ne bu küre, ne de öteki şeyler onlar için hiç de şaşırtıcı değildi. Çünkü onlar beylerin görkemli, akıl almaz yaşantısından çok daha fazlasını, olağanüstü şeyler bekliyorlardı.

Valya, koşarak dadısına geldi, ondan otuz kapik istedi. O da çilekçi çocuklara yirmi kapiğin yeteceğini söyleyerek parayı sandıktan çıkarıp verdi.

Sabahleyin güçlükle uyanan Nikolay Semyonoviç, siga-

rasını tüttürüp gazetesini okuyordu. Valya babasını atlattıktan sonra kızlara yirmi kapiği verdi, çilekleri bir tabağa döküp hemen tıkınmaya başladı.

Eve döndüklerinde Olguşka mendilinin ucundaki düğümü dişleriyle çözdü, içindeki yirmi kapiği çıkarıp annesine verdi. Annesi parayı sakladıktan sonra ırmağa çamaşır yıkamaya gitti.

Kuşluktan beri babasıyla tarlada patates söken Taraska, bu sırada gür bir meşe ağacının koyu gölgesinde mışıl mışıl uyuyordu. Oğlunun yanında oturan babasıysa koşumdan çözerek ayaklarını kösteklediği atına bakıyordu dönüp dönüp. Yabancı bir tarlanın kelisinde* oynayan at, bir de bakmışsın yulafa, ya da başkasının çayırına girivermiş.

Nikolay Semyonoviç'in evinde her şey her zamanki gibiydi. İşler tıkırında gidiyordu. Üç çeşit kahvaltı çoktan hazır beliyordu; kimsenin canı isteyip gelmediği için sinekler üşüşmüş, tabaklardaki yiyecekleri yiyorlardı.

Nikolay Semyonoviç düşüncelerinin doğruluğundan dolayı ne kadar sevinse azdı, çünkü bugünkü bir gazete de öyle yazıyordu. Mari'nin keyfine diyecek yoktu, çünkü Goga sapasağlam uyanmıştı. Doktor hastanın ailesinden aldığı ücretten dolayı kıvançlıydı. Valya ise koca bir tabak çileği yediği için neşesi yerindeydi.

* Tarlaları birbirinden ayıran boşluk. – ç.n.

Korney Vasilyev

1

Korney Vasilyev, iş kovalamaktan fırsat bulup köyüne geldiğinde elli dört yaşındaydı. Kıvırcık gür saçlarında ağarmış tek tel yoktu, elmacık kemiklerine kadar çıkan siyah sakalına ise yeni yeni kır düşmüştü. Dolgun, kırmızı bir yüzü; kalın, güçlü ensesi; kent yaşamı sürmekten semirmiş, dayanıklı bir gövdesi vardı.

Yirmi yıl önce, askerliğini bitirirken evine eli paralı dönmüştü. Önce bir dükkân açtı, sonra dükkânı kapatarak celepliğe başladı. Çerkası'ya gidip "mal" (hayvan) alıyor, bunları Moskova'ya götürüp satıyordu.

Gayi köyündeki taştan yapılmış, sac damlı evinde yaşlı anası, (biri kız, biri oğlan) iki çocuğuyla karısı, on beş yaşlarında sağır bir çocuk olan öksüz yeğeni, bir de yanaşma kalıyordu. Korney iki kez evlenmişti. Birinci karısı sıska, hastalıklı bir kadındı; ona hiç çocuk bırakmadan öldü. Korney genç yaşında dul kalınca, ikinci kez, komşu köyden yoksul bir dulun sağlam yapılı genç kızıyla evlendi. İkinci karısından çocukları oldu.

Moskova'ya mal satmak için son gidişi çok kârlı geçmiş, Korney'in elinde birdenbire üç bin rubleye yakın para birikmişti. Bir hemşerisinden, köyünün yakınında iflas eden bir pomeşçikin* korusunun uygun fiyatla satıldığını işitince ormancılıkla da uğraşmaya karar verdi. Zaten bu işten an-

* Pomeşçik: Geniş arazi sahibi, derebeyi, toprak ağası. – ç.n.

lardı; askere gitmeden önce, ormanda, bir kereste tüccarının kahyasının yanında çalışmıştı.

Korney, Gayi yolu üzerindeki istasyonda trenden inince orada köylüsü Kör Kuzma'yla karşılaştı. Kuzma bir çift uzun tüylü, cılız atını kızağına koşarak, Gayi'den yolcu almak için her trene çıkardı. Kendisi yoksuldu, bu yüzden zenginleri, özellikle Korney'i hiç sevmezdi. Tüccarı Korniyuşka* diye çağırırdı.

Korney, sırtında koyun postundan kürkü, bunun üzerinde gocuğu, elinde ufak valiziyle istasyonun merdivenlerine tırmandı. Orada durup göbeğini dışarı çıkartarak, derin derin soluk aldı; sağına soluna bakındı.

Vakitlerden sabahtı, hafiften ayaz vardı; hava durgun, kapalıydı.

— Hey, Kuzma Dayı, yolcu bulamadın mı? diye seslendi. Beni köye götürür müsün?

— Bir rubleyi bayılırsan götürürüm. Niçin götürmeyeyim?

— Hadi ordan sen de, yedi grivenik** neyine yetmez...

— Göbeğini şişirdin, şişirdin, şimdi de yoksulun otuz kapiğine göz dikiyorsun, öyle mi?

— Peki, senin dediğin olsun.

Korney böyle diyerek küçük kızağa valizini, çıkınını koydu; kendi de arkadaki yere geniş geniş yayıldı.

Kuzma kızağın önüne yerleşti.

— Hadi, sür bakalım!

İstasyonun arkasındaki engebeli alandan geçerek düz yola çıktılar.

— E, anlat bakalım, köyde ne var ne yok? diye sordu Korney.

— Hiç, ne olsun! İşler kötü.

— Neden öyle?.. Benim yaşlı ana sağ mı?

— Sağ, sağ... Geçenlerde kilisede gördüm. İhtiyarın

* Korneycik. – ç.n.

** 10 kapik, 1 grivenik. 100 kapik, 1 ruble. – ç.n.

sağlığı yerinde gözüküyordu. Genç karın da iyi... Yeni bir yanaşma tuttu.

Kuzma bunları söylerken tuhaf tuhaf gülüyor gibi geldi Korney'e.

— Ne yanaşması?.. Irgatımız Piyotr'a ne olmuş?

— Hastalandı. Karın da Kamenkaların Yevstigney Belıy'ı tuttu. Kendi köylüsü...

— Demek öyle! diye şaşırdı Korney.

Korney daha Marfa'yı istetirken kadınlar arasında bazı söylentiler kulağına çalınmıştı.

— Ya işte, Korney Vasilyeviç!.. Kadınlar günümüzde çok serbest olmaya başladılar.

— Doğru söylüyorsun... Şey... Senin boz at da çok yaşlanmış.

Korney Vasilyeviç konuşmayı orda kesmek için konuyu değiştirmişti.

— Eh, artık ben de genç sayılmam. Sahibine uygun.

Kuzma böyle söyleyerek uzun tüylü topal ata kırbacını şaklattı.

Yarı yolda bir han vardı. Buraya gelince Korney kızağı durdurup hana yürüdü. Kuzma ise atları boş bir tekneye yanaştırdı. Başı önde, koşumları düzeltirken, Korney'in kendisini de içeriye çağırmasını bekliyordu.

Hanın sahanlığına çıkan Korney ordan;

— Kuzma Dayı, hadi sen de gel, diye seslendi. Bir kadeh bir şey içersin.

Kuzma acele etmiyormuş gibi yaparak;

— Eh, geliriz bakalım, dedi.

Korney bir şişe açtırarak önce Kuzma'nın bardağını doldurdu. Sabahtan beri ağzına bir tek lokma koymamış bulunan arabacının başı hemen dumanlandı. Kafayı bulunca da, Korney'e sokulup sesini alçaltarak, köyde duyduklarını tüccara aktarmaya başladı. Söylenenlere bakılırsa, karısı Marfa eski sevgilisini yanaşma tutmuş, onunla yaşıyordu.

İyice sarhoş olan Kuzma;

— Beni ilgilendirmez ama sana acıyorum, dedi. Çok

kötü bir durum, herkes gülüyor. Anlaşılan, seninkinin günahtan korktuğu yok. "Bekle sen görürsün. Gün olur, kendisi gelir," dedim. İşte böyle, kardeşim Korney Vasilyeviç!

Korney, Kuzma'nın anlattıklarını sesini çıkarmadan dinledi. Pırıl pırıl parlayan kara gözlerinin üzerindeki gür kaşları yavaş yavaş aşağı düştü, suratı asıldı.

Şişe bitince Kuzma'ya sordu:

— Ee, atları suvaracak mısın? Su içtiler mi? Peki öyleyse, gidelim...

Sonra han sahibine borcunu ödedi, dışarı çıktılar.

Köye akşam karanlığında gelebildiler. Korney'in karşısına ilk çıkan, yol boyunca kafasından bir türlü atamadığı Yevstigney Belıy oldu. Selam verdi yeni yanaşmaya. Şuraya buraya koşturan adamın açık sarı saçları altındaki zayıf yüzünü görünce, Kuzma'nın söyledikleri geldi hatırına. "Yalan söylemiştir ihtiyar köpek!" diye düşündü. "Ama kim bilir! Kendim öğreneyim en iyisi..."

Atların yanında duran Kuzma tek gözünü Yevstigney'e kırptı.

— Demek, bizde kalıyorsun? diye sordu Korney.

— Öyle... Bir yerde çalışmadan olmuyor.

— İçerde soba yanıyor mu?

— Yanmaz olur mu? Matvevna* var orda.

Korney merdivenlere tırmandı. Konuşmaları işiten Marfa da sofaya çıkmıştı. Kocasını görünce birden yüzü kızardı, özellikle tatlı bir sesle, çabuk çabuk selam vererek;

— Annemle biz de artık umudumuzu kesmiştik, dedi.

Sonra kocasının arkasından oturma odasına girdi.

— E, ne var ne yok? Ben gideli beri nasılsınız? diye sordu Korney.

— Eskisi gibi...

Marfa böyle diyerek, eteğini çekip duran iki yaşındaki kızını kollarına aldı, çocuğa süt vermek için, geniş, kararlı adımlarla sofaya çıktı.

* Marfa Matvevna, tüccarın karısı. – ç.n.

Korney gibi kara gözleri olan annesi, bu sırada keçe çizmeler içindeki ayaklarını sürüye sürüye girdi içeri. Titreyen başını sallayarak;

— Sağ ol, oğul, gelip hatırımızı sordun, dedi.

Korney annesine hangi iş için eve geldiğini söyledi, o anda da Kuzma'yı anımsayarak parasını vermek için dışarı davrandı. Kapıyı yeni açmıştı ki, tam karşısında, avluya çıkan kapının önünde Marfa ile Yevstigney'i gördü. Birbirlerine iyice sokulmuşlardı. Marfa bir şeyler anlatıyordu. Korney'i görür görmez Yevstigney kendini avluya attı, Marfa ise semaverin yanına gelerek üzerinde uğuldayıp duran boruyu düzeltmeye başladı.

Korney öne eğilmiş duran karısının arkasından bir şey söylemeden geçti; kızaktaki çıkını aldıktan sonra Kuzma'yı çay içmeye çağırdı. Çaya oturmadan önce Korney herkese Moskova'dan aldığı armağanları dağıttı: Annesine yün bir atkı, Fedka'ya (oğlu) resimli bir kitap, sağır yeğenine yelek, karısına da entarilik basma.

Çay içerken Korney, kaşları çatık, konuşmadan oturuyor; neşesiyle herkesi güldüren yeğenine baktıkça arada bir isteksiz isteksiz gülümsüyordu. Çocukcağız yeleğe öylesine sevinmişti ki, ikide bir katlayıp açıyor, sırtına giyiyor, kendi elini öpüyor, Korney'e bakıp bakıp gülümsüyordu.

Çaydan ve akşam yemeğinden sonra Korney, karısı ve kızıyla birlikte yattıkları odaya çekilmek niyetindeydi. Ancak Marfa kap kacağı yıkamak için mutfakta kalmıştı. Masada dirseklerine dayanarak oturan Korney, karısının gelmesini bekliyordu. Ona olan öfkesi büyüdükçe büyüyordu içinde. Bir şeyle oyalanmış olmak için duvardan hesap kutusunu aldı, cebinden de not defterini çıkararak hesap yapmaya başladı. Bir yandan hesap yaparken bir yandan da kapıyı gözetliyor, dışarda konuşulanlara kulak kabartıyordu.

Birkaç kez kapının açılıp sofaya birinin girdiğini işitti ama karısı değildi bu. En sonunda yatak odasının kapısı sarsılarak açıldı; içeriye kucağında çocukla, kırmızı entarili, kızarık yüzlü, güzel karısı girdi.

— Yolda çok yorulmuşsunuzdur, dedi gülümseyerek.

Kocasının asık suratını görmezlikten geliyordu. Korney bir şey söylemeden ona şöyle bir baktı, hesaplayacağı bir şey kalmadığı halde yeniden işe koyuldu.

Marfa çocuğu kucağından yere indirip bölmenin arkasına geçerken;

— Vakit epey ilerledi, dedi. Yatma zamanı...

Yatağı düzelttikten sonra kızı yatırdığını işitti Korney. Kuzma'nın "Herkes gülüyor..." deyişini anımsadı. "Şimdi görürsün!" diye geçirdi içinden. Güçlükle soluk alarak yavaş yavaş yerinden kalktı, elindeki kalem artığını yelek cebine soktu, hesap kutusunu duvara astıktan sonra bölme kapısına doğru yürüdü. Karısı yüzünü tasvirlere çevirmiş, dua ediyordu. Durdu, bekledi. Karısının istavroz çıkarması, eğilip kalkması, mırıldanarak dua okuması epey sürdü. Sanki işini çoktan bitirmiş de her şeyi baştan bir daha, bir daha yapıyor gibiydi. Ama işte son kez yerlere kadar eğilip doğruldu, içinden birtakım dua sözleri mırıldandı, sonra yüzünü ona çevirdi.

Kızını göstererek;

— Agaşka uyudu, dedi, yüzüne bir gülümseme yayılmıştı, gıcır gıcır eden karyolaya oturdu.

Korney kapıdan içeri girerken sordu:

— Yevstigney çoktandır mı burda çalışıyor?

Marfa acele etmeden kalın saç örgülerinden birini omzundan aşırıp göğsüne bıraktı, örgüyü becerikli parmaklarıyla çözmeye başladı. Kocasının yüzüne dik dik bakarken gözlerinin içi gülümsüyordu.

— Yevstigney mi? İki üç hafta oldu, sanıyorum.

— Onunla yaşıyormuşsun, öyle mi?

Marfa sert, sık saç örgüsünü elinden bıraktı, ama hemen yeniden yakalayarak çözmeye devam etti. "Yevstigney" sözcüğünü söylerken sesi çınlayarak;

— Kim uydurur böyle şeyleri!.. dedi. Yevstigney'le yaşıyormuşum! Saçma! Sana bunu kim söyledi?

Korney güçlü yumruklarını sıktı.

— Söyle, doğru mu anlatılanlar?

— Bırak şimdi saçmalamayı!.. Çizmelerini çıkartmamı istiyor musun?

— Hadi, yanıt ver! diye üsteledi Korney.

— Şuna bakın, kala kala Yevstigney'e mi kaldım!.. Kim söyledi sana bu kuyruklu yalanı?

— Sofada onunla ne konuşuyordun?

— Ne mi konuşuyordum? Fıçıya çember geçirmesini söylüyordum. Hem neden durmadan üstüme varıyorsun?

— Sana doğru söyle diyorum! Yoksa gebertirim! Aşağılık, kaltak karı!

Böyle diyerek karısının saç örgüsüne yapıştı.

Marfa saçlarını kocasının elinden çekip kurtardı, acıdan yüzü buruştu.

— Zaten kavga etmekten başka bir işe yaramazsın. İyi bir şey gördüm mü ki senden? Böyle bir yaşam sürdükten sonra ne yaptığını bilmez insan!..

Korney karısının üstüne yürüdü.

— Söyle, ne yaparmışsın!

— Suçum ne de saçlarımın yarısını yoldun? Şuna bak! Bir de üstüme yürüyor!.. Söylesene, neden bana sataşıyorsun sen?

Korney daha fazla dayanamadı, karısını kolundan yakaladığı gibi karyolaya yatırdı; başına, böğürlerine, göğsüne vurmaya başladı. Vurdukça öfkesi kabarıyordu. Marfa bağırıyor, yumruklardan korunuyor, kaçmaya çalışıyor, ama kocasının elinden kurtulamıyordu. O sırada çocuk uyanarak;

— "Anneciğim!" çığlıklarıyla annesine doğru atıldı.

Korney kızı kolundan yakaladı, çekip annesinin kucağında kopardı. Sonra kedi yavrusu gibi bir köşeye fırlattı. Çocuk bir çığlık attıktan sonra birkaç saniye sesi soluğu kesildi.

Marfa;

— Haydut! Çocuğu öldürdün! diyerek kızının yanına koşmak istedi.

Ama Korney onu bir kere daha tutup göğsüne öyle bir yumruk vurdu ki, kadıncağız sırtüstü yere düşerek sesini

kesti. Yalnızca kızın ardı arkası kesilmeyen çığlıkları yükseliyordu.

Başörtüsüz, kır saçları dağınık, yaşlı ana, başı titreyerek, yalpalaya yalpalaya içeri girdi; ne Korney'e, ne de Marfa'ya bakmaksızın doğruca ağlayan torununun yanına gitti, onu düştüğü yerden kaldırdı.

Korney derin derin soluk alarak ayakta duruyor, buraya niçin geldiğini anlamak istercesine aval aval bakınıyordu.

Marfa başını dikleştirdi, kana bulanmış yüzünü gömleğine silerken inliyordu.

— Zalim! Haydut! Hadi, ne yapacaksan yap! Yevstigney'le yaşadım da, yaşıyorum da... Hem Agaşka da senin kızın değil! Ondan oldu! Bir diyeceğin var mı şimdi?

Bunları çabuk çabuk söyledikten sonra, yumruklarından sakınmak için dirseğini yüzüne siper etti. Ama Korney, olanlardan bir şey anlamamış gibi, burnundan soluyarak çevresine bakınıyordu.

Yaşlı kadın, çığlıklarının arkası kesilmeyen çocuğun ters dönerek sarkan kolunu oğluna gösterdi.

— Bak, kıza ne yapmışsın! Kolu kırılmış!

Korney bir şey söylemeden geriye döndü, sofaya çıkıp merdivenlere doğru yürüdü.

Dışarıda hava gene öyle kapalı, ayazdı. Cayır cayır yanan alnına, ayaklarına kırağı tanecikleri düşüyordu. Korney basamağa oturdu, korkuluklardan topladığı karları avuç avuç yemeye başladı. Ta içerden Marfa'nın inlemeleriyle kızın acıklı çığlıkları işitiliyordu. Sonra yatak odasının kapısı açılarak, annesi, torunu kucağında sofaya çıktı, ordan geçip oturma odasına girdi. Korney oturduğu yerden kalktı, yatak odasına doğru yürüdü.

İyice kısılan lamba masada ölgün ölgün yanıyordu. Marfa'nın, o içeriye girince artan inlemeleri geliyordu bölmenin arkasından. Korney sesini çıkarmadan giyindi, sedirin altından valizini aldı, içine öteberisini yerleştirip iple bağladı.

— Suçum neydi de dövdün beni? Ha, söylesene?.. Ben sana ne yaptım? diyordu Marfa acıklı sesiyle.

Sonra sesi daha da değişerek, öfkeyle bağırdı;

— Katil! Haydut! Bak ben sana ne yapacağım! Mahkemeye vereyim de gör!

Korney bir şey söylemeden kapıyı ayağıyla itti, hem öyle hızlı itti ki duvarlar sarsıldı.

Oturma odasına girerek orda uyuyan sağır yeğenini uyandırdı, ona kızağı koşmasını söyledi. Uykusu ağır olan çocuk, "Ne oluyoruz?" dercesine şaşkın şaşkın baktı amcasına, iki eliyle birden saçlarını kaşımaya başladı. En sonunda kendisinden isteneni anlayarak yerinden fırladı; keçe çizmelerini, yırtık gocuğunu giydi; feneri kaptığı gibi ahıra yollandı.

Korney, bir küçük kızağı yeğeniyle birlikte avludan dışarı çıkarıp bir gün önce Kuzma'yla geldikleri yoldan gerisin geriye atı dehlediği zaman ortalık iyice ağarmıştı.

Trenin kalkmasına beş dakika kala istasyona vardılar. Sağır çocuk amcasının, bilet aldıktan sonra valiziyle vagona yerleştiğini, tren hareket ederken kendisine başını salladığını, sonra da gözden kaybolup gittiğini gördü.

Marfa'nın yüzündeki eziklerden başka iki kaburga kemiği kırılmış, kafası da yarılmıştı. Ama güçlü kuvvetli, sağlam, genç bir kadın olduğu için, altı ay sonra dayaktan ufak bir iz bile kalmadı bedeninde. Kız ise ömür boyu sakat kaldı. Kolunun iki kemiği kırılmıştı, sonra çarpık kaynadı.

Korney hakkında o günden sonra kimse bir şey işitmedi; hatta ölü mü, yoksa sağ mı olduğunu bile...

2

On yedi yıl geçti aradan. Bir güz mevsiminin son günleriydi. Güneş alçaktan çabucak gelip geçiyor, saatin dördünde hava kararıyordu.

Andreyevka köyünün sürüsü otlamaktan dönüyordu; süresini dolduran çoban, perhize* kadar gelmeyeceği için, hayvanları köyün kadınlarıyla çocukları sırayla otlatıyorlardı.

* Hıristiyanların oruç tuttuğu ay. – ç.n.

Sürü, biçilmiş çavdar tarlasından çıkıp da çift toynak izleriyle, tekerlerle delik deşik olmuş, çamurlu, geniş, alaca bulaca, özlü toprak yola girince melemeler bağırmalara karışarak köye doğru yürüdü.

Sürünün ilerisinde, yağmur yemekten kararmış yamalı paltosu içinde, başında kocaman şapkası, kambur sırtında meşin torbasıyla uzun boylu, yaşlı bir adam gidiyordu. Ağarmış sakalı, kırlaşmış saçları vardı; siyah kalan tek yeri gür kaşlarıydı. Çamurların arasından ağır ağır ilerliyor; ayaklarında ıslak kaba köylü çizmeleri, iki adımda bir elindeki meşe sopaya dayanıyordu. Sürü ona yetişince sopasına dayanarak durdu. Sürünün arkasından gelen, ayaklarına erkek çizmeleri giymiş, eteklerini beline çemreyip başına kalın dokumadan bir örtü atmış genç bir kadın hızlı hızlı yolun bir o yanına, bir bu yanına koşuyor; geride kalan koyunları, domuzları topluyordu.

Yaşlı adamla aynı hizaya gelince genç kadın durup ona baktı.

— Merhaba, dede! dedi çınlayan, okşayıcı, tatlı sesiyle.

— Merhaba, akıllı kızım!

— Yoksa gece kalmaya mı geliyorsun köye?

— Öyle, öyle ya... Yorgunluktan bittim. Kalıp da dinleneyim.

İhtiyarın sesi kısık kısık çıkıyordu.

Genç kadın tatlı bir edayla;

— Bak, dede, köy kolcusuna hiç gitme, dedi. Dosdoğru bizim eve uğra. Girişte üçüncüdür. Kaynanam, Tanrı konuklarını sever.

— Üçüncü ev mi dedin? Zinoveyev'in olacak.

Yaşlı adam bunları söylerken tuhaf tuhaf kaşlarını oynattı.

— Yoksa sen buraları tanıyor musun?

— Eh, bulunmuştum bir zamanlar.

— Hey, Feduşka, ayran budalası gibi ne ağzını açıp duruyorsun? Bak, topal koyun geride kalmış!..

Genç kadın böyle diyerek, arkada üç ayağı üzerinde to-

pallaya topallaya gelen koyunu gösterdi çocuğa. Sonra da sağ elindeki çubuğu sallayıp sol eliyle başındaki örtüyü tuhaf bir biçimde tutarak geride kalan kara koyuna doğru seğirtti.

Yaşlı adam Korney; genç kadınsa on yedi yıl önce Korney'in kolunu kırdığı Agaşka'dan başkası değildi. Agaşka, Gayi'den dört verst* uzaktaki Andreyevka köyüne, zengin bir aileye gelin gitmişti.

○

Korney Vasilyev, bu bir zamanların güçlü, zengin, kibirli adamı, şimdi sırtındaki eski giysileri, torbasındaki iki rublesi ve askerlik tezkeresinden** başka bir şeyi bulunmayan yaşlı bir dilenci durumuna düşmüştü. Bütün bu değişiklikler öyle yavaş olmuştu ki, kendisi bile yoksullaşmasının ne zaman başlayıp ne zaman bittiğini söyleyemezdi. Bildiği, adı gibi bildiği bir şey vardı, o da, başına gelenlerden vicdansız karısının suçlu bulunduğuydu. Eski durumunu anımsadıkça bir tuhaf oluyor, yüreği yanıyordu. Her anımsayışta da, on yedi yıldır başına gelen kötü olayların tek suçlusu saydığı o kadını nefretle anıyordu.

Karısını dövdüğü gece, köyden ayrılarak korusunu satan toprak ağasına gitmişti. Hoş, koruyu da satın alamadı, çünkü daha önce başkasına satılmıştı. Bunun üzerine Moskova'ya vardı, kendini içkiye verdi. Korney eskiden de içerdi, ama bu kez tam iki hafta ara vermeden votka içti, ayıldıktan sonra da ova köylerine hayvan almaya yollandı. Alışverişi kârlı olmadı, zarar etti. İkinci çıkışında gene başarısızlığa uğradı. Böylece bir yıl sonra, elindeki üç binden, yirmi beş ruble kaldı yalnızca. Bunun üzerin varlıklı birinin yanında çalışmaya başladı. Eskiden az içerken, şimdi elinden içki şişesini düşürmez oldu.

Önce bir yıl kadar bir hayvan tüccarının yanında kâhya

* Fersah, 1060 metre. – ç.n.

** Kimlik kâğıdı olarak da kullanılırdı. – ç.n.

olarak çalıştı, ama bir gün yolda zil zurna sarhoş oldu diye ordan kovuldu. Sonra, tanıdığı bir şarap tüccarının yanında iş buldu, ama burda da fazla tutunamadı: Hesap yanlışı yaptığı için işine son verdiler. Evine dönmekten hem utanıyor, hem de düşündükçe kanı beynine sıçrıyordu. "Yaşasınlar ben olmadan. Belki oğlan da benden değildir," diye düşünüyordu.

Gittikçe kötüye gidiyordu işler. İçkisiz günü geçmiyordu. Artık kâhyalık aramayı bırakmış, sürülere çobanlığa başlamıştı. Sonra onu bu işe de almaz oldular. Durumu kötüleştikçe karısını daha çok suçluyor, ona olan hıncı gitgide artıyordu.

Son kez, tanımadığı bir ağanın sürüsüne sığırtmaç durdu. Hayvanlar bir hastalığa yakalandılar; Korney'in hiç suçu olmadığı halde, ağa öfkelenerek hem kâhyayı, hem de onu işten kovdu. Artık Korney'in gireceği yer kalmamıştı. Başıboş dolaşmaya karar verdi. Kendisine bir çizmeyle iyi bir torba diktirdi; yanına çay, şeker ve sekiz ruble alarak Kiyev'e doğru yola çıktı. Kiyev hoşuna gitmediği için ordan ayrılıp Kafkasya'ya, Yeni Afon'a yollandı. Daha oraya varmadan sıtmaya yakalandı. Çok geçmeden zayıflayıp iyice güçten düştü. Cebinde bir ruble yetmiş kapiği vardı. Burda kimsesiz kalınca evine, oğlunun yanına dönmeye karar verdi. "Belki başımın belası, ahlaksız karı gebermiştir," diye düşünüyordu. Daha sağsa bile, ölmeden önce başıma ne işler açtığını anlatırım namussuza..."

Sıtmadan bir türlü yakasını kurtaramıyordu. Gün geçtikçe daha çok zayıflayarak günde on, on beş verstten fazla yürüyemez oldu. Köyüne iki yüz verst kala parası suyunu çekmiş, İsa adına dilenerek kendini köy kolcularının insafına bırakmıştı. İsterlerse köylere de sokmazlardı.

— Beni ne hallere düşürdüğünü gör de sevin!.. diye söyleniyor, eski alışkanlığı üzerine zayıf, kuru ellerini yumruk yapıyordu. Ama artık ne döveceği biri vardı, ne de kollarında o güç kalmıştı...

Bu iki yüz versti iki haftada zar zor alabildi. Köyüne dört yüz verst kala iyice hastalanmış, dizlerinin dermanı ke-

silmişti. Ama işte burda, ne kendisinin tanıdığı, ne de onu tanıyabilen, kızı sayıldığı halde gerçekte öyle olmayan, bir zamanlar kolunu kırdığı Agaşka ile karşılaştı.

3

Agafya'nın* söylediği gibi yaptı Korney. Zinoveyevlerin evine varınca kapıyı çalarak bir geceliğine Tanrı misafiri kabul etmelerini istedi. Kapıyı açtılar yaşlı adama.

Sofrayı hazırlamakta olan buruşuk yüzlü, güleç bir ihtiyar onu görünce;

— Üşümüşsün, dede. Hadi gel, fırının** üstüne çık da ısın, dedi.

Agafya'nın kocası olan gençten bir adam, masanın yanındaki sıraya oturmuş, önündeki lambayı düzeltmeye çalışıyordu.

— Dede, çok da ıslanmışsın. Neyse olan olmuş, kurut üstündekileri, dedi.

Korney soyunarak ayakkabılarını çıkardı, ayak dolaklarını fırının önüne astıktan sonra kendi de yukarı tırmandı.

O sırada elinde bir testiyle Agafya girdi içeri. Sürüyü köye getirdikten sonra kendi hayvanlarını da ahıra sokmuştu.

— Kimsesiz bir ihtiyar gelmedi mi? diye sordu. Bize uğramasını söylemiştim...

Kocası, ocağın üstünde kıllı, zayıf bacaklarını ovuşturup duran Korney'i gösterdi.

— Nah, orda!

Az sonra çay içmeye çağırdılar yaşlı adamı. Korney aşağı inerek sıranın bir ucuna ilişti. Önüne bir fincan çayla şeker koydular.

Havalardan, hasattan konuşuluyordu. Daha ürünü kaldırmamışlardı. Ağaların ekinleri harmanda, yığınlarda bek-

* Agaşka küçüklük adı, Agafya asıl adı. – ç.n.

** Köy evlerinde ekmek, yemek pişirilen, duvarın içinden geçen bacasıyla evi ısıtan büyük ocak. – ç.n.

lerken yeşermişti. İşe sarılmaya görsünler, hemen yağmur iniyordu tepelerine. Yoksul köylüler harmanı kaldırmışlardı. Olan ağalara olmuş, ekin tarlada çürürken bir de sıçanlar dadanmıştı.

Korney yollarda ekin yığınlarıyla dolu tarlalar gördüğünü söyledi.

Genç kadın adamın fincanını beşinci kez artık iyice açılıp sararan çayla doldurdu. Berikinin utandığı için almak istememesi üzerine;

— Zararı yok. İç dede, afiyet olsun, dedi.

Korney, ağzına kadar dolu fincanı kadının elinden özenle alıp kaşlarını oynatarak sordu:

— Ne o, kızım, elin sakat mı yoksa?

Konuşkan bir kadın olan kaynanası;

— Daha ufacıkken kırılmış, dedi. Babası olacak adam kızcağızı öldürmek istemiş.

— Neden yapmış ki?

Korney böyle söyledikten sonra tazenin yüzüne baktı, bakar bakmaz da mavi gözlü Yevstigney Belıy'ı anımsadı. Fincanı tutan eli titremeye başladı, onu masaya koymadan önce içindeki çayın yarısı çalkalanıp döküldü.

— Gayi'de Korney Vasilyev adında bir adam vardı, Agafya'nın babası... Çok zengindi. Bir gün karısına kızıp zavallıyı dövdü, kızcağızı da sakat bıraktı.

Korney susuyor, kımıldanıp duran kaşlarının altından bir Agafya'ya, bir kocasına yan yan bakıyordu.

Şekerini dişleyerek sordu:

— Niye böyle yapmış?

— Kim bilir! Biz kadınlar için herkes ağzına geleni söyler, cezayı çeken de gene biz oluruz. Yanaşmaları yüzünden, derler... Bizim köyden, güçlü kuvvetli, iyi bir delikanlıydı. Onların evinde de öldü.

— Öldü mü?

Korney böyle söyleyerek öksürdü.

— Çoktan... Bu tazeyi de onlardan aldık işte. Durumları iyiydi. Babaları varken köyün birinci zenginiydiler.

— Adama şimdi ne oldu?

— Ölse gerek. O günden beri ortalıkta yok. Aradan on beş yıl kadar geçti.

— Daha da fazladır. Annem beni yeni memeden kestiğini söylerdi.

— Ee, kolunu kırdığı için şimdi babana...

Korney başladığı sözü bitiremedi, hıçkırıklar tıkadı sesini. "Babana kızgın mısın?" diye soracaktı.

— El değil ya! Gene kendi babası, dedi yaşlı kadın. İç daha, soğuktan geldin... Doldurayım mı?

Korney, kadına yanıt vermedi. Hıçkıra hıçkıra ağlıyordu.

— Ne oldu sana, ihtiyar?

— Hiç!.. İsa yardımcımız olsun.

Korney ocağa yaklaşıp küçük masaya, ordan da kerevete tutunarak uzun zayıf bacaklarıyla yukarı çıktı.

Oğluna göz kırpan yaşlı kadın;

Vah vah, zavallı! dedi. Niçin ağlıyor dersin?

4

Ertesi gün Korney herkesten önce uyandı. Fırının üstünden indi, kuruyan ayak dolaklarını çeke çeke düzeltti, darlaşan çizmelerini güçlükle ayaklarına geçirdi, torbasını sırtına bağladı.

— Erken erken nereye böyle, dede? Kahvaltı yapsaydın!.. dedi yaşlı kadın.

— Allah razı olsun. Gideyim artık ben...

— Dünkü peksimetleri bari al. Torbana koyayım.

Korney teşekkür ederek evden ayrıldı.

Her şeyi örten koyu bir sis vardı dışarda. Ama Korney yöreyi çok iyi tanıyor, bütün iniş çıkışları, her çalıyı, yolu, sağındaki solundaki söğüt ağaçlarının hepsini tek tek biliyordu. Aradan geçen on yedi yılda kimisi kesilmiş, yaşlıların yerine gençleri dikilmiş, genç sürgünler büyüyüp serpilmiş olsa da...

Gayi tıpkısı tıpkısına eskisi gibiydi, ancak yeni evler ku-

rulmuştu köyün girişinde. Ahşap evler yerlerini tuğla yapılara bırakıyordu gitgide...

Kendi taş evi olduğu gibi duruyordu, yalnızca biraz eskimişti. Damı çoktandır boyanmamış, bir köşesinden tuğlalar dökülmüş, önündeki sahanlık çarpılmıştı.

Eski evine doğru yaklaşırken avlu kapısı gıcırdayarak açıldı, dışarıya yaşlı bir kısrakla kulunu, alnı akıtmalı bir aygır, bir de üç yaşlarında tay çıktı. Yaşlı kısrak tıpatıp Korney gitmeden bir yıl önce panayırdan aldığı annesine benziyordu. "Aldığım sırada karnında bulunan yavru olsa gerek" diye düşündü. "Tıpkı anası gibi düşük sağrısı, geniş döşü, saçaklı ayakları var."

Atları suvarmak için kara gözlü bir erkek çocuğu geliyordu hayvanların arkasından. "Fedka'nın oğlu, torunum olsa gerek, tıpkı babasına çekmiş" diye düşündü Korney.

Çocuk garip ihtiyara baktı, sonra çamurlar arasında oynaşan kulunun ardından koştu. Çocuğun peşindeyse eski Kurt'a benzeyen siyah bir köpek seğirtiyordu.

"Kurt olmasın?" diye geçirdi içinden Korney. Ama sağ kalsa köpeğin yirmi yaşını geçeceğini düşündü.

Sahanlığın merdivenlerine yürüdü, bir zamanlar korkuluktan kar toplayıp yerken oturduğu basamakları güçlükle tırmandı, sofanın kapısını açtı.

Evin içinden bir kadın sesi;

— Sormadan – etmeden nereye giriyorsun? diye çıkıştı Korney'e.

Kadının sesini hemen tanıdı. Buruşuk yüzlü, elleri damarlı, kuru bir ihtiyar çıktı dışarıya. Oysa Korney, onu küçük düşüren, genç, güzel Marfa'yı bekliyordu karşısında. Ondan nefret ediyor, yaptıklarını unutamıyordu, ama şimdi onun yerinde yaşlı bir kadın vardı.

— Sadaka istiyorsan pencereden söyle!..

— Sadaka istemiyorum.

— Öyleyse niye geldin? Ne istiyorsun?..

Birden durdu. Korney, yüzüne bakar bakmaz karısının onu tanıdığını anladı.

— Senin gibilerin yüzlercesi gelir. Hadi, yürü yoluna, uğurlar ola!

Korney yıkılırcasına duvara yaslandı, sopasına dayanarak dik dik Marfa'ya baktı. Ne tuhaf, bunca yıldır içinde taşıdığı kinden eser yoktu!.. Sevecenlik dolu bir zayıflık kaplamıştı benliğini.

— Marfa, öleceğiz nasıl olsa.

— Hadi, yolun açık olsun! diye bağırdı Marfa öfkeli sesiyle.

— Söyleyecek başka sözün yok mu?

— Sana ne sözüm olsun? Hadi git, güle güle!.. Senin gibi iblisler, asalaklar yığın yığın her yerde!

Böyle diyerek hızla geri döndü, içeri girdi, ardından kapıyı çarptı.

— Kime sövüyorsun? dedi bir erkek sesi.

Bunun ardından, beline balta sokulu, karayağız bir köylü çıktı dışarı. Kırk yıl önceki Korney'in bir eşiydi genç köylü; yalnızca boyu biraz kısaydı ve zayıfçaydı, onunki gibi parlayan kara gözleri vardı.

Köylü, Korney'in on yedi yıl önce resimli kitap getirdiği Fedka'nın ta kendisiydi. Dilenciye acımadı diye annesine çıkışıyordu. Onunla birlikte gene belinde balta sokulu, sağır yeğeni de çıkmıştı evden. Şimdi damarlı yüzünde kırışıklar bulunan, seyrek sakallı, uzun boyunlu; yetişkin bir adam olmuştu; kararlı bakışı insanın içine işliyordu. Her iki köylü de yeni kahvaltı yapmışlar, ormana ağaç kesmeye gidiyorlardı.

— Hemen şimdi amca! dedi Fiyodor.*

Sağır kuzenine önce yaşlı dilenciyi, sonra içeriyi göstererek eliyle ekmek keser gibi yaptı.

Fiyodor dışarı çıktı, sağırsa eve döndü. Korney sırtı duvara dayalı, başı önünde, sopasına yaslanarak öylece durdu. İçinin eriyip gittiğini hissediyor, ağlamamak için kendini zor tutuyordu.

Elinde burcu burcu kokan iri bir siyah ekmek parçasıyla

* Fedka küçüklük adı, Fiyodor asıl adı. – ç.n.

evden çıkan sağır bunu Korney'e verdi. Korney istavroz çıkararak ekmeği alınca, sağır evin kapısına döndü, elleriyle yüzünü sıvazladı, tükürür gibi yaptı. Bununla yengesinin davranışını kınadığını gösteriyordu.

Sağır birden gözlerini Korney'e dikerek bir şeyler anımsamış gibi ağzını açtı. Korney artık gözyaşlarını tutamadı. Gözlerini, burnunu, ak sakalını paltosunun eteğiyle silerek yüzünü öbür yana çevirdi, yoldan aşağı yürüdü. Şimdiye kadar tatmadığı, içini sevecenlikle, heyecanla dolduran bir uysallık, ezilmişlik duyuyordu. O anda karısına, oğluna, herkese karşı duyduğu bu his, benliğini coşkulu bir sevince boğdu.

Marfa pencereden onu gözlemekteydi. İhtiyarın evin köşesini kıvrıldığını görünce rahat bir soluk aldı. Artık bir daha gelmeyeceğinden emin olunca dokuma tezgâhının başına oturdu, çalışmaya başladı.

Kalçasına en az on kez vurduğu halde uyuşmuş elleri bir türlü işlemiyordu. Bunun üzerine durup düşünmeye başladı. Korney'i gözlerinin önüne getirdi. Onu öldüresiye döven, bir zamanlar da deli gibi seven adamın o olduğunu biliyordu. Kapısına kadar gelen yaşlı kocasına karşı davranışını düşününce içi burkuldu. Hiç öyle yapılır mıydı! Peki başka türlü nasıl davranacaktı? Korney olduğunu bile bile onunla konuşmamış, evde kalması için ısrar etmemişti...

Tekrar tezgâhın başına döndü, akşama değin bez dokudu.

5

Korney akşama doğru Andreyevka'ya vardı, Zinoveyevlere giderek evlerinde bir gece daha kalmak için izin istedi. Onu içeri aldılar.

— Dede, neden geriye döndün? Yola gitmekten mi vazgeçtin?

— Gidemedim, dermanım yok. Geriye, geldiğim yere döneceğim. Geceyi burda geçirebilir miyim?

— Evi yiyecek değilsin ya! Hadi gel, kurulan.

Bütün gece Korney ateşten yandı kavruldu, ancak saba-

ha doğru biraz düzelerek uykuya dalabildi. Uyandığı zaman bütün ev halkı işe gitmiş, içerde yalnız Agafya kalmıştı.

Korney fırının üstünde, ihtiyar kadının altına serdiği kuru bir paltonun üzerinde yatıyordu. Agafya pişirdiği ekmekleri fırından çıkardı, yenisini sürdü.

İhtiyar ölgün sesiyle onu çağırdı.

— Akıllı kızım, biraz bak buraya.

— Şimdi dede... Susadın mı yoksa? Kvas* vereyim mi?

İhtiyar yanıt vermedi.

Son ekmekleri de çıkardıktan sonra, Agafya elinde kvas dolu bir tasla yaklaştı. İhtiyar yüzünü ona döndürmeden kvası içti; yattığı yerden, gene yüzünü kadına döndürmeden konuşmaya başladı.

— Gaşa!** dedi zayıf sesiyle. Artık vaktim geldi, ölmek üzereyim. Onun için İsa aşkına beni bağışla.

— Tanrı bağışlasın. Sen bana bir kötülük etmedin ki!..

İhtiyar bir süre sustu.

— Bak, sonra şunu da söyle, akıllı kızım... Annene de ki... Hani şu gelen yabancı, de... Ona de ki...

Hıçkırmaya başladı.

— Bizimkilere de mi gittin yoksa?

— Gittim ya... De ki ona, dünkü yabancı... Dünkü yabancı...

Hıçkırıklardan gene konuşamadı. Sonra bütün gücünü toplayarak sözünü tamamladı.

— Özür dilemeye gelmiş, de... Böyle söyledikten sonra koynunda bir şeyler aramaya koyuldu.

— Söylerim, dede, söylerim!.. Ne aranıp duruyorsun öyle?

İhtiyar, kadına yanıt vermedi, zorlanmaktan dolayı yüzü buruştu, kıllı elleriyle koynundan bir kâğıt çıkarıp uzattı.

— Bunu da isteyenlere var. Benim askerlik tezkerem... Çok şükür, bütün günahlarım temizlendi.

* Ekmekten, meyvelerden yapılan ekşimsi içecek. – ç.n.

** Agafya. – ç.n.

Yüzü görkemli bir anlatıma büründü, kaşları yukarı kalktı, gözleri tavana dikildi, sustu.

— Mum ver... dedi dudaklarını kıpırdatmadan.

Agafya onu anladı. Tasvir kutusunun önündeki bir balmumu dibini alarak yaktı, ihtiyarın eline verdi. İhtiyar bunu beş parmağıyla birden tuttu yavaşça.

Agafya tezkereyi sandığa koymak için gidip geriye döndüğünde, mum ihtiyarın elinden devrilmişti. Durgunlaşan gözleri bir şey görmüyor, göğsü artık kalkıp kalkıp inmiyordu. Agafya istavroz çıkardı, mumu üfledi, temiz bir havlu alarak yaşlı adamın yüzünü örttü.

Marfa o gece sabaha kadar uyuyamamış, hep Korney'i düşünmüştü. Sabah olur olmaz mantosunu giydi, başına atkısını sararak onu aramaya çıktı. Çok geçmeden ihtiyarın Andreyevka'da olduğunu öğrendi. Çitten bir sopa çekerek köyün yolunu tuttu.

Yolda ilerledikçe içi bir tuhaf oluyordu. "Birbirimizi bağışlarız, onu eve alırım. Günahlarımız sona erer böylece... Varsın oğlunun yanında ölsün" diye geçirdi içinden. Kızının evine doğru yaklaşınca, Marfa orda büyük bir kalabalık gördü. Kimisi kapıda, kimisi pencerelerin altındaydı kalabalığın. Kırk yıl önce çevrede herkesin saygı duyduğu, ünlü zengin Korney Vasilyev'in, kızının evinde yoksul bir dilenci olarak öldüğünü işitenler oraya üşüşmüştü. Evin içi de insan doluydu. Kadınlar fısıldayarak konuşuyorlar, "ah vah" ediyorlardı.

Marfa evden içeri girince kalabalık ona yol vermek için önünden çekildi. Yunup yıkanmış, temiz havlulara sarılmış ölü, aziz resimlerinin altında yatıyordu. Köyün okumuş adamı Filip Kononiç, ölünün başucunda Zebur'un İslavca sözlerini taklit ederek şarkı söyler gibi okuyordu.

Ne bağışlamak, ne de af dilemek mümkün değildi artık. Korney'in sert, güzel, yaşlı yüzündense, onun başkalarını bağışlayıp bağışlamadığı anlaşılmıyordu.

Lev Nikolayeviç Tolstoy (1828-1910) yapıtlarında, insan ruhunun değişimini irdeleyerek kişinin, içsel varlığının zenginleşmesini, en başta ahlaksal olgunluğa erişmesini dile getirir. Bu kitapta yer alan "Tipi", "İki Süvari Subayı" (1856), "Üç Ölüm" (1859), "Polikuşka" (1863), "Efendi ile Uşağı" (1895), "Korney Vasilyev" (1905), "Çilekler" (1905) adlarındaki öyküler Tolstoy'un neredeyse bütün yazarlık dönemini kapsar, bu süre içerisinde değişen görüş ve düşüncelerini yansıtır. Tolstoy kendinden sonra gelen birçok Rus yazarının yanı sıra dünya edebiyatını da derinden etkilemiştir.

Lev Nikolayeviç Tolstoy 28 Agustos 1828'de Yasnaya Polyana köyünde doğdu. Çocukluğu Rus dadıların, Alman öğretmenlerin, Fransız eğiticilerin elinde geçti. 1945'te Kazan Üniversitesi'ne girerek Doğu Dilleri, ardından Hukuk Fakültesi'nde okumayı denediyse de başarılı olamadı. Uzaktan akrabası Tatyana Aleksandrovna Yergolskaya'nın özendirmesiyle yazmaya başlayan Tolstoy, Kafkaslar'daki subaylık görevi sırasında *Çocukluğum*'u tamamladı.
Bir çocuğun duygularını dile getiren bu yapıtın ardından *Yeniyetmelik* ve *Gençlik* de yazılınca ünlü üçlüsü ortaya çıktı. 1856 ve sonraki yıllarda yazdığı *Sivastopol Öyküleri* ile 1862'de bitirdiği *Kazaklar* adlı uzun öyküsü Tolstoy'a asıl ününü kazandırdı. *Savaş ve Barış* adlı dev roman-destanının ilk denemesi sayılan *Sivastopol Öyküleri*'nde hangi nedene dayanırsa dayansın savaşın gereksiz bir budalalık olduğu vurgulanır. Tolstoy, 1856-1862 başlarında yazdığı *İki Süvari Subayı*'nda uygarlığın gelişmesi sonucunda moral değerlerin düştüğünü vurgular. *İvan İlyiç'in Ölümü* (1886), *Karanlığın Gücü* (1887), *Eğitimin Ürünleri* (1891), *Kroyçer Sonat* (1890), *Diriliş* (1899) gibi yapıtlar veren Tolstoy 28 Ekim 1910'da öldü.

ISBN: 975-458-317-X
OTM: 11018201

KDV dahil fiyatı: 7.000.000 TL.

Kapak resmi: Marc Chagall, 1915, ayrıntı